

Narodna in univerzitetna knjižnica
▼ Ljubljani

28

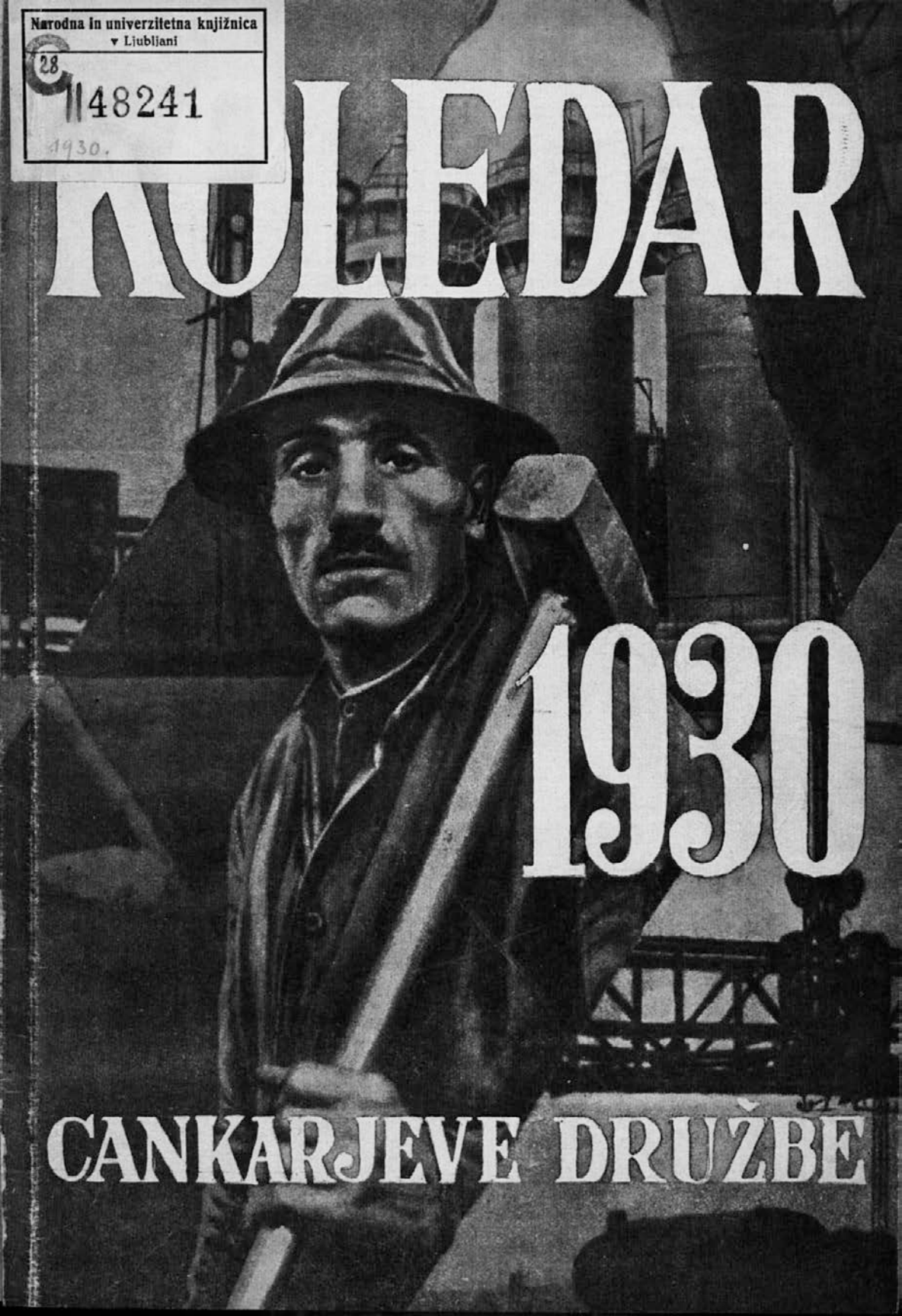
48241

1930.

KOLENDAR

1930

CANKARJEVE DRUŽBE

PRVO IN EDINO
PODJETJE ZA
NAPRAVO JE-
KLENIH VALJČ-
NIH ZASTOROV
V SLOVENIJI

USTANOVLJENO
L E T A 1879
TELEFON 2553

KLJUČAVNIČARSTVO **AVGUST MARTINČIČ**

LJUBLJANA, RIMSKA C. 14

priporoča napravo novih valjčnih zasterov in njih popravo po konkurenčnih cenah ter ima vse pripadajoče blago stalno na skladišču

■

Izdeluje in se priporoča za naročila solnčni plahit, okrižij vsake vrste od preproste do najbogatejše izpeljave, skarjasta omrežja, železja za štedilnike, ventilacije raznih vrst, razna okovja, železna vrata in okna, okrogla železna stopnjišča, predpečnike iz železa in bakra

■

Stalna zaloga štedilnikov v priznani vestni in solidni izvršitvi Avtogeno varenje in rezanje

UMETNIŠKA MATICA

DRUŠTVO ZA PROPAGANDO
SODOBNE UMETNOSTI

NUDI SVOJIM ČLANOM
ZA LETNIH DIN 24.—
2 SLIKE TER 1 KNJIGO
NAŠIH UMETNIKOV

DELAVCI, OKRASITE
SVOJE DOMOVE
Z LEPIMI SLIKAMI!

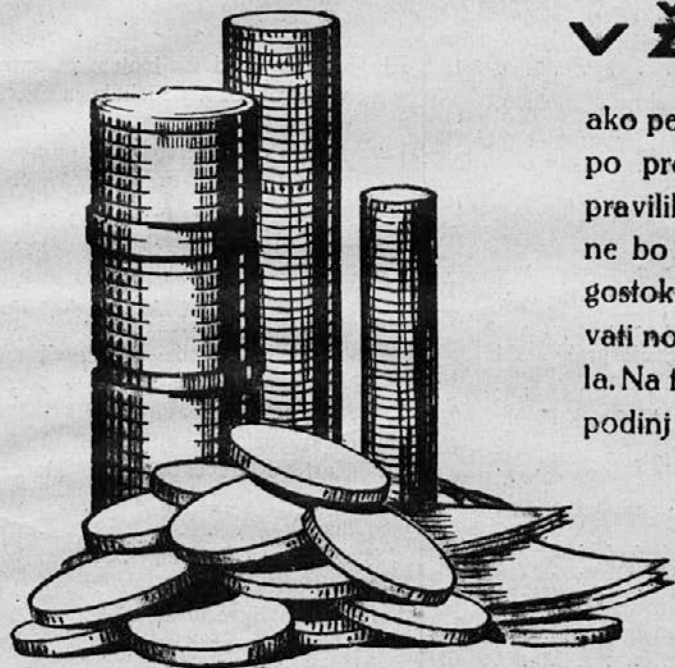
PRISTOPAJTE K
UMETNIŠKI MATICI

NASLOV:

UMETNIŠKA MATICA / LJUBLJANA
DUNAVSKA C. 35

MNOGO DENARJA

Vam ostane
v žepu,

ako perete perilo
po preizkušeni/
pravilih. Nič več
ne bo treba po-
gostokrat kupo-
vati novega peri-
la. Na tisoče gos-
podinj ve, da je

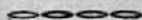
Schichtov način pranja

najbolj praktična metoda na svetu. Perilo se čez noč namoči v raztopini praška za pranje „Ženska hvala“. Zjutraj se perilo nalahno izpere s Schichtovim JELEN milom, a ko se v raztopini tega mila še prekuha, oprano je brez men-
canja in drgnjenja. Perilo postane belo kot sneg, ker „Ženska hvala“ in JELEN milo odnašata nesnago. Vsak oprani kos postane kot nov, a tako pranje niti najmanj ne škodi perilu.

48241

KAZALO:

	Stran		Stran
Pogled v svet	18	Kje je meja med življenjem in smrtjo? (Prof. S. I. Čečulinin in Dr. S. S. Brukhonenko)	83
O milijonarju, ki je ukradel solnce. (Spisal Jiří Wolker)	30	Edmeja ali dobrodelnost na pravem mestu (Anatole France)	85
✓ Alfons Petzold	33	Karambol z zemljo	89
Alfons Petzold:		Kitajski Turkestan	91
Kaj bi pomlad	34	Pri Šillukih v Centralni Afriki (H. A. Bernatzik)	94
Rekli so angeli	35	Hermynia zur Mühlen: Jezuitski misijonar in Druzi. — Prijatelj mojega moža	96
Jutro pred tovarno	35	Stari baron in avtomobil. — 1917	97
Pomni	35	Slovenska socialna književnost (Talpa)	97
Pismo Maksima Gorkega o proletarski umetnosti	36	Graničarjevo hrepenenje (M. Klopčič)	112
Proletarska umetnica Käthe Kollwitz	39	Cankar — priroda — alpinizem (Dr. Tuma)	113
Barake (Tone Seliškar)	40	Cestar (France Kozar)	116
Invalid (Čulkovski)	43	Bele noči (Ivan Vuk)	124
✓ Ivan Cankar v zrcalu slovenske meščanske kritike	44	Kako lovijo tigre in slone	127
Mladi plemič (Mile Klopčič)	48	Novi nemški zračni orjak »Do. X.«	131
Vtisi iz mojega potovanja (Ivan Kreft)	50	Lov na povodnjega konja	132
Na povratku iz Rusije v domovino (Jaroslav Hašek)	61	O izumitelju šivalnega stroja	133
Zadružništvo in delavski pokret (Filip Uratnik)	64	Drobiž	135
Naša pesem	68	Vrabec papeža Ivana (Frideric Mistral)	137
✓ Pomirjenje (Max Barthel)	68	Nekaj nasvetov, kako se čisti ta ali ona reč in drugo	138
Mati (Nace Mihevc)	68	Nekaj domačezdravniških nasvetov	144
Otroci vzgajajo otroke	70	Cankarjeva družba	151
Nova šola (Tone Seliškar)	72	Kje imamo delavske organizacije?	157
Mi smo mladi (Jürgen Brand)	75	Nekaj, kar ne zna vsak, a je dobro, ako zna	164
Črtica iz tragedije (Ivan Vuk)	75	Brzojavne in poštne pristojbine	166
Pogled v delavnico narave (Ing. Oskar A. Lindner)	80	Smola	167

KOLENDAR
CANKARJEVE DRUŽBE
Z A N A V A D N O L E T O

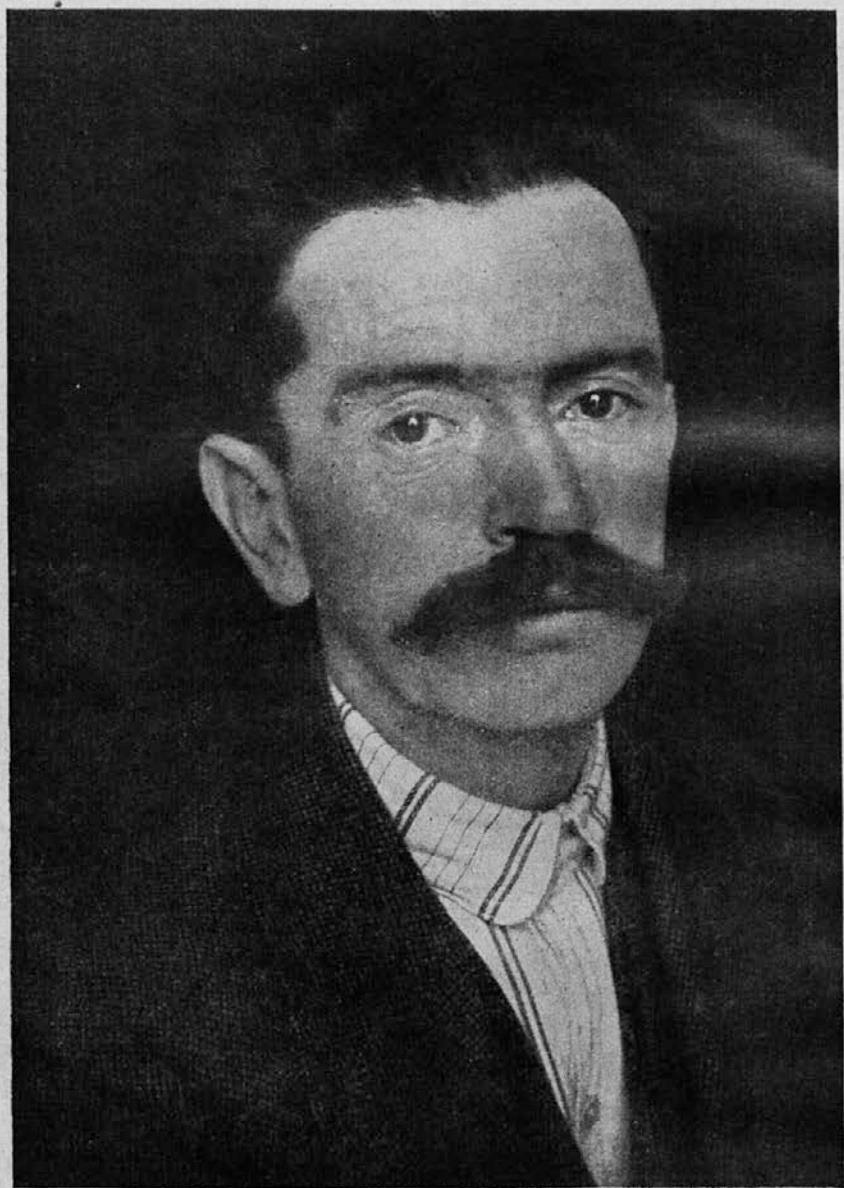
1930

030024165

Izdala in založila Cankarjeva družba | Tisk Ljudske tiskarne v Mariboru

IVAN CANKAR (ZADNJA SLIKA PRED SMRTJO)

(Copyright — Fran Vesel)

Januar

Prosinec

Zabeleške

1	Sreda	Novo leto
2	Četrtek	
3	Petek	
4	Sobota	
5	Nedelja	6. jan. 1929. ukinitev vidovdanske ustave
6	Ponedeljek	
7	Torek	
8	Sreda 	
9	Četrtek	
10	Petek	
11	Sobota	
12	Nedelja	
13	Ponedeljek	
14	Torek 	
15	Sreda	
16	Četrtek	
17	Petek	
18	Sobota	
19	Nedelja	
20	Ponedeljek	
21	Torek 	
22	Sreda	
23	Četrtek	
24	Petek	
25	Sobota	
26	Nedelja	
27	Ponedeljek	
28	Torek	
29	Sreda 	
30	Četrtek	
31	Petek	

Leto se začneja s polnočjo,
ko mraz objema vso zemljó.
Pozdravljaš novoletni dan,
želiš, da ne bi bilo leto spet zaman.

Poskusite enkrat našo domačo Kolinsko cikorijo!

Februar

Svečan

Zabeleške

1	Sobota	
2	Nedelja	
3	Ponedeljek	3 febr. 1573. je bila premagana uporna kmečka vojska na Krškem polju
4	Torek	
5	Sreda	
6	Četrtek ☾	
7	Petek	
8	Sobota	
9	Nedelja	
10	Ponedeljek	
11	Torek	
12	Sreda	12. febr. 1809. rojen Darwin
13	Četrtek ☀	
14	Petek	
15	Sobota	15. febr. 1573. Usmrčen Matija Gubec, vodja upornih kmetov
16	Nedelja	
17	Ponedeljek	
18	Torek	
19	Sreda	
20	Četrtek ☾	
21	Petek	
22	Sobota	
23	Nedelja	
24	Ponedeljek	
25	Torek	
26	Sreda	
27	Četrtek	
28	Petek ●	

Vihar po zemlji se podi.
Veš: mrz se kmalu poslovi.
Skoz okna deca gleda v dalj...
V dvorinah pleše karneval.

Marec

S u š e c

Zabeležke

1	Sobota	
2	Nedelja	
3	Ponedeljek	
4	Sreda	
5	Petek	
6	Četrtek	
7	Petek	
8	Sobota	☾
9	Nedelja	
10	Ponedeljek	
11	Torek	
12	Sreda	
13	Četrtek	
14	Petek	☼
15	Sobota	14. III 1883. † Karl Marx
16	Nedelja	
17	Ponedeljek	
18	Torek	
19	Sreda	
20	Četrtek	
21	Petek	
22	Sobota	☾
23	Nedelja	
24	Ponedeljek	
25	Oz. Dev. Mar.	
26	Sreda	26. III. 1868.
27	Četrtek	rojen Maksim
28	Petek	Gorkij
29	Sobota	
30	Nedelja	●
31	Ponedeljek	

Pomlad bori se z zimo.
Od upanja živimo.
V bregovih cvetje krvavi.
Marc, mesec naših dni.

Gospodinje, zahtevajte KOLINSKO CIKORIJO!

April

Mali traven

Zabeleške

1	Torek	
2	Sreda	
3	Četrtek	
4	Petek	
5	Sobota	
6	Nedelja ☾	
7	Ponedeljek	
8	Torek	
9	Sreda	
10	Četrtek	
11	Petek	
12	Sobota	12. IV. 1882. roj. Vladimir Iljič Uljanov- Lenin
13	Cvet. ned. ☀	
14	Ponedeljek	
15	Torek	
16	Sreda	
17	Četrtek	
18	Petek	
19	Sobota	
20	Nedelja ☾	Velika noč
21	Ponedeljek	Velikonočni ponedeljek
22	Torek	
23	Sreda	
24	Četrtek	
25	Petek	
26	Sobota	
27	Nedelja	
28	Ponedeljek ●	
29	Torek	
30	Sreda	

Če hočeš priti na svoj cilj,
naj služi ti za zgled april:
nocoj še rdeč, a jutri črn,
lepo prebredeš drn in strn.

Maj

Veliki traven

Zabeleške

1	Četrtek	Internacional. delavski praznik
2	Petek	
3	Sobota	
4	Nedelja	10. V. 1878. rojen Ivan Cankar
5	Ponedeljek ☾	
6	Torek	
7	Sreda	
8	Četrtek	
9	Petek	
10	Sobota	
11	Nedelja	10. V. 1760. rojen kompo- nist „Mar- seljeze“ Rouget de l' Isle
12	Ponedeljek ☼	
13	Torek	
14	Sreda	
15	Četrtek	
16	Petek	
17	Sobota	
18	Nedelja	
19	Ponedeljek	
20	Torek ☾	
21	Sreda	
22	Četrtek	
23	Petek	
24	Sobota	
25	Nedelja	Vnebohod
26	Ponedeljek	
27	Torek	
28	Sreda ●	
29	Četrtek	
30	Petek	
31	Ponedeljek	

Svoj praznik delavstvo slavi. —
V naravi maj je čas rasti:
kar v maju kleno se spočnè,
to dozori in ne zamrè!

Junij
Rožnik

Zabeležke

1	Nedelja	1. VI. 1924. Trbovlje
2	Ponedeljek	
3	Torek ☾	
4	Sreda	
5	Četrtek	
6	Petek	
7	Sobota	
8	Nedelja	Binkošti Binkoštni ponedeljek 10. VI. 1912. umrl pesnik Anton Aškerc
9	Ponedeljek	
10	Torek	
11	Sreda ☽	
12	Četrtek	
13	Petek	
14	Sobota	
15	Nedelja	15. VI. 1923. umorjen bolg. kmečki vodi- telj Stamboljski 20. VI. 1928. atentat Puniše Račiča v skup- ščini na po- slance HSS
16	Ponedeljek	
17	Torek	
18	Sreda	
19	Četrtek ☾	
20	Petek	
21	Sobota	
22	Nedelja	Drž. praznik Vidovdan 28. VI. 1914. sarajevski atentat
23	Ponedeljek	
24	Torek	
25	Sreda	
26	Četrtek ●	
27	Petek	
28	Sobota	
29	Nedelja	28. VI. 1914. sarajevski atentat
30	Ponedeljek	

Ta pregleduje vozni red,
kam bi se šel pod solnce gret.
Steklar pa z znojem ves oblit
želi, da bi se šel hladit.

Julij
M a j s r p a n

Zabeležke

1	Torek	
2	Sreda	
3	Četrtek	☾
4	Petek	
5	Sobota	
6	Nedelja	Zadružni dan
7	Pondeljek	6. VIII. 1415.
8	Torek	na grmadi
9	Sreda	zažgan češki
10	Četrtek	reformator
11	Petek	Jan Hus
12	Sobota	
13	Nedelja	14. VII. 1883.
14	Pondeljek	ustanovitev
15	Torek	II. internacio-
16	Sreda	nale
17	Četrtek	14. VII. 1789.
18	Petek	Napad na
19	Sobota	Bastilijo v Parizu
20	Nedelja	
21	Pondeljek	
22	Torek	
23	Sreda	
24	Četrtek	
25	Petek	●
26	Sobota	
27	Nedelja	28. VIII. 1914.
28	Pondeljek	Začetek sve-
29	Torek	tovne vojne
30	Sreda	(Avstrija
31	Četrtek	napove vojno Srbiji)

Zrak trepeče in drhti.
Res, hladna kopel osveži.
Gorovje, voda — vse počiva.
Samó človeka znoj obliva.

Avgust

Veliki srpan

1	Petek	☾	2. VIII. 1921. proglasitev zakona o za- ščiti države
2	Sobota		
3	Nedelja		
4	Ponedeljek		
5	Torek		
6	Sreda		
7	Četrtek		
8	Petek		
9	Sobota	☼	
10	Nedelja		15. VIII. 1919. angleški rudarji izvojujejo sedemurnik
11	Ponedeljek		
12	Torek		
13	Sreda		
14	Četrtek		
15	Petek		
16	Sobota		
17	Nedelja	☾	
18	Ponedeljek		
19	Torek		
20	Sreda		
21	Četrtek		
22	Petek		
23	Sobota		
24	Nedelja	●	
25	Ponedeljek		
26	Torek		
27	Sreda		
28	Četrtek		
29	Petek		
30	Sobota		
31	Nedelja		

Zabeleške

Stoletna pratika poroča:
Sredi avgusta bo toča.
Človek trpi in želi,
naj vreme se vendar zjasni.

September

K I M A V E O

Zabeleške

1	Ponedeljek	
2	Torek	
3	Sreda	
4	Četrtek	
5	Petek	
6	Sobota	
7	Nedelja	
8	Ponedeljek ☾	
9	Torek	
10	Sreda	
11	Četrtek	
12	Petek	
13	Sobota	
14	Nedelja	
15	Ponedeljek ☾	
16	Torek	
17	Sreda	
18	Četrtek	
19	Petek	
20	Sobota	20. IX. 1870. Papež izgubil posvetno oblast
21	Nedelja	
22	Ponedeljek ●	22. IX. 1862. Lincoln proglasi osvo- bojenje sužnjev v Ameriki
23	Torek	
24	Sreda	
25	Četrtek	
26	Petek	
27	Sobota	
28	Nedelja	28. IX. 1864. ustanovitev I. internacion. v Londonu
29	Ponedeljek ☾	
30	Torek	

Ljudje se vračajo z letovišča
in mislijo že na plesišča,
ko je krog njih še šum slapov.
Rudar je videl le svoj rov.

Oktober

V I N O T O K

Zabeleške

1	Sreda	
2	Četrtek	
3	Petek	
4	Sobota	
5	Nedelja	
6	Pondeljek	
7	Torek	☾
8	Sreda	
9	Četrtek	
10	Petek	
11	Sobota	
12	Nedelja	
13	Pondeljek	
14	Torek	
15	Sreda	☾
16	Četrtek	
17	Petek	
18	Sobota	
19	Nedelja	
20	Pondeljek	
21	Torek	●
22	Sreda	
23	Četrtek	
24	Petek	
25	Sobota	
26	Nedelja	29. X. 1918.
27	Pondeljek	Razpad
28	Torek	Avstro-Ogrske
29	Sreda	31. X. 1922.
30	Četrtek	Mussolini
31	Petek	prevzame vlado v Italiji

Na drevju listje rumeni,
iz grozdja vino se cedi.
Selivke-ptice beže od nas.
Samí smo. Z nami grenki čas.

November

Listopad

Zabeležke

1	Sobota	
2	Nedelja	
3	Ponedeljek	
4	Torek	
5	Sreda	
6	Četrtek 	
7	Petek	
8	Sobota	
9	Nedelja	
10	Ponedeljek	
11	Torek	
12	Sreda	
13	Četrtek 	
14	Petek	
15	Sobota	
16	Nedelja	
17	Ponedeljek	
18	Torek	
19	Sreda	
20	Četrtek 	
21	Petek	
22	Sobota	
23	Nedelja	
24	Ponedeljek	
25	Torek	
26	Sreda	
27	Četrtek	
28	Petek 	28. XI. 1820.
29	Sobota	* Friedrich Engels
30	Nedelja	

Vsi svetniki — prvi dan.
Verne duše — tretji dan.
Delo posvečuje nas,
vérjemo v bodoči čas!

December
Gruden

1	Ponedeljek	Drž. praznik
2	Torek	
3	Sreda	
4	Četrtek	
5	Petek	
6	Sobota ☾	
7	Nedelja	
8	Ponedeljek	
9	Torek	
10	Sreda	
11	Četrtek	11. XII. 1928.
12	Petek ☾	† Ivan Cankar
13	Sobota	
14	Nedelja	
15	Ponedeljek	
16	Torek	
17	Sreda	Drž. praznik
18	Četrtek	
19	Petek	
20	Sobota ●	
21	Nedelja	
22	Ponedeljek	
23	Torek	
24	Sreda	
25	Četrtek	Božič
26	Petek	Cerkveni praznik
27	Sobota	
28	Nedelja ☾	
29	Ponedeljek	
30	Torek	
31	Sreda	

Zabeleške

Zemlja se odeva v sneg,
ves gol je svet in pust je breg.
»Mir onim, ki so dobre volje!«
Nemirni smo, a dobre volje.

Ukusno kavo priredite le s KOLINSKO CIKORIJO!

Karl Marx (medalja).

Pogled v svet.

Svetovna vojna je imela pač vsedrug značaj, kakor so govorili in pisali in kakor še pišejo. Namreč gospodarski. V tej gospodarski vojni je obogatela zlasti Amerika, ker je v glavnem zalagala vojujoče države z denarjem in blagom. Pred vojno je šlo za trg, med vojno in sedaj po vojni gre zopet za — gospodarsko politiko.

Nakupičeni kapital se mora investirati v posest in produkcijske pomočke in trg mora imeti za svoje produkte, ker je kapital v blagajnah brez vrednosti. Mirovna pogodba je pa ključ, ki nagromadenemu organiziranemu kapitalu, oziroma njegovemu vplivu, odpira vrata v svet.

Demokratske države so pred svetovno vojno preprečevale ustanavljanje velikih bančnih in industrijskih trustov, ker so se bale, da bi jim take velekorporacije absolutno diktirale politiko. Med vojno koncentrirani kapital je ustvaril drugačen položaj. Danes imamo na eni strani nekaj skupin koncentriranega kapitala, na drugi dolgove; ene države posojajo denar, druge jemljejo posojila. Za transakcije, ki jih opravljajo kartelirane banke, prevzemajo več ali manj jamstva države; zato tudi podpirajo snovanje svetovnih velekapitalističnih korporacij, da s tem nudijo sebi in korporacijam večjo varnost.

Konsolidacija današnjega političnega razvoja v Evropi je absolutno v zvezi s tem gospodarstvom. Za gospodarsko-politični vpliv se bore zlasti Anglija na morju, Zedinjene države v Ameriki (Monroe) in Francija v Evropi; obenem pa se vrši med njimi samimi konkurenčni boj za večji vpliv. Francija je iz tega notranjega nagiba (Briand) načela vprašanje Panevrope, ki jo propagira že dalje časa Coudenhovejeva Kalergijeva panevropska organizacija.

Mala antanta je zveza Jugoslavije, Čehoslovaške in Rumunije. Poljska se tej antanti približuje. Namen antante je predvsem trgovski, ima pa tudi značaj obrambe proti Madžarski in Rusiji ter tvori nekak jez na vzhodu. Mala antanta, s Poljsko vred, je pod vplivom Francije, ki se hoče zblížati tudi z Nemčijo.

Važen problem v Evropi je Sredozemsko morje in njega obmorske dežele. Na morje mejita kot najmočnejši državi Italija in Francija. Italija zahteva enako mornarico in vojsko kakor jo ima Francija, da si zagotovi vpliv v Orijentu in največji del kolonij v severni Afriki. Zaradi tega je med obema državama oster spor.

Ameriške latinske države v srednji in južni Ameriki imajo neprestano notranje in medsebojne spore in borbe. Zgodovinsko važna je dveletna mehikanska »verska« revolucija, ki jo je spomladi 1929 zadušil bivši predsednik republike general Calles. Vzrok meščanski vojni je bil sprejem zakona o ločitvi cerkve od države in razlastitev veleposestev proti odškodnini. Po porazu so klerikalci sklenili z državo konkordat, ki jim pa ne nudi prejšnjih predpravil.

Vojno nevarnost v Aziji pomeni spor med Kitajsko in Rusijo. Spor je nastal zaradi severovzhodne mandžurske železnice, ki so jo gradili Rusi, upravljali po pogodbi pa Rusi in Kitajci. Vzrok spora je bila ruska protikitajska agitacija v Mandžuriji, ki se že itak ni hotela priključiti nankinški nacionalistični vladi. Kitajska je zaplenila železnico in izgnala Ruse. Šele konec meseca avgusta 1929 sta se začeli državi pogajati za miren sporazum po posredovanju Nemčije. Kitajska je sploh še nerešen problem, na katerem so trgovsko interesirane

Rusija, Anglija, Francija, Japonska in Zedinjene države.

Državice v prednji Aziji so zadnji dve leti jako nemirne. Afganistan, Perzija, Palestina so pozorišča bojev in pobojev. Meseca julija in avgusta 1929 so nastali v Palestini krvavi arabski pogromi proti palestinskim Židom, ki polagoma popuščajo, dasi so mohamedanci proglasili sveto vojno.

V Indiji, tej nesrečni angleški koloniji, ki šteje 320 milijonov prebivalcev, se vrše politični boji za avtonomistično ustavo. Strankarstvo in narodne razlike, kakor tudi kulturni nivo, so pa vzrok, da nobeno gibanje prav ne uspeva. Politične stranke in narodi se med seboj sovražijo tako, da pravi celo indijski voditelj, da je osvoboditev teh narodov mogoča le, če si sami med seboj razbijejo glave. Indija ima pa kljub temu znatno delavsko gibanje.

Angleška delavska vlada je z Egiptom meseca julija 1929 sklenila novo pogodbo, v kateri priznava Egiptu avtonomijo.

V mednarodnem političnem in gospodarskem življenju imamo nekaj mednarodnih ustanov izpred vojne, a povojna doba je rodila mnogo novih.

Leta 1898. je bilo ustavljeno na predlog Rusije haaško mirovno sodišče, ki še danes posluje, dasi ni obvezno. V Društvu narodov predlagajo njega obveznost.

Po vojni je bilo ustanovljeno kot koncesija za 14 Wilsonovih točk glede samoodločbe narodov Društvo narodov v smislu verzajlske mirovne pogodbe z nalogo, da nadzira izvršitev mirovne pogodbe in rešuje sporna vprašanja, ki bi izhajala iz nje in drugih v nje področju sklenjenih mednarodnih pogodb. Društvo narodov ima vrsto odborov, pododborov in odsekov s specialnimi nalogami in, dasi ima povsem značke kapitalističnih interesov, se vendar bavi tudi s problemi splošnega pomena; tako z vprašanjem miru in razorožitve, z narodnim manjšinskim vprašanjem, z ureditvijo gospodarskih in socialnopolitičnih vprašanj itd. Društvo narodov s svojimi odseki je mednarodni svetovni parlament, ki utegne postati tem demokratičnejši, čimbolj bodo v njem zastopani splošni interesi človeštva.

Najvažnejša ustanova pri Društvu narodov je Mednarodni urad dela.

Deset let obstoja ta urad. Pristopilo mu je doslej 55 držav. Svojega pristopa k uradu dela še niso javile Amerika, Egipt, Rusija in Turčija. Mednarodni urad dela ima nalogo urejati in pospeševati mednarodno minimalno socialno zakonodajo, delavsko varstvo in delavsko pravo v soglasju z gospodarskim in socialnim razvojem, kakor pravijo določbe statuta. Vanj pošiljajo države polovico zastopnikov, delojemalci in delodajalci pa po eno četrtino. Urad je organiziral doslej enajst konferenc; zadnja se je vršila meseca junija 1929 v Ženevi ter je obravnavala ukrepe za preprečevanje nezgod, delovni čas nameščencev, razmere pristaniških in pomorskih delavcev ter zlasti odpravo prisilnega dela domačinov v kolonijah, kar tiče okoli sto milijonov kolonijalnih delavcev. Urad je sklenil doslej 26 konvencij, priporočil jih je 30 ter izdelal 56 zakonov in zakonskih osnutkov.

Haaška konferenca državnih vlad. Komisija Društva narodov v Parizu je sklenila uvesti namesto Dawesovega načrta za odplačevanje vojnih reparacij in dolgov Youngov načrt dne 7. junija 1929. Na initiativo Macdonalda se je sestala haaška konferenca vlad dne 6. avgusta 1929, da ta načrt sprejme. Po treh in pol tednih je konferenca po ostrih razpravah načrt sprejela in s tem uvedla redno likvidacijo svetovne vojne. Nemčija je obremenjena za dva rodova in vprašanje je, če ji bo dopuščal gospodarski položaj, da izpolni z Youngovim načrtom prevzeto nalogo.

Obenem je konferenca sklenila, da izprazni zasedeno Porenje in saarsko ozemlje najkasneje do 30. junija 1930. Anglija prične že septembra 1929 umikati svoje čete.

Haaška konferenca je značilna zlasti v tem, da je dala novega impulza svetovni mednarodni demokraciji.

Panevropa. Francoski ministrski predsednik Aristid Briand je izprožil meseca julija 1929 misel Panevrope, ki jo propagira že Coudenhove - Kalergijeva panevropska liga. Misel, da bi zedinjene evropske države pospešile konsolidacijo Evrope, je simpatična. Politiki pravijo sicer, da je do Panevrope še dolga pot, ker bi zedinjenje ovirali prestiži posameznih držav, ki ne bi marale popustiti v suvereniteti v prid zedinjenim državam. Potrebno pa je za Evro-

po uvesti predvsem enotno carino in enotno valuto, to je ustvariti iz nje enoten gospodarski kompleks, ki naj polagoma sam izvrši zgodovinsko nalogo. Italija nasprotuje Panevropi. Razprave o tem vprašanju, ki se bodo nadaljevale v Društvu narodov, so bile doslej samo teoretičnega značaja.

Kellogov mirovni pakt. Prvotno je leta 1924. Briand predlagal, da naj Francija in Zedinjene države skleneta medsebojno mirovno in razsodiško pogodbo. V debati je pa ameriški senator Kellog izrekel misel, da naj se napravi mirovni pakt za vse države. Tako je prišel predlog v komisijo Društva narodov ter bil v Parizu meseca julija 1928 sprejet. Kellogov pakt zavrača vojno in zahteva poravnavanje mednarodnih sporov po mednarodnih razsodiščih. Za pakt jamči 15 večjih držav. Predsednik Zedinjenih držav Hoover je, ko je podpisala pakt tudi Japonska, dne 24. julija 1929 slovesno proglasil veljavnost Kellogovega pakta. V celoti je podpisalo mirovni pakt nad petdeset držav. Pakt bo predložen Društvu narodov na zasedanju 1929 v registracijo.

Tretji mednarodni socialistični kongres se je vršil od dne 5. do 11. avgusta 1928 v Bruslju ter se bavil večinoma z vprašanji svetovne politike, to je, miru in socialne politike. Resolucije, ki so bile sprejete na kongresu, poudarjajo, da je socialistično gibanje svetovno, ki se ozira na prilike v deželah in kontinentih, ter vodi politiko enotnega stremljenja in cilja v soglasju z načeli. Društvu narodov je poslalo socialistično gibanje iz raznih dežel 11.000 peticij, v katerih poudarja potrebo svetovnega miru, razorožitve in obveznega mednarodnega sodišča za mednarodne spore v interesu človeštva.

Na kongresu se je posebej obravnavalo razmerje delavcev v kolonijah, ki še danes nimajo pravice, sklepati z delodajalcem delovno pogodbo.

Organizirano delavstvo po vseh državah je akcijo za mir jako podprlo. Vpliv se čuti v Društvu narodov, zlasti pa na konferencah mednarodnega urada dela.

Interparlamentarna unija je imela svoje petindvajseto zasedanje dne 22. avgusta 1928 v Berlinu. Udeležencev je bilo 517 iz 37 držav. Idejni oče medparlamentarne

unije je angleški tesar in poznejši delavski poslanec v angleški zbornici, William Randle Cremer. Prvi kongres se je vršil v Parizu leta 1889. ob priliki svetovne razstave; tega kongresa se je udeležilo 96 poslancev, od teh 85 Angležev in 4 Italijani. Berlinskega zasedanja so se udeležili socialistični poslanci skoro iz vseh evropskih držav. Komunisti so bili zastopani po angleškem poslancu Indijcu Saklatvala. Tudi na tem kongresu so priporočali Panevropo.

Demokratični in gospodarski parlamentarizem. Po vojni je demokratični parlamentarizem ponekod v krizi. Zato silijo meščanski ideologi, filozofi in gospodarski znanstveniki nazaj v srednji vek. Demokracija je pa odrekla samo tam, kjer demokracije ni, kjer demokracije narodi ne pojmujejo, dasi je ta najčistejši izraz narodne volje in mišljenja. Gospodarski parlamentarizem pa pomeni povratek k razrednim političnim pravicam. V dobi volilnih razredov je imel več pravice, kdor je plačal več davka; v gospodarski zbornici pa bi imel več pravic tisti, ki ima več posesti, več kapitala. Iz dobe demokracije bi potemtakem prešli v dobo plutokracije, ki se ne bi v bistvu razlikovala od dobe gospodstva srednjeveških posvetnih in cerkvenih knezov. V kulturnih državah, in to najstarejših in nekaterih mlajših, demokracija ni odrekla. Vzroka krize torej ne iščimo v demokraciji, ampak v nezrelosti naroda ali pa v pohotnosti enega razreda do gospodstva.

Leti 1928 in 1929 sta bili leti mednarodnih konferenc. V Hamburgu se je vršila mednarodna zveza kmetijstva, v Pragi slovenskega kmetijstva. V juniju 1929 se je vršila v Frankfurtu ob M. meddržavniška konferenca narodnih manjšin; zadnje dni avgusta 1929 pa konferenca narodnih manjšin v Ženevi, ki je zahtevala, da jo Društvo narodov prizna. Poleg teh konferenc so bile še konferenca liberalcev v Berlinu (okoli 120 delegatov), antiimperialistične lige (zastopanih 36 držav) julija 1929 v Frankfurtu ob M., mednarodne lige žen za mir meseca avgusta 1929 v Pragi, junija 1929 socialistične mladine na Dunaju itd.

V naslednjem priobčujemo nekaj pregleda o političnih razmerah v posameznih

evropskih državah in v Zedinjenih državah ameriških.

Bolgarija. Bolgarija je med najmanjšim in najnemirnejšimi državami na Balkanu. Po umoru kmetijskega vodje Stambulijskega je vladal skoro pet let državi krvavi Cankovov režim, ki ga je dne 5. januarja 1926 zamenjal Ljapčev. Pri volitvah v sobranje (državni zbor) dne 29. marca 1926 so mali kmetje, obrtniki in socialnodemokratična stranka stvorili takozvani »železni blok«. Ta blok je dobil 300.000 glasov in 62 mandatov. Zbornica šteje 272 poslancev. Socialni demokrati so dobili 10 poslancev.

Največ vpliva v državi imajo agilne teroristične organizacije makedonstvujočih, ki jih neguje vlada; imajo pa tudi italijansko pomoč. Makedonstvujoči tvorijo dva tabora, ki se imenujeta po vodjih pristaši Mihajlova in ubitega Protogerova. Dasi slabi obe organizaciji ljuta medsebojna borba, pokret vendarle venomer povzroča konflikte z obmejnimi državami z vpadi, atentati, ropi in umori. Velesile opozarjajo Sofijo na početje obeh organizacij, isto je storila angleška delavska vlada še meseca julija 1929, toda do dogovora ni prišlo, ker Bolgarija noče priznati tako široke nevtralne cone, kakor jo zahteva Jugoslavija.

Socialistično gibanje so tvorile v Bolgariji tri struje, ki so se meseca decembra 1928 zedinile.

Vlada je dovolila povratek bivšega kralja Ferdinanda Koburškega v državo in izdala obširno amnestijo za Radoslavova in njegovo vlado, ki so zapletli državo v nesrečno svetovno vojno.

Kljub intervencijam zunanjih politikov vlada ne kaže ne resne volje ne moči za ureditev notranjih razmer. Tembolj kritičen je položaj, ker je nasprotje med Ljapčevičanci in Cankovovci veliko ter obe stranki ventilirata vprašanje, kdo naj bo gospodar Bolgarije.

Na ponovni pritisk angleške vlade se med Jugoslavijo in Bolgarijo zopet prično pogajanja.

Rumunija. Rumunija je imela pred vojno okoli 8 milijonov prebivalcev, sedaj jih ima 18. Prebivalci so Rumuni, Rusini, Rusi, Madžari, Bolgari, Turki in Nemci. Državi so vladali več let liberalci, predstav-

niki mladega nenasitnega kapitalizma in največji reaktivarci ter nasprotniki demokracije. Korupcija v deželi in nasilje Bratianove vlade je zbudilo odpor med kmetijskim in delavskim ljudstvom, pa tudi v inozemstvu je naraščalo nezaupanje.

Kmetijske stranke zaranistov in demokratska stranka Sedmograške so spričo takega razpoloženja pod vodstvom Maniuja priredile v Albi Juliji veliko manifestacijo proti režimu. Regentski svet, ki vlada namesto sedemletnega kralja, je nato pozval Bratianovo vlado, da odstopi, dasi je to nerada storila. Novo vlado je sestavil Maniu ter takoj razpisal volitve v parlament. Volitve so se vršile dne 12. decembra 1928. Za te volitve je sklenila socialnodemokratična stranka, kakor tudi Nemci kot manjšinska stranka, volilni kompromis z zaranisti. Pri volitvah je dobila kmetiška stranka veliko večino 365 poslancev; izvoljenih je bilo med drugimi 9 socialnih demokratov, 9 Nemcev, 15 divjakov, 2 Ukrajince in 5 pristašev generala Avaresca. Liberalci so rešili komaj 15 mandatov, dasi so prej imeli v parlamentu veliko večino.

Značilno za razmere v Rumuniji je, da je pri volitvah leta 1926. dobil general Avarescu dvetretjinsko večino poslancev, nekaj mesecev pozneje je Bratianu odnesel dvetretjinsko večino, sedaj pa Maniu.

Vlada profesorja Maniuja je kmetiška. Ta vlada je zadnji poizkus, da se prepreči diktatura, ki so jo hoteli uvesti nekateri vojaški krogi. Rumunija se razvija pod sedanjo vlado v pravcu meščanske demokracije.

Predvsem je vlada izdelala načrt za decentralizacijo državne uprave, s katero namerava dati okrožjem široko samoupravo. Ko je vlada objavila to svojo namero, je opozicija zagrozila, da zapusti parlament, kar je 10. julija 1929 tudi storila. Prav takrat je pa vlada odkrila nje fašistično zaroto in jo zatrla. Maniu je očital liberalcem na seji, da so zapravili 18 milijonov lejev, ki jih mora sedanja vlada izžeti iz naroda.

Grčija. Grška se je pod vlado starega liberalnega politika Venizelosa po dolgotrajnih zmedah in bojih med monarhisti in republikanci precej pomirila. Od časa do časa se v deželi ponavljajo delavske stavke, ki jih vlada večinoma krvavo zatire. Pred-

sednik Venizelos je sklenil s sosednjimi državami trgovske pogodbe. S tako pogodbo je uredila Jugoslavija v Solunu prosto ceno za svojo trgovino.

V parlamentu imajo komunisti 10 poslancev, socialisti pa nobenega.

Albanija. Albanija je naša najmanjša sosedja. Postala je kraljevina. Ahmed beg Zogu je z orožjem in italijansko pomočjo ukrotil nemirne in bojaželjne albanske rodoe. Po zmagi nad svojimi nasprotniki se je lotil ureditve države in je najel v ta namen italijanske instruktorje. Italija bo Albanijo tudi industrijalizirala in elektrificirala. Po utrditvi svojega stališča v državi je bilo prvo, kar je storil, da se je oklical za kralja vseh Albancev in si nadel ime Zogu I. Italija ima interes na Albaniji, ker ji utegne služiti kot oporišče pri obrambi Jadranskega morja in za eventualne eksperimente na Balkanu.

Madžarska je tipična dežela reakcije. Po neuspeli komunistični revoluciji 1920, ki so jo ogrski magnati zlomili s pomočjo Rumunije, je prevzel oblast v državi državni namestnik in bivši avstro-ogrski admiral Horthy, ki je uvedel krvav režim. Madžarska je kraljevina, vendar pa je vprašanje zasedbe prestola še nerešeno. Madžarska je tudi po vojni ohranila svoje fevdalno lice in vodi izrazito imperialistično politiko, zlasti z ozirom na okrnjene pokrajine.

Po trianonski mirovni pogodbi sme Madžarska imeti tudi samo najeto vojsko. Vendar je splošno znano, da se ogrski magnati neprestano oborožujejo; ob paradah posvečujejo viteze, ki jih imajo že 12 tisoč, in vrhu tega so uvedli z zakonom obvezno »telovadbo« za vse državljane, ki nadomešča vojaško obveznost. Evidenco »telovadcev« vodi vojaški urad. Tudi vtihotapljanje orožja ni brez namena. To domnevo pa potrjujejo tudi grozilni govori Horthyja in ministrskega predsednika Bethlena. Politika madžarske reakcije ni miroljubna.

Volilna pravica na Madžarskem je hudo okrnjena. V večini okrajev — volilni red je umetno prikrojen za razne okraje — se vrše volitve javno (razen v Budimpešti in še v nekaterih mestih), kar koristi največ režimu.

Madžarski parlament šteje 245 poslancev; od teh jih ima socialnodemokratska stranka 14. Glasov pa je dobila stranka pri volitvah 126.854.

Italija. V kraljevini Italiji vlada fašistična diktatura, ki preganja vsakršno svobodo miselnosti. Marca meseca 1929 so bile volitve v parlament po novem volilnem redu. Volitve se vrše jako enostavno. Fašistične korporacije imenujejo tisoč kandidatov; izmed teh, ali pa tudi ne, izbere najvišji fašistični svet kandidatno listo, za katero glasujejo volilci z »da« ali »ne«. Fašistična lista je dobila pri navedenih volitvah 8.506.576 glasov (proti 136.198). Za listo je agitirala tudi katoliška duhovščina.

Italija je podaljšala 1929 vojaško obveznost od 39. do 50. leta, dasi ima poleg redne vojske enako močno milico.

Iz političnih razlogov je Italija sklenila z Vatikanom sporazum, po katerem priznava Vatikanu suvereniteto. Absolutno pa odklanja Mussolini vsakršno vtikanje cerkve v notranje zadeve Italije, zlasti v vzgojo mladine. Italija računa s tem, da bo cerkev popularizirala Italijo v inozemstvu s svojimi misijoni in drugimi ustanovami.

Politika Italije je imperialistična. Pri tožuje se, da je po vojni dobila pre malo kolonij ter poudarja, da je poleg Francije edina država ob Sredozemskem morju, ki ji gre vpliv. Zaradi kolonij v Afriki in Sredozemskega morja je še danes med Francijo in Italijo ostra napetost.

Mussolini izrablja ta položaj in govori o rimskem imperiju, ki se nikogar ne boji, ob vsaki polemiki z inozemstvom, da s tem podžiga nacionalni šovinizem, ali kakor pravi sam — italijansko zavest, da je Rim bil sedež imperija in da še bo.

Vatikan. Vatikan ali papeževa država je nova absolutistična državica, ki je bila ustanovljena s pogodbo med Vatikanom in Kvirinalom, to je, med rimskim papežem in Italijo. Pogodba je bila sklenjena dne 11. februarja, verificirana pa dne 7. junija 1929 ter obsega politično pogodbo, konkordat in finančno pogodbo. Vatikanska državica je majhen del mesta Rima, ki šteje okoli 450 prebivalcev. Ustava nove države določa še smrtno kazen. Razmere, dasi je duhovništvo ob volitvah z vso odločnostjo nasto-

pilo za fašistične kandidate, med Vatikanom in Italijo, niso najboljše, zlasti, ker Mussolini odločno odklanja vpliv cerkve na vzgojo mladine, češ, da ta pripada državi. Cerkev je s pogodbo vezana, da služi politiki režima. Tako je papežu fašistično časopisje povedalo.

Po sklepu pogodbe z Italijo se je papež odrekel tudi prostovoljnemu jetništvu, ki je trajalo 59 let.

Nemčija. Nemčija je po vojni zelo prizadeta in leze tudi v politiki iz krize v krizo. V mesecu aprilu 1928 je padla v državnem zboru zaradi notranjih sporov vlada meščanske koalicije. Izhoda ni bilo drugega, kakor da se razpišejo nove volitve. Volitve so se vršile 20. maja 1928. Socialni demokrati so šli v borbo z geslom, da prevzamejo v novem parlamentu državno vlado, ker to zahtevajo socialne potrebe, duh demokracije in politična moč stranke. Pri volitvah so dobili socialni demokrati 9 milijonov 111.438 glasov in 153 poslancev, dočim jih ima cel parlament 489. V primeri s prejšnjimi volitvami, ki so se vršile 4. maja 1924, so socialni demokrati pridobili 22 mandatov.

Komunisti so dobili pri volitvah 3 milijone 232.875 glasov in 54 mandatov.

Obenem z državnozborskimi volitvami so se vršile tudi volitve v deželne zbere. V Prusiji sami je dobila socialna demokracija 5.453.392 glasov ter 136 mandatov, leta 1924 pa le 114. Pruska deželna zbornica šteje v celoti 450 poslancev.

Ker je socialna demokracija pri volitvah dobila zaupanje delovnega ljudstva, je bil državni predsednik republike Hindenburg primoran poveriti socialnemu demokratu Müllerju sestavo nove vlade kot predstavniku najmočnejše parlamentarne stranke. Po dolgotrajnih pogajanjih z meščanskimi strankami je bila dne 28. junija 1928 sestavljena nova vlada, v katero so vstopili poleg kanclerja Müllerja še soc. demokrati Severing kot notranji minister, Hilferding kot finančni minister ter Wissell kot minister dela. Od ostalih šest ministrov sta pripadala dva nemški ljudski stranki, eden demokratom, eden centrumu, eden pa je divjak. Vlada je imela provizoričen značaj in se je 12. aprila 1929 izpopolnila s tem, da so zasedli tri rezervirana mesta člani

centruma, ko so se sporazumeli z nemško ljudsko stranko.

V Nemčiji že dalje časa rujejo proti republiki in vplivu socialne demokracije v prvi vrsti nemška nacionalna organizacija »Stahlhelm« pod vodstvom Hugenerga, ki je s pomočjo večjega dela težke industrije in kot načelnik časopisnega koncerna monopoliziral mnogo vplivnega časopisja. Socialna demokracija pa je v trenutku najhujše fašistične ofenzive z vso odločnostjo zavrnila poizkus fašistovskega puča, češ, da bodo krivci z glavo odgovarjali za podobne poizkuse. Nemški nacionalci so zlasti izrabili za svoje agitacijske namene takozvani pariški Youngov dogovor glede odplačevanja nemških reparacijskih in vojnih dolgov, ki znašajo okoli 1480 milijard dinarjev in jih mora Nemčija plačati svojim upnikom v 67 letnih obrokih.

Nemška socialna demokracija je v decembru 1925 in maju 1926 še odklanjala vstop v vlado. Šele januarja 1927 se je glavni odbor z ozirom na politični in socialni položaj izrekel za osnovanje velike koalicije. Toda takrat so meščanske stranke absolutno odklanjale socialno demokracijo, tako, da so šele volitve odločile in diktirale politiko države, ki naj bo republikanska, demokratična in socialnopolitična.

Veliko moralno oporo pa je dobila Nemčija v novi Angliji, katere glavni cilj je svetovni mir, sporazum med narodi, socialna sigurnost delovnih slojev in princip demokracije. Iz teh razlogov v Nemčiji tla za fašizem ne bodo ugodna, ker je duh demokracije med narodom močnejši kakor fašistični.

Francija. Zadnjih pet let je vladala Franciji konservativna Poincaréjeva vlada, ki je izvojevala v zbornici priznanje devetih katoliških kongregacij in načelno odobritev Youngovega načrta o plačevanju reparacij in vojnih dolgov. Leta 1901 in 1904 (Combes) je francoska zbornica sklenila ločitev cerkve od države. V dneh od 27. do 29. marca 1929 pa je zbornica zopet priznala devet kongregacij, češ, da te poceni širijo s svojimi misijoni in ustanovami ugled države v inozemstvu. V ostrí debati je Poincaré 6. novembra 1928 celo odstopil, toda je že 11. novembra 1928 zopet postal predsednik vlade.

Tudi o Youngovem načrtu je bila ostra borba v zbornici, dokler ni bil načrt dne 24. junija 1929 načelno sprejet.

Po sprejemu Youngovega načrta je Poincaré zaradi bolezni odstopil in je prevzel predsedstvo stare začasne vlade Aristid Briand. Briand je hotel sestaviti koncentracijsko vlado z levičarji, ki so pa sodelovanje odklonili.

Francija je v vojni izgubila mnogo v tujini naloženega kapitala. Samo v Rusiji nad 20 milijard frankov. Rent teh kapitalov ni, zato se že dve leti v svrhu vravnanja proračuna vrši boj za revizijo davčnega sistema. Gre za to, ali naj se obdavčijo industrijski ali kmetiški pridelki, da se z davki vravna državni proračun.

Francija je nacionalistična država z veliko strankarsko razcepljenostjo. Socialisti pa imajo velik vpliv na francosko in tudi mednarodno politiko države.

Anglija. Anglija je izrazito demokratična država, v kateri imamō danes tri velike politične stranke, in sicer delavsko stranko (Macdonald), konservativno stranko (Baldwin) in liberalno stranko (Lloyd George). Druge stranke ne prihajajo v poštev.

Znamenit dogodek v svetovni zgodovini, ne le v angleški, so bile volitve dne 30. maja 1929 v angleški parlament, ker so silno razočarale zlasti vso evropsko reakcijo, dočim je delavstvo vsega sveta navdušeno pozdravilo volilni uspeh angleške delavske stranke.

Delavska stranka je dne 30. maja 1929 dobila 8,337.407 glasov in 289, konservativci 260, liberalci 58 in nezavisni 7 poslancev. Pred razpustom parlamenta so imeli konservativci 400, delavska stranka 162, liberalci 24 in nezavisni 7 poslancev.

Takoj po volitvah dne 7. junija 1929 je voditelj delavske stranke Ramsay Macdonald sestavil manjšinsko vlado, v kateri so prvi zaupniki delavskih organizacij in nekaj pristašev intelektualcev.

Ob tej priliki se ozrimo nekoliko na bistvo in razvoj angleške delavske stranke.

Leta 1929 je delavska stranka izpremenila svoj statut ter določila v bistvu svoj program tako-le:

V okviru države stremi stranka za temi nalogami: Zagotoviti hoče vsem fizič-

nim in duševnim delavcem sadove njih dela kakor tudi čim pravičnejšo razdelitev sadov dela na bazi skupne posesti proizvajalnih pomočkov in najboljšega sistema javne uprave vseh pridobitnih panog, politično in gospodarsko osvoboditev ljudstva in zlasti hoče podpirati one osebe, ki skrbе s svojim fizičnim ali duševnim delom za svoje preživljanje. Stranka hoče delati v okviru britske države skupno s socialističnimi in delavskimi organizacijami na to, da se dvigne socialni in gospodarski nivo delovnega ljudskega razreda v teh deželah. V internacionalnem pogledu stremi po skupnem delu s socialističnimi in delavskimi organizacijami vseh dežel, po ustanovitvi federacije narodov za ohranitev svobode in miru ter zahteva, da se ustanovi primeren organizem, ki bo reševal mednarodne spore mirnim potom ali z razsodišči. S tem programom in specialnimi zahtevami: svetovni mir, razorožitev, boj nezaposlenosti in zveza z Rusijo, je šla delavska stranka v volilni boj.

Stranka šteje danes okoli tri milijone članov in je nje porast v 30 letih, odkar obstoja, v zgodovini nekaj edinstvenega. Leta 1900 je kandidirala stranka v 15 volilnih okrajih ter dobila 63.000 glasov in 2 poslanca. Leta 1910. je dobila že pol milijona glasov in 40 poslancev. Pri prvih volitvah po vojni leta 1918 je dobila 57 poslancev in 2,245.000 glasov; leta 1922 je dobila 142 poslancev, leta 1923 že 191 poslancev in 4,348.000 glasov. Pri volitvah leta 1924 je dobila stranka le 151 poslancev (glasov pa 5,488.000). Štiriletno vladanje konservativcev, med katerim so postajale gospodarske in zlasti delavske razmere vedno neznosnejše, je pa povzročilo veliki preobrat v angleški politični miselnosti.

V sedanjem angleškem parlamentu je torej 289 poslancev delavske stranke, 260 konservativne stranke, 58 liberalne stranke in 8 poslancev manjših skupin.

Delavska stranka je sedaj drugič na vladi kot manjšinska stranka. Leta 1924 so jo vrgli konservativci z znanim ponarejenim obrekovalnim Zinovjevim pismom, ki so ga konservativcem vdani uradniki angleškega Foreign Office (zunanjega ministrstva) ponaredili. Obrekovalno pismo je

dolžilo delavsko stranko, da jo je Rusija podkupila z denarjem.

Delavska vlada tudi sedaj nima večine. Macdonald hoče predvsem utrditi svetovni mir, v deželi pa rešiti čim ugodneje vprašanje nezaposlenih, ki je v Angliji jako pereče.

Takoj ob nastopu delavske vlade v Angliji je zavel po Evropi drugačen veter. Odbit je že napad na osemurni delovnik, ki so ga ogrožali angleški konservativci na mednarodni konferenca dela 1928 v Ženevi. Nedvomno po zaslugi angleške delavske vlade pride v kratkem do izpraznenja Porenja, ki so ga po vojni zasedle Francija, Belgija in Anglija, ter s tem do zblizanja med Nemčijo in med državami bivše velike antante.

Macdonaldova vlada deluje predvsem za zblizanje med Anglijo in Ameriko, ker je mogoče govoriti o dejanski razorožitvi le tedaj, če se dve odločujoči pomorski državi zedinita glede načina rešitve tega vprašanja. Vprašanje popolne razorožitve je pa še vsekakor problem, ki ga današnja družba težko razume.

Preko Norveške je vlada meseca junija povabila Rusijo, da se med Anglijo in Rusijo obnovi diplomatski odnošaji, ki so zlasti z gospodarskega vidika važni za obe državi. Istotako je angleška vlada posvarila Balkan, zlasti Bolgarijo, zaradi ponavljajočih se obmejnih konfliktov s sosednjimi državami ter Madžarsko zaradi nje reakcionarnosti in propagande za revizijo trianonskega dogovora, ki utegne zbuditi med državami nezaupanje in povečavati šovinistično medsebojno sovraštvo. Litvo pa je posvarila zaradi krutih smrtnih obsodb.

Zanimivo je, da je sedanji angleški zunanji minister Artur Henderson bil do vstopa v vlado predsednik socialistične delavske internacionale, vojni minister Tom Shaw pa nje tajnik.

Rusija. Zveza sovjetskih socialističnih republik je tajna za splošno javnost, ker dobivamo o razmerah v Rusiji večinoma pristranska poročila. Rusija uvaja državno gospodarstvo, nekaj državni socializem, ki ga hoče doseči z gospodarsko-političnimi problemi kakor so monopol v zunanji trgovini in neodvisnost (izolacija) domače va-

lute, podpiranje gospodarskih ustanov z domačim državnim kreditom, ustanavljanje domače, v prvi vrsti državne industrije in pospeševanje državnega produkcijskega in konzumnega zadrugištva v vseh panogah gospodarstva. Sovjeti se namreč hočejo izogniti tuji spekulaciji z rusko valuto, ter zato dodeljujejo potom davkov in domačih državnih posojil zbrani kapital sami, da dobe čim večji vpliv med delavci in nameščenci kot stranka, v gospodarstvu pa kot glavni intereseenti. Tako ustvarjajo v Rusiji državni socializem, ki zbira interese okoli sebe deloma moralno deloma gospodarsko.

Že prej, zlasti pa po Leninovi smrti, so se pojavljali v Rusiji teoretični spori v komunistični stranki. Trockemu je razvoj prepočasen, pa so ga izključili in izgnali v Carigrad. Teoretičar Buharin je desnničarski opozicionalec, ki zagovarja več liberalnosti napram samostojnim kmetom in kapitalu, pa je odložil vse funkcije v stranki in uredništvo »Pravde« ter odšel v pregnanstvo v krimsko ozemlje. Isto se je zgodilo z njiju somišljeniki. Tako je Stalin, ki je bil prej tajnik stranke, duhovno ostal na krmilu ter dejansko izvaja program Trockega. Idejni razcep je vplival na komunistično gibanje tudi v inozemstvu.

Peti kongres Unije je 1929 sklenil obsežen petletni gospodarski program, da dvigne državno gospodarstvo. Leta 1927./28. je bilo zaposlenih v državnih in združenih podjetjih 18,3% poklicnih delavcev, v privatnokapitalističnih pa 81,7%. Po načrtu se odstotek delavstva v državnih obratih zaposlenih delavcev dvigne do leta 1932./33. na 30,7%, privatno zaposlenih pa zniža na 69,3%. Za industrijalizacijo in kmetiško zadrugištvo je država namenila 85 milijard rubljev.

Najbolj skrbe sovjete samostojni veliki kmeti (kulaki), ki med prebivalstvo razdeljeno zemljo zopet kupujejo in postajajo gospodarji v občinah; vlada, da ta proces omeji, je kulake obenem jako obdavčila ter jim zagrozila s konfiskacijo imetja, ako bi se upirali odredbam.

Diplomatske zveze ima Rusija le z nekaterimi državami. Glavna vzroka političnega bojkota sta dva, in sicer, ker Rusija noče priznati carističnih dolgov in pa, ker

se države boje boljševiške propagande. Iz teh razlogov se tudi pogajanja med Anglijo in Rusijo meseca junija 1929 za priznanje še niso izvršila. Tujemu kapitalu daje Rusija takozvane industrijske koncesije ter si pridržuje po poteku pogodbene dobe kupne prednostne pravice.

Režim vodi ljut kulturni boj, osnavlja pa tudi mnogo kulturnih in socialnih zavodov, odpravlja analfabetizem ter pospešuje svojo miselnost zlasti s tiskano propagando. V ogromni Rusiji je tudi beda, so slabe socialne razmere kot drugod, ker nova miselnost ne more mahoma preroditi in organizirati veliki ruski narod, ki je prepojen s tradicijami, in z majhnim aparatom rešiti vse probleme, kakor si jih je zamislil. V Rusiji imajo denar in privatni kapital ima še velik vpliv na gospodarstvo, pa tudi državno in združeno gospodarstvo, ki mu režim nudi vse ugodnosti, je jako močan gospodarski faktor.

Leta 1929 je umrl na Francoskem zadnji resni pretendent na ruski carski prestol iz rodbine Romanov, Nikolaj Nikolajevič.

Avstrija. Avstrijska republika šteje okoli šest milijonov prebivalcev. Do konca meseca aprila je bil nje kancler prelat dr. Seipel, ki je moral odstopiti zaradi svoje politične nestrpnosti. Početkom maja je postal kancler tajnik dunajske trgovske zbornice dr. Streeruwitz. Oba sta krščanska socialca (Landbund).

V Avstriji je strankarstvo močno razvito. Socialni demokrati imajo v parlamentu nad eno tretjino poslancev (74). Pomembnejše stranke so še krščanski socialci, nemška ljudska stranka in velenemci.

Krščanskim socialcem z »Landbundom« vred je dunajska občina najbolj trn v peti, ker upravlja občino socialna demokracija, ki je izvedla v zadnjih letih velike komunalno-politične naloge. Odtod se je razširilo tudi veliko sovrašтво proti socialni demokraciji in pobudilo nemškonacionalen fašizem, ki ga podpira tudi prelat dr. Seipel. Tako je nastala fronta, ki zahteva izpremembo ustave, odpravo avtonomije dunajske občine, okrnjenje socialne in delavske zakonodaje ter več oblasti za predsednika republike in njega volitev v splošnem glasovanju.

Obe fronti imata vojaško formirane organizacije: socialni demokrati republikanski »Schutzbund«, nemški fašisti pa »Heimwehr«. Prvi pojavi današnjih političnih razmer so se pojavili že pri zadnjih državno-zbornskih volitvah 1926, ko so vse meščanske stranke delale solidarno. »Landbund« sam pa pravi: sedaj imajo socialni demokrati Dunaj v rokah, dobiti pa utegnejo parlament; zato je potreben eventualno nasilen boj.

Politika meščanskih strank in njihovega »Heimwehra« je slaba. Moralno izgube, ker jih podpirajo Rotschild, Tyssen itd. in, ker hotoma organizirajo krvave rabuke. Zato v Avstriji tak puč, kakršnega so si zamislili, ni mogoč. Preveč trezne in organizirane demokracije je tam, da bi zmagala volja ambicioznih Seiplov in Pabstov.

Avstrija ima v Evropi najbolj demokratsko ustavo in najboljšo delavsko zakonodajo, ki jo hočejo nasprotniki poslabšati.

Leta 1928. je potekla poslovna doba predsednika republike dr. Hainischa. Zvezni svet je po dolgotrajnih razpravah izvolil novega predsednika Miklasa.

Politično življenje ni v nobeni drugi državi tako živahno kakor v Avstriji, ker je delavstvo vedno na braniku svojih pridobljenih pravic.

Čehoslovaška. Med parlamentarnimi državami je čehoslovaška republika, katere predsednik je od prevrata T. Masaryk, najbolj urejena. Nje glavni cilj je sporazum z Nemci in Slovaki v državi ter najboljši odnošaji z inozemstvom. V notranjosti pa se zlasti uvaja moderna delavska zakonodaja brez trenj na zunaj.

Čehoslovaška vodi politiko male antante, ker si hoče s tem predvsem odpreti trg za svojo razvito industrijo.

Socialni demokrati imajo v parlamentu okoli 40 poslancev. Tudi komunisti so v zbornici, ker tam ni zakona o zaščiti države v tem smislu kakor drugod.

Čehoslovaška je kulturno jako razvita država in politično dobro organizirana. Zaradi tega tudi politične afere, kakor veleizdajniška procesa Gajda ali Tuka, ne vplivajo na parlamentarizem republike.

Poljska. Pri volitvah v državni zbor dne 4. marca 1928 je dobila poljska social-

na demokracija 1,511.000 glasov in 63 mandatov. Zbornica šteje 444 poslancev. Med socialističnimi poslanci sta dva člana letske socialistične stranke na Poljskem, en poslanec pa pripada nemški socialistični stranki na Poljskem. Število komunističnih poslancev, ki so bili izvoljeni na listah narodnih manjšin in drugih njim sorodnih grup, znaša 15.

Levica v poljskem parlamentu šteje 130 mandatov, desnica 80, centrum z maršalom, bivšim socialnim demokratom v avstrijskem parlamentu, Pilsudskim, ki se je v svetovni vojni dalj časa boril na strani Habsburžanov, pa šteje 128 mandatov. Pilsudski, oprt na vojaško kamarilo, je danes gospodar na Poljskem ter je ponovno silno sramotil poljski parlament, zlasti takrat, ko je hotel bivšega poljskega finančnega ministra obtožiti zaradi korupcije. Borba med parlamentom in predsednikom Pilsudskim je huda, ker parlament noče pristajati na omejitve sedanje široke parlamentarne demokracije. V zadnjem času se je Pilsudski pričel pogajati s strankami glede obnove parlamentarnega delovanja. Predsednik parlamenta je bivši avstrijski socialistični poslanec Ignac Daszinsky.

Švica. Švica je zvezna republika, v kateri prebivajo Francozi, Nemci in Italijani. Uvedena je splošna, enaka tajna volilna pravica in ljudsko glasovanje o važnih vprašanjih.

Zadnje volitve v zvezni parlament so se vršile 27. in 28. oktobra 1928. Socialni demokrati so dobili 220.000 glasov (25.000 več kakor pri prejšnjih volitvah) in 50 poslancev (enega več).

Švicarska zvezna republika je sklenila, da uvede, če le mogoče, do konca leta 1929 splošno zavarovanje za starost in onemoglost.

Belgija. V Belgiji so se proti socializmu zaradi njih mirovne politike zedinili liberalci in katoličani, ki tvorijo vladno večino. Iztrgali so jim pri volitvah v parlament dne 26. maja 1929 8 mandatov, enega pa komunistom. V prejšnji zbornici so imeli socialisti 78, sedaj 70 mandatov, komunisti 2, sedaj 1. Glasov so dobili socialisti pri prejšnjih volitvah 820.160, pri zadnjih pa

817.622. Katoličani imajo 76 poslancev (prej 78), liberalci 28 (prej 23), frontni bojovníki 11 (prej 6) in neodvisni 1 (prej 0).

Meščanske stranke so po tem volilnem rezultatu same sestavile vlado.

Nizozemska je agrarna država kakor Danska. Politično nima posebno važne vloge. V Haagu je sedež svetovnega mirovnega sodišča; tam se je vršila meseca avgusta haaška konferenca držav glede reparacij in vojnih dolgov. V graščini Doorn na Nizozemskem živi tudi bivši nemški cesar Viljem II.

Danska. Danska je napredna agrarna država. V vladni koaliciji agrarcev in konservativcev je početkom leta 1929 nastal spor zaradi zvišavanja vojaškega proračuna. Agrarci so se uprli zahtevi konservativcev in vlada je odstopila. Nove volitve so se vršile 24. aprila 1929. Pri volitvah so danski volilci glasovali za načelo popolne razorožitve, ker je Danska majhna dežela ter bi se s svojo majhno vojaško močjo itak ne mogla braniti, če jo napade katerakoli večja država.

Socialna demokracija je dobila pri volitvah 600.000 glasov in 61 mandatov ter vstopila v vlado koalicijo z meščansko levničarsko stranko radikalov, ki ima 16 mandatov. V opoziciji so agrarci in konservativci z 71 poslanci.

Na čelu nove vlade je socialni demokrat Th. Stauning; ostalih ministrov je 9 socialnih demokratov in 3 meščanski demokrati.

Danska je že meseca junija sklenila odpraviti vojaško obveznost. Obmejno varnostno službo bo opravljalo 13.000 mož policije, pomorsko policijsko službo pa 30 manjših ladij in 12 vodnih letal. Poleg tega namerava vlada odpraviti anahronizem parlamentarizma — senat.

Z razorožitvijo se bo izpremenilo stališče Danske tudi v Zvezi narodov, katere statut določa, da mora vsaka država, ki je včlanjena pri Zvezi narodov, nuditi napadeni državi vojaško pomoč.

Švedska. Dne 15. in 21. septembra 1928 so se vršile na Švedskem volitve v parlament. V starem parlamentu je bilo razmerje političnih sil naslednje: 104 socialni demokrati, 5 komunistov, dočim so vse meščan-

ske stranke imle 121 mandatov. Le nekaj glasov je manjkalo, da bi delavstvo imelo večino v parlamentu. Volilni rezultat zadnjih volitev je presenetil, ker ni nihče računl, da bo meščanska agitacija s takozvanim komunističnim strašilom imela med voljci uspeh. Socialna demokracija je pri teh volitvah izgubila 15 mandatov in jih ima sedaj 90, komunisti so pa 4 mandate pridobili in jih imajo sedaj 8.

Švedska socialno-demokratska stranka, ki je najjačja stranka v državi, je slavila meseca aprila 1929 svojo štiridesetletnico obstoja.

Norveška. Norveška je kulturno razvita parlamentarna država. V parlamentu (stortig) ima delavska stranka 59 poslancev, komunisti pa 3. Parlament šteje 150 poslancev. Ob početku leta 1928 je delavska stranka sestavila manjšinsko vlado, ki je morala v štirinajstih dneh zopet odstopiti, ker so se prej skregane meščanske stranke zedinile proti njej. Uspeh, ki ga je dosegla delavska vlada v tej kratki dobi, je bila obširna amnestija za politične delikte.

Litva. V Litvi vlada diktatura vojaške kamarile. Predsednik republike Woldemaras preganja delavsko gibanje z vso neobzirnostjo. Meseca julija 1929 je bilo sojenih 24 socialnih demokratov, od katerih je bilo obsojenih štirinajst na smrt, drugi pa na dosmrtno ječo. Med Poljsko in Litvo je napeto razmerje zaradi obmejnega mesta Vilne, ki so ga zasedli Poljaki, dočim ga zahtevajo Litvanci zase. Nacionalno nasprotstvo med Poljaki in Litvanci izrablja režim v svoj prid. Meseca marca 1929 je študent Wosilis izvršil atentat na predsednika republike, ki pa ni uspel. Atentatorja so na meji vjeli in po prekem sodu usmrtili.

Letska. Letska državnica je soseda Rusije. Pri volitvah oktobra meseca 1928 so dobili socialni demokrati od skupnega števila 100 zborničnih poslancev 26 mandatov, dočim so jih imeli v prejšnji periodi 33, neodvisni socialisti so dobili 3 mandate in komunisti 5. Zaradi razcepljenosti v delavskih vrstah ima reakcija lahko delo ter je v volilnem boju napredovala in zmagala. Zlasti je zanimivo dejstvo, da imajo letske

žene volilno pravico, toda v zbornico ni bila izvoljena niti ena.

Estonska. Estonska republika je prva sklenila zakon o narodnih manjšinah.

Finska. Prejšnje volitve so se vršile na Finskem v juliju 1927. Zbornica šteje 200 poslancev, od katerih jih pripada 60 socialno-demokratski stranki. — Od decembra 1926 pa do decembra 1927 je bila na Finskem socialno-demokratska manjšinska vlada, ki so jo pa med seboj sicer skregane meščanske stranke vrgle z združeno močjo, ko se je lotila davčne reforme.

Pri volitvah meseca julija 1929 so dobile agrarne stranke večino in sestavile vlado. Na Finskem so imele žene volilno pravico že v carski Rusiji.

Španska. Špansko državo vlada dvorska kamarila. Nje predstavnik je general Primo de Rivera. Režim je obsovažen zlasti pri Kataloncih, z glavnim mestom Barcelono, ki zahtevajo avtonomijo. Nemiri se pa ponavljajo tudi po drugih večjih mestih. Učenjaki, pisatelji, univerzitetni profesorji itd., so nasprotniki vladnega sistema, ki je pregnal mnogo odličnih znanstvenikov in pisateljev v inozemstvo. Jeseni 1927 so Španci slavili 25 letnico vladanja kralja Alfonza. Vlada je hotela ob tej priliki izposlovati kralju častni doktorat, toda madridski univerzitetni profesorji so predlog s protestom odklonili. V letu 1929 je reakcionarna vlada ponovno hotela uvesti na univerzah reakcionarni režim, kar je zopet naletelo na odločen odpor profesorjev in akademske mladine. Pri protestnih demonstracijah je prišlo do ostrih pouličnih spopadov s policijo.

Primo de Rivera je kot diktator razpustil samo parlament, ne pa tudi vse stranke, katerih časopisja ne preganja. Časopisje mora pač objavljati gotove vladne vesti, sicer pa sme v mejah zakona neovirano soditi in presojeti delovanje režima.

Socialistična stranka je imela svoj kongres meseca junija 1928.

Španski režim končno uvideva, da postajajo politične razmere nevzdržne. Zato namerava uvesti zopet ustavni režim, ki ne bo niti karikatura prave demokracije. Načrt

določa dve zbornici, v katerih bi bili imenovani člani ter po splošni volilni pravici voljeni in zastopniki korporacij. Parlament bo štel 400 članov. Volilno pravico imajo moške in žene od 25. leta starosti, ki volijo 200 poslancev, kralj jih imenuje 30 dosmrtno, 170 jih volijo profesionalne korporacije. Novemu načrtu parlamentarizma nasprotujejo pomembnejši meščanski politiki in tudi socialistična stranka. Zadnje volitve so imeli na Španskem leta 1920.

Zedinjene države v Ameriki. Za Evropo so Zedinjene države v Severni Ameriki važen politični in po vojni zlasti gospodarski faktor. Svetovna vojna je napravila ameriške Zedinjene države gospodarjem Evrope. Zaradi tega so tudi evropske države, ki so večinoma jako zadolžene pri njih bankirjih, z vso skrbjo sledile volilnemu boju za kongres, ki se je vršil spomladi 1928.

V Zedinjenih državah sta dve veliki politični stranki, in sicer demokrati in republikanci. Volilna borba se je vršila med demokratskim kandidatom Smithom in republikancem Hooverjem. V tem boju so zmagali republikanci z ogromno večino poslanskih mandatov od 531, kolikor jih šteje parlament (kongres). Predsedniški kandidat socialistične stranke je bil Thomas, podpredsedniški Maurer. Za socialistično stranko je bilo oddanih v 43 državah 266 tisoč 160 glasov, vendar pa je bil poražen

pri volitvah edini socialistični poslanec, ki je zastopal v kongresu stranko, Viktor Berger v okraju Visconsin, čeprav je zanj glasovalo 40.536 volilcev ali okroglo 16.000 več kot pri zadnjih volitvah.

Komunisti so dobili pri volitvah za kongres 44.454 glasov, socialistična delavska stranka De Leon pa 21.187.

Japonska. Splošna enaka, tajna in proporcionalna volilna pravica za moške in žene je bila uvedena na Japonskem šele leta 1928. Prve volitve po novem volilnem redu so se vršile dne 20. februarja 1928, pri katerih je volilo ljudstvo in ne samo trije milijoni davčnih upravičencev.

Koncem decembra 1927 se je na Japonskem ustanovila socialno-demokratična stranka. Poleg nje obstojajo še tri male kmetiške stranke, ki so jih ustanovili voditelji strokovnega gibanja, in pa stranka delavcev in kmetov (Rodo Nominto), ki je v jedru komunistična.

Na Japonskem vlada konservativna stranka Seiyunkai, ki je tradicionalno zasedrana v narodu. Japonska se je v zadnjih 30 letih bujno razvila kot industrijska država ter se uveljavlja kot imperialistična velesila. Razvoj Japonske je bil nenaravno hiter, zato je tudi nje politična usoda še negotova.

V Ljubljani, 31. avgusta 1929.

P

R. Prattes (Trabi)

elektromehanična delavnica

Popravila vsake vrste elekt. strojev in aparatov, novo ovijanje sežganih elektromotorjev, Dynamo-strojev, transformatorjev itd. Lasna preizkuševalnica, točna in kulantna postrežba, zmerne cene, nakup in prodaja porabljenih motorjev in Dynamo-strojev
Reparaturwerkstätte elektrischer Maschinen und Apparate, Neubewickeln defekter Elektromotore, Dynamomaschinen, Transformatoren, Umwickeln auf andere Spannung und Tourenzahl / Kulante Preise / Rasche Bedienung / Eigene Prüfstation / Einkauf und Verkauf gebrauchter elektrischer Maschinen

Maribor / Vodnikov trg 3

O milijonarju, ki je ukradel solnce

spisal
JIŘI WOLKER

Leta 1924 je doživel mladi češki literarni svet težko izgubo. V januarju tistega leta je umrl, komaj 24 let star, vsled bolezni pljuč, največji zastopnik češke literature in eden največjih pisateljev moderne Evrope sploh: Jiří Wolker. Tu podajamo legendo-balado iz njegovih krasnih del. V svojih umotvorih je zlomil z individualizmom. Izšel je iz ljudstva, iz bede in pomanjkanja. Z njim so stopili socialni doživlaji v novi obliki v češko literaturo. Ustvarjal je prve socialne balade, porojene iz duše množic. Ta veliki pesnik zasluži, ne samo, da ostane dragocenost enega naroda, nego skupna last vsega delovnega ljudstva vsega sveta.

Uredništvo.

Bil je nekoč strašno bogat milijonar. In tako se je zgodilo, da je v svojih rokah združil vsa zemeljska bogastva. Ničesar ni bilo, česar bi si ne mogel privoščiti. Stanoval je v najlepšem gradu in vsi ljudje so mu služili.

Ali ubogi milijonar je bil bolan. Njegova bolezen ni bila sicer tako huda, kakor je bila odvratna. Po ce-

lem njegovem telesu so rastle odvratni gnojni mehurji, ki so bili podnevi mokri, a ponoči so strašno pekli. Bila je to grda bolezen — tako grda, da se je je milijonar sramoval in jo je zato skušal skriti pod obleko iz finega blaga in v postelji z židanimi blazinami.

Njegovo premoženje je rastlo neprestano. Ali tudi njegova bolezen je rastla. Bilo se je bati, da izpuščaji ne dosežejo oči. Tega se je milijonar najbolj bal. Čeravno je lahko vsa mesta na svojem telesu pokrival — so bile oči edine, ki se ne smejo zakriti, ako hoče živeti, vladati in zaslužiti.

Bolni milijonar je sklenil, posvetovati se z zdravnikom. Dosedaj ni nikogar vprašal za svet, da nikogar pustil k sebi, zakaj ni hotel, da kdo zve, kako pomilovanja vreden je v svojem bistvu. Bal se je, da se ljudje, ki mu njegovo neizmerno bogastvo zavidajo, pri njegovi bolezni ne razvesele in se ne počutijo srečnejši od njega. Mislil je, da mora biti vsled tega, ker ima največ denarja, tudi naj srečnejši. Drugi ljudje so tako

tudi mislili, ko so videli njegove lepe obleke, automobile in njegovo udobnost.

Poklical je najboljšega zdravnika in mu rekel:

»Gospod doktor, preiščite me dobro in mi svetujte, kaj naj storim, da ozdravim. Moja bolezen je tako grda, da ne sme nikdo o nji zvedeti. Zato boste oprostili, ako vas dam po zdravniški preiskavi ubiti. Nobenemu človeku ne verjamem — zato še tem manje človeškemu jeziku. Zgodovina o kralju Midasu me je učila, biti bolj konsekvantnim, nego je bil on. Sicer dobi vaša žena iz moje blagajne primerno visoko pokojnino in vaši otroci bodo študirali na moje stroške.«

Zdravnik je videl, da je napočila njegova zadnja ura. Zakaj ubijajoča moč tega moža je bila nepopisna.

»Moje življenske sile odhajajo naglo,« nadaljuje milijonar. »Delajte hitro.«

Slekel se je in obstal nag pred zdravnikom, podoben napol zmečkani gosenici, napol otlemu zobu.

Zdravnika se je lotil stud.

»Kako pridem do tega,« je mislil, »da se me radi teh njegovih gnojnih mehurjev ubije, mene, ki sem zdrav človek. Vsak človek ima moč, da ubije drugega človeka. Ako jo ima torej on — imam jo pač tudi jaz. Dobro — svetoval mu bom sredstvo, ki ga bo stalo proketo drago.«

In je rekel:

»Milostivi gospod. Poznam sredstvo zoper vašo bolezen. In sicer tem bolje, ker si ga nabavite lahko samo vi. Vi potrebujete solnce. Ali ne sama malo solnca, kakor so ga deležni drugi kot nekako miloščino — vi potrebujete celo solnce. Vi ste lastnik neizmerne bogastva in zato mislim, da zamorete z nebesnega svoda prenesti z njim solnce v vašo palačo. Ako ste nekaj časa sami zaprti s solncem, boste sami iz najbližje bližine deležni osrečujočih žarkov — boste iz solnčne kopeli izšli ne le popolnoma zdravi, nego tudi neumrjoči.

To je edino sredstvo, ki vam ga moram priporočati, zakaj napadla vas je bolezen vsega sveta. Solnce je zdravje vsega sveta.«

Milijonar je verjel zdravniku. Kako bi tudi naj ne verjel človeku, ki stoji korak pred smrtjo. Vprašal je še:

»Ali veste, kako drago bo solnce?«

»Solnce je vsem ljudem drago. Mogoče je za vas cenejše.«

Ko je zdravnik nehal govoriti, je bil odpeljan in umorjen. Vdovi se je izročil ček na precejšnji znesek, a sirotam skoro nove šolske knjige, dve dobro ohranjeni ravnili iz milijonarjeve pisarne in ovoj za peresa z napisom:

»Uči se biti moder, moj sin!«

Med tem je milijonar razmišljal, kako bi najcenejše vzel solnce z neba.

Dal je narediti ogromno ogrodje. Stotine inženirjev je izdelovalo velikansko dvigalo. Arhitekti so delali načrte za poslopje, v katerega se bo spravilo solnce in v katerega se bo zaprl milijonar s svojimi gnojnimi mehurji. Milijone delavcev iz vseh dežel sveta je delalo, ne zato, da snamejo solnce, nego da nasitijo žene in otroke.

Neko noč, ki je bila temnejša od zakrknjenega srca, so sneli milijonarjevi ljudje z neba solnce, ga spustili v ogromno stavbo in ga zaprli z železobetonskimi stenami in oklopnimi jeklenimi ploščami.

Niti en sam žarek se ni izmuznil.

Na svetu je bilo temno in milijonar se je radoval, da se mu je vse posrečilo. »V temi ne uzna niti Bog,« je mislil, »da je solnce odnešeno. Med tem bom postal neumrjoč — in kdo mi more še kaj! In ne bo ostalo samo pri solncu. Vse zvezde bom snel in jih položil k svojim zakladom. Moje bodo, kakor so moji vrednostni papirji, ki jih imam shranjene v banki »Ego«. Kmalu ne bo ničesar, kar bi ne bilo moje. Kupil si bom celo samega Boga in ga naredil za svojega tajnika. Mlad bom, lep, neumr-

joč in najbogatejši. Kdo mi je enak? Zamorem posiliti zemljo, kakor kakšno žensko in vesela bo še, da je bila posiljena — zakaj ženske ljubijo, močne in neukrotljive moške. Hip-hip.

Med tem so se vzbudili ljudje iz spanja. Zelo se se čudili, da ni več solnca. Na nebu je zijala velika rdeča rana in ognjegasci ter slikarji so se brezuspešno trudili, da jo zamažejo.

Ljudje so se zbirali v skupine in kričali:

»Kje je solnce? Kdo nam je vzel solnce?«

Stražniki z električnimi svetilkami so delali red. Bilo je naporno delo! Ljudje so bili kakor brez glave in zaman se jih je pozivalo, naj molče ali se razidejo.

Milijonar pa je dal prižgati luči; stotisoče svetilk je gorelo na vogalih ulic, v kavarnah, barih in kaba-retih. V predmestju so svetile tri ubožne svetilke in v vaseh so poiskali v zaprašenih skrinjah sveče, ki so ostale od svečnice ter se preplašeno spogledovali.

Zmešnjava je nastala, podpirana od črnih netopirjev, ki so prileteli neznanu odkod.

Prostitutke na ulicah so postale zaspane, zakaj noč je trajala predolgo.

Milijonar je računal:

»Ko ozdravim, dam delati iz solnca šibice »Helios« in mazilo »Sonnin« zoper opekline in vse drugo, kar se še da narediti iz njega. Spreten človek postane lahko bogat. Kako sem vesel, da me ni nikdo prehitel.«

Ali ljudje po mestih so postajali vedno bolj zmešani.

Zato je dal milijonar razobesiti plakate in v časopisih tiskati uvodne članke:

Naposled temno!

Tisočtisočletni stari sovražnik premagan! Velekrasen dokaz človeške požrtvovalnosti!

Že od začetka sveta je bilo človeštvo mučeno od največjega tirana, ki je kedaj eksistiralo, od solnca. Njegovo grozovito tiranijo so občutili vsi sloji, najbolj pa delavski razred. Zakaj milijoni so bili med delom zbadani z žarki in omedlevali. Zdravniško je bilo dognano, in statistično ugotovljeno, da

100 % (beri: sto odstotkov)

ljudi, ki so bili rojeni pod solncem, tudi pod njim umira. Temu gospodarstvu in moči je narejen konec. Znani filantrop gospod Z a d n j i m i l i j o n a r — kdor se ne spominja njegove plemenite širokogrudnosti, kako je preskrbel vdovo in otroke na tragičen način umrlega zdravnika X. — je tega tirana odstranil z neba s svojimi sredstvi.

Delo se je, hvala njegovi nadčloveški požrtvovalnosti, posrečilo in solnce je s sveta izginilo. Nepozaben spomin mu je zagotovljen.

Tisti, ki imajo luč, čitajo in se pomirijo; tisti, ki nimajo nobene, so ostali še nadalje vznemirjeni. Mnogo starih ženic (takšne, ki so že dvajset let slepe) govori:

»Konec sveta je prišel!«

Gorje ljubimcu, ki je zgubil v temi svojo ljubezen, več je ni našel.

Medtem je milijonar odstranil vse svoje služabništvo in se podal k solncu. Ko je vstopil v ogromno poslopje, se je trdno zaprl in se še prepričal, če straža z revolverji in bajoneti vhode dobro straži. Ključ je pustil v ključavnici, da bi ne mogel nikdo opazovati skozi luknjo ključavnice. Nato se je slekel.

Solnce žge.

Kako prijetno greje, si misli milijonar. Velike moči se vlivajo v mene. Vse nezdravo zgoreva in bo zlito v čisto kovino. Izšel bom iz tega, kakor mladi bog. Kolikim ljudem je dajalo solnce srečo in zdravje. Na meni je sedaj, da si vse to prilastim, ker sem vse druge odstranil. Oh — kakšna nepopisna sreča, sreča združiti vse za sebe!

Solnce žge.

Nekoliko prevroče je. Ali nič ne dé. Nekaj od velike dobrine se treba naučiti vzdržati. Samo hrbet me naj tako ne boli! In glava! In usta, oči, prsa, noge!

Ah — vročina je nevdržljiva. Požira mi notranjost in zunanost. Zdi se mi, da postajam pepel. Samo nekoliko še potrpljenja. Potem grem. Grem in skočim v reko. Poiščem si ljubico iz leda. Raztalim jo objemajoč. Jaz bom najmočnejši, najbogatejši in neumrjoč... Kako slab sem in ubog. Vse me boli kakor če moram umreti! Ne, ne vzdržim več. Grem. Mogoče se je posrečilo. Grem, — bežim — letim —.

Nag berač z ožganimi gnojnimi mehurji in vnetimi očmi drvi k vratam. Gorje! Razbeljeni ključ je v ključavnični luknji otekel, da bi ga niti bog sam ne mogel obrniti, ako bi tudi hotel. Zaman stresa, trga — slug ni, svetovalcev in delavcev. Sam je bil, kakor njegovo srce v zgnitih prslih, — kakor njegove oči v zgnojneni masi in v bolečini.

Milijonar je omahoval kakor drevo v viharju. Človek, sreče vseh si ne moreš prilastiti! Tvoje lastne je za te preveč!

Solnce žge.

Milijonar se zgrudi.

Kupček pepela je ostal, nič večji od železnega novčiča. Majhen kupček bahaške revščine. Poslopje, ki ga je dal postaviti svojemu ponosu.

je postalo njegova grobnica in solnce, ukradeno od njegove bolesterne čistihlepnosti, velika sveča pri njegovem truplu. Nikdo ne joka.

In solnce žge.

Žge tako, da je kmalu prežgalo vse stene. Porušile so se, kakor da so zidane iz peska. Pogreznile so se v zemljo kakor čarovniki, ki, izvršivši svojo čarovniško umetnost, izginejo. Solnce je razlilo svoj sijaj na vse strani. Ležalo je na zeleni trati, kakor zlata, ogromna žoga.

Človeštvo se raduje:

»Vidne so ceste,« govore in se smejejo.

Vprašanje je sedaj le, kako spraviti solnce zopet na nebo, da ga lahko vsak vidi in da daje svojo luč vsem.

Človeštvo se je zresnilo in posvetovalo.

»Kdo nam ponese solnce zopet na nebo?«

Dva otroka se pridružita nepričakovano. Marženka in Pepček.

»Midva ga poneseva,« reče Pepček. »Večkrat sem ljudem nosil kovčke na kolodvor. Zadnjič sem nekemu gospodu nesel tako velik kovček, da so se vsi čudili. Bilo bi čudno, če bi ne mogel solnca nesti!«

Marženka in Pepček neseta solnce na nebo.

»Pridita domov h kosilu,« kliče za njima mati.

»Prideva, prideva...«

In sta prišla.

Alfons Petzold

Izmed nemških delavcev-pesnikov je Alfons Petzold najčistejši samopisnik. Prišel je prav iz dna, dvignil ramena, se ozrl naokrog in — zapel. A v vsaki vrsti vseh njegovih novel in romanov, v vsakem njegovem verzu je čutiti, da je ležala prav na dnu nekje v njem tudi kletev, tista sveta mržnja najnižjih.

Pred 47. leti se je rodil. Prvič. Drugič se je rodil, ko ga je življenje teplo z vso silo in mu ni dalo, da bi se znašel v njem. Kaj vse je skušal postati Petzold! Dninar, strgarski pomočnik, pekovski, čevljarski vajenec, pomivavec po krčmah, delavec v tovarni vžigalic, barvar, delavec v tovarni čokolade, snažilec cest, po-

metač ... vse to je bil. In bolnik, z jetiko v sebi.

Hitel je živeti, hlatal po življenju. Delavec Petzold, ki ni imel niti meščanske šole, in ki je za 20 vinarjev tedenske izposojevalnine hlatal duševno hrano knjižnic v krajih, kamor ga je vrglo življenje, je dvajset let delal trdo na svoji samoizobrazbi.

Pesnik F. K. Ginzkey, ki je govoril na žalnem večeru solnograškega mestnega gledališča o priliki Petzoldove smrti l. 1923, je dejal o njem: »Če si govoril z njim, si čutil vedno čudežni mir res duševno plemenitega človeka, njegovo ravnovesje, njegovo dobroto, njegovo zaklenjenost. Čutil si, kar oznanjuje vsaka njegova še tako drobna pesem, da je pretrpel svoje lastno kakor tudi trpljenje človeštva in da je po vsem tem očiščen kot Sil, popotnik, o katerem pravi v eni svojih knjig: 'Revež romar sem, pa vendar je moja duša bogata modrosti, ki leži na vseh cestah. Proučeval sem tajno vseh bitij, s kamenjem in drevjem se pogovarjam kot z ljudmi. Čul sem tigrovo rjovenje v džungli in sem obogatil svoje misli z njegovo modrostjo.'«

Revež-romar-pesnik Petzold je umrl v svojem 41. letu 23. januarja 1923 v Kitzbühelu na Tirolskem. Zaprutil je 15 pesniških zbirk, 4 romane in 4 zbirke novel. Pesnik Petzold ni puntar, položil je svoje srce na odprto dlan, ne v pest. Sam pravi: »Iz temnih prepadov socialne krivice prihajam. Leta in leta sem čepel v njih

A. Federmann: Materinstvo.

in pisal v lakoti in temi tožbo in mržnjo ubogih v razbitih verzih ... Tako sem samo pesnik, ki ne vprašuje, ne bije, ne veruje, ne dvomi, le poje!« —

Toliko o Petzoldu, čigar nekaj ljubavnih in socialnih motivov priobčujemo v Klopčičevem prevodu, da seznanimo naše delavce z njim. Cd.

Alfons Petzold:

Kaj bi pomlad

Kaj bi pomlad, da nisi ti z menoj?
Prav kakor zdaj bi rože te cvetele,
prav kakor zdaj drevesa bi brstela,
a zame ne, za druge ves opoj.

Nekdo bi sredi te krasote stal,
kot da zamedel bi ga sneg samote.
Krog njega vse smehljalo bi in pelo,
on ne bi pojmil in bi trepetal.

Nekdo bi hodil, begal križemsvet
in kot berač bi prosil: »Draga zemlja,
odpri se zame, za bolesti moje!« —
Nekdo bi blodil po stezah ves bled

in ne bi vedel kod ne kam s seboj,
da bi se ognil vsamu temu cvetju,
da bi se ognil rds'i tega drevja —
kaj bi pomlad, da nisi ti z menoj!

Tine Kos: Delavska družina (relief).

Rekli so angeli

*Rekli so angeli božji moji ženi v višavi:
»Poglej, kako na zemlji tvoj dragi toži in joče,
kako blodi v nočeh in se tebe mu hoče,
ti pa sediš tu v večni krasoti in slavi.«*

*Tedaj je ljubica pramen svoje obleke razvela,
vzela cvetlice iz nimba, položila vanje
svoje pojoče srce in srebrno smehljanje,
ter vse na nebo na zvezdo pripela.*

Jutro pred tovarno

*Trdó njih koraki po tlaku zvenijo,
ustavljajo se in pozdravljajo in spet hitijo.*

*Še je noč s svojim snom v njih obrazih, rdeče so oči,
a delo, ki jih šele čaka, že vsakomur hrbet krivi.*

*Starim in mladim, možem in ženam se vrata fabriška odpró,
in ni ga med njimi, ki radostno bi se ozrl v nebo.*

Pomni

*Eno pomni, kadar premišljuješ,
ti, ki kamen ali jeklo kuješ,
ti, ki po fabrikah steklo režeš,
ti, ki z ognjem cela mesta greješ,
ti, ki blagoslavljaš polja in poseješ,
ti, ki z žico mesta in dežele vežeš —:*

*da nekje živi ti brat in da trpi,
kot ti trpiš, in danes še molči,
da je nekje ti brat, ki kakor ti
po tisti sveti uri hrepeni,
ko tvojo roko v svojo desno vzame
ter s tabo bratsko vso zemljó objame!*

Prevedel Mile Klopčič

Pismo Maksima Gorkega o proletarski umetnosti.

Ni vse proletarska umetnost, kar je podobno delavcu, bedi in kakor si že vse predstavljajo mnogi ta pojmi. Tudi ni vsak proletarski umetnik, pesnik, pisatelj itd., ki slučajno naslika, napiše ali spesni nekaj, kar ima vid iz delavskega razreda.

ob Volgi), ko so ga vprašali, če je proletarski pisatelj ali ne, pismo, v katerem pravi:

»Mene osebno ne zanima spor kritikov, ali sem proletarski pisatelj ali ne. V brezštevilstvo jubilejskih čestitk, ki jih preje-

Ivan Čargo: Maksim Gorkij, šestdesetletnik.

Da govorimo z besedami Maksima Gorkega, prinašamo odlomek njegovega pisma.

Maksim Gorki je pisal literarnemu krožku tehnične šole v Pokrovsku (republika nemških naseljencev

mam iz vseh koncev Unije, me imenujejo delavci soglasno »naš«, »proletarski«, »tovariš«. Glas delavcev je zame merodajnejši kakor glas kritikov. Ponosen sem, da me štejejo delavci za svojega, to je moj resnični ponos in je velika čast zame.

Toda naziv »proletarski« po mojem mnenju ne odgovarja več popolnoma resničnemu položaju delovnih množic sovjetske unije. Proletarci so, kakor veste, razred ljudi, ki žive od svojega osebnega zaslužka in nimajo nobenih drugih sredstev za pridobitev vsakdanjega kruha. Če je torej ta naziv še uporaben tudi za delavce in

od znotraj tlači, do vsega, kar ovira njegov svobodni razvoj in njegovo rast, neusmiljeno sovraštvo do vseh lenuhov, parazitov, ljudi brez prepričanja, sploh do vseh falotov vseh načinov in oblik.

Spoštovanje človeku kot viru ustvarja joče sile, stvaritelju vseh del, vseh čudežev tega sveta, borcu zoper naravne sile in

Rusko kmečko dekle.

kmete sovjetske unije, za delovno množico, ki je prevzela politično moč naše zemlje in ki zavzema polagoma gospodarstvo in vse zaklade — to vprašanje morate rešiti sami.

Vprašate: »Na katerih posebnih znakih je spoznati pravega proletarskega pisatelja?« Menim, da je zelo mnogo takih znakov, h katerim spada: aktivno sovraštvo pisatelja do vsega, kar človeka od zunaj ali

stvaritelju druge narave, ki jo tvorijo dela človekova, njegova znanost in tehnika, da bi ga osvobodile od brezkoristnega razsipavanja njegovih telesnih moči.

Pesniško upodobljenje kolektivnega dela, katerega cilj je ustvariti nove življenske oblike, oblike, ki popolnoma izključujejo oblast človeka nad človekom in nesmiselno izkoriščanje njegovih sil.

Vrednotenje žene ne samo kot vir telesnega užitka, nego kot tovariša in pomočnika v težki življenski borbi.

Razmerje do otrok kot do ljudi, katerim smo v vsem svojem delu odgovorni.

Stremljenje pisatelja, z vsemi sredstvi povišati aktivnost človekovo do življenja, mu vcepljati zaupanje do lastne moči, po svoji zmožnosti v sebi in izven sebe premagati vse, kar ovira človeka pri razume-

vsem učiti se. Čim več ve človek, tem močnejši je — to je neovržno. In če ve poleg tega še, kako pravilen in zvišen je cilj, ki si ga stavi, je nepremagljiv. Potem zanj ni tiste malenkosti in nizkosti življenja, ni stare šare, starega blata in prahu, ki leži tisočletja: vse, kar tvori sramotno psihologijo malomeščanstva, vse to potem ne more pisatelja okužiti. Strup vsakdanjosti ga ne sme podvreči, temveč pisatelj se mora

Massarel: Čim več človek ve, tem močnejši je.

vanju velikega smotra življenja in občutenju ogromnega pomena in radosti dela.

To je po mojem kratki obris mojega nazora o pisatelju, ki ga potrebuje delavski svet...

Zgodovina Vam je, moji mladi tovariši, naložila težko nalogo, da postanete glasniki novih odnošajev med ljudmi, da postanete učitelji nove gradnje življenja. Zato ste dolžni, voljno in vneto se učiti, pred-

vztrajno boriti proti njemu. Ne sme tožariti in stokati, da ga ovirajo malenkosti življenja, da ga motijo, temveč zavedati se mora, da lepotnih napak življenja ni moči s tarnanjem popraviti.

Pisatelj mora znati in nikoli pozabiti, da človek po svoji naravi ni zločinec, temveč stvar, ki jo je pokvarila le ostudna organizacija razrednega gospodstva, ki ne more živeti, ne da bi posiljevala človeka, brez

nevoščljivosti, požeruštva, srda, lenobe. Stvar, ki ne more živeti brez upiranja zoper prisiljeno in premnogokrat nesmiselno delo, brez poželenja po lahkem zaslužku, po cenjenih in sramotnih zabavah, brez razvratnosti, pijančevanja in vseh drugih nadlog.

Vi mladi morate vedeti in si zapomniti, da so ljudje, ki v svoj prid zagotavljajo, da je podlost človeku »prirojena« — kakor pravijo — da je lastnost, ki tiči v zooloških koreninah človeštva, v njegovih živalskih instinktih, da jo je vsadil hudič in da jo še vedno sadi, in da so vsa človekova dejanja samo »izraz večnega boja za človekovo dušo med hudičem in bogom.

V resnici se to govori samo zato, da bi se omejilo človekovo stremljenje, ubilo voljo k boljšemu življenju, k svobodi ali delu in ustvarjanju.

Pridigarji takih nauk so sami podleži, to je: ljudje, nesposobni poštenega, aktivno delavnega življenja, ljudje, ki si življenja brez cinične in za delavca ponižujoče oblike niti ne morejo niti nočejo predstavljati. Nauk o »prirojenih« in od hudiča vcepljenih slabih instinktov je lahko zavreči z dejstvom, da so takozvani divjaki, zamorska plemena Afrike in naši sibirski rodovi, Jakuti, Burjati, Tunguzi v svoji notranjosti dobri ljudje, kakor poročajo vsi etnografi — — —

Proletarska umetnica Käthe Kollwitz.

Na pragu človeške zgodovine stoji delovno ljudstvo. Šele z združitvijo množic je omogočeno delavcu človeka vredno življenje; množica šele ustvarja človeka.

Kar je kdaj človeški duh iznašel velikega, večnega, je imelo svoje globoke korenine v ljudstvu.

Ljudstvo — to je nesmrtno, vedno znova se porajajoče, vedno enako in vedno izpremenljivo. Ljudstvo — to pomeni človeško naturo, lakoto in ljubezen, vero in obup, vse veliko in vse malo. Ljudstvo — to je najvišje in najgloblje, najplemenitejše in najbolj prostaško.

Odkar so se množice začele zavestno združevati za svojo pravico, izvira iz ljudstva vedno več učiteljev in voditeljev, prorokov in borcev — ki pomenijo zaupanje v zmago pravične stvari. In tako se je iz ljudstva rodila tudi naša Käthe Kollwitz, ki v vsej svoji umetnosti kaže nam vsem naše trpljenje.

»Da, to je,« pravi Käthe Kollwitz v nekem svojem pismu Arthuru Bonu, »da povsod ostane nekaj zelo žalosnega, tudi tam, kjer se ljudje ljubijo. Življenje ostane vedno življenje in je na zemljo navezano. In je morda zato tako lepo, ker ga vedno preveva ta žalost in to kopnenje. Zakaj se človeku orosé oči baš, ko vidi nekaj najbolj človeškega? Ta navezanost na zemljo nas pretresa.«

To je svetovno naziranje naše umetnice.

V starodavnem Königsbergu se je 8. julija 1867. leta rodila Käthe Schmidt, poročena — Kollwitz. Globoko verni so bili njeni starši. Njen oče je bil sodnik. Ko pa mu

Käthe Kollwitz.

je njegova človeška vest rekla, da ne more biti več sodnik krivičnega pruskega kralja Fridriha Viljema IV., se je vrnil v ljudstvo, postal je namreč — zidar. Kot izučeni zidar se je poročil s Käthe Rupp.

Königsberg ni bil bogat po upodabljenih umetnikih, Käthe je pa že od otroških let najbolj veselilo risanje. Po dovršeni osnovni šoli se je učila dalje pri bakrorezu Mauerju, ki je bil dober rokodelca svoje stroke. Toda kmalu je znala Käthe to kar on. Ker je že starejši Käthin brat študiral v Berlinu, se je odločil oče, da pošlje tja tudi sedemnajstletno hčerko. Tam jo je poučeval v risanju Stauffer-Bern. Drugo leto je morala Käthe radi pomanjkanja denarnih sredstev ostati doma v Königsbergu. Začela je risati portrete, pristaniške delavce, reveže. Nato je odšla v München, kjer je tedaj najbolj cvetela umetnost. Kmalu pa je začutila, da za njo tudi v Münchenu ni več vrednih učiteljev. Vrnila se je domov, kjer je nadaljevala z risanjem pristaniških delavcev in proletarskih ženâ. 1891. leta se je poročila z mladim zdravnikom Karlom Kollwitzem, pravim, dobrim zdravnikom revnih. Naselila sta se v severnem proletarskem delu Berlina. Še danes stanujeta v isti stari hiši v Weisenburški ulici. Tu je

Käthe Kollwitz: Mati.

narisala svoje najlepše stvari, s katerimi je postala nesmrtna velika umetnica. In ta ena največjih umetnic se aktivno bori za pravice delavstva.

Käthe Kollwitz: Delavka.

(„Nollit“ — Beograd*)

*) Pod šifro „Nollit“ označene slike nam je prijateljski odstopilo „Izdavačko Preduzeće Nova literatura“ v Beogradu.

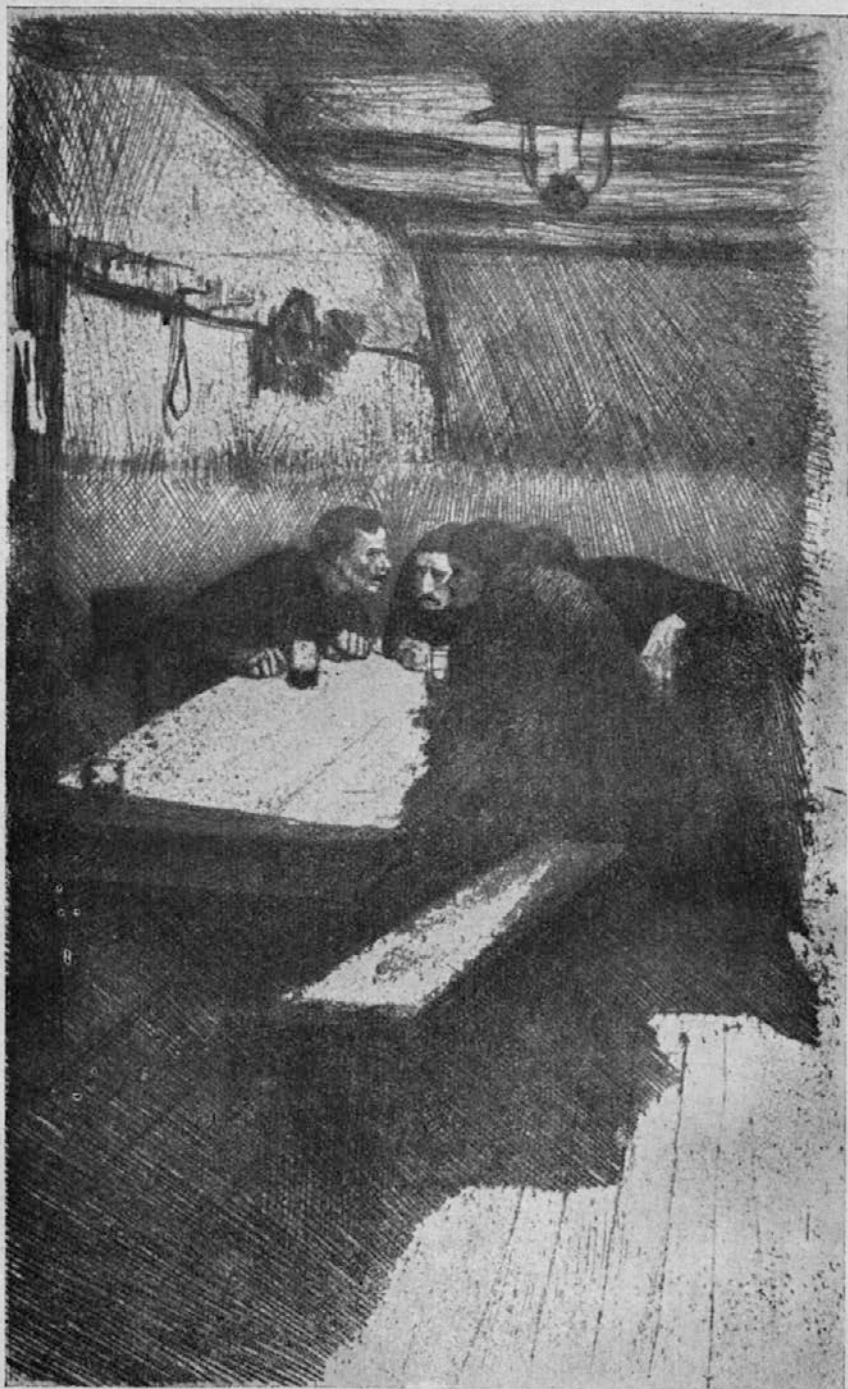
Tone Seliškar:

Barake.

Ulice so prekopane
in kanali zevajo z raztegnjenimi
čeljusti
in pod drevesi so dolge barake
in tema je in veter rahlja deske in
strešna lepenka
plapolata kakor črni prapor na brodu
okuženih morščakov.
Barake, ladje samih izgnancev!
In sedaj bedé ko je noč,
mokri in blatni
in vihar rohni in kanal je v kosteh
in v mesu
ter sedé in lomijo kruh in so vragi
in črni od mokre prsti.
Sedaj na noč pojo in so bili ves dan
ogromne ličinke,
pa je čudovita pesem: Kakor zvok
votlih kosti,
na katere piska trobentač sveta!

Käthe Kollwitz: Kruhaaa!

Käthe Kollwitz: Zarota.

Käthe Kollwitz: Beda.

Čulkovski:

Invalid.

*Ni treba se ogibati, gospod,
le pojdi mimo mene svojo pot;
ne bom ti pomolil desnico,
v rokavu praznem nosim samo
rokavico.*

*Družbe moje naj te sram ne bo,
za tebe v vojni sem trpel hudó;
na prsih mojih mnoge glej odlike,
na cesti z njimi zdaj pobiram čike.
Priznavam, da med družbo več ne
sodim,*

*ker od takrat le ob bergljah hodim;
telô so moje, glej, kosti in les
in pa prazen želodec leži še vmes.*

*Ker pa nečimernosti ne poznam
me svojega nastopa nič ni sram;
jezi me le, če mi reče kdo, da sem
bil bedak,*

*ker vem sam predobro, da sem res
bil tak..*

*Sicer pa, za domovino sem prelival
kri*

*in ona takih, pravijo, ne zapusti;
gotovo mi povrne vse stotero,
če pa ne, pa pojdem vbogaime na
béro.*

George Grosz: Siromaštvo.

(«Nolit» — Beograd)

Ivan Cankar v zrcalu slovenske meščanske kritike.

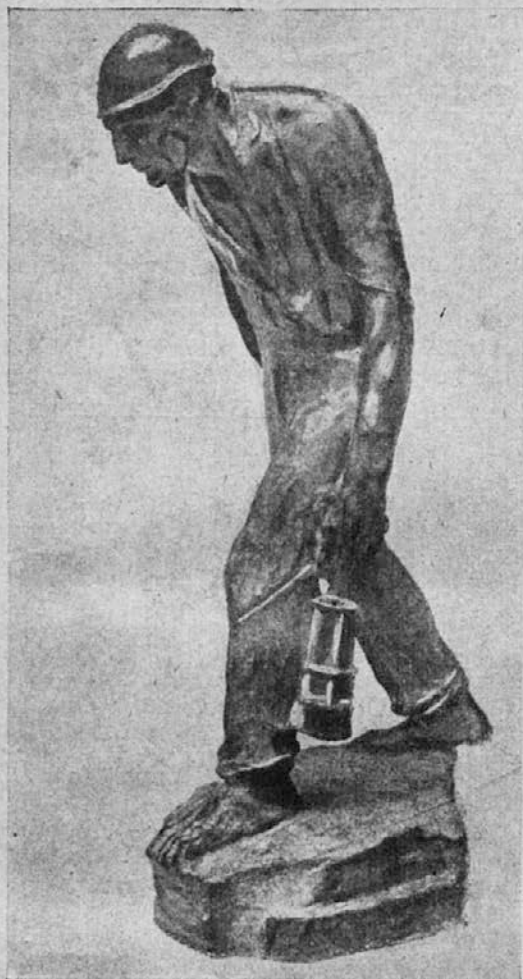
(Nekoliko odlomkov v ilustracijo preteklosti in sedanjosti.)

»Pozdravljeni v Kristu!
Pozdravljeni vi vsi, ki ste me tako zvesto spremljali na moji dolgi poti. Pisana procesija vas je — kdo bi vas preštel, kdo bi vam vedel imena? Komur se je zazdelo, se je pridružil vašim vrstam ter se je z vami podil za menoj. Moški in ženske, starci in otroci, modrijani in bebe, pošteni in razbojniki — joj meni! Niste si bili podobni ne v besedi, ne v sodbi; stepli ste se časih med seboj. Ta mi je kričal: »Véha, na desno jo kreni!« Drugi me je učil: »Na levo se drži, neroda!« Družila pa vas je neomajna vera, da moja pot ni prava, da sem bil vedoma ali nevedoma izgrešil ravno cesto.

Ko sem bil še mlad, ste mi prigovarjali sočutno, skoraj očetovsko. »Mlad je in vihrav; spokori se, umiri, kadar ga obsenči tisto spoznanje, ki je

bilo nam že zdavnaj dodeljeno!« Rastel sem in dorastel — spoznanja ni bilo. Tedaj pa se je procesija na vso moč razljutila. Nekateri izmed vas so že pobirali kamenje; kmalu mi je žvižgalo mimo ušes. Vsi vprek ste mi očitali užaljeni in srditi: »Kaj ti nismo povedali, kod in kam? Star si že zadosti in tudi ušesa imaš dolga dovolj, da poslušas in ubogaš nauke izkušenih ljudi!« Ker vam nikoli ni prišlo na misel, da bi vaša modrost morda ne bila modrost, ste se spogledali: »Nalašč hodi po tej krivi poti! Zasmehuje nas!« Jaz pa vam povem odkritosrčno: da je bilo po mojem, bi vas bil vse povrsti ubogal in užival bi danes beli kruh vašega češčenja; toda hodil sem kamor sta neumisljeno ukazovala srce in vest.»

(Ivan Cankar, Bela krizantema.)

Vrnitev z dela.

»Slovenec« I. 1899. o »Erotiki«:

»... iz dotičnih ‚poezij‘, katerih recenzijski eksemplar je tudi nam došel, veje ravno isti duh, katerega je liberalno mestno gospodarstvo presadilo z ustanovitvijo zloglasne hiše št. 13. tudi v našo, do tedaj belo Ljubljano... Ta duh se v dotičnih ‚poezijah‘ bahavo šopiri, duha poezije najde bralec v njih malo... ‚Narod‘ poroča, da so te ‚poezije‘ našle smrt v peči.* Marsikdo bi morda

* Ljubljanski škof je pokupil vso prvo izdajo Cankarjeve »Erotike« (1899.) in je podkuril z njo peč. Pesnik je izdal nato drugo izdajo.

vedel zanje primernejšega počivališča, kjer bi, ne sicer na prvem mestu javnega življenja, kamor jih sedaj štuliti skuša ‚pesnik‘, namreč bolj na strani, skromno, toda po pravi vrednosti in zaslugi bile narodu kolikor toliko v hasek.«

»Slovenski narod« I. 1904. o »Hiši Marije Pomočnice«:

»Cankar je vrgel novo knjigo na naš knjižni trg. Podal nam je nov umotvor, gotovo največji in najdovršenejši umotvor, kar mu jih je rodila njegova muza. Toda — Cankar nam je podal z istim svojim največjim umotvorom delo, ki bi ga prav radi pogrešali v svoji literaturi, podal nam je rafinirano, umetniški dovršeno pornografijo... (Cankarjeva Muza) je vrgla raz sebe vse — in baš radi tega je postala gnjusna. Zagnjusila, pristudila se nam je, in radi tega ji obračamo hrbet. Ko bi

Rudarij.

se sedaj zažgal kres, silen in velik,** ne bi se našel, ki bi ga skušal udušiti... Ako se bode Cankar hotel okreniti, v istini dvigniti se iz onega kalužnega blata, v katerega je zabredel, ki želimo, da se ni dotaknil njegove duše, tedaj bo zopet našel odprte duri v hišo slovenskega naroda. Inače pa ga bo odstranil, kakor odstranimo gnjusno gosenico, ki se šopiri tam, kjer je še nedavno nas očaroval čudnokrasen metulj.«

umetnost na račun nezavednega občinstva, ki ploska, kadar je blamirano... Frivolnega namigavanja je v igri vse polno, celo Salomin ples v mnogo bolj rafiniranih okolnostih mora pomagati, a najbolj se nam upira konec, ko ‚rodoljubna‘ družba, polna greha in hinavščine, cionično zapoje himno — svetemu Alojziju. Taka frivolnost mora odbiti s studom tudi onega, ki je že vaje modernih satanizmov. Cankar hoče s svojo predrznostjo imponirati in se

Cankarjeva rojstna hiša na Vrhniki.

(Copyright — Fran Vesel.)

»Dom in svet« l. 1908. o »Pohujšanju v dolini šentflorjanski«:

»(Cankarjeva) ‚čista‘ umetnost prezira vse, kar je moralno; kdor hoče veljati za moralnega, ali kakor pravi Cankar, za krščanskega in rodoljubnega človeka, ta je hinavec, grd in vsega zasmehovanja vreden. To nam hoče dokazati tudi v tej farski, v kateri povzdiguje svojo

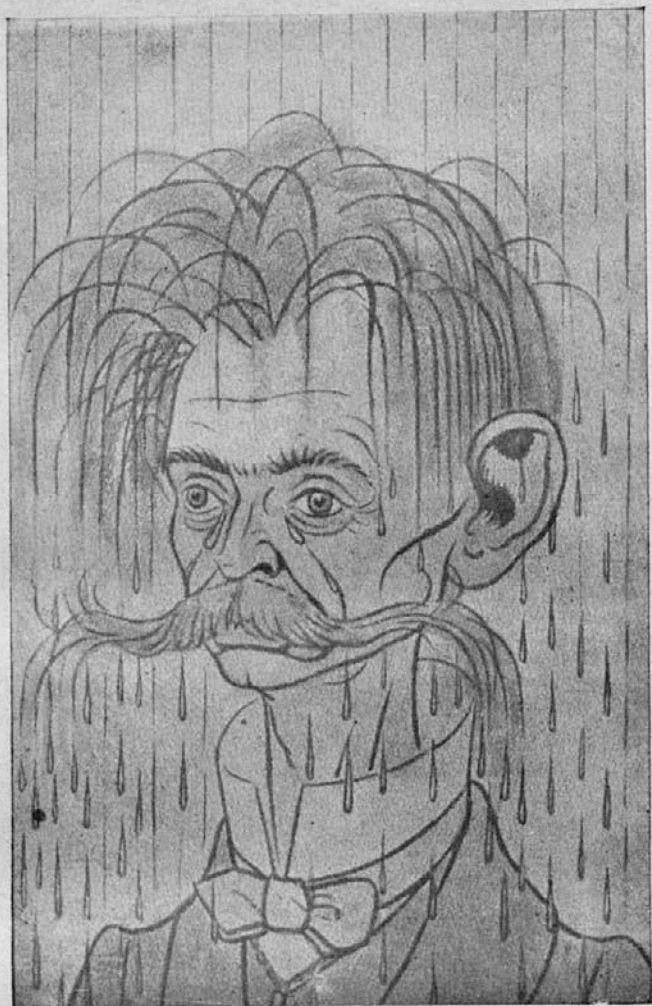
norčuje iz onih, od katerih zahteva, da se mu klanjajo in poljubujejo noge njegovi malo oblečeni umetnosti.«

»Dom in svet« l. 1910. o »Hlapcih«:

»Dramo, ki jo je ravnokar izdal, bomo težko videli kdaj na odru; kvečjemu bi se to znalo zgoditi kje iz političnih povodov. Kar primanjkuje na umetnosti, je izkušal nado-

** Kot l. 1899. za »Erotiko«.

Hinko Smrekar: Ivan Cankar, karikatura.

(Copyright — Fran Vesel.)

mestiti z reklamo politične tendence in z ocvirki oštarijskega robantenja. Kakor pri Cankarju v navadi, se začne dejanje v oštariji... Nastopa nadučitelj, troje učiteljev in troje učiteljic, pijejo in robantijo, da bi bilo žalostno za bodočnost naše mladine, ako bi imela v resnici take vzgojitelje... (Kovač Kalander), ta Cankarjev vzor-mož je grd prekli-

njevalec in pijanec, ki ravna grdo s svojo ženo ter zboruje s tremi enakovrednimi pristaši po oštarijah... Najgrje je pa blatenje učiteljstva, ki brez dvoma ni tako podlo in neznačajno, kakor se tukaj predstavlja... Ali ni nobene oblasti, ki bi branila učiteljstvo proti takim napadom?»

Hinko Smrekar: Ivan Cankar, karikatura.

(Copyright — Fran Vesel.)

Mile Klopčič:

Mladi plemič.

(Vzhodni motiv.)

Pred vrati zelen hrast stoji,
ob jezeru je brest košat.
Brezskrbni gospodar sedi
pod njimi sredi trat.

Rad bi pripraven dan izbral,
da bi na polje se podal.
Ne bo sadil in ne sejal,
le divje plesal kot žerjav.

Izbral si je pripraven dan
in se napotil do poljan.
Konoplje res ne bo sejal,
a vendarle pohajkoval.

Ivan Cankar na mrtvaškem odru 11. decembra 1918.

(Copyright — Fran Vesel.)

Narava kot učitelj.

V vročem poletnem času nastajajo pogosto gozdni požari, ki jih pripisujejo največkrat nepazljivosti ljudi, iskram lokomotiv itd. Najnovejša opazovanja pa so dokazala, da nastanejo gozdni požari tudi sami od sebe. Posebno v tropskih krajih se da ta pojav dognati, ako se pazljivo opazuje okoliščine. Tako so inženirji opazovali na majhnem peščenem otoku južno od Hongkonga, da v tamošnjem gosto obraščnem grmičevju naenkrat vzplamti požar in to brez vsakega povoda in, ko ni več hrane, zopet ugasne. Preiskavali so vpoštev prihajajoče vejevje in našli znake, ki so povzročali požar. Nadaljna opazovanja so pokazala, da nastajajo gozdni požari na omenjenem otoku le v zelo vročih in pri tem vetrovnih dnevih. Iz tega se je dognalo, da se vžge gozdovje vsled drgnjenja gosto obraščnega vejevja, ki ga veter pregiblje. In vsled vročine izsušeno vejevje se radi tega samo vžge.

S tem je dan tudi dokaz, da je pračlovek ta prirodni pojav poznal in se tako naučil, da je z drgnenjem suhesa lesa dobival ogenj.

Tako je Prometej — narava — ukradla bogovom ogenj in naučila človeka, kako ga naj ustvarja.

Temperatura rastlin.

Da rastline nimajo tople krvi, vé vsakdo. Nimajo sploh nobene krvi in zato nimajo v svojem telesu nobene določene temperature. V tem oziru so za primerjati z najnižjimi živalmi: ako je toplo, so topli, če je mrzlo, so mrzli. Ali zanimivo je, da ima povišanje temperature tudi pri rastlini za posledico življenski dvig rastline. To se da posebno izrazito dognati pri cvetju, ker se v njem snovi zelo intenzivno presnavljajo in mnogokrat izkazujejo značilno toploto, ki se da meriti s toplomerom. Tako se stopnjuje pri cvetih znamenite vodne rastline *Victoria regia* toplota do 15 stopinj Celzija, kar je pač zelo veliko. Kdor ima termos-steklenico, lahko dožene segrevanje cvetov cvetic z navadnim toplomerom, ako pest kakršnegakoli cvetja položi v mrzlo termos-steklenico in zraven vtakne toplomer; čez nekaj ur bo videl v steklenici zanimivo naraščanje temperature, ker od cvetja povzročena toplota ne more izhlapevati.

Ni res, da je otrok dolžan podložništva in ljubezni do staršev.

To bedno zahtevo so iznašli samo za udobnost staršev, ki so pogrešali duševno nadmoč in so bili ali preleni ali pa preprazni v srcu, da bi si ljubezen zaslužili.

Vtisi iz mojega potovanja.

Tine Kos: Delavec.

Ko smo krenili na pot, so v Parizu zasedali strokovnjaki, ki naj bi končno za vselej določili višino nemških reparacij. Nemški tisk je tem strokovnjakom in vsemu ostalemu zmagoslavnemu svetu skušal dopovedati, da njihovo gospodarstvo ne prenese nobenih novih bremen. Nemško javnost so taka poročila zelo zbegala, odločilni činitelji pri zeleni mizi v Parizu si pa načrtov niso pustili prekrižati; kajti zmaga bi ostala brez smisla, če premaganec ne bi bil gospodarsko ponižan in uničen. Reparacijska komisija je iskala le cilje in pota, ki bi dovedla Nemčijo nezogibno v tak položaj. Ves desetletni napor antante: Nemčijo gospodarsko uničiti, bi se s popuščanjem raz-

blinil v nič. V nemških tovarnah je bila izvedena najpopolnejša racionalizacija in delavci teh tovarn, katerim so reparacije naložili, so delali toliko zastonj, da je ostalo dovolj še za obresti ameriškim upnikom in nekaj še za rezervni fond domačemu podjetniku. Zaupanje v nemško industrijo je raslo in z njim je rasla invazija ameriškega finančnega kapitala. In danes ima nemška industrija že toliko kapaciteto, da bi moglo nekaj nemških koncernov ob intenzivnem delu kriti potrebe srednje-evropskega trga za strojne proizvode. In če je gospodarsko stanje tako, je uspeh zmagovalcev dvomljiv. Vse kaže, da so se zmagovalcem prepozno odprle oči. Stopiti na tilnik

Nemčiji, ki jo je osvojil ameriški kapital, je nekoliko riskirana in nevarna zadeva. Najhujše bije zmagovalce v obraz dejstvo, da jim Nemčija na svetovnem trgu vse brezobzirneje konkurira in da se tam pojavlja celo s produkti, katerih preostala svetovna tehnika ne zmore ustvariti. Priči za to sta nam Bremen in Europa, dalje Zeppelin, katerega pobratim bo vzdrževal prekosibirski promet: Berlin—Tokio. Z otvoritvijo te proge bo vzhodni trg še bolj navezan na Nemčijo. Višek nemške tehnike je prav gotovo »Panzerkreuzer A«. Nemci, ki podmornic po mirovni pogodbi ne smejo graditi, so začeli z gradnjo takih križark, ki plavajo nad vodo, ter je njihova hitrost neznatna. Zagrne pa jih devet metrov visoka vodna brazda, ko vozijo s hitrostjo 80 do 90 km na uro. Morejo torej služiti vsem vojaško operativnim svrham na vodi, ne da bi se pregrešile proti paragrafom versajske pogodbe. Taki-le so uspehi nemške težke strojne industrije, ki zaostaja, kar se obsežnosti in vložnega kapitala tiče, znatno za Ameriko. Kemično industrijo pa ima Nemčija največjo in najzmožnejšo, zato ni lahko reči, kdo bo imel pri eventualnih končnih razračunavanjih zadnjo besedo. Vedeti namreč moramo, da je za bodočo vojno tista država najbolj oborožena, ki ima najbolj razvito stalno kemično industrijo, ker se ista dá brez večjih težav in v najkrajšem času preurediti v vojaške svrhe. Ubrani se pa uspešno kemične vojne, je nemogoče. Iz predavanja, ki ga je imel ravnatelj v »Grubenrettungszentrale« v Essenu (šola za izvežbanje rudarjev za reševanje pri rudniških katastrofah) je bilo jasno in razvidno, da vse današnje obrambne naprave proti strupenim plinom niti pri jamskih katastrofah ne zadoščajo. Kompliciran mehanizem aparatov zahteva že za jamske svrhe zelo mnogo šolanja. Bodoča vojna bo naperjena proti sovražnim velemestom, proti skopičeni ljudski masi. Razlike med uniformi-

ranim in neuniformiranim sovražnikom ne bo. Vse prebivalstvo bo armada, ki se bo po veliki večini v laboratorijskih delavnicah in tovarnah aktivno udeleževala plinske vojne. Bojnih plinov imamo kakih petindvajset, ki so povečini produkt navidezno mirnega povojnega časa. Kajti med svetovno vojno so bili v uporabi samo štirje. To pa še ni končna številka in bo radi tega obramba s plinsko masko s filtrom naravnost brezuspešna. Skozi filtre, ki bi naj držali do sedaj iznajdenih petindvajset bojnih plinov, je nemogoče dobiti potrebnega zraka. Z bombo kisika, ki bi bila eventuelno aparatu dodana, bi postala paratura sicer bolj komplicirana, ne pa mnogo sigurnejša. Iz zadnje svetovne vojne nam je že znano, da so uporabljali tudi pline, ki so prav posebno učinkovali na oči in dalje take pline, ki so se ustavili v obleki, da so prodrli sčasoma do kože in jo razkrojili do krvavega mesa. Proti takim plinom bi se mogli zavarovati samo z neprodušnimi oklepi, tako pa tudi koža ne bi mogla dihati. Denarja za ta sredstva ne bi zmogla nobena država. Graditi stanovanja s sličnimi filtri, kakor so pri plinskih maskah, bi bilo predrago in očem preveč izpostavljeno. Zgraditi centralo, v katero bi se mogli zateči ljudje po neprodušnih hodnikih, je še edina verjetna možnost. V vojni se pa praktično tudi ne bi obnesla, kajti sovražnik bi mogel povzročiti z bombami in granatami, ki bi trgale hiše, neizogibno paniko. Taka je torej bodočnost v tem oziru.

Preko Prage v Berlin.

V tistih toplih dneh sredi marca, ki so pospravili z vsem, kar je od zime še ostalo, smo krenili na pot. Prvi zgodnji solnčni žarki so obserovali samo šele Hradčane, ki so kakor krona blesteli nad ostalim mestom, ko smo dospeli v Prago. Bila je nedelja in v mestu popoln mir. Ogled mesta smo hitro opravili, kajti mudilo

se nam je naprej v Berlin, v mesto nemškega dela in ustvarjanja. Marsikateri bi se morda še rad nekoliko pomudil ob lepih in razkošnih palačah in pri številnih znamenitostih, o katerih je naš vodnik govoril s tako spoštljivostjo in ponosom, da bi umetnikom, ki so tekom zgodovine na teh znamenjih velike umetnosti ustvarjali, kar dobro delo, če bi slišali njegove hvaležne besede. Tudi naš rojak profesor arhitekt Plečnik, ki restavrira dragocene umetnine Hradčanov, je bil deležen hvale.

Iz Prage nas je vodila pot po lepi Moldavski dolini v nekoliko stisnjeno dolinico Labe, ki razpolavlja bregovito Saško Švico, kakor z opravičenostjo nazivajo to romantično nemško pokrajino Čehoslovaške. Laba s svojim mogočnim ledenim valom je brzela neutrudljivo z nami in zgledalo je, kakor da se proti meji valijo tudi hriščki, z gozdovi posejani, gole izbrušene skale in stisnjeno gorske vasice; z nami je brzela vsa pokrajina s tempom brzovlaka.

... V Berlinu sredi popolndeva. V šestih urah iz Prage v Berlin. Taka je hitrost pruskih brzovlakov. Zakaj ne bi hiteli v povprečnem tempu 85 km na uro, ko jih pa nepregledna ravnina naravnost izziva. Na dobro operešenih vlakih je to brzino prav prijetno občutiti. Tudi, kar se udobnosti tiče nemškim vlakom vsa čast; kakor doma se počutiš in če hočeš opraviti svojo toaleta, imaš vse pri rokah. (Naša domača železniška uprava si je z naredbo, da sprevodniki bosi in brez rokavic ne smejo spremljati vlaka, vsaj začasno prihranila milo in obrisače.) Naselili smo se v mladinskem domu. To so čisto moderne ustanove po vzgledu ruskih. V njih je mnogo razkošja in udobnosti. Po mestih so ti domovi večinoma v rokah delavcev, v provinci pa je čutiti meščanski vpliv.

Zvečer na berlinskih ulicah. Berlinska razsvetljava je nekaj tako veličastnega, kakor smotrena organizacija Siemens-Schuckertovega koncer-

na, na katerega se ista neposledno naslanja. Ta razsvetljava, ki v prvi vrsti služi reklamnim svrham, nastopa v največjih dimenzijah in v izredni tehnični popolnosti. Njenemu vplivu se ni mogoče izogniti. Človeka prevzema do mozga in do kosti. Večkrat mi pride pred oči palača ob reki Spree. Palačo obsevajo reflektorji pod natančno izračunanim vpadnim kotom tako, da dajo odbiti žarki v vodi njeno popolno zrcalno sliko. Veličastvo tej sliki daje okolnost, da je vsa ostala vrsta hiš z vso okolico vred zagrnjena v temo. Tvrdba je morala za izvršitev svoje ideje primerno denarno nagraditi svoje sosedo, da jih obdrži v primerni temi! Dalje Wertheim. Velika trgovska hiša, ki ti nudi vse, česar poželiš in iščeš, prosto ti je dano, da ugibaš in izbiraš. Da smeš notri, ti že od daleč kličejo visoke izložbe. Po avtomatskih stopnicah se voziš od nadstropja do nadstropja. V Berlinu vidiš reklamo, ki res gre vzporedno z moderno tehniko, ki izrablja vse tehnične pripomočke in izume; ki je pestra in te ne dolgočasi. Vedeti moraš, da raste reklama z gospodarskim in kulturnim napredkom in da spada v današnji konkurenčni čas. In ker je Berlin gospodarsko na dobrih nogah, mu ne more nikdo zameriti, če si privoščiš malo več svetlobe.

Naslednje jutro smo se preselili v Siemensovo mesto, tako imenovano po Siemensovem koncernu, ki ima tam svoje glavne tovarne. V svojih berlinskih tvornicah zaposluje ta koncern 65.000 delavcev in 5000 inženirjev. V celoti je zaposleno v koncernu 130.000 manualnih delavcev. Siemens-Schuckert obvlada vse električne izdelke od radio-aparatov do največjih strojev. Trg za koncernove izdelke je neomejen, mnogo gre v Anglijo in Ameriko, največ pa v Rusijo. Obrat ima 8000 telefonskih števil in je v vsakem oziru čisto svojevrstno organiziran. Vsak oddelek odda z računsko kontrolo vred tekoče produkte na oddelek, ki mu v produkciji sledi

in tako se neproduktivni oddelki sami izločijo, če primanjkljaja ne bi hoteli kriti iz svojega. Vsakemu oddelku je priključena še točna kontrola kakovosti proizvodov tako, da pri končanem produktu ni nobenih izpadkov in ne dolgotrajnega iskanja po napakah. Obratujejo na tekoči trak, ki se premika stopnjema po taktu ure; intervali so pa po povpraševanju na trgu daljši ali krajši. To so na podlagi Taylorjevega sistema delujoči

leženi. Popolnejše organizacije si ni mogoče misliti. Tekom ekskurzije sem mogel videti mnogo obratov, toda produktivnost človeka ni nikjer dosegla take stopnje, kakor pri Siemens-Schuckertu. Racionalizacija je izvedena sicer vsepovsod v tisti meri, ki jo zmoreta obrat in delavstvo še prenesti. V velikih strojnih tovarnah Mohr in Federhaff je racionalizacijo razvideti v glavnem iz okolnosti, da je vsak tretji zaposlenec v

Käthe Kollwitz: Nesreča.

(Nolite — Beograd)

obratu. Vsak delavec opravi na proizvodu točno določeno delo, katerega se tako privadi, da ga more opravljati z največjo hitrostjo in točnostjo, ne da bi pri tem le malo mislil, ali da bi moral celo menjati orodje. Po tem sestavu pri enem koncu obrata z izdelkom pričenjajo in ga usmerjajo na to po traku mimo vseh delavcev do konca, ko zapusti tovarno, kot dovršen proizvod. Siemensovi delavci delajo na akord, ker so tako na prodaji in na dobičku ude-

tovarni inženjer. Pri Demagu (Deutsche Maschinen-Aktien-Gesellschaft), kjer radi zelo pestre in najraznovrstnejše strojne produkcije tekoči trak ne pride v poštev, so glavno delo prevzeli automati. V obeh čistilnicah v okolici mesta Essen, katerih ena čisti rečno vodo, druga pa vodo mestnih kanalov, delata avtomatično brez vsakega kvalificiranega delavca. Obrate od časa do časa kontrolira oskrbnik z vrečico ključev v rokah. Izrecno moram pripomniti, da to ni-

sta malenkostna obrata in da je moral oskrbnik odpahnuti marsikatera vrata, preden smo si mogli ogledati do konca ta čudni obrat. V rečni čistilnici pridobivajo kot glavni produkt usedlino premogovnega prahu, katerega prinaša seboj voda, ki jo uporabljajo v tamošnjih rudnikih za pranje premoga. V načrtu imajo veliko električno centralo, ki bo zalagala 50.000 prebivalcev z električno lučjo; parni kotli, ki bodo v tej centrali nameščeni bodo kurjeni s tem premogovnim prahom. Tudi druga čistilnica ima razen higijenskega še ta praktičen pomen, da goni namreč plinski motor, kateremu je priključen generator za električno razsvetljavo. Pomen in konkurenčno dragocenost organizacije Siemens-Schuckertovega koncerna je razen s tem, mogoče tudi nekoliko označiti z dejstvom, da ne sme imeti v obratu noben od posetnikov in kupcev svinčnika v rokajih!? Delali so nepretrgoma štiri mesece, preden so mogli začasno začeti z delom na tekoči trak. Veliko stvari so pozneje po ponovnem znanstvenem proučevanju še spremenili in danes se premika tekoči trak z neverjetno naglico in posamezni aparati, kakor so likalniki, električni aparati za čiščenje poda, za sušenje in pranje, električne peči in drugi, zapuščajo v nepretrganemu tempu, v zabojih za odpošiljatev, tovarne. Da ljudje pri tem čisto mehničnem delu popolnoma ne otope, jim svetuje direkcija, da si pri delu pojejo ali da se zabavajo na kak drugi, produkciji koristen način!? Dekleta s svojimi modernimi in elegantnimi oblekami stopicajo ob prepevanju najnovejših šlagerjev odgovarjajoče plesne. Dognano je, da jim gre tako delo hitreje od rok. Delavnice so kakor plesišča, prostorne, snažne, okrašene s cvetlicami in ob oknih zagrnjene z lepimi zastori. Za finejše delo uporabljajo izključno ženske, ki v takem poslu prekašajo moške. Tako je Siemens-Schuckert vpregel tudi psihologijo v službo produkcije.

Da si bo čitatelj mogel vsaj površno predstaviti ogromnost obrata, naj omenim, da je v oddelku za izdelavo žic in kablov zaposlenih 8000 delavcev, ki potrošijo pri izdelavi dnevno 150 ton bakra, 40 ton gumija, 10 ton papirja, 80 ton svinca; prav posebno veliko pa aluminija, ki ga bolj in bolj uvajajo, da bi zbili pretirano ceno ameriškega bakra. V novjšem času se je tovarna radi bakra naslonila na Rusijo, ki naroča v zameno stroje vseh vrst. Produkcija žic in kablov je dnevno tolika, da bi z njimi obod zemlje v drugič prepletli do polovice. Med vojno je imel koncern še nalogo graditi vseh vrst žaromete, potrebne električne aparate za podmorske čolne in še mnogo drugega. Svoje potrebe p^o prevoznih sredstvih, kakor so: av. mobilni, vagoni, elektromobili, krije z lastno produkcijo.

Akcijski kapital Siemens - Schuckertove družbe znaša 120 milijonov zlatih mark, h katerim je prišteti 91 milijonov Siemens-Halskejevega kapitala. Letnega prometa imajo eno milijardo mark, to je za eno milijardo dinarjev več, nego znaša naš državni proračun.

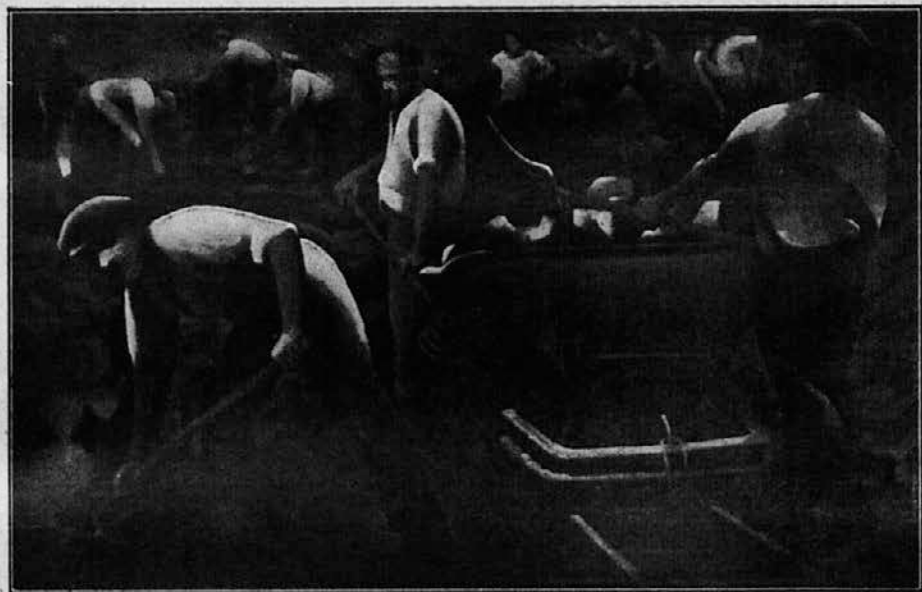
Naslednji dan smo posetili ministra prosvete, znanca in prijatelja našega, profesorja dr. teh. Leona. Gospod minister si ni mogel kaj, da nas ne bi povabil v dvorno opero, kjer smo zavzeli odlične prostore v tujski loži, ki je bila po prevratu preurejena iz nekdanje cesarjeve. Takih in sličnih razveseljivih presenečenj je bilo na izletu več. Povsod so skušali kar najbolj ugoditi g. prof. Leonu, ki uživa glas velikega znanstvenika, ki je reprezentiral nemško tehniko na številnih internacionalnih kongresih. V okolici Berlina smo posetili urad za preiskovanje trdnosti tvarin. To je državna ustanova, ki pa uživa znatne podpore od privatne industrije, kateri je nujno potrebna. V tem uradu smo se delj časa zadržali, ker je prof. Leon v preiskovanju tvarin svetovnoznan špecialist, kateremu se je

za nasvete že večkrat obrnila tudi Amerika. Za lajika ti obrati niso zanimivi, vidi tu sicer mogočne mašine, ki pa na videz nimajo v sebi nobenega gibanja in življenja. Toda kdor se pomudi pri njih dalje časa in kdor jih vestno motri, spozna, da proizvajajo večtisočtonske sile, kadar morajo v svrhu preizkušanja pretegniti kakšni veliki nosilec. Na podlagi teh poizkusov določajo materialom njim odgovarjajočo dopustno obremenitev. So tu še drugi stroji, ki daleč niso tako mogočni, zato pa so

cestnih železnic, ki jih Berlin v največjem obsegu gradi, ker so nadzemne prometne žile že preobremenjene. Izkopine, v katere bodo vzdani tuneli, niso nikjer manj kakor 10 m globoke in 20 m široke. Pri tem grajenju se poslužujejo najmodernejših strojev in potrebni material dovajajo po gumijastih trakih, po žlebih in žerjavih.

Slednjič smo se še odzvali vabilu centrale društva nemških inžinerjev. To je svetovno znana organizacija, kateri pripada v celoti preko 30.000

Ernst Neuschul: V kamnolomu.

(«Nolite — Beograd)

zelo komplicirani in se ukvarjajo s proučevanjem trdnosti tkanin in papirja. Zavod ima tudi svoj kemijski laboratorij in institut za raziskovanje röntgenovih žarkov, v katerih se vrše dan za dnem najrazličnejši znanstveni poizkusi. Takrat so se na prošnjo berlinske policije vršili poskusi gašenja. V ta namen so postavili večje število raznih minijaturnih stavb in jih nato požgali.

Od tukaj smo krenili v mesto do podzemnih naprav, ki jih izvršuje svetovnoznan tvrdka Weiss in Freytag. Ogledali smo si grajenje pod-

članov inžinerjev. Že po njenih številnih publikacijah jo je mogoče imenovati kot najvišjo znanstveno tehniško ustanovo. Njeno stremljenje k normalizaciji, ki ga od vojne sem z velikim uspehom uvaja, je našlo povsod na svetu veliko odobravanja. Normiranje je eno glavnih vprašanj racionalizacije, kajti le pri izdelavi večjega števila enakih predmetov se more vršiti obdelovanje hitreje in ekonomičneje. V kolikor so v tem oziru do sedaj storili, smo lahko posneli iz predavanja ravnatelja te centrale, še več pa iz literature, ki so

nam jo dali brezplačno na razpolago. Obratovanje centrale same nam je dalo le malo predstave v širokem delokrogu, v katerem se organizacija udejstvuje. Iz publikacije je namreč razvidno, da je ni tehnične stroke, ki bi bila pozabljena ali zanemarjena. Zadnje čase delujejo prav posebno na racionalizaciji poljedelstva. Društvo je sestavilo tudi seznam najboljših do sedaj izišlih tehničnih knjig. Med tolikimi stotisoč knjigami so jih nespornih našli samo sto in med njimi Vidmarjeve transformatorje.

Med svetovno vojno se je društvo na prošnjo in v kontaktu z zdravniki pečalo s konstruiranjem čim popolnejših nadomestnih delov za v vojni zgubljene ude. Po vojni, v času revolucije, pa je bilo poslopje kot eno najvažnejših strateških točk obstreljevano izmenoma od rdeče in bele vojske.

Hamburg.

Hamburg je znaten industrijski center z največjim evropskim trgovskim pristaniščem. Ima svetovno znano borzo, ki se je ob požaru 1842. l. čudežno rešila in je ostala na velikem prostoru sama, med tem ko je njeno okolico ogenj popolnoma uničil. Po novem načrtu, ki so ga po požaru velikopotezno izdelali, so določili borzo kot krajevni center Hamburga. Nova hamburška arhitektura je najbolj ponosna na svoje »Chilehaus«, to je visoka trgovska hiša s klasično razporejenimi prostori. Temu modernemu Hamburgu se priključujejo zloglasni in zavrženi okrajji, v katerih živi proletarijat. Periferija je pa zopet povsem druga. Ceste te peljejo mimo vil z vrtovi, v katerih živijo hamburški patriciji svoje udobno življenje. Hamburg ima še svoje inozemstvo, njegova luka je namreč v carinsko-političnem oziru samostojna. V luko vodi 24 metrov globoko pod gladino reke Elbe predor, sestoječ iz dveh rovov, katerih vsak je 500 m dolg in ima 6 m v premeru. Pristanišče je bilo ta dan za-

vito v gosto meglo tako, da smo ostali brez razgleda in brez mikavne vožnje ven na morje. Še maloštevilne obrežne ladje, ki prometa niso smele prekiniti, so mogle le polagoma naprej in so se radi varnosti morale vsak čas oglašati s signali. Delavci, ki so tovorili velike oceanske ladje, so morali te signale prekričati, ker bi se sicer ne mogli sporazumeti. Vmes je bilo čuti še težke udarce parnih kladiv iz ladjedelnice Blohm in Voss. Blohm in Voss je največja nemška ladjedelnica, v kateri je zaposlenih 11.000 delavcev. Če ne bi bili to močni in izbrani možje, bi jih moralo biti še enkrat toliko, ker je delo zelo naporno. Ženske, ki jih je v racionaliziranem obratu težko najti, tu niso zaposlene. Parnim samokovom, ki stojijo drug poleg drugega, ne bi zamogle streči. Tovarna izdeluje vseh vrst stroje: stroje na olja, parne turbine, kakor vse naprave, ki so potrebne za graditev pristanišč in ladjedelnic. Za hitro popravilo ladij imajo največje plavajoče naprave, ki zamorejo nositi 140 tisoč ton teže. V te naprave priplujejo popravil potrebne ladje. Če je popravilo težje, jih s temi napravami potegnejo iz vode. Med takimi-le pripravami smo tri dni pred požarom občudovali največjo nemško trgovsko ladjo »Europa«, to je 46.000 tonska ladja, ki jo žene po morju 105.000 konjskih sil. Ob »Europi« se je spenjal visoko v zrak žerjav, ki ga je zgradila tovarna Demag v Duisburgu in ki more normalno dvigniti 250 ton. Ogledali smo si tudi prostore, kjer je bila »Europa« zarisana v merilu 1:1. Na srce in pljuča smo pogledali prekooceanskemu parniku »Orinoco«. To je nadvse razkošno urejena ladja s sportnimi prostori, s solničnim in vodnim (nadkrovnim) kopališčem. Kompletno stanovanje prvega razreda za Severno Ameriko ne stane nič manj kakor 40.000 Din za enkratno potovanje.

Hamburg živi čisto svojevrstno podnevno in nočno življenje. Pravi-

jo, da ponoči ni varno iti v kake zakotne okraje in zato nas je ladjedelnica povabila v največji hamburški kabaret, ki mu v Berlinu ni para. »Alkazar«. Tu nastopa moderna tehnika z vsemi svojimi tehnično preizkušeni akrobatičnimi sredstvi, katerim v enem večeru ni mogoče priti do dna. Novincu je mogoče slediti le poigravanju. Reflektorji, uprti v oder, so od trenutka do trenutka spreminjali jakost in smer oddajajoče svetlobe. Polagali so barvo ob barvo v najrazličnejše harmonije, ne da bi se mogli kdaj izčrpati. Ko oder ni bil več oder, temveč plesišče, so reflektorji preskrbeli za nove barve in dimenzije, da je povdarek ležal bolj na plesišču. Kar se publike tiče, je treba omeniti, da so se na plesišču vrteli večinoma ženski pari.

Ogledali smo si še Hagenbeckov zverinjak, ki je največji na svetu, ki pa ni toliko namenjen publiki, kakor naročilom. Ta zverinjak naj bi bil neizčrpljiva zaloga za vse zverinjake na svetu.

Rudarska naselbina Peine.

V okolici Peine se nahajajo bogati železni rudniki. Rudo kopljejo nadzemno ter jo zdrobljeno in očiščeno dovažajo do visokih peči, kjer jo propljavljajo v taljeni grodelj. V 40 tonskih posodah prevažajo ta grodelj v tekočem stanju po 8 km dolgi širokotirni železnici do valjarn v mesto. Ker morajo biti plavži v obratu noč in dan, je tudi ostalo delo raztegnjeno na nepretrgan enotedenski obrat. Ena sama visoka peč propljavi na mesec toliko, kakor vse jugoslovanske peči tekom enega leta. Visoke peči polnijo seveda avtomatično; vagončki avtomatične žične železnice morajo zelo hiteti, da opravijo ves ta posel. Ves obrat goni 30.000 KS. Električno centralo gonijo s plinskimi motorji in kljub temu jim še plina iz visokih peči preostaja, da ga prodajajo konsumentom v mesto.

Hannover.

Hannover je gospodarsko in kulturno središče zahodne Nemčije in je bilo v zgodovini skozi več stoletij kraljevsko mesto. Hannoverju je močno videti, da je po prevratu menjal svoje gospodarje. Nekatere manjše nepremičnine je bivša hannoverska dinastija že pred prevratom prodala mestu; delavska večina pa je po prevratu, poslužujoč se zakona o socializaciji, prevzela vse, kolikor je bilo zakonsko dopustno, brez odškodnine. Potrebne denarja za restavriranje vseh zgodovinskih znamenitosti pa ni spravila skupaj, kajti več ji je bilo na tem ležeče, da olajša stanovanjsko bedo. Znani kraljevski park, delo istih rok, kakor sta versajski in schönbrunski, je zapuščen in gredice so zasejane s kuhinjsko zelenjavo. Pač pa so nepremičnine, ki so ostale lastnikom v čisto dobrem stanju: Naj omenim samo letno rezidenco, grad, ki ga je bivša dinastija dala graditi po vzoru schönbrunškega letnega dvorca. Če tudi je manjši, je sezidan tako čudežno, da je ostalo prostora še za kopalnico. Ko so pri nas in po svetu okrog razkrinkavali Habsburžane, so namreč prišli med drugim še na to, da v schönbrunskem gradu, kjer so prebivali Habsburžani v letnem času, niso imeli kopalnic. Kdor bo imel priliko obiskati Dunaj, naj radi tega ne pozabi na schönbrunski дворец. Enega takih gradov so še pred vojno preuredili v tehniško visoko šolo. Romantika te visoke šole posebno Amerikancem zelo imponira, zato jo v največjem številu obiskujejo. Ves čas tega ogledovanja po Hannoveru okrog, se je mudil z nami avstralski minister za trgovino in industrijo g. Homborn, kateremu je pripadal še portfelj justičnega ministra. Našim vprašanjem in razgovoru je bil zelo dostopen in tako se je moglo zgoditi, da smo si pozabili tu ogledati največjo evropsko tovarno za gumi produkte, v kateri je zaposlenih 12.000

delavcev. Gospod minister Homborn je bil zelo dobre volje in si nazadnje ob slovesu, ko je zdeklamiral več nemških pesmic, ni mogel kaj, da nas ne bi povabil na obisk v Avstralijo. Zahvalili smo se mu seveda in sklenili, da bomo začasno še počakali, da vidimo, če čez sedem let res vse prav pride.

*

V ruhrskih premogokopnih revirjih Essen.

Mesto leži v sredi ruhrskega premogokopnega bloka, ki je eden najbogatejših na svetu in ki se razprostira v širini 20—25 km. Sedež ima tu rensko-westfalski premogokopni sindikat, ki zaposluje 200.000 delavcev, dalje »družba za zaščito premogokopnih interesov«. Ker smo bili gostje direkcije te družbe, so nam razkazali po obratih vse, kar smo želeli videti. V Essenu samem smo si ogledali Grubenrettungszentrale (ki sem jo že v uvodu omenil). Centrala leži v središču mesta in je na zunaj mogočna štirinadstropna palača, njeno notranjost pa zavzema v glavnem umetno napravljen rudnik, katerega rovi, vijoči se skozi 3 etaže, merijo skupaj 500 m. Pod sličnimi okolnostmi, kakor ob plinskih katastrofah v rudnikih, uprizarjajo tu umetne katastrofe in rudarji morajo včasih še pod mnogo težjimi okolnostmi v polni reševalni opremljeni in s plinskimi maskami vršiti reševalno akcijo. Neposredno v revirju se nahaja mesto Homborn. Od prevrata sem se je po prebivalstvu podesetoril. Iz maloštevilne delavske naselbine se je z ameriško naglico razvilo mesto s 150 tisoč prebivalci. V Hombornu stoji največji gazometer, kar jih je na svetu, ki meri 60 m v premeru in 107 m na višini. V okolici ima svoj rudnik vojni dobičkar Stinnes, ki zaposluje tudi mnogo slovenskih delavcev. Nadzemske naprave smo si tudi pri njem vse ogledali, v rove pa nas ni pustil. Končno ne smem pozabiti še Kruppa, kateremu pri-

pada tretji del mesta Essena po zemlji in po stavbah. V njegovi »tretjini« se je nahajalo tudi naše stanovanje. Krupp v strojni produkciji zelo dobro prospeva, odkar je preuredil svoje municijske tovarne, kakor so zahtevali Francozi.

Duisburg.

Bili smo gostje največje nemške strojne tovarne »Demag«. Tovarna leži na obširnem prostoru ob periferiji mesta. Obrat se je po vojni začel močno razvijati. Nad železobetonskimi kletmi, ki jih je tovarna med vojno zgradila za zavetje delavstvu in nastavljenecem tako, da so vzdržale vsako bombardiranje, je zgrajen novejši večji del tovarn. Ob zasedbi so te obrate prevzeli Francozi v svoje roke, da bi se izognili sabotažnim akcijam, ki so jih pričakovali s strani podjetnikov oziroma inžinerjev. Toda baš delavstvo je proti imperijalistični francoski akciji z največjo ostrostjo nastopilo, če tudi mnogokrat na škodo obratov. Slednjič so Francozi vendar le popustili in izročili so obrat nazaj nemškemu podjetniku. Tudi ta tovarna si je pomagala na noge z ameriškim kapitalom, njene akcije so kar v paketih romale v Ameriko. Tovarna proizvaja zelo veliko za inozemstvo in potroši samo na reklamirani milijon mark letno.

Mesto Duisburg se je razvilo do pristanišča in je vsled tega vse ena občina. Duisburško pristanišče ob Rheinu prekaša po svojih velikih strojnih napravah vsa ostala rečna pristanišča v Evropi, po trgovskem prometu pa je sploh največje pristanišče na svetu. Premog, železo, žito, rude (zadnje prihajajo prav posebno iz Rusije, Sev. Amerike in Kanade) so glavni produkti tega ogromnega prometa. Posebna pristaniška zanimivost je ladjarska borza, edina taka ustanova v Nemčiji, kjer prodajajo posestniki ladij špediterjem svoje prostore. Vse kupčije se vršijo v

borzi, oziroma, kakor sem omenil, na ulici pred borzo.

Ob Rheini proti Frankfurtu.

Ko smo krenili dalje, smo bili kar veseli, da smo si mogli za daljši čas navžiti udobnosti nemških brzovlakov. Vozili smo se ves čas ob Rheini mimo nešteti gradov, utrd in mest do Frankfurta ob Meini.

Frankfurt je Slovincem iz zgodovine dobro znan. Leta 1848. se je pri nas vršila bitka za in proti volitvam v frankfurtski avstrijsko-nemški državni zbor. V kulturni zgodovini se imenuje Frankfurt kot rojstni kraj Goethea, ki ga je v svojih delih mojstrsko ovekoječil. Mislim, da bi zgrešil cilj, če bi smatral za potrebno mučiti bralca z kulturno političnimi razmotrivanji o Frankfurtu; rajši v zameno nekoliko več besed o novozgrajenih frankfurtskih naselbinah.

ki so iz tehniškega in socialnega oziroma veliko pomembnejše in zanimivejše. Splošne delavske revolucije je bilo treba, predno je zraslo nekaj tako novega na polju arhitekture. Individualizem je pri teh stavbah zgubil že vsako besedo. Za današnji čas je gradbena naloga že več ali manj kolektivna, če tudi nekateri še tega ne morejo prav razumeti. Samo čas, ki ga človeštvo skupno v globini srca doživi, ve resnično graditi, ker je le on pripravljen podvreči stavbo skupnemu smotru. Ta čas prihaja, kakor solnce iz Vzhoda. Ko bo več smisla za skupnost, bo tehnika še bolj napredovala. Do vsega tega bo moralo priti, kajti tehnika sili človeka vse bolj v delovno skupnost, v oni ritem, kateremu daje »vozni red« zunanji izraz. Z normalizacijo in tipizacijo, ki jo uvaja bolj in bolj že današnja tehnika, bo tudi prosto individualno delo slejkoprej odveč.

Ali vpliva godba na živali?

O živalih se ne more govoriti v podobnem smislu, kakor pri ljudeh o »muzikaličnem« in »nemuzikaličnem«. Vendar se da razločevati med živalmi troje skupin: godbi prijazne, godbi sovražne in popolnoma brezbrizne živali. Medtem ko se n. pr. mačke in v glavnem večina naših domačih živali godbi nasproti drže brezbrizno, se vedejo psi zelo pogosto kot sovražniki, ki jim godba povzroča fizične muke in jim izvablja znano jokajoče tulenje. Konj pa reagira kot edina naša domača žival z vidnim zadovoljstvom na zvoke godbe, stopa v cirkusu po plesnih taktih godbe, naučen sicer, in v bojnem metežu ga vodi klic trombe. Redki so tudi naši krilati pevci prijatelji človeške godbe, čeravno, kakor kaže mogočno petje našega kanarčka pri domači klavirski igri, na videz drugače. Kanarček poje ravnotako že pri prisotnosti človeka v sobi, še bolj pa pri razgovorih, torej ne samo vsled vzpodbude z godbo. Veliko bolj pa vpliva godba na divje živali. Sloni so v ujetništvu vsled zvokov godbe ubogljivejši, in skrivnost Indijcev, da si udomačijo prastare divje živali, leži največ v godbi. Ravno tako vpliv godbe indijskega zaklinjevalca kač. Kače se štejejo k živalim, ki so godbi prijazne. Mnogo je primerov, kako se dajo izvabiti iz svojih skrivališč celo najstrupenejše kače, ko zaslišijo godbo in se

povzročitelju godbenih zvokov približajo. Neki raziskovalec Afrike je imel del časa priliko opazovati, kako sta se dve divji antilopi pojavljali vsak večer na nekem prostoru v puščavi, kakor hitro je tam gospodujoča zver začela izvajati svoje vabljive glasove. Ti hrepenenja polni naravni zvoki so učinkovali tako privlačno, da ju je vedno bližje in bližje vleklo in sta se ponovno pojavljali celo tedaj, ko ju je divji pevec že celo enkrat naskočil. V Perziji je neki učenjak, ki je tam potoval, videl, kako so se mnogi slavčki dali privabiti, da so žgoleli in tekmovali z nekim balalajčnikom, ki je na prostem mnogokrat igral številnim poslušalcem. Njihovo razburljivo, nekako opojno obletavanje balalajčnika je izdajalo neke vrste ekstazo, ki so jo izražali ti slavčki s svojim petjem in spremembo melodij. Sicer je to zelo nenavaden pojav, da so čutili slavčki občutek k melodijam, modulacijam in drugim enakim harmoničnim spremembam človeške muzike. Vendar je to primer, da so živali tudi muzikalične v ljudskem smislu te besede.

Dva otroka sta padla v vodo. »Po božji, ljubeznivi previdnosti« so enega rešili. Drugi je utonil...

Po božji, hudobni previdnosti?

(Multatuli.)

Frankfurtske naselbine so prav resen poizkus! Odlikuje jih predvsem enotnost v tipu in okolnost, da so tudi stanovanja opremljena s popolnoma enotno opremo. Posamezni deli opreme morejo služiti najrazličnejšim svrham. Meni so te naselbine bolj imponirale, kakor dunajske, katere sem imel priliko videti vnovič kmalu po ekskurziji. Dunaj je moral vzeti v račun pomanjkanje gradbenega prostora, zato so naselbine tam razstresene in so zidane v višino. Frankfurtske naselbine pa so od mesta samega popolnoma ločene in imajo na vse strani svoboden razmah in jim je prosto dano kako gradijo. — Omejili so se na enonadstropne hiše.

Frankfurt je pravo ognjišče sodobne arhitekture. Tu stoji največja enoobčna stavba na svetu: mestna tržna palača. Železobetonski obok te stavbe je 220 m dolg, 25 m širok in 24 m visok. Vse to so notranje izmere. Dalje se nahaja tu največji nemški stadion, kjer se je vršila zadnja olimpijada II. internacionale.

Manheim, Heidelberg, München.

Za Manheim smo vstopili na vlak tako, da smo prišli tje še tik pred pričetkom gledališke predstave, kjer so bili za nas rezervirani prostori. V tem velikem in lepem gledališču, ki so ga zgradili v času svojega procvita manheimski meščani, so doživeli Schillerjevi »Roparji« svojo krstno predstavo. Manheim, ki ima drugo največje rečno пристanišče na svetu, je zelo industrializirano mesto in izkazuje veliko trgovsko bilanco. Tu ima svoj sedež strojna tovarna Mohr in Federhaff, ki producira 20% celotne proizvodnje za Rusijo, za vse ostalo inozemstvo pa 30% celotne produkcije. Ta čas so izgotovili tudi 9 strojev za Jugoslavijo, od teh jih je bilo 8 namenjenih za beograjsko tehniko in 1 za ljubljansko!

Heidelbergu, ki ni daleč od Manheima, smo že v naprej sklenili po-

svetiti dušo in srce. Vsako ogledovanje tovarn smo opustili, bili smo že dokaj izmučeni. Toda kljub temu v tem študentovskem mestu nismo bili nič kaj romantično razpoloženi. Preveč smo se spominjali dobljenih utisov, ki so bili vse prej ko romantični. Hiteli smo na grajsko brdo, da bi si ogledali grad, ki so ga zgradili v 13. stoletju in ki ga je leta 1764. uničil ogenj, tako da uživa danes sloves največastnejše nemške ruševine. Na gradu imajo Heidelberganci spravljen tudi sod za 222.000 l, ki ni nič manj kot 8 m dolg in 7 m širok. Večerilo se je že in poskušali smo si zapeti, da bi bili postali boljše volje. Toda komaj smo začeli prvo vrstico »Srce sem svoje v Heidelbergu zgubil« ..., smo se že spomnili, da je to prav ista pesem, kakor so jo pela dekleta delavke ob tekočem traku pri Siemens-Schuckertu po naročilu direkcije, da bi delo šlo boljše od rok in iz tega se je razvila debata o l'art pour l'artizmu, ki ji ni hotelo biti konca.

Zadnja točka našega potovanja je bil München, ki je znan po visokih šolah. Ogledali smo si tukaj tehniško visoko šolo in tehniški muzej. Kake paralele med našimi in nemškimi tehniškimi visokimi šolami ni mogoče potegniti. Nemške visoke šole so porazdeljene v veliko število najrazličnejših specialnih strok; tako je polovičarstvu napravljen konec in slušatelj ni preobremenjen. Za uspešni študij so mu na razpolago čisto drugačna sredstva kakor pri nas; za to pa je na drugi strani zopet študij neprimerno dražji; kljub visokim šolninam pa so vedno še vsa slušateljska mesta zasedena in nekatere tehnike štejejo po več tisoč slušateljev. Tudi München doseže lepo število in glavna predavalnica tehniške visoke šole je opremljena z 900 sedeži. Opombe, ki jih piše profesor na mizi, projecirajo z električnimi žarki na platno, da postanejo vidne tudi onim slušateljem, ki se nahajajo bolj v zadnjih vrstah.

Münchenski tehniški muzej, ki smo ga še posetili, je največji te vrste na svetu. Da vidiš vse, moraš prehoditi 14 km. Rudnike vseh vrst, številčne obrate, cela mesta in pokrajine vidiš tu v minijaturi. Razen tega še vse vrste strojev, ki so imeli v zgodovini kako tehniško vrednost. Nemška industrija hoče številnim tujim obiskovalcem tega muzeja pokazati tudi svoje sodobno lice, zato je tu razstavljeno vse, kar bi moglo vzbuditi v gledalcu najboljšo pred-

stavo o konkurenčni in tehniški vrednosti nemških proizvodov.

Toda iz teh rudnikov, tovarn, revirjev, mest in pokrajin, se je življenje izselilo, in preskrbni človek prehodi celih 14 km skozi ta svet, ne da bi se delavec ob mašini zganil in ne dvignil grozeče desnice... Naša večtedenska pot pa nas je vodila skozi rudnike, tovarne, skozi revirje in mesta, kjer garajo in tlačanijo delavci, na čijih plečih leži ogromno bogastvo današnje družbe.

Jaroslav Hašek:

Na povratku iz Rusije v domovino.

Jaroslav Hašek je napisal knjigo »Dobri vojak Švejk«. To je kronika črno-žolte preteklosti. Postavil je »Dobrega vojaka Švejka« za vse večne čase v muzej kot prva eksemplar cesarsko - kraljevskega habsburškega podanika. To je dober vojak reda, nepoznani junak k. u. k. pasme. Večni rekrut. Prototip-simbol dobe habsburške miselnosti, da je c. kr. uradnik polbog, da je k. u. k. kasarna cela zemlja, kjer se nikoli ne revoltira in kjer se brez misli razmišlja, da je podanik ponižen in ubogljiv idiot, ki vedno udano javlja: Pokorno javljam, da sem neumen.

Dobri vojak Švejk.

↳Nolit. — Beograd

Avanture »Dobrega vojaka Švejka« so avanture ene epohe, enega sistema, ene etike. Zato je ta knjiga dragocena in Jaroslav Hašek je z njo postal svetovno znan in priznan. Pa ne samo s knjigo »Dobri vojak Švejk«, nego še posebno s kratkimi črticami se je Jaroslav Hašek pokazal kot humorist velikega formata. Nikdo ni znal podati situacijo tako groteskno kakor on in pri tem z nekoliko potezami naslikati vse tako plastično in mogočno.

Z arabeskami svojega duha je izvabljal smeh mase, dokler se ni sam razbil ob tragiki današnjega družabnega reda. Smrt njegova je bila surova, kakor njegovo življenje.

Hašek je bil kot avstrijski vojak od Rusov vjet ter se je priključil češkemu legijonom. Prešel pa je pozneje k boljševikom. Ves čas, kar je bil v Rusiji, in to je trajalo do leta 1920, je spisal mnogo humoresk, feljtonov, celo gledaliških iger, od katerih pa se je dosedaj moglo zbrati še zelo malo. Ko se je vrnil v domovino, v Prago, so ga gledali zelo po strani kot človeka, ki se je boril na strani boljševikov. Ali to ga ni motilo in oviralo, da bi zaničal samega sebe. Povsod se je pokazal kot veliki in neupogljivi vstaš ter ohranil tudi vedno ostro oko za vse koristolovce na tej in na oni strani zgodovinskih barikad.

Začenši z vljudnim pozdravom Švejka: »Hvaljen bodi Jezus Kristus, pokorno javljam«, ki pomeni obračun z oltarjem in mečem pa do vseh dosedaj poznanih njegovih humoresk in dram, je Jaroslav Hašek ustvaril po-

leg literarne vrednosti svojih spisov dokument borbe, ki jo je vodil na svoj način za ponižane in razžaljene tega sveta.

Države so dobile drugo obliko. Nekoč za sveto smatrano ozemlje blagopokojnega apostolskega veličanstva, je parcelirano po novem merilu. Ultrahabsburški madžarski mogotci hrepene sicer še vedno po blagoslovljeni preteklosti. Ali od velikih dob, ki jih je doživljal in diktiral Dunaj, ni ostalo ničesar, razen trpljenja, bede in melanholičnega valčka...

In pa Švejk...

Uredništvo.

4. decembra, tisočosemsto let po razdejanju Jeruzalema, štiristoosem-indvajset let po odkritju Amerike, in če še komu ni jasno, petstoštirideset let od iznajdbe smodnika sem zapustil sovjetsko republiko in se pojavil na meji estonske republike.

Z zanimanjem sem bral v Narvi obledel plakat, v katerem je pred letom dni estonska vlada obljubljala 50.000 estonskih mark nepoznanim gospodom, ki bi me ujeli in obesili.

V onem času sem namreč v Jamburju za dve divji baškirski diviziji in druge čete, ki so se borile proti belim četam Estonske, izdajal časopis v tatarsko-baškirskem jeziku. Estonci so namreč udrli v Rusijo in so s podporo Anglije poskusili, kako bodo tepeni.

50.000 estonskih mark! Je sicer to malovredna valuta, deset estonskih mark si moral dati za eno nemško, vendar je bila ponudba kljub temu mikavna, posebno zato, ker sem potreboval denarja, ko sem zadnji milijon sovjetskih rubljev porabil na poti od Moskve do Narve.

K sreči sem se pa spomnil, da ne bi nihče verjel, da sem jaz res jaz. Če bi v Narvi sam sebe obesil — kajti potoval sem pod napačnim imenom s ponarejenimi dokumenti, na katerih je bila edino nepotvorjena moja fotografija.

Iz tega premišljevanja me je zmotil spodobno oblečen gospod, ki me je v slabi ruščini vprašal, ako ne bi

hotel sovjetskih rubljev zamenjati za estonske marke.

Na prvi pogled sem ga spoznal. Po dolgih letih končno zopet prvi državni detektiv!

Estonske žandarje in policaje sem že opazil v dolgi vrsti stati ob meji za žično ograjo. Opazoval sem jih s posebnim čuvstvom, ki je upam, menda vsakemu razumljivo.

Vsa Estonska je krog in krog obdana z žično ograjo, da ne bi prodrla v njo misel socializma.

Prvi detektiv je govoril dalje. Skušal je pogruntati mene, nepoznaneга tujca.

Govoril je o neredu na Estonskem in je hvalil Sovjetsko Rusijo.

K sreči sem se pa že v Moskvi informiral o položaju v Rusiji iz neke številke »Národní Politika«.* Ta časopis so namreč delili med češke državljane, ki so se vračali iz Rusije. nameščenci čehoslovaškega poslanstva v Moskvi, ki ga je vodil gospod kapitan Skala.

Dejal sem mu, da naj vendar ne hvali tako sovjetov, ko sem pa v »Národní Politika« čital, da je nekemu češkemu čevljarju žena v Petrogradu od glada znorela, dočim je istočasno njegov stari oče umrl v Hrastovicu pri Beravnu. Da se mrlič kar valjajo po cestah. Da je od pol drugega milijona prebivalcev Petrograda ostal pri življenju eden edini in sicer Zinovjev, ki po popolnoma zapuščenem mestu ropa in krade pri belem dnevu. Toda vse to da je le malenkost in da se še slabše stvari godé z novorojenčki...

Gospod detektiv se ni niti poslovil od mene in je odhitel na drugo stran kolodvora.

Jaz sem se pridružil transportu vračajočih se ujetnikov iz Rusije.

Strgane sive uniforme stare Avstrije, obledeli nahrbtniki, mešanica glasov in jezikov vseh narodov bivše monarhije.

* Češki meščanski dnevnik.

V tihem kotičku hišice na kolo-
dvoru, na kateri je bil napis »Za go-
spode«, je neki madžarski stotnik na
svoj zamazan ovratnik šival zvezde.

Pred starim mestom in trdnjavo
Narvo pozdravlja po nemški neki za-
stopnik mednarodnega rdečega križa
»težko preizkušene branitelje domo-
vine«.

Nemška sestra od rdečega križa
deli prvo nemško kavo s saharinom.

Na vratih karantenskega tabori-
šča, ki se nahaja v stari graščini, sa-
mo madžarski in nemški napisi. Vrata
so se zaprla za nami. Štiri dni bomo
ostali tu in nihče ne sme v mesto.

Na velikem trgu se prične pregle-
dovanje narodov. Neki gospod kliče
nemško: »Državljanj madžarske re-
publike na levo, Avstrijci na desno.
Čehi na sredo, Rumuni k vratom.«

Strašna zmešnjava. Pred pisarno
stoji bivši kadet in tuli. Uradnik rde-
čega križa ga nagovarja, naj vendar
pove, kam spada.

Peljejo ga v pisarno pred zem-
ljevid. Tam iščejo Kolosvar in kon-
čno ugotové, da je kadet na podlagi
versajske mirovne pogodbe postal
Rumun.

Kadet še bolj tuli in sestra rde-
čega križa mu da Marijine kapljice
na sladkor...

Hipoma je nastal zunaj strašen
hrušč in trušč, ker je neki Madžar s
stolpa skočil v graščinski jarek.

Šel sem ven, da si ogledam stvar,
in ugotovil sem: nesrečnik je bil biv-
ši stotnik Haranyi od osemnajstega
honvedskega polka. Radi neke pone-
srečene finančne špekulacije je izvr-
šil samomor.

Bila je ganljiva slika ponesrečene
denarne špekulacije.

Gospoda stotnika Haranyija so
kot invalida odpeljali iz Krasnojarska
v Moskvo, kjer je na Suharevki (mo-
skovski trg) prodal svoje hlače za
stodvajsettisoč sovjetskih rubljev,
svojo jopico za osemdesettisoč, sku-
paj torej za dvestotisoč sovjetskih
rubljev.

Ko pa je slišal, da onstran meje
ne sprejemajo sovjetskih rubljev in
da nič ne dobi za nje, je od denarnih
trgovcev na Suharevki kupil carske
deset- in petrubeljske bankovce, ti-
soč rubljev za petdesettisoč sovjet-
skih rubljev. Zato je imel v vsem
štiritisoč carskih rubljev. Potem mu
je zopet nekdo povedal, da je Vrangl
premagan, da zato onstran meje ne
sprejemajo carskih rubljev in da ima-
jo tam veljavo le rublji Kerenskega.
Zato je štiritisoč carskih rubljev za-
menjal za dvatisoč Kerenskijevih, za
katere je v Narvi v svoje veliko pre-
senečenje prejel le štiristo estonskih
mark, ki jih je zopet zamenjal za
nemško marko. Dobil je za nje osem-
deset nemških mark.

Zopet je začel kupovati sovjetske
rublje, in sicer je dal deset nemških
mark za tisoč sovjetskih rubljev. Do-
bil je torej skupaj osem-tisoč rubljev,
ki jih je pa svojem obupu zopet za-
menjal za štirideset nemških mark,
ker je medtem padel tečaj sovjetske-
ga rublja. Na torek je poskusil z no-
vo špekulacijo z nakupom carskih
rubljev in na sredo se je z eno edino
estonsko marko, ki mu je ostala, vr-
gel z najvišjega stolpa v jarek s kli-
cem: »Eljen a Magyaroszag!«

Pokopali so ga ob graščinskem
zidu, kjer je našlo svoj zadnji počitek
štiristo vojakov ruske rdeče armade,
ki so prišli v estonsko ujetništvo, kjer
so jih postrelili s strojnimi.

Jutri odpotujemo v Reval.

Četrta zapoved o avtoriteti.

O, oče, povej mi, zakaj solnce ne pade?

Očeta je bilo sram, ker ni vedel, za-
kaj solnce ne pade, in je kaznoval otroka,
ker ga je bilo sram.

Otrok se je bal očetove jeze in ni ni-
koli več vprašal niti zakaj solnce ne pade
niti o drugih stvareh, ki bi jih vendar tako
rad vedel.

Ta otrok ni postal nikoli mož, četudi je
šest tisoč let... ne, še dalje živel.

Ostal je neumen in top do današnjega
dne. (Multatuli.)

Zadružništvo in delavski pokret.

Zdrav in močan delavski pokret mora razviti med drugim tudi močno in zdravo zadružništvo. Prvotne naloge zadružnih obratov so na videz popolnoma enake nalogam odgovarjajočih obratov, ki se nahajajo v privatnih rokah. Kreditno zadružništvo posreduje med ponudbo in povpraševanjem na denarnem trgu enako, kakor dela to v privatni ali delniški lasti se nahajajoča banka. Zadružna blagovna trgovina prodaja blago enako, kakor privatna trgovina. Zadružna produktivna zadruga daje svojim članom delo in zaslužek enako, kakor privatna obrtna podjetja. Med obema vrstama obratov pa je velika razlika v tem, da je za obratovanje privatnega obrata merodajen predvsem privatni interes posameznega podjetnika, za obratovanje zadruge pa interes vseh članov zadruge. Ta

razlika praktično nima bogve kako znatnih posledic tam, kjer je omejen privatni interes podjetnika po konkurenci. Velike prednosti zadrug pa se takoj pokažejo, kakor hitro je iz enega ali drugega razloga učinek medsebojne konkurence izločen. Pri pomanjkanju kapitala je obrestna razlika, ki jo zahtevajo bančni zavodi, neprimerno večja, kakor obrestna razlika, ki jo zahtevajo zadružni zavodi. To vidi že danes vsakdo, kdor upošteva, kakšno obrestno mero za posojila zahtevajo denarne zadruge v Sloveniji in pod kakšnimi obrestmi se daje kredit v nekaterih drugih delih naše države.

Vrednost blagovnega zadružništva se je pokazala najočitneje med vojno, ko je primanjkovalo blaga. Tu so bile edino zadruge, ki tega pomanjkanja niso izkoristile za kopičenje nezasluzenih bogastev.

Danes je v blagovni trgovini medsebojna konkurenca tozadevno razliko do neke mere izbrisala. Vendar je ostala tu še vedno ogromna razlika v tem, da ostajajo obratni kapitali, ki jih mora vsaka trgovina zbirati, v enem slučaju pa v lasti tistih, ki so jih zbrali, to je zadružnikov, v drugem slučaju pa preidejo v privatno last. Če ostajajo ta obratna sredstva v lasti najširših plasti ljudstva, je podana s tem garancija za večji gospodarski in socialni vpliv širokih slojev ljudstva.

Če omenimo še velike neposredne socialne dajatve, ki jih daje svojemu članstvu zadružništvo — obe veliki konzumni zadrugi v Sloveniji razdelita letno na povračilih in drugih socialnih dajatvah blizu 1 milijona dinarjev — to je več, kakor razdeli na podporah naša Javna borza dela — smo pokazali, da je zadružništvo prvovrsten faktor za socialno povzdigo delavstva.

Pred Bajto

*Ivan Kos
1910*

Ivan Kos: Pred bajto

Na drugi strani pa imata zadrugi in delavski pokret identičen končni cilj. Oba pokreta stremita za kooperativno preureditvijo javnega življenja in gospodarstva. Pri tem položaju delavski pokret ne more ostati brezbrizen do zadrugi. Bilo bi neresno, ako bi si stavili za cilj, da preuredimo na kooperativni podlagi celo družbo, če si ne upamo napraviti po teh principih niti najmanjšega začetka. Res je sicer, da se preureditev cele družbe ne da izvesti samo z zadrugi sredstvi in da je treba v to svrhu sodelovanja

gospodarskih strokovnjakov. Pa tudi delavci v strokovnih organizacijah bodo boljši zaupniki v svoji stroki, ako so se naučili razpravljati v odborih zadrugi organizacij o gospodarskih problemih.

Končno pomaga delavski zadrugi pokret ostalim panogam delavskega gibanja že v sedanjosti zelo učinkovito s tem, da mu pomaga zbirati materijalna sredstva, ki so potrebna za vsako gibanje. Tu mislim predvsem na razne delavske domove, ki tvorijo mogočno oporišče za vse panoge delavskega gibanja.

D. Serajnik: Študentovska ulica v Ljubljani.

politične oblasti. Vendar je res, da si večjih ciljev ni mogoče staviti, dokler si nismo pridobili potrebnih izkušenj na manjših ciljih.

Poleg tega služi delavsko zadrugi pokretu že v sedanjosti s tem, da mu vzgaja strokovnjake, ki imajo vpogled v gospodarsko življenje in vedo, kako se vodijo razne gospodarske edinice. Tako znanje je za delo v vseh panogah delavskega gibanja neobhodno potrebno. Če pridejo delavci v navaden občinski zastop in prevzamejo tam odgovornost za upravo, potrebujejo

Na žalost ne moremo trditi, da je delavsko gibanje v Jugoslaviji ta dejstva vedno upoštevalo. Mi delavskih zadrug v večjem delu naše države tako rekoč nimamo. Po drugod moremo govoriti le o skromnih početkih delavskega zadruginištva. Edino izjemo tvori tu do neke mere delavsko zadruginištvo v Sloveniji. Tu obstojata dve veliki konsumni zadrugi: I. delavsko konsumno društvo, ki ga je ustanovil leta 1895, znani prvobornik in propagator zadruginištva v Sloveniji Dr. Janez Ev. Krek in Konsumno društvo za Slo-

venijo, ki ga je ustanovil leta 1908. gosp. Anton Kristan. Manjše konsumne zadruge obstoje v Sloveniji v rudarskih revirjih: v Zagorju, Trbovljah, Hrastniku in Rajhenburgu. Razen tega obstoja poleg podružnice Konsumnega društva za Slovenijo na Jesenicah samostojno konsumno društvo. Te male konsumne zadruge spadajo med najtrdnejše in najsolidnejše delavske zadruge v Sloveniji. Med produktivnimi zadrugami je omeniti: Delavski pekarni v Ljubljani in Mariboru, Mizarsko zadrugo na Viču pri Ljubljani, kovaško zadrugo

preje ali sleje v odvisnost od nezadružnih denarnih zavodov. Da bi se temu nedostatku vsaj za silo odpomoglo, se je ustanovila v Zadružni banki denarna centrala, koje naloga je, da zbira denarna sredstva in jih daje na razpolago zadružništvu. Zadružna banka vrši to posredniško delo zelo uspešno. Obenem pa je središče za snujočo se zadružno kreditno organizacijo enega dela delavskih blagovnih in produktivnih zadrug.

Če imamo pred očmi delavski pokret v ostalih delih naše države, mi-

Nande Vidmar: Počivajoča žena.

v Kropi in krojaško zadrugo v Mariboru.

Na splošno je pripomniti k razvoju delavskega zadružništva v Sloveniji sledeče: Delavske zadruge, ki so v sklopu Zadružne zveze v Ljubljani, se morejo naslanjati na mogočno razvito kreditno zadružništvo te zveze. Druge zadruge so razvile svoje kreditne oddelke same. Reči pa se mora, da so se razvili njih blagovni oddelki hitreje, kakor njih kreditni oddelki. Tak razvoj krije v sebi gotove nevarnosti, ker lahko pridejo blagovne zadruge, ki se ne morejo opirati na lastna denarna sredstva,

slimo, da je treba priporočati, da se zgradi kot prva zadružna kreditna organizacija in da se ustanavljajo blagovne in produktivne zadruge le v tej izmeri, v kolikor morejo razpolagati s svojim lastnim kapitalom. Delavske konsumne in delavske produktivne zadruge naj se snujejo oprezno in počasi. Potrebno osobje naj se v že obstoječih delavskih zadrugah skrbno izšola in vzgaja.

Tudi v Sloveniji je bilo mnogo zadružnih podjetij, ki so končala z neuspehom. Tudi obstoječa konsumna društva so se morala boriti z marsikako težavo. Vendar je vztrajna

volja vse te težave premagala. Razvoj našega združništva je bil zlasti v povojni dobi izredno nagel, kar je povzročilo tudi našemu združništvu velike težave. Za ostale kraje takega forsiranega razvoja ne bi priporo-

čali. Počasno in premišljeno grajenje na združnem polju pa je neobhodno potrebno in mu morajo posvetiti vse delavske organizacije in tudi delavske zbornice čim največjo pažnjo.

Iz slovenske združne statistike.

I. Stanje leta 1927.

Naslov	Zadruga	Člani	Deleži	Hranilne vloge	Izposojila v milijonih	Posojila dinarjev	Naložbe	Izkupila za blago
Združna zveza	549	127.024	4.9	689.4	18.3	451.—	224.9	168.7
Zveza slov. zadr.	141	27.578	2.9	258	2.3	205.6	49.3	21.8
Zveza gosp. zadr.	38	22.654	4	15.6	?	?	—	48.2
Zadr. zv. Celje	193	38.943	3.4	219.6	?	141.4	?	?
	919	216.199		1182.6		798	274.2	238.7

V slovenskih regulativnih hranilnicah je bilo stanje hranilnih vlog 1. jan. 1924 Din 261.2 milj. — 1. jan. 1925 Din 339.4 milj. — 1. jan. 1926 Din 464.5 milj. — 1. jan. 1927 Din 595.5 milj.

Kot merilo za veliko razširjenost združništva naj služi ugotovitev, da so štele gori navedene združne zveze 216.199 članov, ko je bilo naštetih v Sloveniji v celoti 215.761 rodbin.

II. Leta 1910 so zbrale zadruge hranilnih vlog:

1. Slovenske združne hranilnice in posojilnice 212 milijonov kron;
  2. slovenske regulativne hranilnice 189.9 milijona kron.
- Skupaj 401.9 milijona kron.

Na hipoteke so izposodile: zadruge 65.5 milj. K, regulativne hranilnice 108.8, skupaj 174.3.

III. Razvoj slovenskega denarnega združništva v predvojnih letih.

V ilustracijo naj služijo sledeči podatki, nanašajoči se na kreditne zadruge na bivšem Kranjskem:

Zadruge na Kranjskem so zbrale vlog:

Leta 1880	0.097 milj. K
» 1885	2.694 » »
» 1890	7.405 » »
» 1895	25.786 » »
» 1900	99.595 » »
» 1902	149.134 » »

Učena papiga.

Imeli so nekoč v trgovini papigo, ki je znala izgovarjati nekaj besed. Vsako stranjo, ki je prišla v lokal, je pozdravila z besedami: »Dober dan! Klanjam se! Kaj pa želite?« Pa se je zgodilo, da je papiga ušla. Zletela je iz mesta in se vsedla na koncu vasi na drevo. Ko so jo vaščani zagledali, so se sila čudili lepi ptici in še celo sam župan jo je prišel gledat. Pa si jo je zaželel. Prislonili so k drevesu lestvo in župan je naglo splezal na vejo, da bi prijel papigo. Tedaj pa se je papiga oglasila: »Dober dan! Kaj pa želite!« Župan se je na vso moč ustrašil in ni malo manjkalo,

da ni telebnil z lestve. Potem pa se je spoštljivo odkril in zajecjal: »Oh, oprostite, sem mislil, da ste ptič...«

Čudna razlaga.

Nekega dne je razkazoval na vaškem trgu komedijant nekatere posebnosti. Med drugimi je pokazal lobanjo, o kateri je izjavil, da je lobanja Napoleona. Neki gospod je bil v dvomih, češ, da je imel Napoleon veliko glavo, ta lobanja pa da je otroška. Seveda so se začeli gledalci posmehovati komedijantu. Ta pa niti malo ni bil v zadregi in je dejal: »O, saj vem! Toda ta lobanja, ki jo vidite, je bila njegova, ko je bil še deček!«

Naša pesem

(Pesem delavskih pevcev)

Mi hočemo pesmi, pesmi vstajenja,
da planemo, bratje, silni iz dna.
Da pesem bo naša krič hrepenenja,
ki sanja ga delo vsega sveta.

Zdaj pesem je naša pesem trpljenja,
sirena tovarne sili nas v delo.

A ko nam bo delo radost življenja,
tedaj nam bo v prsih lepše zapelo.

Ne bodo več peli naši glasovi
kot žalnice tihe, polne gorja.
Naj pesem bo naša kot blagoslovi,
ki vstvarja jih delo vsega sveta.

Max Barthel:

Pomirjenje

*Naj še tako mislim, do pesmi ne spravim,
vedno rokó sredi pisanja ustavim.*

*Vedno mi blodi pogled, ne vem, kaj počnem,
s pesmijo neham in truden oči si zaprem.*

*O — pa vidim tvoj lepi obraz, čujem, kako
govoriš,
zlato dver mi odpiraš v svoj paradiž.*

*Rahlo in tiho skozi tvojo dver pohitim:
biti vrtnar tvojih rož — to želim.*

Prevedel Mile Klopčič

Nace Mihevc:

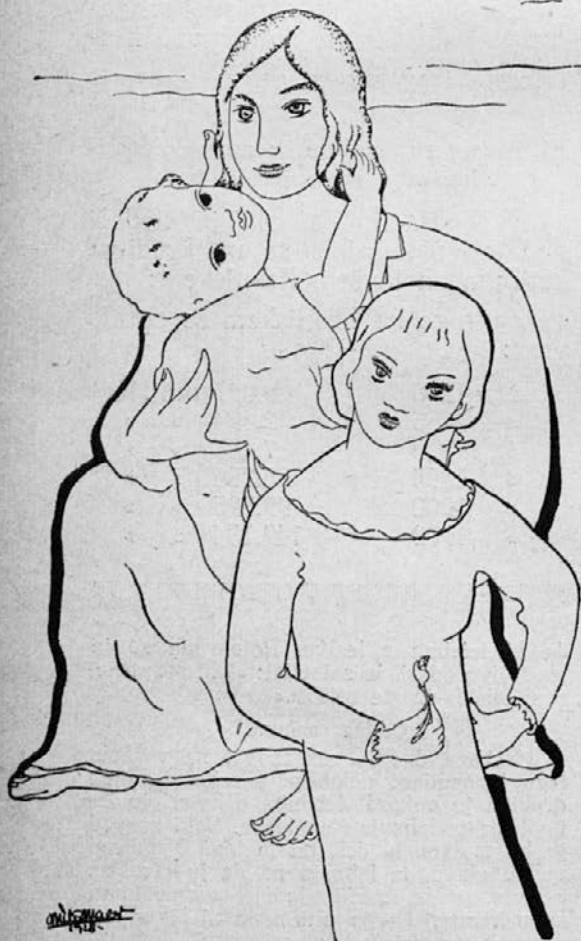
Mati.

I.

Ni stara zgodba, ki jo bom povedal. Takrat, ko je listje padalo z dreves in ko so zavele prve hladne sape preko gora, se je godila.

Ljubim mir in samoto. Jesenski sprehodi so mi najljubše razvedrilo. Tako sem videl na nekem jesenskem sprehodu to-le:

Nad vrati starinske hiše v predmestju so gnezdile lastovice. Več gnezd je bilo tam, vsa prazna in zapuščena, zakaj njih krilati prebivalci so že odleteli na jug. Vsa so bila prazna razen enega. Trije napol godni mladiči so iztegali vratove čez z blatom ometani domek in široko odpirali drobne kljunčke. Preko ceste so stali kostanji. Na enem izmed njih je čivkala stara ter vabila mladiče iz gnezda. Pa je niso razumeli, nobeden se ni upal zleteti k materi. Naposled je lastovičja mati hotela pomagati nebolglih deci z vzgledom. Poletela je do gnezda in se takoj zopet vrnila na vejo porumenelega drevesa. In glej! Mladič se je opogumil, splezal na rob gnezda, se čakajoč boječe oziral okoli sebe, nevajen, prezgodaj je poskusil leteti. Svojo drznost je plačal z življenjem. Strepetal je na tla, padel na trdo ce-

Mateš: Mati.

sto in se ubil. Obupno čivkanje matere mu je z drevesa pelo posmrtnico.

Za prvim se je pognal drugi, še slabiji, neboljnejši. Padel je z roba gnezda, še preden je razširil krilca, da bi zletel. Tudi ta se je ubil. Z drevesa na nasprotni strani je odmevalo bolešno vreščanje. Nenadoma pa je utihnilo. V naslednjem hipu so izrftotala krila stare lastovice ob gnezdu, kjer je soplo njeno poslednje dete. Trenutek, dva sta mirovala mati in mladič, kot bi se v nemih govorih sporazumevala. Nato pa se je stara previdno spustila navzdol, za hip obstala na cesti, potem pa se zopet dvignila in zletela na drevo. Ali je hotela, naj jo mladič posnema? Toda komaj je sedla zopet na vejo, je ležal njen zadnji ljubljenec mrtev poleg svojih dveh bratcev.

In tedaj se je zgodilo, česar nisem pričakoval. Brez glasu je ptica švignila kakor strela po zraku čez ulico in se zaletela v počrneli zid hiše, kjer je gojila svoj nežni zarod. S prebito lobanjo je omahnila na tla in obležala mrtva. Tako je utešila svoj selitveni nagon in do obupa razžaloščeno materinstvo.

II.

Stisnil sem ustnice in se ozrl. Blizu mene je stala mlada ženska, pol gosposko oblečena. Nagovoril sem jo:

»Ali ste opazovali?«

»Ves čas, gospod.«

»In ste videli vse?«

»Vse, gospod.«

»Vam je šlo do srca? Objokani se mi zdite.«

»Gospod, spremite me nekoliko korakov.«

V letih sem že, ne veš na koga naletiš itd. Nerad spremljam tuje ženske. Vendar sem se odločil, nejasna, tesna slutnja je oživela v meni. Tako sva šla.

»Sama sva, gospod. Ne poznate me, nikoli me niste videli, nikoli več

me morda ne boste. Ne morem drugače, nekemu se moram izpovedati. Radi tega, kar sva pravkar videla.

Domov sem namenjena. Do tam, kjer so poginile lastovice, je bila moja pot težka, kakor bi šla v smrt. Hotela sem postati — morilka. Ne glejte me, poslušajte do konca. Moja zgodba je zgodba onečaščenega dekleta, nezakonske matere. Ne vem, kje je oče mojega deteta. Zapustil je mene in otroka, ki je star tri mesece, in se izgubil kaj vem kam. Brez službe sem, brez sredstev, v podstrešju stanujem, iz stanovanja me mečejo. Sklenila sem, da zadam nesrečni plod nesrečne ljubezni in si nato še sama vzamem življenje. To uro bi se imelo zgoditi, drugega izhoda nisem našla.

Pa sem videla ljubezen lastovice, ki je šele tedaj šla v smrt, ko ji njen zarod ni mogel slediti v življenje in

Hans Grundig: Mati z otrokoma.

(»Nolit« — Beograd)

je poginila zadnja. Zadnja naj poginem tudi jaz, toda moje dete mora živeti, dokler ga ne bo ubilo življenje, to grenko življenje.»

»Kaj torej nameravate?«

»Živeti in se uriti v trpljenju.«

»Rešeni ste in ni mi žal, da sem Vas spremil.«

Molče sem ji segel v roko in se vrnil. Ona pa je odhitela dalje, skoraj tekla je, da čimprej objame z ljubečimi rokami svojega otroka.

Otroci vzgajajo otroke.

»Ako bi žaba paglavcu vedno regljala, da mora postati žaba, bi si ta paglavec naposled domišljaj, da je postal žaba le vsled njenega regljanja...« Montessori.

Žaba je gotovo prepričana, da bo postal njen paglavec sčasoma žaba. kakršna je ona, in zato mu ne pridiguje o potrebi, da mora biti »pameten in razumen«, kakor je to odrasli človek. Pri ljudeh je to nekoliko drugače. K sreči še nismo prišli na idejo, da bi dojenčku kazali zobe, naj

jih gleda, če hoče, da jih bo tudi sam dobil. Ali v drugih slučajih se pa vzgajajo otroci s stališča, ki jih niti žaba ne priznava. Če bi se vsak razumno in pametno vprašal, kako treba ravnati z otrokom in ga vzgajati, bi uvidel, kako škodljivo in kakšna vzgojna ovira je zahteva in trud, vpeljati otroka s silo v mišljenje odraslih. Spoznal bi, da mora biti princip vzgoje ta, da se mora otrok samostojno truditi in delati, da postane vzrastel človek in da je potrebno otroku prej globoko in naporno popolnoma samostojno telesno delovanje, katerega mu ne more odvzeti noben ljubeznivi »vzrastel« človek, preden je zmožen postati odraslo misleči človek.

Odrasel naj »vzgaja« otroka kolikor najmanj mogoče. Pač pa ga naj navaja, da sam od sebe dela vse, kar je mogoče. Mesto, da se ga obla-

Otrok se igra s cveticami in jih neguje.

Če otrok drug drugemu pomaga, mu je vsak pesek igrača.

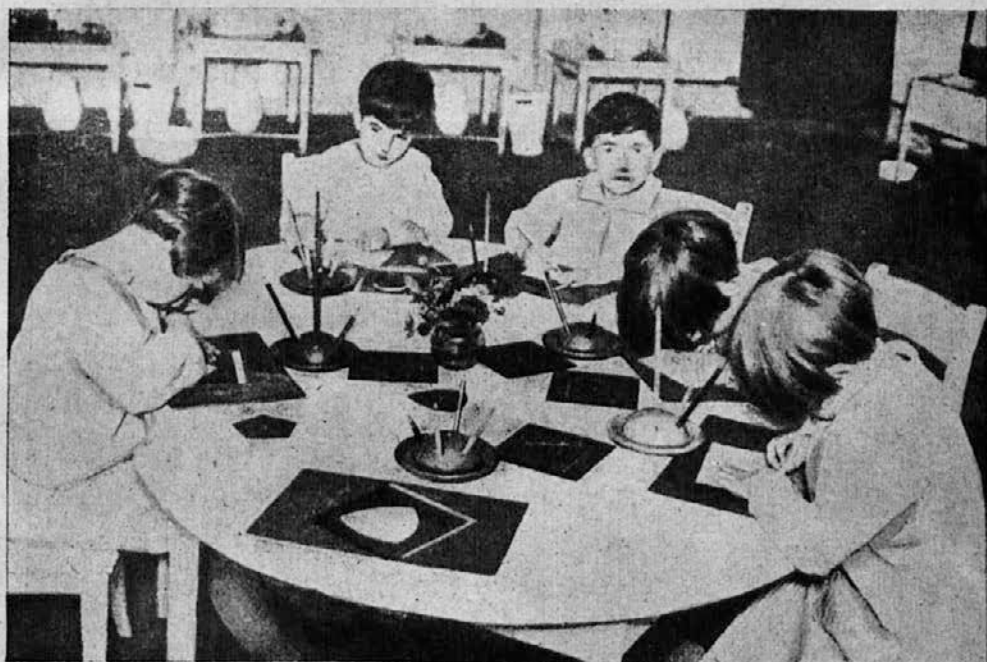
či, se ga naj uči, kako se ima obleči sam; mesto umivati ga, se mu naj pokaže, kako se ima umivati; mesto krmiti ga, mu pokazati, kako se je. itd. Kakor hitro smo otroku pokazali pot, se pojavlja presenetljivo napredovanje in občudovanja vredna sposobnost, da svoje opravilo izpopolni. Ako odrasel pusti otroka, da sam deluje in se zamisli v njegov položaj, bo sam čutil potrebo, dati otroku pristoje, njegovim potrebam prilagojeno okolico, ki mu je potrebna: majhni stoli, nizke mize, nizko postavljen obešalnik, majhen umivalnik, posteljo, v katero lahko zleze otrok brez tuje pomoči. Taka okolica se seve da narediti samo v otroških domovih, ne pa v stanovanjih delavca. Poleg tega naj dobi otrok razne naloge, ki odgovarjajo njegovim zmožnostim in zanimanju, ter jih brez druge pomoči sam izvršuje. S tem razvija pravilno delavnost in za njegovo dobo primerne cilje. Isti pogoji, ki spreminjajo prisilno vzgajanje otroka v samostojno vzgojo

Ne orodja, kakor za lutko, nego pravo orodje se naj daje otroku.

otroka, t. j. da se otrok sam po navodilih vzgaja, velja tudi za šoloobvezne otroke, ki se ga nima nasilno poučevati, nego ga igraje in samostojno do tega voditi.

V zavesti, da je majhen človek-otrok, smatran kot enakovreden velikemu, se razvija v njem misel k

Otroci rišejo z barvnimi svinčniki geometrične slike.

medsebojni pomoči, volja, slabejšemu ali manje spretnemu tovarišu pomagati, kar je že dokazano pri otrocih, ki se vzgajajo po tem, takozvanem Montessori-sistemu. In ravno v tem leži visoki socialni pomen te pedagoške ideje. To je vzgoja k samostojnosti, ki istočasno razvija smisel po skupnosti, ki postavlja otroka iz sveta odraslih, ki mu je tuj in nerazumljiv, v svet sovrstnikov, v katerem se čuti enakovrednega in ravnopravnega.

Zato je dandanes, posebno v industrijskih centrih in državah, kjer

morajo žene in matere vedno bolj in bolj iskati zaslužka v poklicnem delu potrebno, da se otroci pomeščajo v dobro urejenih otroških domovih in vzgajajo po Montessorijevem vzgojnem sistemu. In imeli bi milijone otrok zdravih in veselih, če bi se z enako vnemo in skrbjo delalo za njih vzgojo, kakor se dela za stvari, ki pomenijo ravno nasprotno.*

* Preberi Seliškarjev članek »Nova šola«.

Tone Seliškar:

Nova šola.

Po svetovni vojni se je tudi pedagogika vrgla iz tesnega oklepa oficialnega uzakonjenega šolstva in se je posebno v naprednih državah silno hitro znašla v tempu sodobnosti, ki zahteva reformo skoraj v vsem javnem življenju. Pouk, ki je preje slonel na starih, šablonskih didaktičnih načelih, je skrahiral in postal nemogoč. Ideja delovne šole je

pričela zmagovati na celi črti in tudi pri nas si vedno bolj in bolj osvaja šole in učilnice. Da bodo čitalci našega koledarja lažje spoznali smeri nove šole, naj v kratkih besedah razložim bistvo stare šole — ter bistvo nove — delovne šole.

Način starega poučevanja je bil šablonski. To se pravi, učitelj je učil ves razred po nekih gotovih, pred-

Slika 1.

pisanih pravilih, ne da bi se pri tem oziral na osebnost posameznega učenca, niti ne na njegove socialne razmere, niti ne na okoliš, v katerem je živel. Snov se je podajala mehanski, učenci so poslušali učitelja, brali, pisali, ter se snov učili na pamet. Učitelj je bil aparat, iz katerega je zletelo vsak dan toliko in toliko besed v učenčevo glavo (premnogokrat samo mimo!) — učenec pa je bil gramofonska plošča, ki je ob spraševanju zdrdral prisvojene besede in stavke. Tako se je godilo, da so oni srečni učenci, ki so bili obdarjeni z izvrstnim spominom, lahko izdelovali šolo — povprečna večina pa se je s težavo rinila skozi razrede.

Nova šola — delovna šola je temu baš nasprotna. Glavni smoter delovne šole sloni na učenčevi samodelavnosti. Učitelj ni več aparat za šablone, temveč le posredovalec med učencem in znanostjo, ki jo iščejo učenci sami. V stari šoli so bili učenci le poslušavci in je bil samo učitelj aktiven, v delovni šoli pa sta oba aktivna — oziroma učenec še bolj ko učitelj. Učitelj je le svetovalec, ki vzbuja in krepi učenčevo nagonsko samodelavnost. Učitelj torej

Šlika 2.

je nekak kašipot, ki samo vodi v pravo smer.

Stara šola je imela predpisano strogo odmerjeno učno snov za posamezne razrede, posamezne mesece in tedne, ki jo je bilo treba obdelati. Če se ni predpisana snov obdelala v predpisanem času, je dobil učitelj piko. Tako je moral največkrat učiti snov takrat, ko so bili učenci najmanj dovzetni za to in najmanj razpoloženi. Mučil se je učitelj, mučili so se učenci, ki so zehali in nestrpno pričakovali konca pouka.

Slika 3.

Delovna šola ni ozkosrčna. Snov je seveda tudi določena, vendar pa se poučuje ta snov ob tej priliki, ta zopet ob drugi — takrat pač, kadar so učenci najbolj dovzetni za to snov.

Učitelj ne predava. Učitelj kaže, vzbuja, vodi. Na primer: V vasi je treščilo v kozolec. Vsi učenci so razburjeni zaradi tega, se pogovarjajo o požaru, o nevihti, o strelji. Razpravljajo o nesreči, o škodi, vse njihovo

lujejo modele in napeljavo strelovodov, se vadijo v obrambi proti strelji. učitelj vzbuja ob priliki nesreče socialni čut itd. itd.

Tako se je razvil iz posebnega rokotvornega pouka, ki je sicer še danes predmet zase, delovni princip nove šole. Učenci se pri delu učijo! Slike k temu članku nam kažejo, kako se vrši tako delo v praksi. Prva slika nam kaže, kako se učenci

Slika 4.

zanimanje je strnjeno v to elementarno prigodo. Učitelj zgrabi priliko, zaneti z vprašanji in poizvedovanjem še večje zanimanje in bi gotovo storil napako, če bi pustil to priliko v nemar in bi n. pr. pričel poučevati slovnico. Tako pa nastane iz tega silno privlačna prirodoslovna ura, ki se lahko razplete na več dni. Otroci opazujejo. Merijo zračni tlak, merijo vlago na aparatih, ki so si jih sami napravili iz priprostih sredstev, opazujejo učinke strele v okolici, izde-

meščanske šole vadijo v sadovnjaku, druga in tretja nam kažeta učence pri delu v šolski delavnici, kjer izdelujejo razne aparate, o katerih so se preje učili v učilnici, četrta slika pa nam kaže, kako učenke na licu mesta spoznavajo naravo.

Največje zasluge za razširjenje delovne šole nosi Dunaj. Dunajska občina se ne straši truda niti ne ogromnih izdatkov za povzdigo smeri te nove, napredne šole.

Mi smo mladi.

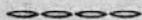

Izletniki.

Svet nas čaka, mi smo mladi —
o ti lepi, daljni svet!
Koprnenju, naši nadi
gre čez les, polje pogled!
Nič mi glave ne podpiraj,
nad teboj nebo je jasno.
Kvišku glej, naprej prodiraj!
Mi smo mladi — to je krasno!

Brat, za gozdom: ne leži tam
tuja daljna nam dežela?
Glej livado: se nam ni tam
roža tuja razcvetela?
Pridite od vsepovsodi,
prek dolin pojdimo glasno.
Koderkoli pot nas vodi:
mi smo mladi — to je krasno!

Kvišku! Solnce bo vodilo
preko gor naš mladi voj;
ko bo solnce zatonilo,
svetil nam bo zvezdic soj!
Brat, nahrbtnik brž na ramo,
cilj naš daljna je daljina.
Véter? Dež? — Ga ne poznamo!
Mi smo mladi, smo mladina!

Ivan Vuk:

Črtica iz tragedije.

»Ali boš lahko napisal nalogo, Tonček?«

Ljubezen je bila v besedah matere, skrb in sočutje je gledalo iz njenih oči.

Sinček se je nasmehnil, zamahal z rokami okrog sebe in rekel pogumno: »Bom! Saj me ne zebe!«

In stisnil je konec prstov in ji pokazal:

»Poglej, nič me ne zebe.«

Mala Jelica, zamotana v pončen plašč, je pa rekla:

»Ali ti je tako toplo, kakor v šoli?«

Tonček jo je pogledal:

»Kaj govoriš?... V šoli kurijo. Premog imajo in drva, pa kurijo... Tam je drugače.«

Na oknu kuhinje je bil debel led, ki ni puščal gledati na ulico. Pa saj je bilo bolje, zakaj videl bi se mrzel zrak, ki je bril obraz in ščipal v nos in debeli sneg je škripal jokajoče, tako mrzlo mu je bilo, celo njemu belemu snegu.

Tonček je sedel k mizi, odprl računico in začel pisati. Iz ust mu je uhajala topla sapa, kakor da bi kadil. Drobna roka je pisala. Njeni prsti so bili rdeči od mraza, številke so bile nekoliko bolj okorne, kakor po navadi, zakaj prsti so postajali otrpli — Tonček pa je vendar le nalogo pisal. Zdajpazdaj je prijel pero z levo roko, desno nesel v usta, da ogreje prste s toplo sapo, nato pa zopet pisal.

Jelica je nekaj časa sedela molče in skrivala usta v ponošen plašč in gledala debeli led na oknu. Hotelo se ji je skakati, ali čeveljčkov nima.

»Mamica,« je zaklicala. »Mamica!«

Mamica, ki je krpala in pazila, da je Tonček pravilno pisal nalogo, istotako vsa premražena, rdečih, okornih prstov, je vstala in se sklonila k Jelici:

»Kaj bi rada, kaj?«

Jelica je pogledala na Tončka in rekla proseče:

»Mamica, boš skuhala kavo?«

Materi so se ovlažile oči, popravila je plašč tesneje okrog hčerkice in rekla tiho:

»Bom... bom...«

Pogledala je okrog, kakor v brezupju in rekla, kakor v opravičilo:

»Tisti predalček od mize, miznico bomo razbili in skuhali kavo.«

Tonček je vtaknil prste v usta in iz oči so mu začele teči solze. Trudil se je, da jih zadrži, ali beseda matere, da bo skuhala kavo in da bo toplo, mu je odporno silo proti mrazu naenkrat zmanjšala. Začutil je, kako strašno ga zebe v roke, v noge.

po vsem telesu. Hotel je pisati dalje ali ni mogel. Prsti niso več držali peresa.

Mati je videla njegove solze in ga objela. Kakor, da je razumela, kaj je z njim, je rekla:

»Toplo bo, Tonček, toplo bo... Miznica je dovolj velika.«

Tonček se je stisnil k materi, trenutek molčal, kakor da vživa toploto materinega telesa in tiščal svoje drobne roke v njene, ki jih mu je z dihanjem ogrevala, nato pa vprašal:

»Zakaj, mama, nimamo nič premoga, ko ga pa drugi imajo dovolj?«

Vprašanje je zadelo mater. Dosedaj je še otrok ni vprašal, zakaj nimamo tega in onega, dočim drugi imajo.. A sedaj, ko že dva tedna ne morejo kuriti, ker ni premoga, in ga ni za kaj kupiti, ko že ves teden jedo komaj enkrat na dan in še to samo kavo in krompir v oblicah, jo je zadelo. Saj res, zakaj nimamo, kakor imajo drugi? Saj mora vendar mož, oče teh dveh drobnih bitij delati ves dan — zaslužek pa je tak, da se ne da nič kupiti. Tri dinarje na uro dobi, kar da v osmih urah štiriindvajset dinarjev. Delati pa mora včasih celo deset in še več ur, a zato takrat ne dobi nič... V nedeljah pa ni dela in tudi ni štiriindvajsetih dinarjev, a jesti se mora in tudi v tej zimi kosilo kuhati. Ko je ona bila zaposlena, je še šlo. Ali vzeli so ji delo, sedaj ne zasluži nič, zima pa je strašna.

»Ali je to pravica,« se je vprašala in vsa njena duševnost je istočasno s studom odgovorila:

»Laž!...«

Tonček jo je gledal in ker ni dobil odgovora, je rekel:

»Saj vem, mama, zakaj! Denarja nimamo, da bi kupili.«

In kakor, da se je nečesa domislil, je pristavil:

»Ker gospodje, katerim mora naš oče delati ves dan, nočejo toliko plačati, kolikor on naredi.«

Mati je pritisnila svoje ustnice na Tončkove lase in vprašala:

»Zakaj tako govoriš? Saj mu plačajo.«

Ali Tonček je rekel še enkrat:

»Ali ne toliko, kolikor naredi!«

»To tudi ne morejo. Potem bi njim nič ne ostalo.«

Tonček pa, kakor da se je spremenil v tožnika, je rekel:

»Ali preveč si obdrže gospodje, mnogo preveč. Zakaj, mama, saj jih vidiš! Lepo so oblečeni, premog imajo, in njihova kava je sladka... tako težko, kakor naš oče, pa ne delajo. Oni so, sedaj vem, ki delavcem in najemnikom zaslužek jemljejo in jim ga prikrajšujejo. Gospod katehet nam je govoril o takih in v katekizmu so zapisani med grehe, v nebo vpijoče.«

Mati je odrinila otroka od sebe. Gledala ga je, v duši ji je vstajalo začudenje, v možganih ji je nekaj govorilo, da stopa otrok na pota, ki niso v navadi med ljudmi...

Stresla je z glavo:

»Ne, Tonček. Tako ne smeš govoriti! Nismo vsi ljudje enaki. So revni in so bogati — vse po božji volji. So delavci, so gospodje. In mi delavci moramo delati za gospode.«

Tonček je nekoliko sklonil glavo, kakor da ga je obtežila misel. Potem pa jo je dvignil in pogledal mater v obraz. Iz ust je uhajala zgoščena para njegovega diha. Pokorno je vprašal:

»Katehet je govoril, da je v nebo vpijoči greh, delavcem in najemnikom zaslužek jemati ali ga odtrgavati. Ali tudi on tega ne sme govoriti?«

»Ali to niso tisti gospodje, katerim hodi naš oče delat.«

»A tisti, katerim si ti hodila delat?«

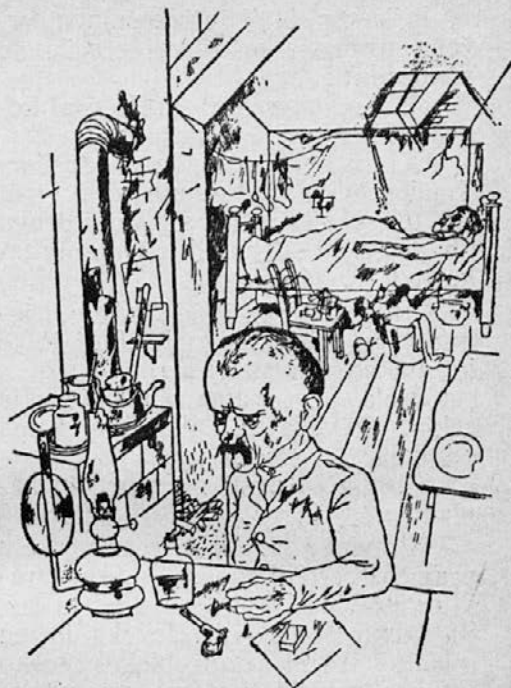
Mati ni vedela v hipu, kako bi odgovorila.

Jelica pa je zastokala:

»Mama, kruhka mi daj...«

*

Otroka sta že spala, stisnjena v kotu kuhinje, kjer je bila slama. Mati

George Grosz: Glad.

(«Nolite» — Beograd)

ju je pokrila z vsemogočimi cunjami, da bi jima bilo toplo. Razbita miznica je sicer skuhala kavo, ali kuhinje segreti ni mogla. Mož je imel nocoj nočno službo, bo že nekako prebila. A jutri?... Tonček mora v šolo. S čim skuha kavo?

Pogledala je po kuhinji. Kaj se še naj razbije? Dva stola sta še in miza. Vse drugo je že šlo.

Od nekod je pribežal pisk lokomotive. Vlak je vozil v mesto. In ta pisk se ji je naenkrat zazdel, kakor da kliče:

»Osem vagonov peljem premoga. Črnega, temno svetlega... diamant. — Če ga vzameš vrečico... Noč je. Kdo te vidi...«

Stresla je z glavo in se prijelja za sence.

Kradla pa ne bom. Mnogi kradejo, čeprav jim ni treba. Jaz pa ne bom!«

In kakor da ji je izkušnjava, vržena stran, še enkrat pomignila, je povdarila:

»In če zmrznemo! ... Bo vsaj konec trpljenja,« je dodala tiho.

Oči so se ji ustavile na spečem Tončku in Jelici. V cunji zaviti otroški telesci sta ležali stisnjeni drugo ob drugo. Nosek je bil rožnat, obrazka tudi ... od mraza.

V njenem srcu jo je stiskalo. Ljubezem do teh dveh malih bitij jo je božala in obenem grizla.

»Dala sem vama življenje,« je rekla. »Revčka ... Zakaj sem vama ga dala? ... Da bi trpela?«

Stisnila je pesti na sence in zaplakala.

»Pravica? ... Ali je res na svetu pravica? ... Ali ni vse to, kar pravijo: pravica, samo svoje vrste laž, da lahko ponižujejo človeka in ga mučijo? Ali ni satan oblekel obleko pravice in vsilil človeku svoje nauke o bogatih in revnih, o gospodi in delavcu, o izvoljenih in zavrženih? ... O zavrženih?«

Misel se je ustavila pri tej besedi in jo gledala.

»Kaj smo res, mi, ki nam pravijo delavski sloj, ki moramo trdo delati in slabo živeti, zavrženi?«

Tedaj so se ji naenkrat pojavile v mislih Tončkove besede, radi katerih ga je posvarila, da ne sme tako govoriti in ki so jo gledale:

»V katekizmu so zapisani kot v nebo vpijoči grehi.«

Nehote ji je zbežal preko lica bridek nasmeh:

»V katekizmu, da! ... In še kje?« Nekaj ji je odgovorilo tiho:

»V delavskem sloju. Bog kaznuje te grehe na delavskem sloju ...«

»Nesramnost,« je odgovorila in ni se zavedala te besede. —

Lokomotiva je zopet zapiskala nekje tam zunaj ...

»Revčka,« je zamrmrala mati.

»Rodila sem vaju — ne smeta trpeti ...«

Hrbet se ji je pripogibal globoko navzdol. V obraz je ni bilo mogoče videti in nikdo je tudi ni videl. Zakaj pozna noč je bila, strašno mrzla. Jasna, in nikogar ni bilo na tistih stranskih ulicah, kjer je šla. Samo sneg je ostro škripal pod njeno nogo.

Na hrbtu ji je ležala vreča ... Premog je bil v nji, premog, da jutri skuha kavo in segreje vsaj nekoliko kuhinjo.

Težka je bila njena pot. Premog sam ni bil tako težak, toda nekaj drugega, nekaj, kar jo je prisililo do tega koraka, kar se ji je sedaj neprestano rogalo in jo strašilo, tisto je bilo težko.

»Kradla si,« ji je govorilo. »Ne veš, da je zapisano: ‚Ne kradi!‘?«

Odgovarjala je v mislih, se opravičevala:

»Prvič v življenju se je to zgodilo ... Prisiljena od družbe, v kateri živim.«

Ali tisto ji je vedno govorilo:

»Kradla si ... Ni izgovora. Tako je zapisala ta družba, v kateri živiš!«

»Za otroka. Za drobna otroka, da ne zmrzneta ... Da ne zbolita.«

»Kdo te je silil, da si ju rodila,« je govorilo. »Kdor ne more živeti otrok, naj jih ne rodi ... Če so otroci, ki jih staviš za vzrok, da kršiš zakone, naj umrejo ... Samo ne kradi!«

»Ne bom več ...« je zagotavljala. »Samo jutri, da bosta pila kavo. Nismo že štirinajst dni segreli kuhinje, edini prostor, v katerem stanujemo. Tonček mora v šolo. Učitelj ga hvali, uči se dobro, nadarjen je ... Ali učiti se mora v mrzli kuhinji ...«

Težko je nesla, vsa izmučena ...

Kar jo nekdo potrka na ramo.

Vsa prestrašena je klecnila. Vreča se je zvalila s pleč.

Pred njo je stal mož postave, toplo oblečen in vprašal:

»Kaj nesete tako pozno ponoči in tako težko?«

Mati je trepetala.

»Premog,« je zajecjajala.

»Mhm ... Premog?«

»Kdo vam ga je dal?«

»Kupila sem ga.«

»Kupila? Mhm... Ali prodajajo tako pozno in kje?«

Ni mogla odgovoriti. Solze so ji padale po licu in zajecjala je:

»Devetletnega sinčka imam in petletno hčerko. Samo kuhinjo imamo, a nobenih drv in premoga. Pa takšna zima... Že štirinajst dni nismo kurili...«

»Že prav, žena,« je rekel človek-oblast. »Ali krasti se ne sme!«

Mati je zajokala.

»Krasti?... Ali sem zares kradda?... Ali je to zares tatvina?«

»Prilastili ste si tuje blago... In to je tatvina.«

»Tuje blago,« je ponovila kakor sama zase. »Toliko je tega tujega blaga... Pri nas pa niti polenčka.«

»Dobro, dobro... Stopite z menoj!...«

Solze so padale v škripajoč sneg. obup je razsajal v duši...

Zjutraj sta se vzbudila Tonček in Jelica. Matere ni bilo nikjer. Oče se še tudi ni vrnil iz službe.

»Kje si, mama,« kliče Jelica.

Ker ni odgovora, reče Tonček:

»Gotovo je šla po nekaj...«

Vstal je, zagrnil Jelico tesno in rekel:

»Leži, toplo je pod odejo. Jaz moram v šolo.«

Oblačil se je in ves drgetal. Zakaj obleka je bila lahka in ni branila telesa pred mrazom.

»Bežal bom v šolo... Tam kurijo!«

»Jaz ne bom sama,« je zajokala Jelica.

»Saj bo prišla mama. Pa tudi oče bo kmalu doma. Bojazljivka...«

»Lačna sem,« je rekla, zadržujoč jok.

»Mama bo skuhala, ko pride. Potrpi nekoliko.«

»A ti?... Ne boš jedel?«

»Ko pridem iz šole... Tam je toplo, pa ne bom lačen.«

Še enkrat ji je popravil cunje, da bi je ne zeblo, se ji je nasmehnil. obesil torbico na ramena in šel.

Tončku je bilo prijetno v šoli. Vsak dan je bilo v šoli toplo in nerad je stopal domov. Danes si je ogrel zamrzle prste ob peči in ni čutil, da ni pil kave.

Njegov tovariš v klopi je pri odmoru razlomil žemljo.

»Na,« je rekel in mu ponudil polovico.

Tonček ni čutil lakote.

»Nisem lačen,« je odgovoril.

»Vzamem pa, če daš. Sestrico imam.«

Tovariš je rekel:

»Sestrico?... Veselo je pri vas... Jaz pa nimam sestrice.«

Tonček je spravil pol žemljice v torbico in ponovil:

»Veselo. Samo ne kurimo v kuhinji.«

»Ne kurite? Ali tvoja mama ne zna kuriti?«

»Premoga nimamo.«

Tovariš je molčal. Ni razumel.

»Kako da nimate premoga? Saj ga je povsod mnogo. Še tu, v šoli, pogledj!«

Pokazal je na zaboj pri peči, v katerem je črnel premog, čakajoč, da ga pozovejo, da pokaže, koliko je v njem ognja.

Tonček je pogledal in kakor se v človeški glavi mnogokrat prode nenadoma čudovite misli, tako je tudi v njegovi glavi vstala čudovita misel.

»V torbici so knjige... Kaj če jih pozabi v šoli... Sluga jih najde in jih dobi nazaj... A torba?... Prazna bo, za premog prazna... Mama bi lahko zakurila in tudi v kuhinji bi bilo toplo, kakor v šoli.«

Ko je opoldan prišel Tonček domov, je sedela mati pri mizi. Obupan je bil njen obraz. Jelica je v cunje zavita sedela na drugem stolu. Molčala je kakor da je razumela.

da leži nekaj strašnega nad njimi. Oče pa je spal na slami oblečen, ves zmučen od nočne službe.

»Mama,« je vzkliknil, ko je stopil Tonček v kuhinjo. »Mama, poglej!«

Snel je torbico in mama je čutila njeno težo. Še ni utegnila vprašati, ko je že Tonček iz žepov jemal kose premoga in jih skladal na mizo.

»To pa za tebe, Jelica,« je rekel in ji dal polovico zemlje. »Dal mi je tovariš.«

»Odkod imaš to?«

»Iz šole... Tam ga je v zaboju mnogo in prinesel sem ga, ker ga nimamo.«

»Torej si kradel?... Ali veš, da si kradel?« Ni se zavedala, da ponavlja besede oblasti, ki ji je ponoči tako govorila.

»Nisem,« je odgovoril Tonček in nekaj ga je prijelo za grlo. »Vzel sem, ker ga je bilo preveč, a pri nas ga ni nič in nas zebe.«

Mati ni odgovorila. Glava ji je omahnila na mizo in njeno telo se je jelo tresti v krčevitem joku. Vso noč je presedela v policijskem zaporu in ko so jo zjutraj zaslišali, so jo milostno izpustili s pripombo, naj ne krade več, pa četudi ji je umreti. Sedaj pa je stopil isto pot njen devetletni sinček. Kje se bo ustavil? V zaporih?

Tonček je gledal jokajočo mater, in se od mraza tresel. Jelica je gledala vsa zavita v cunjje in premražena; četrt žemlje je v hipu snedla. Na mizi pa je ležal črni premog mirno, čakajoč, da ga pozovejo, naj pokaže, koliko je v njem toplote.

Ing. Oskar A. Lindner:

Pogled v delavnico narave.

Če bi imelo delavstvo priliko, da bi pogledalo v razne delovne prostore učenjakov, bi ostrmelo nad veliko problemov.

Naravoslovje se nahaja na junškem pohodu in to posebno obe panogi: fizika in kemija. Tako zaposluje fizika v svojih laboratorijih učenjake z dokazom, da sta svetloba in elektriciteta naravna pojava iste vrste. Dva ogromna pojava narave, ki sta dosedaj za naše pojme stala ločena drug od drugega, se postavljata sedaj nazaj v isti enaki izvor; dognalo se je, da sta enega praznora. Ta raziskavanja vodijo h globokemu spoznavanju, k poslednjemu cilju; namreč, da so vsi pojavi v vsemirju izrazi ene in iste prasile, ki se javlja v neštetihi varijantah.

Kakor fizika tako je tudi kemija napredovala neprestano. Od dobe Daltonove, izumitelja teorije o atomih, so vsa napredovanja bazirala na

fundamentalnem razumevanju, da je atom nedeljiv in nerazrušljiv. Kemični poskusi celega stoletja so pokazali, da je nemogoče razdeliti atom na kakršenkoli fizikalichen ali kemičen način. Vendar smo danes prepričani, da imajo atomi vseh elementov eno in isto strukturo: Okrog enega pozitivno-električnega jedra se vrte negativno-električni elektroni.

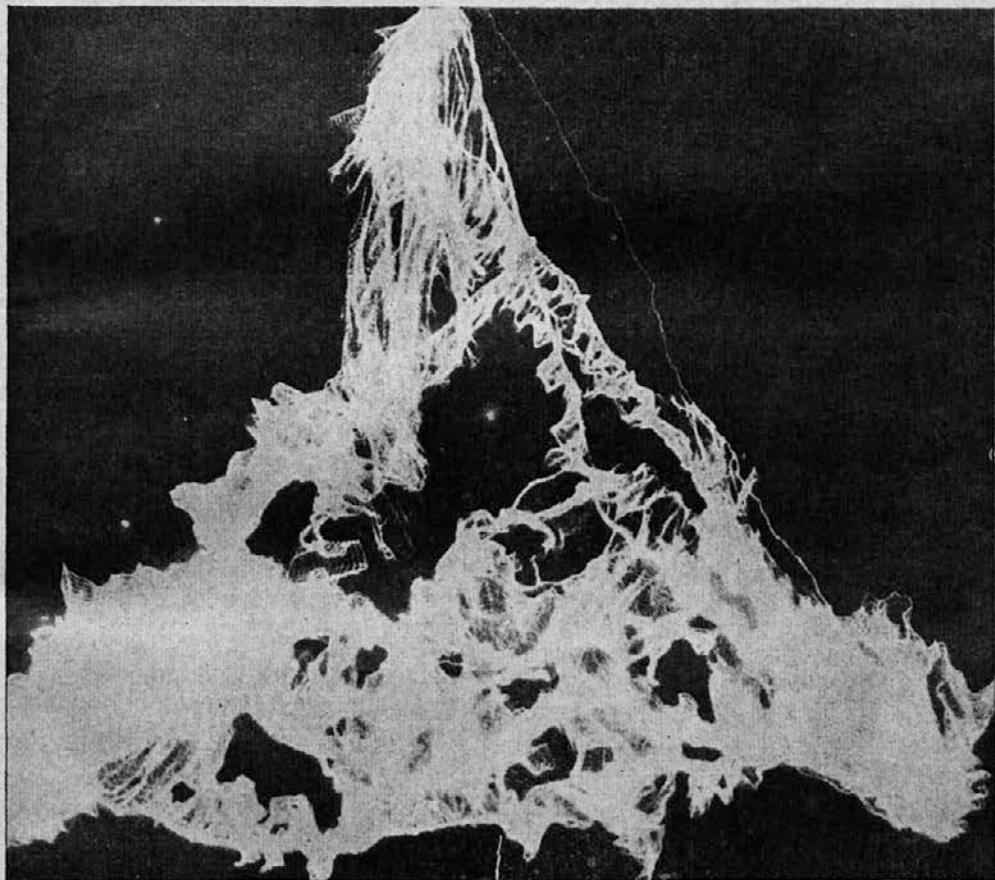
Dognano je, da je vsako telo sestavljeno iz delov, ki so pravi elementi. Istotako je dognano, da iste zopet sestojijo iz še manjših, komaj si predstavljajočih delov, iz atomov. Ti atomi niso v telesu brez reda, nego sestavljajo skupine, in sicer tako, da ima vsaka skupina atome, ki jim pravimo molekuli in vsak določen element ima gotovo število atomov. Vsaka skupina (molekuli), katera ima takorekoč določeno število atomov, je obenem

atomska teža dotičnega elementa. Tako je n. pr. atomska teža kisika (Oxygenium, kemična formula O) = 16; natrij = 23, klor = 35.5 itd. Najlažji element, vodik (Hydrogenium, kemična formula H) = 1.

Pomebne preiskave zadnje dobe o radioaktivnosti so pokazale pogled

dra. Napetost in število elektronov je različno. Na primer jedro železa ima napetost = 26, radija = 88, helija = 2, vodika = 1.

Ako se da spremeniti uredba atoma, je dana možnost atom enega elementa spremeniti v atom drugega. Moč, s katero so elektroni zve-

Električne iskre z milijonom voltov.

v nastanek atomov. Pravo spoznanje se dobi, ako se posreči atom fotografirati, s čemer bi nam bil podan pogled v skrivnostipolno delavnico narave. Dobljena slika bi nam namreč predstavljala solnčni sistem v najmanjšem merilu. Majhni deli atoma, ki si jih niti predstavljati ne moremo, elektroni, se vrte v divji naglici okrog atomovega je-

zani z jedrom, je silna. Ta moč, ta energija je proti moči pare in vode neizmerno velika. Najmočnejša energija, ki jo poznamo, so iz radija uha-jajoči alfa-žarki. Če te alfa-žarke naperimo na elemente, nastane razpad atomov ali njih preuredba. Na ta način se je posrečilo znanemu raziskovalcu Rutherfordu iz alumini-ja, natrija, fluora in dušika odcepiti

atome vodika. Od aluminija odcep-
ljeni delci vodika so dali $1\frac{1}{2}$ krat
večjo energijo, kakor so jo imeli alfa-
žarki. Tako je moralo jedro atoma
odati svoje odvišne energije vodiku.

Vpogled v strukturo atoma mora
dati spoznanje, da elektroni in nji-
hova jedra niso več nobena
telesna, nikakšni predmeti
nego predstavljajo kot valove če
oblike neke skrivnostne
energije, prašile; torej so
breztelesna! — — —

Vsakdo je že gotovo slišal o ul-
travioletnih žarkih, ki so za naše oko
nevidni, imajo pa lastnost, da pro-
dirajo skozi telo, ki je za navadno
svetlobo neprodirno. Najbolj znani
so röntgenovi žarki, ki so zelo pro-
dirljivi. Pri uporabi takih telo prod-
irljivih žarkov poskusimo pogledati v
skrivnostno delavnico narave. V mo-
jem laboratoriju imam močnega od-
dajalca elektrike, ki je zvezan po
kابلu z mojim röntgen-aparatom. V
veliko, zraka prosto stekleno kroglo
röntgen-aparata (takozvane Crooke-
ške cevi) sta vdeleni dve platinovi
žici — elektrodi — po kateri se spu-
sti lahko tok. Po nekaterih pripravah
se vsedem k svoji delovni mizi in si
nataknem posebna očala, da lahko
najostreje opazujem, ki imajo me-
sto navadnih leč dva ultramikroskopa.

Sedaj spustim v temnem prostoru
tok in motnozeleno luč röntgenove
svetiljke obsije sobo. Pogled na apa-
rat mi pokaže, kako večji snop elek-
tronov z naraščajočo brzino hiti z ne-
gativnih koncev žic — s katod — v
kroglo. To so katodni žarki. Z
vseh strani gredo valovni impulsi in
se razširjajo v prostoru. Zadenejo
skozi moja očala oči in moji vidni
živci mi povejo: »luč«. Tisti snop
elektronov zadene s takšno silo na
atome stekla, da bi mislil, zlom ste-
kla se sliši. Vendar nič takega v kljub
silnemu zaletu. Na svojem teku mo-
teni elektroni dajejo zopet valove.
mnogo manjše od navadne svetlobe.
Njih dolžina je 500 milijonski del mi-

limetra. To so röntgenovi
žarki.

Kakšen čudež mi pokaže pogled
na kabel, ki daje električni svetiljki
tok. Mesto bakrene žice vidim živo
vrv, v kateri se nahaja brezštevila
točk v živahnem gibanju. To so ato-
mi bakra. Poskušam, da v tem div-
jem neredu zasledim princip reda in
opazim, da gotove skupine teh točk
vršijo vedno iste tresljaje. To so
molekularni tresljaji atomskih sku-
pin.

V kotu laboratorija leži kos že-
leza. Ali si sploh moremo predstavl-
jati nekaj bolj masivnega, solidnega,
kakor železo? Gotovo ne, ali kaj vi-
dim? Zunanja oblika železa še ob-
stoja, ali njegova masa ni več trdo
železo. Mesto nje mrgoli milijarda
majhnih palic sem in tja v divjem
plesu, vendar v različnih skupinah,
ker niso samo tu atomi železa,
nego tudi atomi ogljika. Kje je
trdost železa? Kakšna nezaslišana
moč mora biti v atomih, ki jih sila, da
ostanejo tako trdno povezani v kljub
gibanju in brzini, s katero plešejo.
Ali vendar, ta brzina je tista moč, ki
jih drži skupaj, kohezija, in ta
je vzrok stabilnosti železa.

Slučajno sem pogledal kvišku,
okrog sebe. In kamorkoli pogledam,
povsod gosta, brezštevila množica
plesajočih, drobnih delov. Vrtenje in
podenje, udarjanje drug ob drugega
in odskok drug od drugega, milijar-
de solčnih praškov po vsem pro-
storu. To so atomi molekulov duši-
ka, kisika in deloma ogljika,
sestavine zraka.

Mi bomo sicer še nadalje, v kljub
temu, da smo se prepričali o pravem
značaju stvari, zadevali na trde
predmete. Opeka, ki pade s strehe,
nas lahko še vedno rani in granate
nas lahko še vedno razmesarijo. Ven-
dar naše mnenje o solidnosti in res-
ničnosti vseh stvari je omajano. Svet
ni to, kakor nam pripovedujejo, tudi
ni bil vedno tako narejen, kakor ga

gledamo danes. Naša zemlja in vse, kar je na nji, je nastalo šele po preteku dob, ki si jih ne moremo predstavljati tako, kakor vidimo z navadnimi očmi danes. Mi moramo naše stare vzglede o svetu, ki je ustvarjen iz nič — kar se nas je učilo in uči v interesu gospodujočih — vreči med staro železo.

Delavno ljudstvo zahteva svoj delež v znanosti, delež na kulturnih dobrinah. One pripadajo vsem, ne samo izvoljencem. Zato proč z ideologijo o božji zemlji, o nebesih in peklju! Svetni nič drugega nego eno samo ogromno polje moči.

Prof. S. I. Čečulinin in Dr. S. S. Brukhonenko:

Kje je meja med življenjem in smrtjo?

V sledečem članku hočemo v kratkem povedati o eksperimentih, ki sta jih izvršila Dr. S. S. Brukhonenko in S. I. Čečulinin na znanstvenem inštitutu za kemijo in farmacijo v Moskvi (farmakološki in terapevtski odsek) za nacionalno ekonomijo Sovjetske Rusije.

Uredništvo.

Ustvariti pogoje, ki bodo nudili možnost ohranitve življenja na umetni način, posebno, če se glava odstrani od telesa, je bil, kakor v znanstvenem, tako tudi v tehničnem oziru nenavadno težak poskus. Ta problem je bil še daleč od svoje rešitve, čeravno so mnogi učenjaki malone iz celega sveta delali ponovne poskuse v tem pravcu.

Eksperiment izolacije pasje glave, katerega smo izvršili v laboratoriju profesorja Steppuna v inštitutu za kemijo in farmacijo v Moskvi, je bil izveden na sledeči način. Narkotizirana sta bila dva psa (kloroform in velika doza pantopona). V kri prvega psa je bil vbrizgan »Germanin«, da bi se preprečila koagulacija. Psu se je izpustila vsa kri, a njegova pljuča so bila s posebno opreznostjo vzeta iz telesa. Nato se je kri spustila v rezervoar aparata, ki je imel funkcijo »umetnega srca«, a pljuča so bila zvezana z njim. »Umetno srce« je bilo tedaj v položaju, da ohrani življenje in funkcije

organa, »utripajoč« tako, kakor pravo srce.

Po teh pripravah smo povzeli važno operacijo, ki je bila izvršena soglasno z navadnimi pravili kirurgije. Naredili smo globoko okrožno zarezo v spodnji del vratu in presekali vse tkivo in tudi ono, ki je najvažnejše, da se ohrani življenje. Taka operacija je zelo težka, ker so v tem delu telesa skoncentrirani najglavnejši, za življenje brezpogojno potrebni organi (velike dovodne žile in živci, ki regulirajo dihanje in cirkulacijo krvi). Morali smo biti silno pazljivi, da bi ne porušili njihovo pravilno funkcioniranje, ker bi v tem slučaju nastopila smrt. Ko je tekom operacije srce prenehavalo biti, je postajala naša situacija kritična. Zakaj ni sredstva, ki bi prisililo srce, da bije, kakor je to slučaj z umetnim srcem. Po operaciji je ostala glava psa spojena s telesom samo še s pomočjo 4 krvnih žil na vratu in z nekolkimi tankimi tkivi. Nastal je odločilen trenutek. Pasja glava se je imela definitivno odsekati in spojiti z aparatom. Poskušali smo to izvršiti na tak način, da niti za trenutek ne prekinemo življenja glave, zakaj glava je bila še vedno živa, na kar smo posebno pazili.

Spojili smo torej najprej aparat samo z nekaterimi žilami glave. Nato

smo spravili aparat v gibanje in »umetno srce« je začelo utripati, a njegova kri je cirkulirala skozi krvne žile glave in pomagala tako pravemu srcu. Nato smo prerezali ostale žile in tako glavo popolnoma oddvojili od telesa.

V tej etapi je eksperiment izgledal sledeče: »Autojektor« — umetno srce — je bil spojen z odrezano glavno potom žil. (Glej sliko.) Glava je ležala na plošči in nudila vtis, kakor da spi. Oči so bile zaprte in ni se

temna in plavkasta. To je bil dokaz za normalni oksidačni proces v glavi.

Glava se je nahajala v stanju trdnega spanja. Ogromne doze narकोze, katere smo se morali posluževati pri koncu operacije, so bile vzrok tega spanja in nepremičnosti. Ali to vse samo od začetka. Kmalu se je jelo opazovati življenje v glavi. Čez kakšnih 20—30 minut so se jele oči odpirati in so kazale vso karakteristiko življenja. Glava je reagirala z gibanjem, ako se je je

Pasja glava v času eksperimenta. Prvi znaki življenja.

(Nolit — Beograd)

moglo zapaziti nikako gibanje. Izgledalo je, da je življenje skoncentrirano v aparatu in v njegovem avtomatičnem utripanju in sikanju aparata za umetno dihanje.

Lahko se je opazovalo, kako je tekla kri skozi vse cevi, kakor je to slučaj v živem organizmu. Kri, ki je tekla v glavo, je bila rdeča kakor rubin, ker je vsebovala mnogo kisika. Kri, ki je tekla iz glave nazaj, je bila

le nekoliko dotaknilo. Trepalnice so stopile v akcijo ne samo kot odgovor, če smo se dotaknili očesa, nego tudi vsled najslabjšega diha, ki jih je zadel. Ako se je pritisnilo uho, se je odmaknila glava s karakterističnim gibom živega psa. Če so se poščegetale vlažne membrane nosa, je glava stresala dalje časa. Enkrat je bila glava tako razdražena in je izvajala tako močne gibe, da

smo jo morali z obema rokama držati, da ni raztrgala cevi, ki so bile zvezane z umetnim srcem ter dovajale kri. Glava je odprla usta in pokazala zobe, kakor da hoče lajati. Hrana (kos klobase) dana v usta, je bila pogoltnjena in je seveda nato izpadla skozi požiralnik na tla. Da razumiramo: Izolirana glava se ni v ničemer razlikovala od normalne glave psa. Življenje izolirane glave se je lahko vzdržalo nekaj ur (3 in pol ure).

Kakšen je rezultat tega eksperimenta in kakšne možnosti nudi za nadaljnje poskuse? Ni mogoče na tem prostoru na široko razpravljati o tem. Povemo le najvažnejše zaključke, ki se lahko izvedejo. V prvi vrsti in brez vsake sumnje so naši eksperimenti dokazali, da se lahko življenje in funkcije centralnega živčnega sistema podaljša za nekaj časa na umetni način. Nadalje nasti eksperimenti vodijo k reviziji naših starih vpogledov na prirodo življenja in na proces smrti.

Po smrti izolirane glave so se povrnilo nekajkrat in v raznih intervalih znaki življenja. Enkrat, ko je nastopila smrt v času operacije, smo nadaljevali operacijo na mrtvem te-

lesu celih 8 minut. Po 30 minutah umetnega dovajanja krvi se je jelo pojavljati življenje počasi vedno bolj in bolj: glava je požrla klobaso, je odprla široko gobec, itd. Docela naravno se pri tem pojavlja vprašanje: kje je meja med življenjem in smrtjo? Ali ni v mnogih slučajih smrti mogoče obnoviti življenje, dokler organske celice še niso razpadle, s pomočjo dovršenih umetnih metod revivifikacije?

V vsakem slučaju je očitno, da vsaka smrt v svojem začetku predstavlja samo »trance«. Šele pozneje postane ta proces resničen. In pri vsem tem nastaja vprašanje: kaj hranijo v sebi možgani? Kaj izločajo v kri v svojem stanju aktivnosti in kaj v stanju iznemoglosti. Vsa ta vprašanja so velikega praktičnega pomena.

Ko končujemo, povemo še to-le: Globoko spoznavanje lastnosti najvažnejšega človeškega organa in posluževajoč se teh spoznanj nam odpira široke perspektive za nadaljnjo izpopolnitev in razvoj tega organa — možganov, katerih funkcija je: Mišljenje, Hotenje in Zavednost Človeka.

Anatole France:

Edmeja ali dobrodelnost na pravem mestu.

Anatole France je veliki francoski pisatelj, ki se je proti koncu svojega življenja priključil proletarskemu gibanju, v katerega je z vso odločnostjo veroval in ga branil. Da ga bo tudi slovenski proletarec poznal, objavljamo eno izmed značilnih njegovih satiričnih povesti.

B. K.

Horteur, ustanovitelj »Zvezde«, politični in literarni ravnatelj »Narodne Revije« in »Ilustrovane Nove Dobe«, me je sprejel in mi dejal iz svojega globokega ravnateljskega sedeža:

— Moj dobri Earteu, napišite mi povest za mojo novoletno številko »Nove Dobe«. Tristo vrstic za novo leto. Kaj zelo živega, z aristokratskim parfumom.

Odgovoril sem Horteurju, da nisem tega zmožen, vsaj ne v smislu kakor si to želi on, da pa mu drage volje dam kako povest.

— Rad bi, mi pravi, da bi se imenovala: Povest za bogate.

— Ljubše bi mi bilo: Povest za revne.

— Saj to prav mislim. Povest, ki bi vzbudila bogatino usmiljenje do revnih.

— Jaz pa baš nočem, da bi se revni smilili bogatim.

— Čudno!

— Nič čudno, temveč znanstveno. Usmiljenje bogatega napram revežu smatram za žaljivo in nasprotno človeškemu bratstvu. Če želite, da govorim bogatim, jim bom rekel: »Prizanesite ubogim s svojim usmiljenjem: ne vedo, kaj bi z njim. Zakaj usmiljenje in ne pravice? Račun

buhu ribe. In Polikrat je bil oropan vseh bogastev.

— Norčujete se.

— Nikakor ne. Rad bi le dopedal bogatim, da so dobrodušni s popustom in radodarni po nizki ceni, da so premotili upnika, a da se tako ne delajo kupčije. Morda jim bo to v korist.

— In take ideje bi hoteli pisati v »Novo Dobo«? Tega pa ne, dragi moj, tega pa že ne!

— Zakaj hočete, da bi bogati ravnali z revnimi drugače kot z bogatimi

Drago Vidmar: Pokrajina.

imate z njimi. Poravnajte ga. To ni stvar čuvstev, to je gospodarska zadeva. Če jih obdarujete zato, da bi podaljšali njihovo uboštvo in svoje bogastvo, so ti darovi krivični in solze, ki jih pridenete, jih ne bodo storile pravičnih. »Povrniti je treba,« je dejal pravdnik sodniku po pridigi dobrega brata Maillarda. Vbogajme jim delite, da bi jim ne bilo treba vračati. Malo date, da bi obdržali mnogo, in pri tem si čestitate. Tako je tiran na Samu vrgel svoj prstan v morje. A božanska Nemesis ni sprejela te ponudbe. Ribič je prinesel tiranu prstan nazaj v tre-

in mogočnimi? Plača jim, kar jim je dolžan, in če jim nič ne dolguje, jim nič ne plača. To je poštenost.

— Če je pošten, naj prav tako ravna z ubogimi. In nikar ne recite, da bogati ubogim ne dolgujejo. Ne verjamem, da bi en sam bogati tega ne vedel. Šele o razsežnosti dolga začenjajo negotovosti. Toda nikomur se ne mudi, da bi prišel na jasno. Bolje je ostati v nejasnosti. Vsi vedo, da dolgujejo, a nihče ne ve, koliko. Zato od časa do časa plačajo nekaj na račun. To se imenuje dobrodušnost, in to je ugodno.

— Kar mi tu pripovedujete, nima smisla, dragi sotrudnik. Jaz sem morda večji socialista nego vi, a jaz sem praktičen. Olajšati nekomu trpljenje, podaljšati mu življenje, popraviti vsaj del socialnih krivic, to je rezultat. Malo je, a je nekaj. Če povestica, za katero vas prosim, gane kakih sto mojih bogatih naročnikov in jih pripravi k dobroti, bo to v korist trpečim. Na ta način bo njihov položaj sčasoma postal znosen.

— Ali je treba, da njihov položaj postane znosen? Revščina je neobhodno potrebna bogastvu, in bogastvo revščini. Oboje je slabo, rodi se drugo iz drugega, in drugo vsled drugega se vzdržuje. Ni treba zboljševati položaja ubogih, temveč uničiti ga je treba. (Naj se položaj ubogih ne izboljša, temveč izgine naj.) Ne bom bogatim svetoval dajati v bogajme, ker bi bilo strupeno, ker je prijetno tistemu, ki daje in neprijetno tistemu, ki prejema; končno pa: vsaj že itak krivično bogastvo naj ne zavzame goljufive zunanosti blagohotnosti. Ker hočete povest za bogate, jim bom rekel: Vaši reveži so vaši psi, ki jih redite, da bi grizli. Ti plačanci lajajo na proletarce. Bogati dajejo le onim, ki jih zaprosijo. Delavci ničesar ne prosijo. In ničesar ne prejmejo.

— A sirote, starci in bolniki?

— Pravico imajo do življenja. Tudi zanje ne bom budil sočutja, zahteval bom pravico.

— Vse to je teorija! Vrnimo se k realnosti. Napisali boste povestico za novoletno darilo, in če hočete s socialistično tendenco. Socializem je zelo v modi. Eleganten je. Ne govorim seveda o socializmu Guesde-a ali Jaurès-a, temveč o onem dobrem socializmu, ki ga ljudje iz boljše družbe pravilno in (posebno) duhovito postavljajo nasproti kolektivizmu. V vaši povesti naj bodo nadalje mladi ljudje. Ilustrovana bo, in na slikah ljudje ljubijo mlade osebe. Naj

Nande Vidmar: Dve ženi.

nastopa mlado deklè, čarobno mlado deklè. To ni težko.

— To res ni težko.

— Ali ne bi mogli uvesti v povest mladega dimnikarja? Imam popolnoma gotovo sliko v barvah, ki predstavlja deklè, kako daje v bogajme malemu dimnikarju, na stopnicah Madeleine. Bila bi priložnost, da jo uporabim... Mraz je, sneži; lepa gospodična obdaruje malega dimnikarčka... Saj si predstavljate?

— Predstavljam si.

— To temo razpletajte dalje.

— Razpletal jo bom. Mali dimnikar, ginjen po toliki dobroti, s k o č i o k r o g v r a t u lepe gospodične, ki je prava hčerka grofa de Linatte-a. Poljubi jo in pritisne na lice milega dekletca majhen O iz saj, lep majhen O, čisto okrogel in čisto črn. Rad jo ima. Edmeja (njej je tako imé) ni ravnodušna napram tako odkritemu in iznajdljivemu čuvstvovanju... Zdi se mi, da je ideja dovolj ganljiva.

Tine Kos: Pri delu.

— Res... dalo bi se kaj napraviti iz nje.

— Dajete mi poguma za nadaljevanje... Vrne se v svoje razkošno stanovanje na boulevardu Maiesherbes, in prvič v življenju občuti odpor proti umivanju: rada bi pustila na licu odtis ustnic, ki so se je doteknile. Dimnikarček ji je sledil do hišnih vrat; ostal je nemiren pod oknom oboževane mladenke... Ali bi šlo tako?

— Seveda...

— Nadaljujem. Sledeče jutro vidi Edmeja iz svoje bele posteljice dimnikarčka, ko se je priplazil iz kamina v njeno sobo. Dimnikarček priskoči in iznajdljivo pokrije slastno dete z malimi sajastimi O-ji, čisto okroglimi. Pozabil sem vam povedati, da je čudovito lep. Grofica Linotte ga zasači pri tem sladkem opravilu. Kriči in kliče. On pa je tako

zaposlen, da je niti ne vidi, niti ne sliši.

— Dragi Marteau, pa vendar...

— Tako je zaposlen, da je niti ne sliši niti ne vidi. Prihiti grof. Ta ima plemenito kavalirsko dušo. Prime dimnikarčka za zadnjo plat hlač, ki jo je baš najprej opazil, in ga vrže skozi okno.

— Dragi moj Marteau...

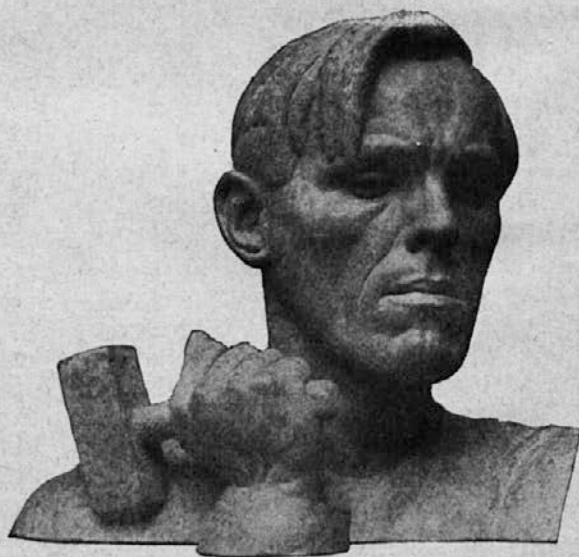
— Skrajšal bom... Devet mesecev nato poroči dimnikar plemenito deklê. Bil je že skrajni čas. To so posledice dobroteljskega na pravem mestu.

— Dragi Marteau, dovolj ste se norčevali iz mene.

— Nikar tega ne mislite. Končujem. Poročivši gospodično de Linotte, postane dimnikarček grof de Pape in zapravi premoženje pri konjskih dirkah. Danes je pečar v ulici Gaité na Montparnasse-u. Njegova žena ima trgovino in prodaja najmodernejše peči po osemnajst frankov, ki se plačajo v osmih mesečnih obrokih.

— Dragi Marteau, to ni več ničemur podobno.

— Bodite oprezni, dragi moj Horteur. Kar sem vam pravkar pripove-

Tine Kos: Lastni portret.

doval, je pravzaprav isto kot Lamartinov »Padec angela« in de Vignyjeva »Eloa«. In v celoti je to boljše kot vaše jokave povestice, ki prepričujejo ljudi, da so zelo dobri, čeprav v resnici niso niti najmanjše; da dobro delajo, kadar delajo slabo, in da je lahko biti dober, ko je vendar to najtežja stvar na svetu. Moja povest pa je moralna. Povrhu je še optimistična in se ugodno konča. Kajti Edmeja je našla v trgovini v ulici de la Gaîté popolno srečo, ki bi jo zaman iskala v zabavah in veseljah, če bi poročila diplomata ali oficirja... Predragi moj ravnatelj, ali ste zadovoljni: ali vzamete Edmejo ali dobrodelnost na pravem

mestu za vašo ilustrovanje »Novo Dobo«?

— Sedaj pa še povrhu izgleda, kot bi me to resno vprašali!

— Resno, seveda. Če je nočete, jo objavim drugod.

— Kje neki?

— V kakem buržujskem listu.

— To lahko komu drugemu priporočite.

— Boste videli.*

* List »Figaro«, glasilo francoske aristokracije, je pod ravnateljstvom g. de Rodays-a, objavil »Edmejo«. Dalo bi se celo reči, da jo je prinesel naročnikom kot novoletno darilo. (Seveda ne v tej redakciji!) Paris, 23. IV. 1927.

Karambol z zemljo.

Ranega jutra 30. julija 1908 se je nad srednjo Sibirijo pri jasnem in mirnem vremenu pripetilo nekaj nenavadnega. »Kos solnce je odskočil.« Z brzino, ki si je ne moremo predstavljati, je med rekama Jenisej in Leno priletel na zemljo; in videli so ga v Kanskju, v rudarskih revirjih Jenisejske in Kirenske — v krajih, ki so oddaljeni drug od drugega 1000 km. Strašno grmenje so čuli, kakor da je stotine topov naenkrat ustrelilo. Zemlja se je tresla. Ljudje so v paničnem strahu bežali iz svojih stanovanj. Od Bajkalskega jezera do Turuhanske in od Bodajba ob Vitimu do uzinske dežele je bilo slišati odmev — torej na ozemlju z več kakor 1 milijonom kvadratnih kilometrov, na površini, ki je večja, kakor jo tvorita Francija in Nemčija skupaj. Orjaški zračni val je nastal nad pokrajino.

Prebogati material, ki so ga zbrali v 15—20 letih, omogoča, da si ustvarimo splošno sliko o tem nenavadnem dogodku.

Na naš zemeljski planet je padlo eno od premnogih kozmičnih teles, ki blodijo med planeti, se po svojih potih vrté okrog solnce in izvirajo deloma od padca kometa (meteorja). To telo, o katerega veličini lahko le ugibamo, ki pa je brez dvoma neverjetno veliko, je priletelo v naše zemeljsko ozračje s hitrostjo 70—90 km na sekundo,

S trenjem z našim ozračjem se je na površini razžarelo in je radi svoje brzine razvilo čudovito svetlobo. Čeprav je sijalo solnce, so imeli ljudje v vasi Vanovara po izginjenju tega pojava vtis, kakor da je solnce potemnelo.

Meteor je začel goreti nad ozemljem med Bajkalskim jezerom in minusinsko deželo. V nekaj sekundah je preletel okoližje Kansk in reki Uda ter Augara. Njegova svetlost je vzbudila zanimanje ljudi na daljavo

85 letni Tunguz, ki te videl, kako je padel »ogenj z nebes«.

Tunguški otrok v nosilnici.

450 km; dalje je besnel nad pokrajino Augare s tako silo, da so ljudje in konji padali po tleh, da so šipe popokale, da so se odpirala vrata itd. Preletel je kamenito Tungusko in se zaril v zemljo sredi med to reko in sorekami Čunje. Tedaj je nastal potres in grom spremljajoče ga eksplozije je zadonel nad vso srednjo Sibirijo. Silni zračni pritisk je na 50 km dolžine in 100 km širine potisnil gozdove z orjaškimi drevesi k zemlji, ali jih pa pokosil. Goreči plini so požgali gozdove daleč naokrog.

Tamkajšnji prebivalci Tunguzi menijo, da je prišel na zemljo bog groma in bliska. Zato skrivajo mesto, kjer se je meteor zaril v zemljo. Ta vraža, redka naseljenost onih krajev, pomanjkanje potov, brezbriznost carske vlade — vse to so razlogi, zakaj že takrat niso začeli iskat meteorja. Med vojno in revolucijskimi boji ni bilo mogoče misliti na to.

In tako je šele leta 1921. dobil naročilo, da se zanima za ta pojav, Kulik, vodja meteoritnega oddelka na mineraloškem muzeju akademije znanosti v Leningradu. Leta

1927. je Kulik po dolgih poizvedovanjih odšel z malo ekspedicijo v te kraje. Šele tretjič se je po širnih tundrah (zamrzlih močvirjih) približal tej pokrajini; tedaj mu je pa zmanjkalo hrane, da se je moral zopet vrniti. Četrtoč se mu je posrečilo priti na lice mesta, kjer se je meteor zaril v zemljo — dvanajst okroglih jam (glej sliko!) v premeru do 10 m, priča o tem. Sredi med raziskovalnim delom je pa med člani ekspedicije izbruhnila v najsevernejših krajih pojavljajoča se strašna bolezen, skorbut.

Letošnjo zimo upa Kulik, da bo našel meteor. S seboj je vzel hrane za poldrugo leto, moderne vrtnalke stroje i. dr. Zemljo bo začel vrtati začetkom zime, ker sedaj bi voda onemogočila ljudem, priti v za-

Tu so se meteoriti zarili v zemljo.

dostno globino. Upajmo, da se mu to veliko delo posreči, ker potem bi izvedeli marsikaj novega o zvezdah, ki jih vidimo, o katerih pa, žal, še zelo malo vemo.

Kitajski Turkestan.

Vodilna kamela karavane v puščavi vzhodnega Turkeстана.

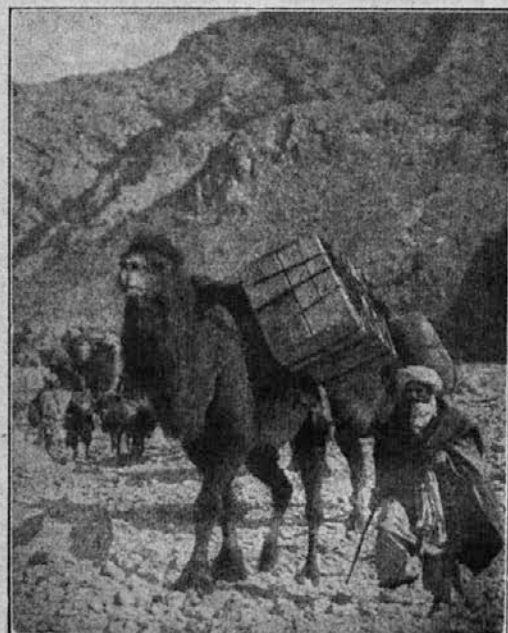
Če je kaka dežela, ki bi jo lahko imenovali srce Azije, potem je to kitajski Turkestan, na skrajnem zapadu ležeča pokrajina, po Kitajcih Sin-Kiang imenovana. Od drugega sveta

je popolnoma ločena: na severu, zapadu in jugu jo obdajajo visoka gorovja, na vzhodu jo pa ločijo od Mongolije puščave, stepe in solna močvirja. Kitajci so jo kljub vsemu vedno znali obvladati.

Prašne so ceste kitajskega Turkeстана, prašni so bazarji, v prahu in pesku je vse lice te dežele. Po teh cestah se stalno pomikajo karavane s kamelami (glej sliko). Najhujše je seveda potovanje po puščavah. Vodja nemške ekspedicije v centralno Azijo dr. Trinkler popisuje puščavo sledeče:

»Rumenozeleni in okrožolti svetlobni madeži se igrajo tu z modrikasto-vijoličastimi sencami. Veter stalno preoblikuje puščavo; to je velik umetnik, ki zna iz vsake sipine napraviti popolno lepoto. Često stojimo v začudenju pred peščenimi gorami, ki so včasih do 100 m visoke. Če ni vetra, leži nad vsem peščenim morjem globok molk; skrivnostna tišina je, ki je ne moti najmanjši glas. Kolikokrat me je prevzela slika velike, speče puščave opoldne, ko je zrak trepetal nad peskom, ki ga sonce v marcu razgreje do 60 stopinj Celzija, ali v nočeh polne lune, ko se je bela srebrna svetloba razprostirala po neštetih peščenih grebenih. Popolnoma drugače pa je, kadar zabesni vihar nad peščenim morjem in žvižga, poje ter žene pesek v temnih oblakih nad pokrajino. Miriade peščenih zrn, ki se drgnejo med seboj, dajejo čudne glasove: sedaj se ti zdi, da čuješ brenčanje čebel v čebelnjaku, v katero se meša tuljenje viharja, potem pa zopet slišiš čudovito žalostno stokanje. V takem viharju so sipine kakor mali kadeči se vulkani. Človek je sredi tega besnenja brez moči in marsikak domačin je že našel smrt v takem peščenem viharju, ki često lahko dva dni traja.«

Popolnoma drugačna pokrajina je ob mejah, kjer čiste gorske vode br-

Karavana.

Sveta golobja farma v turkeštanski puščavi. Prej je bilo tu budistično svetišče, mohamedanci so ga po svoji zmagi izpremenili v svoj romarski kraj.

Kirgiško pokopališče v Kun-lun-gorovju.

Kirgizi pred svojim šotorom iz črnih kožuhovinastih preprog.

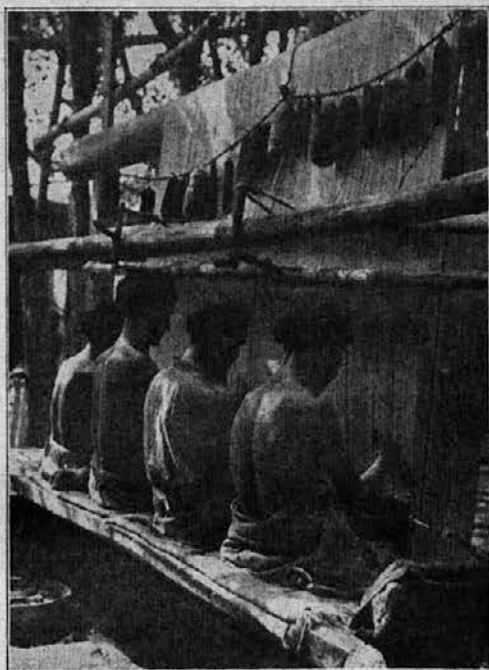
Kirgizi verno poslušajo zvoke evropske pesmi na gramofonu.

Sortiranje kožuhovine v kit. Turkestanu, kjer izdelujejo najboljše kožuhovinaste preproge.

Deklica iz Jarkanda v kit. Turkestanu, oblečena v pleteno svileno obleko,

Izdelovalci preprog v Kotanu — Kit. Turkestan.

Turki-dekljica, ki so jo tonzurirali (obrili glavo) o priliki neke verske slavnosti,

Turki-žena ob kolovratu. V njenem naročju leži otrok, ki ga med delom doji.

Potujoči muzikantje v kit. Turkestanu. Za nekaj bakrenih novcev igrajo ves dan.

zé v dolino in kjer modri ledeniki segajo v sklepe dolin. Na planinah so si Kirgizi napravili svoje jurte, kjer živé svoje svobodno popotno življenje. Toda v teh gorovjih ni gozdov. Le v malih dolinah so kake breze in oaze. Kajti v Turkestanu je polno krajev, ki so skozi vse leto brez dežja. Tako n. pr. v Hotanu več let ni deževalo niti snežilo. Prebivalci kitajskega Turkestana so Kitajci, Kirgizi, Turki in mešani tipi. — Naše slike k temu članku pojasnjujejo več, nego bi pojasnilo naše nadaljnje opisovanje.

H. A. Bernatzik:

Pri Šillukih v Centralni Afriki.

Brezkoñične stepe, velikanska močvirja in puščave določajo obraz Sudanu. Ljudstva različnih kulturnih

stopenj žive nepomešano drug poleg drugega. Zamorska plemena, ki nosijo lesene pušice in sulice, so od arabskih Nomadov, ki stoje na visoki kulturni stopnji, v tem oziru za stoletja nazaj. Vsi ti ljudje pa hočejo, po svoji lastni mentaliteti in kot prijatelji, da se jih mora pridobiti, ako se jih hoče spoznavati. Medtem ko so v drugih krajih Afrike Zamorci polni spoštovanja do svojih evropskih gospodov in gospodarjev, so domačini tukaj ponosni in belopoltnim vsiljivcem nepristopni. Saj so ravno ti vsiljivci krivi, da so tekom časa iztrgali domačine iz razmeroma srečnih, samo za hrano skrbečih razmer in jih počasi ponižali za poslušne sužnje.

Iz svojih doživljajev hočem tukaj pokazati nekaj značilnih potez ponosnega ljudstva — NILOTEN, takozvanega plemena ŠILLUK, s katerim sem pogostokrat skupaj lovil.

V davnih časih se je naselilo ob obrežju belega Nila pleme ŠILLUK, prišedši z juga, iz krajev ob izviru Nila. Do današnjega dne je ljudstvo tega plemena ostalo to, kar je bilo še izza časa svojega pravljičnega kralja in vodje NYKANGA: bojovno ljudstvo, ki se je živelo od živonoreje.

Krasotica plemena Šilluk.

Oboroženi Šilluki naskočijo v znak počaščenja grob umrlega poglavarja.

lova in poljedelstva. Še danes jih vlada kralj in štirje veliki šejki. Njih vodje imajo neomejeno avtoriteto. Kakor vsa primitivna ljudstva, ljubijo tudi ŠILLUKI ples in pri vseh mogočih prilikah kličejo veliki bobni ljudstvo skupaj.

Godba je skoraj izključeno ritem, kompliciranost katere nas Evropejce mnogokrat preseneča. Plesi so zelo različni. Veliki skupni plesi se plešejo ob raznih prilikah. Ako je posejano proso, a ni dežja in ljudje, ki žive iz rok do ust, trpe glad, sklicuje duhovnik p l e s e z a d e ž. Druga prilika je zopet počastitev gosta. Pri nekaterih plesih poskušajo plesalci posnemati različne živali, kar se jim pogosto izredno posreči.

Kakor pri mnogih plemenih, prihaja tudi pri ŠILLUKIH mladina zvečer skupaj v vas pod palme. Vendar plešejo vedno fantje ločeno od deklet ali pa plešejo skupine okrog lepotic, ki stoje pri bobnarju.

Posebna prilika za ples je veliki praznik m r t v i h, kakršnega sem videl nedaleč od Tonga. Daleč od vseh strani so prišli s sulicami vojščaki, da izkažejo svojemu poveljniku po-

slednjo čast. Mrlič je bil seveda že precej dolgo časa pokopan. Na predvečer praznika mrtvih se je celo noč peklo, jedlo, pilo pivo, narejeno iz prosa. Na praznik je moralo biti usmrčenih še šest bikov. V to svrho so jih razdražili, da so podivjali in so jih spustili v stepe. Nato so skočili za njimi Zamorci in jih s sulicami pobili. Praznik je zaključila sledeča ceremonija: Predmete, ki so pripadali mrliču, so prinesli med plesom h grobu. (Glej sliko.) In prišli so sorodniki ter so med glasnim plačem in žalovanjem razbili te predmete in jih pometali za umrlim v grob. Ko so tako klečali v globoki žalosti, je bil to krasen prizor resnično klasične lepote.

Podobne običaje imajo tudi druga zamorska plemena. Tako na primer DINKA-Zamorci. Ob priliki jih je raziskovalec Mittelbolzer obiskal z aeroplanom. Prebivalci so zbežali v hiše, ko so zagledali letalce. Ali, ko so ti pristali, je radovednost premagala strah in raziskovalci so imeli zopet en dokaz več, kakšni so »divjaki«.

»Čim manje so oblečeni, čim manje so dotaknjeni od civilizacije, tem čistejši in bolj zdravi so. Telesno in npravno.«

Žene prinašajo na glavah predmete, ki so last mrtvega, da se potem pomečejo v grob.

Hermynia zur Mühlen:

Jezuitski misijonar in Druzi.

Hermynia zur Mühlen, znana proletarska pisateljica, je bila žena bogatega baltiškega barona v Rusiji. Po dolgih bojih je spoznala proletariat in njegovo bistvo. Pobegnila je od moža in se popolnoma posvetila proletarskemu gibanju. Spisala je knjigo iz katere prinašamo te odlomke.

... Nekega večera, ko smo sedeli v stebrišču edinega hotela v majhnem kraju pri Damasku, zaslišimo konjski peket. Visokorastel, od solnca ožgan, siv mož je vstopil. Oblečen je bil kakor Arabec, samo z razliko, da je bil v črni in ne v beli obleki. Sledil mu je mlad Arabec. Mi smo bili edini Evropejci v hotelu. Čez nekaj časa pristopi stari gospod k naši mizi in vpraša v najlepši francoščini, če bi smel prisesti. Predstavil se je, imenoval eno izmed najstarejših aristokratskih imen Francije in izpovedal, da je jezuit in da že 20 let živi na Libanonu med Druzi. Ko je pogovor nanesel na Druze, se je stari jezuit razvnel. Govoril je o njih poln ljubezni, skoraj z navdušenjem.

»To so najpoštenejši ljudje sveta,« je trdil. »Ne kradejo, ne lažejo.« Oče ga je zavračal, češ, da so Druzi vendar znani po svoji grozovitosti. Spomnil je jezuita na pokolj kristjanov. Ta je nalahno skomignil z rameni in se smehljaj, kakor da bi šlo za prezpomembno malenkost.

»Druzi čakajo na povrnitev svojega proroka,« je pripovedoval. »Dvakrat je bil že na zemlji. Ob njegovem tretjem prihodu bo nastopil raj na zemlji — raj Druzov. Tudi za njih žene, kajti v nasprotju z Mohamedanci verujejo Druzi, da imajo

tudi žene dušo in vstop v paradiž. Druzi so mnogo bolj tolerantni nego Mohamedanci in kristjani; niti neverniki ne bodo ob prorokovem prihodu prekleti, če so bili pošteni ljudje. Samo sluge Druzov bodo. »Meni,« in jezuit se je zadovoljno smehljaj, »bo dobro. Moj sluga mi je obljubil, da bom v raju njegov sluga in ker sem po njegovem mnenju pošten človek, bo vse moje delo — snaženje čevljev.« -

»Ali ste že mnogo Druzov spreobrnil?« je vprašal oče. Stari misijonar se je skoraj ujezil: »Spreobrnil? Druzi se ne dajo spreobrnil. To so pošteni ljudje, ki so trdni v svoji veri. Če bi kateri prišel in bi se dal pokristjaniti, bi takoj vedel, da je lopov in goljuf, da ni pravi Druz. Študiral sem medicino in ljudje prihajajo k meni, da jih zdravim. Za njih telo rad skrbim, toda nikoli bi se ne drznil, dotakniti se njih duše.«

Pogovor je prešel na Francijo in Evropo.

»Pred 6 meseci sem bil prvič po dolgih letih v Parizu,« je dejal jezuitski pater. »Iz spodobnosti. Človek se mora včasih pokazati. Pa nisem dolgo vzdržal. Življenje med Druzi me je razvadilo. Ne maram Evropejcev, tudi kristjanov ne maram.« Jezuitski pater se je skoraj izzivalno smehljaj, ko je izrekel svoje krivoverstvo. Zasmeh je šinil preko lepega starega obraza, ki je s fino zavitim nosom in z velikimi temnimi očmi spominjalo na Arabca. Drugi dan je jahal v Libanon nazaj — k edinim poštenim ljudem, ki jih je na svetu poznal.

Prijatelj mojega moža.

Nekega dne je v odsotnosti mojega moža prišel eden meni še nepoznanih njegovih prijateljev na obisk. Pogovarjala sva se o različ-

nem in prišla tudi na politiko. Gost se je razživel, hvalil je ruski režim in končno menil: »Pri političnih kaznjencih se poslužujemo izvrstnega

sredstva, ki učinkuje bolj nego vsaka natezalnica. Ves teden dobe za hrano izključno slanike in niti kapljice vode.« Baron se je muzal. »Verjemite mi, milostiva, po tednu take di-jete priznajo vse.«

Dobri možakar je bil skrajno pre-paden, ko sem kratkomalo pozvonila slugi in rekla: »Tako naj vprežejo konje gospoda barona. In če pride še kdaj, ga ne sprejmemo.«

In nikoli več ga ni bilo...

Stari baron in avtomobil.

Mična povest je krožila o nekem starem veleposestniku. Njegov ne-čak je kupil avtomobil in pregovoril starega gospoda, da se je peljal z njim. Hitrost mu je bila zelo všeč;

ko je izstopil, je stopil s prijaznim nasmehom k šoferju in mu ponudil na odprti dlani kos sladkorja. Tega je bil vajen pri svojih konjih, če so izredno dobro tekli...

1917.

Dolga pot je bila iz brezskrbnega življenja diplomatovega otroka do sem. Mogoče bi jo drugi prehodili hitreje. Za mano je ležalo življenje privilegijev (predpravic), pred mano

nov, življenja novi svet, ki se komaj poraja...

... Konec,

ne — začetek!

Talpa:

Slovenska socialna književnost.

1.

»Ni umetnosti radi umetnosti, ni lepote radi lepote. Ničesar ni, kar je samo sebi namen. Vse je včlenjeno v društveni tok in je živo, ako ko-raka z življenjem, mrtvo, ako ob-staja ob poti! Vse služi višjemu cilju. Živo, da oblikuje življenje, mrtvo, da ga iztirja in zadržuje.« (Branko Fili-povič, Nova literatura I. 1929., str. 90.).

Prav do konca svetovne vojne je bila prepojena skoro vsa umetnost in torej tudi književnost pri vseh na-rodih z duhom meščanstva, bila je popolnoma ujeta v njegovo ideo-logijo. Proletarcu je bila ta knji-ževnost tuja, zato ni mogla nikdar prav prodreti v široke plasti na-roda. Po svetovni vojni, ki je vse jasneje začrtala obrise obeh dru-žabnih slojev, pa se je tudi do-tlej po svojih stremljenjih enotna svetovna književnost razcepila v dva toka: poleg meščanske književnosti se je istočasno začela razvijati pri

vseh narodih tudi izrazito proletar-ska. Obe književnosti obstojata pri vseh narodih ločeno druga od druge, se medsebojno prav malo vplivata, ker sta si povsem različni po svojih stremljenjih in ciljih. Ta dva toka v umetnosti popolnoma odgovariata socialni strukturi današnje Evrope. Le dve deželi sta, kjer je proletar-ska umetnost že popolnoma zmaga-la: v novi Rusiji in mladi Ameriki.

Povojna meščanska književnost hodi deloma še vedno po poti ideo-lizma in omladno solzave sentimentalnosti, ali pa je dekadentna, opisu-joč nam z naslodo perverzности vele-mestnih bogatašev (n. pr. Italijan Pitigrilli). Obstoji pa še tretja vrsta meščanske književnosti, ki se lovi za »poduhovljenjem«; te vrste knjig pišejo oni, ki se boje zreti življenju iz oči v oči in se s studom nad njim spovračajo v duševno dekadenco, v mistiko ter zaidejo tako do nejasnih simbolov katolicizma. Tej vrsti knji-

N. Pirnat: Lev Tolstoj.

ževnosti so dale katoliške leposlovne revije tudi znamko: imenujejo jo moderno katoliško književnost.

Povsem drugačna pa je moderna proletarska književnost, ki je namenjena delavskemu sloju in ki čisto tudi neposredno izhaja iz njega. Delavec, ki je dnevno osem ur ali celo več vprežen v stroj, zahteva drugačno berilo kot pa dama iz »boljših« krogov, ki se valja ves dan po zofi in šminka svoj gobček. Različni način življenja ustvarja različne okuse. Naša književnost je odsev delavskega življenja, njegovih upov in stremljenj, njegovih nasprotovanj družabnim privilegijem; v njem vibrira močna bojna nota in borbenost je njen glavni znak. Njen namen ni samo zadoščati estetičnim užitkom, marveč buditi hoče tudi delavske mase iz apatije, klicati jih k aktivnosti in v boj za oblikovanje Novega človeka in nove kulture.

Prav zato so proletarski pesniki in pisatelji zavrgli brezciljni larpurlartizem (= umetnost naj se goji radi umetnosti), načelo, ki so ga proglašali in ga še danes proglašajo brezkrvni meščanski poetje za najvišje umetniško načelo. Pri vsem tem se ti umetnjakarji izogibljejo vsake tendence, izogibljejo se vseh idej, češ, da je tendenca, da so ideje umetnini samo v kvar, »ker jo ponižujejo v deklo političnih strank«. Radi teh in sličnih nazorov postaja meščansko pesništvo vedno bolj bledikasto, izgublja se v »gojitev« oblike, v golo lepotičenje; življenski sok je iz te »umetnosti« že davno izginil in, kar je ostalo, so samo še papirnate rože. — Proletarski umetniki so postavili umetnost v službo modernih socialnih idej. Po vojni so to načelo v umetnosti programatično utrdili v Ameriki Upton Sinclair s knjigo »Zlata veriga«, v Franciji Henry Barbusse, v Rusiji cela vrsta literarnih teoretikov in kritikov. — Mumije, ki sede v redakcijah meščanskih listov in ki se imenujejo

kritiki, štejejo proletarskim umetnikom za največjo pregreho tendenco. ne pomislijo pa, da je bila meščanska umetnost v dobi, ko je bil meščanski razred še mlad, prav tako borbena, kot je danes naša. Byron, brezdvomno največji poet 19. stoletja, pozivlja v svojih verzih meščanstvo v boj za svobodo, a nobenemu meščanskemu literarnemu zgodovinarju ne pade v glavo, da bi mu očital tendenco. Isto velja tudi za Schillerja, Heineja, skratka: za veliko večino pesnikov prvih desetletij 19. stoletja. — Vsak zavedni proletarec ve, da je umetnost eden izmed glavnih faktorjev napredka ali reakcije; zato ne upogiba kolen pred nobeno lepoto, temveč se vedno vpraša, komu lepota služi. Ali onemu, ki vznemirja z njo svoje živce po uspehah borznih transakcijah, ali pa potrebam najširših plasti delovnega naroda. Kajti »gola« umetnost je prav tako namenjena sitim kot — recimo — nebeški raj ali pa revijera.

Moderni svetovni proletarski pisatelji ne priznavajo v svojih delih individualizma kot gonilne sile napredka; zamenjali so ga s kolektivizmom. Zato ne doživljajo več človeka kot v sé zaključene celote, temveč občutijo le stisnjeno moč mas. Moderni pesnik se ne pogreza več v lastno duševnost, ne poje več o lastnih depresijah in ne brska več po lastnih bolestitih, ki so postale spričo vseobčih slabih socialnih razmer smešne in polne domišljavosti. »Jaz« je utonil v maso in se ji podredil. Zato so iz večine proletarskih besednih umetnin izginili glavni junaki, brez katerih doslej noben roman ni mogel eksistirati. V modernih naših romanih, dramah in pesnitvah je nositeljica vsega dejanja masa — to ogromno telo tisočerih gibov. Za primer kolektivnega romana naj navedem znamenito delo Amerikanca Jon dos Passosa »Manhattan Transfer«, ta sijajni poem njujorškega življenja; sem spada tudi večina vojnih romanov (n. pr. Ren-

nov »Krieg«, Frey »Die Pflasterkästen« itd.). Največ kolektivnih romanov pa je producirala nova Rusija; na tem mestu naj omenim po mojem mnenju najboljši svetovni povojni roman: Fjodora Gladkova »Cement«, dalje Panferova roman »Bruskij«. Ideji kolektivne umetnine se je doslej najbolj približal Tarasov Rodijonov z romanom »Februar«. — Nositeljica dejanja v proletarski umetnosti je torej masa; njej je ta umetnost namenjena in iz nje često tudi izhaja — saj se javlja pri vseh narodih vedno več pisateljev iz delavskih vrst. Cilj, ki si ga je stavila za prehodno dobo, pa je: zgraditi Novega človeka, kolektivnega po čustvovanju in materialističnega po svetovnem nazoru.

Moderna proletarska književnost je zavrgla romantiko z vsemi njenimi rekviziti vred: ne briga se za pomladanske počutke, ne za zeleno travico in lastovke — skratka zavrgla je vse ono, kar so pri Slovincih že do nemogočnosti premleli pesniki Stritar - Gregorčičevega kova. Modernega socialnega umetnika ne zanima več narava sama po sebi, zanima ga človek kot socialno bitje in njegov boj z naravo. To je pogled od narave v človeštvo in v njega delo, v proizvode njegovega duha in rok, v stroj. Zato opevajo moderne pesmi prav tako kakor moderne slike geometrijo novodobnih stavb, polnih solnca, tovarne — svetišča strojev, vertikalno linijo fabriških kaminov, smelo vzpete mostove, cilindre plinskih cistern, predvsem pa lesketajoče, v polnem pogonu nahajajoče se stroje in njih »dušo«. To je svet industrijskega proletarijata. V že omenjenem romanu Gladkova govori mehanik Brinsa prijatelju Glebu, kažoč mu na stroje:

*»Le poglej, prijatelj, te hudiče!
... Jih vidiš, kakšni so? Kako so čisti
v moji oskrbi — kot mlada dekleta
... Samo besedo: Brinsa, začni! In*

*ves veseli ta organizem se bo začel
vrteti, bo zopet bobnal svoj veseli
marš. Stroji potrebujejo isto disciplino,
isto živo roko kot tvoja vojska... In če sem pri stroju — postanem sam stroj... Pojdite vsi skupaj
k hudiču z vašo politiko, lakoto, prepri!
Bojujte se, razbijajte si lobanje,
poginjajte v krvi, vrag vas vzemi,
a mene vse to nič ne briga. Zame obstoji samo eno: stroj in jaz; kot ena
duša hočeva biti!« —*

Romantiko je zamenjal socialni realizem, ki opisuje sodobno življenje in svet brez romantičnih primesi, tako kot sta v resnici, oziroma, kot ju delavske mase dojemajo. Tako pa lahko pišejo samo oni, ki so sami proletarci, oziroma oni, ki živijo vsaj v stalnem kontaktu s proletarijatom in ki čutijo z njim. Samo taka književnost more in mora postati lastnina vseh; zato postavlja proletarska književnost temelje nove kulture, ki bo vsesplošna, ne pa last samo nekaterih privilegirancev.

Meščanska književnost se je preživela; zašla je že v popolno shemo in opisuje v različnih variantah vedno eno in isto: junak — lepo dekle — ljubezen — ovire — zmaga ovir — srečni pristan sv. zakona. Čitajoča publika, ki jo je ta književnost vzgojila, se je navadila gledati življenje z očmi meščanskega literata in meni, da je v življenju vse lepo urejeno. Zastrt ji je pogled v bitje in žitje ljudi »z dna«; pozna in pripozna v knjigi samo tipe, kot jih srečuje dnevno v uradu, kavarni in pa v »ekstracimrih« trških oštarij. Preko Jurčičevih in Kersnikovih junakov v slovenski meščanski književnosti še nismo prišli. Proletarski umetnik je podrl umetne plotove, ki ločijo književnost od resničnosti, poklical je vanjo »izobčence« družbe (prvi je storil to Maksim Gorkij), postavil pa je obenem v novo razsvetljava tudi člane »boljših« krogov. In povprečni meščan, ki je na-

vajen le lepih, moralnih, včasih tudi malce pikantnih zgodb, se je zgrozil, a je obenem že tudi zamahnil z roko, češ: To je pretiravanje. Pred vojno so uporabljali to krilatico za Cankarja (»Kdo ga bo pa čital, ko opisuje same pijance!«), danes pa »pretiravajo« Barbuse, še bolj Sinclair, pri nas Seliškar, Cerkvénik. Klopčič, Kreft. Skratka: »pretiravajo« vsi oni, ki preko današnjih zmešanih pojmov iščejo in slikajo resnico. Tisto resnico, ki se je marsikdo sramuje kakor spolne bolezni. Upton Sinclair je napisal za geslo neki svoji knjigi stavek: »Onim, ki vas vprašajo, ali je vse to, kar opisujem, res, odgovorite: Resnica je še strašnejša!«

Slog, jezik moderne proletarske književnosti ni iskan in izumetničen, temveč je ves naraven in neposreden, povzet večinoma iz krepke in trde delavske in slikovite kmetijske govorice. Nova vsebina zahteva tudi novo, tej vsebini pripadajočo obliko. Večina proletarskih pisateljev je zavrgla vso tradicionalnost v obliki in je ustvarila predvsem novo tehniko drame in romana.

2.

Socialna književnost se je začela razvijati pri Slovencih razmeroma zelo pozno. Vzroke moramo iskati v socialni strukturi našega naroda. h kateremu se je do srede 19. stol. prišteval le kmetiški stan; naše maloštevilno meščanstvo je bilo dotlej nemškega mišljenja, dasi slovenskega rodu, in se prav zato ni brigalo za usodo zaostale kmetiške mase, ki je bila prepuščena sama sebi in pa duhovniku na vasi. Šele v 40-tih letih je začel izdajati za zaostalega našega kmeta dr. Janez Blejweis, tip reakcionarnega malomeščana iz srede 19. stoletja, tednik »Novice«. V nemški miselnosti vzgojeno slovensko meščanstvo se je zavedlo svoje narodnosti šele v 60-tih letih; postalo je tako sestavni del našega naroda in je sprejelo njega vodstvo — po-

N. Pirnat: Rodoljub na sprehodu.

litično, kulturno in gospodarsko — v svoje roke. Književnost, ki je bila plod pravkar očrtanih razmer, se je gibala do 90-tih let v ozkih mejah narodovih potreb. France Levstik (1831.—1887.), največji naš borec preteklega stoletja, je začrtal v svojem literarnem programu pot slovenski prozi, ki je gojila romantično nadahnjene romane in novele iz kmetiškega življenja, dočim je veljal v poeziji za zakonodajatelja Jos. Stritar (1836.—1923.), učenec zapadnoevropske idealistične šole, ki je pel v strogi formi pesmi, ki bi naj bile narodu učiteljice in tolažnice.

V 90-tih letih se je začelo slovensko meščanstvo gospodarsko krepiti. Boj za slovenski narodni obstoj se je preselil v tej dobi iz narodno buditeljske književnosti na gospodarsko polje; naše meščanstvo je začelo izpodrivati iz obrti in male industrije nemški denar. Umetnost se je osvobodila okovov nacionalizma; njena naloga, da oblikuje pojem slovenskega naroda in da budi ta narod k nacionalni zavesti, je bila končana. Odslej datirata v naši književnosti dve smeri: izraziti larpurlarti-

zem in pa borbena književnost, ki je naperila svojo ost proti vsem onim napakam našega javnega življenja, ki so zavirale in še danes zavirajo naš napredek in razvoj. Proti malo-meščanski omejenosti, filistrstvu, klerikalni hinavščini.

Sporedno z okrepitevijo meščanstva se je začel razvijati tudi pri nas industrijski proletarijat. Podati sliko našega predvojnega proletarijata, njegov »duševni« obraz — bi bila hvaležna naloga, ki se je pri nas ni še nihče lotil. V pričujočem članku naj se omejim samo na nekatere konštatacije! Kakor povsod drugod se je tudi pri nas rekrutiral industrijski proletarijat iz kmetškega stanu. Ta razvoj še danes ni zaključen; zato imamo Slovenci — če izvezamo rudarske revirje in pa Maribor kot stari industrijski center — večjidel proletarijat, ki se še ni popolnoma odtrgal od grude. To je proletarijat prve generacije, ki še ni v sebi premagal hrepenenja po zemlji, ki se še ni »industrializiral«. Prva proletarska generacija, prepojena še s kmetjsko miselnostjo, ni imela nikjer mnogo smisla za organizacijo in disciplino, zato je primorana služiti z nizkimi mezdami podjetniku. Prav v tem moramo iskati vzroke silni razcepljenosti našega delavskega razreda, ki se je javljala tudi v preteklem desetletju zlasti v političnem življenju. — Poleg napol industrializiranega proletarijata pa imamo Slovenci še izrazito kmetjski proletarijat (kočarji, dninarji, sezonski delavci, viničarji itd.). Dasi je ta proletarijat pri nas najštevilnejši, se le poredkoma čuje njegov glas in je radi svoje desorganizacije skrit ne-veščim očem.

Socialni položaj slovenskega delavskega sloja, kot sem ga pravkar očrtal, je našel izraz tudi v naši predvojni literaturi, zlasti v delih Antona Aškerc, Otona Župančiča in Ivana Cankarja.

Anton Aškerc (1856.—1912.) je prvi slovenski pesnik, ki je sprejel socialno vprašanje za svojo osebno zadevo in ki je zapel pesmi s socialno in celo socialistično tendenco (n. pr. »Delavska pesem o premoğu«, »Božična pesem siromakova« itd.). Aškercova socialna pesem še nima revolucionarnega značaja, temveč samo realistično opisuje dejstvo. To je pesem osamljenega slovenskega socialističnega intelektualca, ki živi sredi napihnjene slovenske malomeščanske družbe brez stikov s proletarijatom, ki pa vendar čuti vso krivico, ki jo morajo trpeti delavske mase. Po svojem značaju, ki je bil odločen in neustrašno borben, in pa po svojih nazorih o umetnosti je Aškerc ves naš. Meščanska kritika mu ni dala mesta, ki mu gre, in odreka njegovim pesnitvam zbog socialne tendenčnosti — vso umetniško vrednost.

Oton Župančič (rojen leta 1878.) ni borec — že po svoji naravi ne. Kot lirik pa je zajel v svoje pesnitve vse »prelesti in bolesi« koščka zemlje, ki se imenuje slovenska domovina. Slovensko nacionalno vprašanje dojema s socialnega vidika, zato zazveni v njegovih verzih često močna socialna nota. Njegova »Duma« je vkljub romantičnim vpletljajem mogočna socialna pesnitev, ki se v njej pesnik lirično dotakne mnogoterih socialnih problemov našega še izrazito kmetškega naroda. V »Žebljarski« nam opisuje monotonost težkega ročnega dela, dočim je »Kovaška« mogočna revija vsega slovenskega delovnega ljudstva.

Slovensko predvojno meščanstvo, kot je životarilo in se dolgočasilo po podeželskih mestih in trgih, je bilo meščanstvo posebne sorte. Živelo je enolično življenje brez širokih perspektiv, primanjkovalo mu je podjetnosti in se ni dalo primerjati z meščanstvom evropskih velemest. Živelo je po utrjenih zakonih javne

morale hinavsko, filistrsko življenje ter je ubilo duševno vsakogar, kdor ni soglašal z njegovimi normami. Kulturne potrebe njegove so bili pikantni, včasih solzavi podlistki »Slovenskega naroda«, narodne veselice Ciril-Metodove družbe (narodne dame v šotorih!), predvsem pa oštarije s pristnim cvičkom in kranjsko klobaso. Ideološka temelja te družbe sta bila hejslovansko rodoljubarstvo in svobodomiselstvo, ki je vrhovinčilo v razkrivanju pikantnih farovških škandalčkov. Sredi te klaverne mase je živel umetnik I v a n C a n k a r (1876.—1918.).

Maksim Gorkij je definiral proletarskega pisatelja po njegovem »sovraštvu do vsega, kar od zunaj ali znotraj zatira človeka in zavira njegov svobodni razvoj in naraščanje njegovih sposobnosti«. Po tej definiciji je Cankar naš največji proletarski umetnik. Kot mladenič je motril iz velikomestnih, svobodnih dunajskih perspektiv žitje in bitje slovenske domovine — te doline Šentflorjanske davkarjev, dacarjev in učiteljev Sfiligojev — in v nešteti novelah in dramah je rušil njene zlagane temelje. Svojo ostro satiro je naperil proti filistrom, ki ponižujejo sebe v klavrne štature in dušijo s svojo ozko moralo svobodni razmah bližnjega, proti rodoljubom in »tistim veljakom slovenskim, ki imajo v svojih rokah »narodov« blagor, ki diktirajo temu miagniernemu »narodu« različne ideale in svetinje, ki so nedotakljive, a za katere se prav za prav živa duša ne meni, — proti tistim ljudem namreč, ki mislijo, da so narod, a niso drugega nego svinje...« (Iz pisma bratu Karlu.) Bil je Cankar vse življenje bojevnik in boj je bil njegov pravi element. Kadar je govoril svojemu narodu, mu je govoril s satiro, sam zase pa se je sprehajal v kraljestvu svojih sanj. Kot nasprotje doline Šentflorjanske je ustvaril kraljestvo Lepe Vide in tam je kraljeval sam: kot nebogljn otrok... boemski

vagabund... kot tujec, zavržen od domovine... kot umetnik.

Stanujočemu v delavski četrti Ottakringu se mu je odprl pogled v strašno bedo dunajskega proletariata; začela se je oglašati v njem neizprosna socialna vest. Sprva je opisoval v novelah težko življenje dunajskega delavstva, od tod pa se je ozrl v domovino, kjer je videl isto izkoriščanje v malem kot v velemestu v velikem. Zbudil se je v njem oster socialni protest in postal je pisatelj proletarskega življenja izrazito proletarskega naroda. Ne bomo naštevali vseh njegovih del s socialno tendenco, omenimo naj samo eno! Leta 1907 je vrgel v slovenski svet »Hlapca Jerneja in njegovo pravico«, delo, ki ga po pravici imenuje univ. prof. dr. Ivan Prijatelj »Kratko, a svetovno mogočno prepesnitev Marxovega manifesta«, neprekosljiv socialni umotvor, ki postaja s prevodi last proletariata celega sveta. Slovenski, še napol kmetski proletariat tirja tu svojo pravico. »Nič na vrata usmiljenja, na vrata pravice trkam, da se mi odpro na stežaj! Ni berač in popotnik, kdor je gospodaril štirideset let; ni brez doma, kdor je sam obdeloval prostrana polja. Ti, ki si delal — tvoje je delo: to je postava.«

Cankarja slovenska domovina ni mogla priznati in ga še danes prizna le iz — hinavščine. Ko je živel, mu je govorila: »Ne ljubiš me, tujec si, brezdominec!« — Problem razmerja med pesnikom in občanom ni nikjer tako pereč kot pri malih narodih, zlasti še, če kraljujeta v njih malomeščanska samozadovoljnost in filistrska omejenost. Malomeščan povprečne kvalitete osupne pred vsakim umetnikom, ki razsvetljuje pota v nove svetove; boji se kaosa in nasprotuje zato vsem idejam, o katerih meni, da so samo zlobna izmišljotina »prevratnih elementov«. Umetnik, ki je tvorec novih svetov, se mora sredi take družbe nujno znajti med izobčenci, potepuhi, iz-

gublenci, skratka: postati mora »element«. Pravi umetnik je pri nas prav tak izobčenec kot proletarec. Zato sta si drug drugemu brata: oba sanjata o novem življenju. Cankar je postal zato tudi iz zgolj umetniških razlogov pristaš moderne socialne ideje in ta razlog je obrazložil v knjigi »Bela krizantema« s sledečimi besedami:

»Na ogoljeni suknji malomeščanske kulture se je svetila bela krizantema, romantična umetnost. Novi gospodarji domovine bi si radi pripeli na talar vsaj osatov cvet. — Prijatelj, globlje poglej! Ali ne vidiš, odkod te nove sile? Življenje se drami v nižavah, ki so spale. Oči se odpirajo, iščejo luči, roke se iztezajo, iščejo ciljev. Kaj za to, če prihaja pomlad v viharju in povodnji! Iz te črne naplavine bo vzknila bujna rast! Njih misel je prava; ne bele krizanteme na ogoljen trak — rdeč nagelj na kamižolo!«

3.

Svetovna vojna, njeno brezmišlno klanje človeštva in uničevanje kulturnih dobrin ter njej sledeča doba revolucij, mirovnih konferenc, inflacije, verižništva in drznih špekulacij — vse to je preobrazilo lice Evrope in tudi naše domovine. Danes še ni čas, da bi lahko razčlenili vse gospodarske in politične sile, ki so rezultante let 1914.—1918., pač pa lahko opazujemo pri vsakem koraku njihovo delo in posledice. Razvoj gre nevzdržno svojo pot in ta razvoj je začrtal globoke odtise tudi v vse razrede našega naroda.

Meščanstvo, ki je bilo pred vojno po svoji mentaliteti enotno, dasi je volilo dve politični stranki, se je nekako razcepilo. V svetovnem klanju, sredi strelskih jarkov in zadaj v etapi se je izoblikovala nova rasa, ki ima samo en namen in cilj: izrabitj ob vsaki priliki gospodarsko in politično konjunkturo ter hitro obogateti. Zlasti so še v etapi in zaledju

rasli gospodarski parveniji, ki so se temeljito priučili novemu »gospodarstvu«; čez dan se udajajo hazardu borznih špekulacij, zvečer pa jazzu in zamorskim plesom. Tipi, ki so korumpirali naše javno življenje in ki so se znali v polpreteklem času s strankarskimi legitimacijami prebiti do visokih mest. Ti so postali tvorci našega modernega življenja in vtisnili so mu svoj značaj: hladno preračunljivost in brezobzirnost, prelakirano s mondeno sentimentalnostjo. Otroci svetovnega klanja. Sami ljubijo ob večerih barske plesalke, njihove žene in hčerke pa občudujejo ameriški film, ki opeva moderne toalete in življenje brezdelnih bogatašev. — Izumrl pa tudi še ni predvojni solidni meščan, ki živi v samoljubnem zadovoljstvu sredi »družinske sreče« in jê žgance ter močnik, ob nedeljah pečenko s salato. Malomeščan, ki še ni prebolel predvojnega hura-nacionalizma in ki je ostal ves tak, kakršen je bil Cankarjev filister, ki se krčevito drži tradicije, ki pa čuti, da je v zatonu. V to skupino spadajo ljudje z različnimi izpričevali, a z isto miselnostjo. Dasi se jim godi precej slabo, smatrajo, da so njih gospodarski interesi istovetni z interesi Rotschilda in Morgana. Kulturna žalost...

Spodaj pa: razgibane delavske mase. 20—40 Din na dan, redki, zelo redki več, mnogi manj ali celo nič. Brezposelnost in bolezen, deložacije in lakota — to so živi strahovi, ki jih poganjajo v obup. Kronika samoumorov! A vendar: silen čut solidarnosti, boleče hrepenenje po solncu, sreči, izobrazbi in »silne sanje bodočnosti«. Tod je le malo tradicije, in kar je je, je tradicija trpljenja. Zato — čemu preteklost? Pogled je obrnjen samo naprej, v bodočnost! Tod ne boš našel ne filistrstva, ne javne morale, ne boga — samo trda borba za kruh in skrb za jutrašnji dan gospodarita nad njimi. In ker jim je pogled usmerjen v bodočnost, so tvorci nove kulture. Res je: kot

posledica razmer, ki v njih žive, je tod še mnogo zablod; a prav toliko tudi želje in volje premagati zlo in ga izkoreniniti.

Na zunaj neizpremenjena je ostala le slovenska vas, kjer na prvi pogled ni opaziti razlik med predvojnimi in sodobnim življenjem. Iz strelskih jarkov se je vrnil slovenski kmet zopet v normalno življenje, k plugu. Koliko je vojna vplivala nanj, se da težko reči, v splošnem pa je na njene muke že davno pozabil; bila je zanj le kratka epizoda, ki ga ni mnogo naučila. Gospodarsko in kulturno je organiziral slovenskega kmeta koncem preteklega stoletja klerikalizem. V koliko je bila klerikalna kmetska koncepcija, ki se je omejevala le na ohranitev vere in starih šeg ter na ustanavljanje malih posojilnic in zadrug, pravilna, bo pokazala bodočnost. Zdi se nam pa, da bo doživela v bližajoči se dobi gospodarskih kriz, ki spričo naraščanja prebivalstva, razkosanih kmetij, premale produktivnosti naše zemlje in prenatrpanosti v industriji mora priti, velik fiasko. Reorganizacija naše vasi je danes težko izvedljiva; povzročile jo bodo šele bližajoče se ekonomske krize.

Kot povsod drugod je tudi pri nas delavstvo, ki ima jasno koncepcijo bodočnosti, oprto na močno ideologijo. Prav zato pa se čuti njegov vpliv — kljub temu, da je pri nas industrijski proletarijat maloštevilen — v vsem javnem življenju in čuti se zlasti v književnosti.

*

Povojna slovenska književnost je verno ogledalo svoje dobe. V meščanski, oficijelni književnosti, ki jo zastopata oba naša leposlovna mesečnika (svobodomiselní »Ljubljanski Zvon« in katoliški »Dom in svet«), vlada epigonstvo. Individualizem je postal v tej književnosti — karikatura; meščanski poetje so si nadeli konjske »štrigle«, samo da se zavarujejo pred zunanjim svetom, da

Henri Barbusse.

tem lažje bulijo v svojo »globoko« notranjost, ki ji menda ni para na vsem svetu. V nerazumljivih, izumetničenih verzih razglašajo nato urbi et orbi svoja čuvstva in njihovih variacij, češ: Kje na svetu je še tako globok človek, kot sem jaz! Premajhni, premalenkosti so, da bi zajeli vase svet, da bi se podredili temu času. Nazor, da je pesnik božji izvoljenec, ki živi izven življenja in nad družbo, še ni izumrl. In meščanski poetje se počutijo v taki okolici kot osel med osatom; zato rigajo v dveh notah dalje in glorijska okrog njihovih glav še ni zatemnela, vkljub temu, da njihovi »duševni proizvodi« neharmonično kontrastirajo z dobo, ki v njej živimo.

Mladina — razen tistih, ki so mladi starci — je ubrala nova pota. pota socialne umetnosti. Treba pa je poudariti, da ni še vse proletarska umetnost, kar izhaja danes pod tem imenom. Kultura, umetnost — vse je določeno po ekonomskih razmerah. Živimo v prehodni dobi, zato je tudi današnja socialna književnost le most, ki vodi od izrazito meščanske do prave proletarske književnosti. Sodobna slovenska socialna umetnost združuje v sebi večino-

ma še oba elementa in drugače tudi ne more biti. Mnogo je še tipanja, iskanja, a povsod: stremljenje po novi obliki, stremljenje po taki umetnosti, ki bo govorila vsem, ne pa samo ozkemu krogu izbrancev. Poleg izrazito proletarskih pesniških umotvorov Toneta Seliškarja, Mile Klopčiča in Franceta Kozarja imamo danes še pesnitve, kjer je nova ideja stisnjena v Prokrustovo posteljo tradicionalne, izrazito meščanske oblike. Razvoj gre pri nas mnogo počasneje kot drugod in moderne ideje o umetnosti se le počasi uveljavljajo ter zadevajo ob oster odpor onih, ki so rasli ob povelečevanju individualizma in lartpurlartizma. Boj med obema nazoroma je neizbežen in vsa znamenja kažejo, da se bo razvnel v najkrajšem času.

Podati celoten pregled naše povojne socialne književnosti je tem težje, ker je šele v nastajanju; imamo je pred seboj šele v odlomkih in mnogo del je še v rokopisih.

*

Najizrazitejši predstavnik moderne socialne lirike je T o n e t S e l i š k a r, ki je izdal l. 1923. pesniško zbirko »Trbovlje«, »posvečeno vsem sajastim bratom in sestram, ki umirajo na našem, s krvjo omadeževanem planetu«. Seliškar je vso svojo osebnost potopil v maso, prisluhnil je njenemu življenju in mogočnemu snovanju in ob njeni razgibani moči je zazvenela tudi njegova pesniška sila. Postal je klicar in aktivist naših delavskih množic. V eruptivnih verzih, ki so v svoji prepričevalnosti težki kot kvader, nam slika v »Trbovljah« neretuširane, naturalistične prizore iz našega najrazsežnejšega rudarskega revirja. Njegove pesmi iz te zbirke so kriki in protesti do globin razžaljene pravičnosti, človečnosti... Trbovlje je dvignil pesnik v simbol ponižanega svetovnega proletariata. Stopil je v rudarske koče in razgrinja pred nami vso be-

do črnih rudarjev, njihovih žen delavk in v smradljive cunje povitih otrok, njih telesni in moralni propad. Iz dneva v dan se ponavljajoča tragedija, vedno ista — do otopelosti. Težka, sajasta atmosfera teži rudarska srca, prepreda jim misli, rije v možganih. Dvoje omamljenj poznajo: ljubezen in vino; obema se udajajo brez pridržka in oboje rodi nova gorja. Globoko v srcih pa spe sanje bodočnosti, ki si upajo le v pijanosti na dan. Kot pokrajinsko ozadje teh težkih tragedij, tega nečloveškega životarenja nam je opisal pesnik zasmrajeno globel savske tesni. Nad vso to strašno pokrajino. njenimi votlimi gorami in njeno nedopovedljivo mizerijo pa se dviga visoko v hribu osameli Kristus na Klečci — simbol usmiljenja in ljubezni...

Po »Trbovljah« Seliškar ni utihnil. Objavil je po naših leposlovnih mesečnikih nebroj pesmi, večinoma iz proletarskega življenja. Močan je zlasti tam, kjer je enostaven (n. pr. »Pismo«). Brez pridržka ga smemo smatrati za našega najboljšega modernega pesnika; njegove pesmi po kakovosti prav nič ne zaostajajo za pesnitvami svetovnih proletarskih pesnikov. Slovenski poeziji, ki se čim dalje bolj izgublja v epigonstvo. je utrl nova pota. Seliškarjevo ime znači danes že cel kulturni program; znači ga zato, ker načenja v zgodovini slovenske književnosti novo poglavje, ki nosi napis: Moderna proletarska književnost.

Socialna ideja je prevzela Seliškarja vsega. Odpira mu neprestano nove horizonte, mu je neizčrpen vir pesniškega oblikovanja. Uspešno se je poizkusil tudi v prozi, kjer prideta njegova krepka dikcija in realistično opazovanje še zlasti do veljave. Njegova najboljša novela je »Matajev fant se je rodil«; v tej noveli se vrača k svojemu najpriljubljenjšemu predmetu, k opisovanju težkega rudarskega življenja. Novelo, ki je vse premalo poznana, smatram za

najboljšo slovensko novelo, kar jih je izšlo po vojni. — Mnogo uspeha in upravičenega priznanja je doživela tudi njegova mladinska povest »Rudi«, ki nam opisuje življenje proletarskega otroka. Je prva slovenska knjižica, ki bo videl delavski otrok v njej odraz svojega življenja in svojih sanj. »Rudi« je slavošpev še vedno zaničevanega ročnega dela in slavošpev moderne tehnike. Njen namen je, da vzgoji delavskega otroka k samozavesti in mobilnosti, onlastnostima, ki naj uničita vsaj v mladi proletarski generaciji slovensko zaostalost in konservativnost. — V dikciji manj posrečena je Seliškarjeva drama »Kamnolom«. Snov te štiridejanske tragedije je po obratovodji razrušena sreča proletarske družine in upor delavstva proti moralnemu izkoriščanju.

Drugi izrazito socialni lirik je Mile Klopčič, ki se je predstavil slovenskemu delavstvu s pesniško zbirko »Plamteči okovi« (1924.). Učil se je pri povojnih nemških revolucionarnih klicarjih. »Plamteči okovi« so izrazito propagandistična zbirka. Napisal jih je kot 18 letni mladenič. Poezija v njej je zato mladeniško živa, vendar se je pesnik hodeč po stopnjah nemških proletarskih pesnikov, premalo poglobil v bistvo našega proletariata. Pred vsem manjka njegovi prvi zbirki lokalni kolorit. — Pozneje se je začel Klopčič zanimati za moderno rusko ter staro kitajsko poezijo, ki vsebuje mnogo socialnih motivov. Ob študiju obeh se mu je pogled razširil in v njegovih zadnjih pesmih opazujemo močan napredek. Slovenskemu delavstvu je podaril prvi slovenski recitacijski zbor »Noč«, ki se odlikuje po globokosti misli in mogočnem ritmu. Iz ruščine je prevedel Blokovovo zbirko »Dvanajst«.

Tudi prerano umrl vseučiliščnik Srečko Kosovel (1904.—1926.), ki je izšel iz »Mladine«, je pred svojo smrtjo krenil odločno na levo. Njegovi prijatelji so izdali iz zapu-

Upton Sinclair.

ščine zbirko »Pesmi«, ki vsebuje rahlo liriko otožno refleksivnega značaja. Žal, njegove socialne pesmi z naslovom »Rdeči atom« še niso izšle.

Slovenska meščanska literatura je pogrešala in še danes pogreša **dramska dela**. Prav tu pa so zastavili svoje pesniške sile naši socialni pisatelji, in sicer pred vojno Etbin Kristan in Ivan Cankar, po vojni pa Rudolf Golouh in Angelo Cerkvenik.

Rudolf Golouh je v našem socialnem pokretu ena najmočnejših osebnosti. Podaril nam ga je oni predvojni Trst, ki je imel ne samo načelno najbolje izšolan in najbolj borben proletariat, temveč, ki je bil tudi stikališče slovenske in italijanske kulture. Golouhovo življenje je zelo pestro: z lastnimi silami se je povzpел od poitalijančenega delavca v slovenskega marksističnega intelektualca širokih sposobnosti. Vzgojen v italijanskem duhu je pisal prvotno v tem jeziku **pesmi**, ki so na-

šle tudi pri visokih italijanskih umetniških krogih priznanje. Leta 1913. pa je začel zlagati slovenske pesmi, ki jih je objavljaj v »Naših zapiskih«. Golouh je človek široke, evropske kulture. Trst mu je podaril južni temperament, poznavanje italijanske kulture pa mu je vcepilo smisel za klasično lepoto ter mu dalo paganski pogled na svet in življenje. Prav radi tega je Golouh kot umetnik svojevrstna osebnost v obiležju verne Slovenije. V njegovih verzih živi tisti prometejski upor, ki trga z nebes ogenj in ga prinaša v dar onemu človeštvu, ki ga obsoja zato v trpljenje.

Po vojni je Golouh popustil verze in se je posvetil samo drami. Dослед je izšla v tisku »Križa« (1927.), dočim je »Komediya sedanjosti« šele v rokopisu.

»Križa« je naša najboljša kolektivna drama: njen junak je slovenska povojna delavska masa. Pisatelj je strnil v to delo vse »družabne, gospodarske in moralne krize« povojne Slovenije. V šestih slikah razgrinja pred našimi očmi početke delavskega gibanja v našem polukmet-skem narodu, mahinacije nacionaliziranja, krvave socialne in nacionalne konflikte, strankarske razcepe, obupne čine in blodnje — skratka: v drami nam kaže slovenski proletarijat svoj razbičani obraz. Dvoje svetov nastopa v drami: svet kapitala in delavski svet, ki je neenoten po svojih stremeljenjih. Peripetijo doseže dejanje v 3. sceni, kjer je opisan konflikt med nacionalistično organizacijo in štrajkujočim delavstvom, kot se je dogodil v Trbovljah. Bistvo konflikta karakterizira pisatelj s sledečimi besedami:

»Bila je na svoj način pojmovana socialna zavest, na svoj način občutena simfonija novih časov, odrešujočih prevratov, bil je glas iz Volge, glas iz idejnih višin in bednih globin, bil je upor križanega, a nezlomljivega plemena in bil je stud nad življenjem, ki ne zna čisto živeti in heroično umreti.«

Z ironijo nam slika pisatelj apostole, ki so prihajali z najrazličnejšimi teorijami med delavski razred, hoteč ga potegniti za sabo, a povzročujoč v njem samo idejno nejasnost in razcepljenost: bili so to ali zastopniki ministerializma ali pa zmešani teoretiki »horičonalnega mundizma«, ki so se borili za odpravo denarja s parolo: za platno pšenico, za knjigo repo! Sredi vseh teh konfliktov pa životari invalid — kolektivni pojem bednega slovenskega ljudstva. V njem je vtelešena neokretna slovenska masa, ki pa se v njej vendar odražajo vsi pomembnejši dogodki, dasi ji prihajajo le počasi do zavesti, in ki jih preživlja v molitvi... jezi... obupu... apatiji.

»Držim se ljudstva in njegove poti. Za njim romam. Na Višarje, ko je namenjen na Višarje, na shode, ko stresa jezo, na železniško postajo, ko silil preko Rakeka in Špilja« —.

Tako karakterizira invalid svoje življenje. — Drama se konča s spoznanjem, da je naš vek tovarna in da je le v nagli industrializaciji bodočnost slovenskega proletarskega ljudstva. S to mislijo se v zadnji sceni vsaj napol izmirita proletarijat in kapitalizem, in sicer oni kapitalizem, ki je vtelešen v Oseku, modernem podjetnem industrijcu ameriškega tipa, ki žrtvuje vse svoje prekipavajoče življenske sile in vse niti svoje misli stroju in njegovi moderni pesmi.

Dočim je izčrpal Golouh v »Križi« socialni problem našega malega naroda, si je izbral za ozadje »Komediye sedanjosti« narodnostno razkosano Srednjo Evropo z njenimi političnimi problemi. Na oder nam je postavil malo gorsko vas, ki so jo istočasno zasedle vojske štirih držav in za katero vodijo njih diplomatski zastopniki neskončni besedni boj. Komediya je polna satire in najsmešnejših prizorov.

Poleg Golouha je zastopnik moderne socialne drame tudi Angelo Cerkvénik. Cerkvénik je pisal najprej prozo; v prvih letih po preobratu je objavil v delavskem mesečniku »Kresu« nekaj novel iz vojnega življenja ter zelo uspeli roman »Prostitutka Zoša«, ki je prvi slovenski vojni roman. Podlago romanu kot tudi vojnim novelam tvorijo pisateljevi lastni doživljaji na Poljskem. Dasi se je pozneje posvetil drami, ni popolnoma opustil proze. Za delavske mesečnike je napisal nekaj prav uspelih novel, ki jim je snov povzeta deloma iz našega omejenega malomeščanskega, deloma pa iz proletarskega življenja; Cankarjeva družba pošilja letos v svet njegov socialni roman »Daj nam danes naš vsakdanji kruh!« — Vsa Cerkvénikova prozaična dela se odlikujejo po globini misli, po sočnem, mestoma satiričnem slogu, ki se stopnjuje čisto v jedkost, ter po močni socialni tendenčnosti.

Doslej je napisal Cerkvénik sledeče drame: »V kaverni«, »Roka pravice« ter dramsko trilogijo »V vrtincu«, »Greh« in »Očiščenje«.

»V kaverni« je časovno prva slovenska kolektivna drama. Z močno dramatično silo nam slika pisatelj v njej dogodke v malem izseku italijanske fronte. »V kaverni« je prva slovenska vojna drama z izrazito protivojno tendenco. Dva svetova je postavil pisatelj v njej na oder: avstrijsko moštvo vseh mogočih narodnosti, izmučeno in trpečo maso, ki jo obvladuje samo ena misel: proč od tod! Lakota, trpljenje, nič junaštva, le panični strah pred strašnimi ranami in smrtjo. To je en svet! Drugi je svet višjih častnikov, ki so za fronto skrbno zavarovani pred izstrelki, ki se udajajo orgijam pijanstva in kupljene ljubezni in ki brez premisleka pošiljajo moštvo v smrt po — slavo in odlikovanja. Višek doseže dejanje v konfliktu med obema svetovoma: upor razvname mlad častnik, ki je doumel vso brezmišelnost

in strašno grozo klanja. — »V kaverni« je več kot navadno literarno delo; je pravo in resnično življenje, kot so ga doživljali milijoni na vseh frontah.

»Roka pravice« je socialno satirična tragikomedija, ki nam slika pisatelj v njej naš mali uradniški svet, ki je prenasičen s štreberstvom in pasjo ponižnostjo. Časovno ozadje delu tvorijo prva leta naše povojne dobe, polna strankarske korupcije ter lopovskih špekulacij v uradih. In je že tako, da zgrabi »roka pravice« onega, ki je najbolj nedolžen ter mu poplača pasje miganje repa z zaporom. Naš poduradniški svet bo našel v tem delu svojo najčistejšo podobo!

V dramski trilogiji (»V vrtincu«, »Greh« in »Očiščenje«) obravnava Cerkvénik seksualno vprašanje. Z globoko pronicavostjo se je poglobil tu v razmerje Moža in Žene. V vseh treh dramah nam slika življenje meščanskih družin v povojni dobi ter nam večinoma kaže, kako pada žena po krivdi moža in brutalne okolice vedno nižje, dokler ne propade popolnoma. Z jarko lučjo obsvetljuje pisatelj probleme, ki se jih radi vesplošne hinavščine ne upa nihče dotakniti, kaj šele razrešiti. Možje v trilogiji so orisani kot ljudje razuma. Žene pa so Wedekindovega tipa, v splošnem tudi bolj razumske kot čustvene. Ni pa seksualno vprašanje edini problem trilogije, temveč služi to vprašanje pisatelju čisto kot baza in izhodišče drugih življenskih problemov, ki se najsilnejše odražajo uprav v razmerju med obema spoloma. — Drama kot pesniška vrsta je Cerkvéniku samo ogrodje, podobno modernistični konstrukciji, in vanj vpleta ideje ter razrešuje probleme, ki mu jih stavi življenje. V to konstrukcijo vzdava osebe in dejanja — oboje kot manifestacije različnih pogledov na svet in življenje. Ves medsebojni boj raznih idej, nagonov, načinov življenja pa vzravna pisatelj v eno smer, v smer

moderne etike. Prav zato je Cerkevnik naš najizrazitejši predstavnik intelektualnega pisateljstva. — V trilogiji je zavrgel staro dramsko tehniko s petimi dejanji in je namesto njih postavil šest scen.

Povojna Evropa in Amerika sta producirali zlasti mnogo **socialnih romanov**, ki so se v prevodih hitro razširili po svetu. V slovenski povojni socialni književnosti pa je ta pesniška vrsta, žal, precej zanemarljena. Zastopnik modernega socialnega realizma obeta biti pri nas Bratko Krefc, ki je priobčil po različnih revijah (*»Ljubljanski Zvon«*, *»Pod lipo«*, *»Svoboda«*) že nekaj novel, ki nam v njih najrajši realistično opisuje razdvojeno življenje sodobne mladine sredi korumpirane povojne družbe. V romanu *»Človek mrtvaških lobanj«* (izhaja od l. 1928, kot podlistek *»Delavske politike«*), slika avtobiografsko življenje srednješolskih študentov in študentk, življenje »raztrganih duš«, življenje, ki se zdi »pedagogom« mirno, lepo in idilično, ki ga pa v resnici razjedajo najhujši verski dvomi in seksualne zablode; to je tisto življenje, ki je že mnogo mladih ljudi privedlo do samoumorov ali pa v blaznico. Pretiravanje? Ne!!! Glej samo množiča se poročila o mladih samomorilcih! Krefc obtožuje sistem, obtožuje družbo, katere predstavniki hodijo med mladino kupovat duše, da bi z njo poživili smrdeče strankarske kadavre. Pred vsem pa je *»Človek mrtvaških lobanj«* strašna obtožba današnje nesodobne šole, ki ima na vesti vsa razdrta življenja:

»Razrušiti bi bilo treba to stavbo laži, gnusobe in šarlatanstva. Človeka vzgajajo v popolno nevednost, ne odstirajo mu luči, še tisto trohico življenske svetlobe, ki tli v njem, ubijejo s svojimi frazami in lažmi. Največ zločinov pa zakrivijo z dualizmom: tu telo — tam duša. Telo sploh zanikavajo, kakor da ga ni — duši pa govoré same bedastoče in laži.« —

Po dosedanjih delih sodeč, se bo razvil Krefc v dobrega socialnega pripovednika.

Drugi zastopnik socialnega romana je Jože Pahor, doma iz onega dela slovenske domovine, ki ga je po mirovni pogodbi zasedla Italija. Na tem ozemlju, ki je med svetovno vojno radi bližine fronte največ trpelo, se odigrava dejanje njegovega romana *»Medvladje«*. Medvladje je Pahorju doba propadanja in rušenja avstrijske moči, njej sledeči vseobči kaos in nastop novih sil. Pisatelj nam v lagodnem pripovedovanju skuša pokazati, kako se je ta doba odražala v družbi in posamezniku. Sociološko je razčlenil primorsko družbo v razrede in na predstavnikih teh razredov nam je skušal obrazložiti vse nasprotujoče si ideje in tendence, ki so razgibale tamošnji narod. V romanu so zastopani predstavniki starega, rušečega se sveta, kompromisarji, ki skušajo nasprotne tendence vzravnanati v komponento, v srednjo linijo, medtem ko raste iz porušenih in razbitih domov, kjer žive begunci in frontarji, komunizem. Nad vsemi temi silami pa zmaga končno terorizem fašistične organizacije. Roman se konča s popisom požara tržaških ladjedelnic, ki so jih zažgali delavci kot odgovor na napad fašistov na delavski list.

Pahor je izrazit epski talent, ki je v polnem razvoju. Vendar pa očituje njegov prvenec še mnogo nedostatkov — pred vsem preepsko raztegnjenost manj važnih dogodkov in pa pomanjkanje poudarka važnejših scen. Tej hibi se tudi ni odreknil v drugem svojem romanu, v *»Serenissimi«* (izhaja od l. 1928, v *»Ljubljanskem Zvonu«*). *»Serenissima«* je zgodovinsko socialni roman, ki nam — prav tako kot *»Medvladje«* — slika prelom med dvema dobama in sicer na tleh beneške republike. Dejanje je postavil pisatelj ob konec 16. stol., ko je bila beneška visoka družba na višku svoje sile.

moči in bogastva. V žarkih barvah nam slika pisatelj njeno razkošno življenje, obenem pa tudi njen moralni propad. Sredi korumpiranosti pa rasto iz tal že nove, osvežujoče, revolucionarne sile. — —

Novela s socialno tendenco piše Ivan Vuk. Doslej je izdal »Pravljice Iztoka« (1923.), kjer v pravljicni obliki rešuje pereče socialne probleme in vprašanja. Napisal je tudi nekaj črtic iz otroškega življenja. Njegovi spisi so priobčeni v raznih koledarjih, v revijah »Pod lipo«, »Svoboda«, »Mladika«, ameriškem »Proletarcu« in v beograjski »Budućnosti«. Znan je tudi kot dober prevajalec iz ruščine.

4.

»Življenje se drami v nihavah, ki so spale. Oči se odpirajo, iščejo luči, roke se iztezajo, iščejo ciljev.« (Ivan Cankar, Bela krizantema.)

Skoro štiri desetletja so pretekla, odkar so se pojavile prve strokovne in delavske kulturne organizacije na slovenskih tleh. Ta štiri desetletja pomenjajo trdo borbo za najvitalnejše življenske pravice, pomenjajo pa tudi trdo borbo na kulturnem polju, kjer je dosegel proletarijat že tudi prve uspehe. Slovenskemu delavstvu so se začeli odpirati svetovi, ki jih je preje komaj slutil, svetovi lepote, ki so bili doslej privilegij posedujočih. Delavsko gibanje je tudi pri nas odkrilo med množico skrite talente in jih je zbudilo k življenju. In žuljava roka, ki streže ves dan stroju, ki suče ves dan kladivo ali pa koplje globoko pod zemljo črne zaklade, ta žuljava roka prime zvečer za pero in iz duše vro verzi, vro čuvstva, ki jim ni enakih. Fabrike so zapele, rudarski revirji so zapeli! Na plan stopa nova kultura, ki bo nekoč zastrla sijaj in blesk dosedanje! In že danes je naša delavska mladina dokazala, da je vse govoričenje našega malome-

ščanskega sveta o manjši vrednosti človeka, ki opravlja težko ročno delo in ki se umaže ob njem, perfidna izmišljotina. In ta mladina je še dokazala, da pomenjata današnja šola in današnja izobrazba prokleta malo. — Res — ni še vse čisto zlato, ni še vse prava umetnina, kar pošiljajo delavci iz tovarn in rudokopov našim skromnim delavskim listom v objavo, vendar nam pa vse to dokazuje, da je v našem proletariatu usidranega mnogo smisla in mnogo volje za delo na kulturnem polju, da je njih srca objelo hrepenenje po luči, po solncu... In to nam je porok boljše bodočnosti! — Našteti vse delavske pesnike, bi bilo preveč! Omejiti se hočem samo na one, ki so najmarkantnejši predstavitelji naše proletarske književnosti.

Najboljši delavski pesnik je brezdvomno France Kozar, rudar-kopač iz Hrastnika. Pojavil se je najprej v družinskem listu »Pod lipo«, priznal ga je pa tudi že »Ljubljanski Zvon«. Vsaka Kozarjeva pesem je prepredena s trdno vero v Človeka. Njegova pesem se je sprostila ob ritmu vrtalnih strojev, ob zvoku kladiv in lopat; ona mu je spev množic, ritem dela, obenem pa tudi najlepša in najučinkovitejša oblika protesta proti tlačenju in krivici. Njegove pesmi, ki zvone v silnem, zanosnem ritmu, so kriki in klici človeštvu vesoljnega sveta. V svoje prsi je zajel Kozar vso Evropo, Ameriko, Anglijo... vso zemeljsko oblo; in na njej je mala slovenska domovina, ki jo ljubi in ki bi jo hotel videti drugačno, kot je. Ko čitaš njegove pesmi, moraš čutiti, da jih je pisal človek, ki hrepeni po svobodi in lepoti. Kozar je predhodnik onega tipa delavca in človeka, ki jih bo v množicah rodila šele bodočnost.

*Po ritmu in vsebini pesmi je Kozarju precej soroden Anton Sajovic, ki je vzrasel iz istega miljeja. Tudi Sajovic je brezdvomno talent, vendar je priobčil doslej še

premalo pesmi, da bi ga lahko natančneje karakterizirali.

Zelo plodovit delavski pesnik je Čulkovski. Njegovo življenje je bila prava gorkijada: bil je hlapec, lakaj, natarak, rudar, vagabund... Kot pesnik se odlikuje po živahni fantaziji, po nežnem, a nekoliko zagrenjenem čustvovanju. V izrazu je enostaven, radi česar se je še zlasti priljubil delavstvu. Je realist tudi po formi: vsebina mu je vse, oblika nič. Zanimajo ga zlasti politični problemi — domači in svetovni — in postal je naš najboljši politični pesnik, komentator političnih vprašanj.

Tone Čufar, mizar z Jesenic, je pesnik in dramatik. Njegove pesmi se odlikujejo po nežnosti in elegantnem slogu; snov jim je zajeta iz delavskega življenja. Doslej je napisal tri drame: »Jutranja molitev«, »Razbiti brod« in »Komedijski eks« (vse tri v rokopisu). Njegov dialog je sicer še nekoliko preepsko raztegnjen, vendar očituje Čufar močan dramski talent. Ko se bo rešil sentimentalnih scen, bo postal brezdvomno dober dramatik in njegove drame, ki imajo močno socialno tendenco, se

bodo uspešno igrane na naših delavskih odrih.

Kot pripovednik se je uveljavil bivši tovarniški delavec Lovro Kuhar iz Guštanja. Izdal je doslej zbirko novel »Povesti«, razen tega pa so izšle nekatere njegove novele tudi v listu »Pod lipo« in v »Ljubljanskem Zvonu«. Vse njegove novele se odlikujejo po ostrem realističnem opazovanju in se prijetno čitajo. V njih nam pisatelj opisuje vse, kar je doživel kot otrok pri svojih proletarskih starših, kot delavec v tovarni, kot brezposelni vagabund, kot vojak na fronti in kot ujetnik v Italiji. Prihodnje leto izda Cankarjeva družba njegov vojni roman »Doberdob«.

Nace Mihavec, delavec-samouk, piše male črtice iz proletarskega življenja.

V Ameriki se udejstvuje Ivan Molek (v Chicagu). Je pesnik in pripovednik. V pesmih opeva moderno tehniko in življenje ameriškega proletariata; prav dobre so tudi njegove novele, ki jim je snov povzeta tudi iz ameriškega življenja in ki se odlikujejo često po ostri satiri.

Mile Klopčič:

Graničarjevo hrepenenje.

(Iz Ši-Kinga.)

*Stoječa voda ne naplavi dračja na obalo.
Sam sem v noči. Pusto je srce,
ker dekle je moje onostran vodé.
Ni ga, da bi tu na straži z mano stalo.
Draga, nate mislim, mislim vsak večer.
Kdaj, ah kdaj prestopil bom domačo dver?*

*Stoječa voda ne naplavi dračja na obalo.
Sam sem. Ni meseca ne zvezd za mé,
ker dekle je moje onostran vodé.
Ni ga, da bi tu na straži z mano stalo.
Draga, nate mislim, mislim vsak večer.
Kdaj, ah kdaj prestopil bom domačo dver?*

*Stoječa voda ne naplavi dračja na obalo.
Vsi imajo vse. Jaz imam samo solzé,
ker dekle je moje onostran vodé.
Ni ga, da bi tu na straži z mano stalo.
Draga, nate mislim, mislim vsak večer.
Kdaj, le kdaj prestopil bom domačo dver?*

Cankar — priroda — alpinizem.

I.

Cankar ni bil pevec prirode, Cankar ni bil propovednik odporne sile. Cankar je bil mehak erotik. Tudi njegove slike iz prirode so človeške, psihologične. Cankar je bil umetnik tudi, ko je naslikal podobe iz prirode. Podal je bistvo prirode s par potezljaji. Podobe niso mrtvi obrazi, so luč in zvok, gibanje in življenje. Vsekdar so Cankarjeve slike vnanje prirode tesno združene z notranjim dogajanjem človeka, ki biva v njej. Prirodne slike niso le okvir za človeka, so z njim vzajemne ali, da se njegova duša tembolj dvigne ob prirodni sliki ali pa, da se bit prirode zliiva z njegovimi čustvi, jih jači ali šibi. Njegove prirodne slike ne podajajo barv in oblik, so duševna dogajanja, ki prevevajo prirodo in človeka v njej obenem. Svetlo sonce se često odraža na človeka protivno. Kontrast svetlobe še bolj poveča človekovo otožnost in tesnobo, siva megla pa se zliiva z boleštjo njegove duše in jo stopnjuje.

»Zvezde so svetile zmerom jasneje, na vzhodu se je belilo, vstajal je mesec in pričelo se je lesketati srebrno na snegu, ki je pokrival vso dolino. Noč je bila tako lepa, da je bilo Lojzetu mehko pri srcu. Hotel je zapeti fantovsko pesem, ali glas mu je bil tako hripav in sirov sredi tišine, da se ga je sam prestrašil.« (»Na klancu.«)

»Oblaki so se razmikali in rosna svetloba je zastajala od vzhoda. Leteli so sivi oblaki, sivi jezdecji preko jesenskega neba, preko tihe, sinje pokrajine, ki ji ni kraja nikjer. Pogrezali so se na obzorju, ali pogreznili se niso; Bog vedi, če niso bili obsojeni, da jezdijo neprestano, brez počitka in brez konca... In tam pod njimi, sredi sive, žalostne pokrajine, ki ji ni kraja nikjer, je stal morda mlad popotnik.« (»Novljan.«)

»Na nebu je zaplamenelo poletno solnce v svoji mogočnosti. Zrak odmeva od pesmi njegovih žarkov, je do vrha poln njegove zlate gloriole. Toliko, da ta gloriole ni popila

dvoje senc, ki sta se bili ponevedoma utrnili izpod noči in blodita izgubljeni tod in ondod. Prozorno telo se nestalno topi in ziblje, tenke noge se komaj dotikajo tal.«

»Ozri se naokoli, tovariš moj blodni, po tej lepoti, ki ji na svetu ni enake... za naju ne, ker najino srce jo je ovenčalo! Kamorkol se ozreš... na planine tam, ki so v solncu bela solnca, na gozdove pod njimi, ki spé od luči omamljeni, in še v sanjah na tihem prepevajo, na te holme, ki se vrste v zelenem vencu. sama sveta božja pota, na polja, od nebes blagoslovljena, v devetkratnem izobilju v nebesa vriskajoča, na loke in senožeti, na vasi, ki jih komaj razločiš od samih migljajočih belih plamenov... povsod, kamorkoli se ozreš, je tekla zibka tebi, meni in vsem, ki so najinega srca, lica in imena.« (»Podobe iz sanj.«)

»Sivo in nizko je nebo, da bi ga človek skoro z roko dosegel. V meglenem zraku še igrajo snežinke, padajo mrzle na obraz, na trepalnice. Popotnik hodi po razmočeni cesti, pogreza se do kolena v blatni sneg.« (»Judit.«)

»Noč jesenska je tam zunaj, ni ne zvezd, ne lune jasne; moje srce je otožno ni ne sreče, ne tolažbe.« (»Erotika.«)

»Noč pomladna je objela beli dvorec ob potoku; tam za vrtom izza gore prisijal je mrzli mesec.

In v sanjavi mesečini zasijalo je zidovje in navzgor polnočne sence stegale roké so črne.

V sobi . . . . . je ležala bolna mati.« (»Erotika.«)

»Ugasle luči. Kaj je res že jesen? Kaj je res nebo že nizko, mrzlo in megleno, listje velo na kostanju, senožet gola? Ali pa se je morda le mojega srca tehtnica nagnila na črno stran? Zares, moje motne oči so morda le vame zamaknjene, strmé v ta pusti hram, ki je hladin in prazen kakor ob selitvi, strmé v bledega gosta, ki trka na moje duri, pa ga vidijo preplašene povsod, na nebu, na kostanju, na senožeti. Ker je tako, da srce nikoli ne gleda drugam, nego v ogledalo.« (»Podobe iz sanj.«) Največ slik spremlja ljubezenske nalade.*

* Stimmung. Rabim besedo nalada iz češčine, ker nimamo v slovenščini prav odgovornega izraza.

»Nebo gori od zvezd nešteti,
z goré pihljá zefir lehak,
neznano hrepenenje diha
ta rosni mrak.

Na jasnem nebu sanja luna,
pod nebom sanja tihi svet.
v mesečini
obraz tvoj sveti se...« (»Erotika.«)

»Plavala je luna med oblaki,
mirno spalo mesto je pod njó;
... midva po cesti sva hodila
... o ljubezni govorila.

Plašč meglen je nad zemljo razstrt;
v snegu škriplje pod nogami cesta,
lepa ljubica mi je nezvesta.«
(»Erotika.«)

»Zunaj pod oblačnim nebom
sanjala je noč jesenska;
... midva roko v roki
v polumraku sva sedela.« (»Erotika.«)

Valovanje razkošja in dih ljube-
zenske strasti v plesni dvorani slika
kakor pravcato morje.

»Kakó blešči se morje to
v demantih in kristalih,
kakó pohotno ziblje se
v razkošnih mehkih valih.« (»Erotika.«)

»V pomladanski noči« opisuje pri-
zor, ki je pravo alpinsko navdahne-
nje. Fantazija človeka, »ki stoji nad
prepadom in gleda navzdol po nes-
končni ravnini, oškropljeni s solzami
jutranjega solnca, in gleda začuden,
ves otroško vesel in širi roké v ču-
dovitem hrepenenju, in širi roké in
se sklanja in trepeče in pada, in pada
in ne vidi, kakó rdé skale od njegove
krvi, ne čuti bolečine, ne strahu, ne
kesanja, in odpira velike, vesele oči
in gleda navzdol po neskončni rav-
nini, oškropljeni s solzami jutranjega
solnca, in vidi čudovite, vse bele de-
vice, obraze nedolžne, oči sanjajoče
in tiho smehljaje, poslušá pesmi,
otožne in sladke, in vzdihá od pijane,
razbrzdane sreče in iztega roké po
belih rokáh, ki trosijo rože na postelj
njegovo, in ne vidi, kakó rdé skale
od njegove krvi, in ne čuti, da mu
diha smrtni dih v obraz — takó je
meni v tem življenju mračnem.«
(»Knjiga za lahkomišelné ljudi.«)

Kjer Cankar v podobah postane
posebno mehak, tam se spominja
rodnega kraja.

»Vrhnika, prečuden kraj! V mehkem
domotožju mi zakoprni srce ob mislih nate.
Kdo te je videl z bdečimi očmi, kdo te je
spoznal? Šli so mimo, videli so bele ceste,
bele hiše in so šli dalje. Jaz pa sem ti po-
gledal v obraz kakor ljubljenu dekletu in
zdaj je moje srce bolno po tebi...»

Krāj ravni pod gozdom, pod temnim,
mogočnim Raskovcem sedi jata golobov;
bele peroti se leskečejo v solncu. Tam je
Vrhnika. Čez bore, čez hoje, od tihega Kra-
sa, od morja šumi burja, plane v ravan, po-
stane, vztrepeče, osupla in utolažena ob to-
liki lepoti.« (»Aleš iz Razora.«)

Krepko je zarisana podoba iz kmečkega
življenja:

»Sredi polja, šumečega, v solnce za-
maknjenega, je stala mlada ženska, kmetica.
Obraz ji je bil koščen, širok in temno za-
gorél, razodeval je tisto tiho moč, ki se ne
pozna in ne bahá, si naloži breme sama in
ga nosi brez nečimernosti, brez solze in
vzdihá. Poleg kmetice je stalo dekletce, na-
tanko materi podobno; v široka lica, v za-
gorele, do komolca gole roke, v bistre oči,
odsevajoče mladost in veselo moč. Obe pa
sta bili kakor utopljeni v opo'danski poletni
žar, bili sta blizu in bili sta daleč, povsod
in nikjer.«

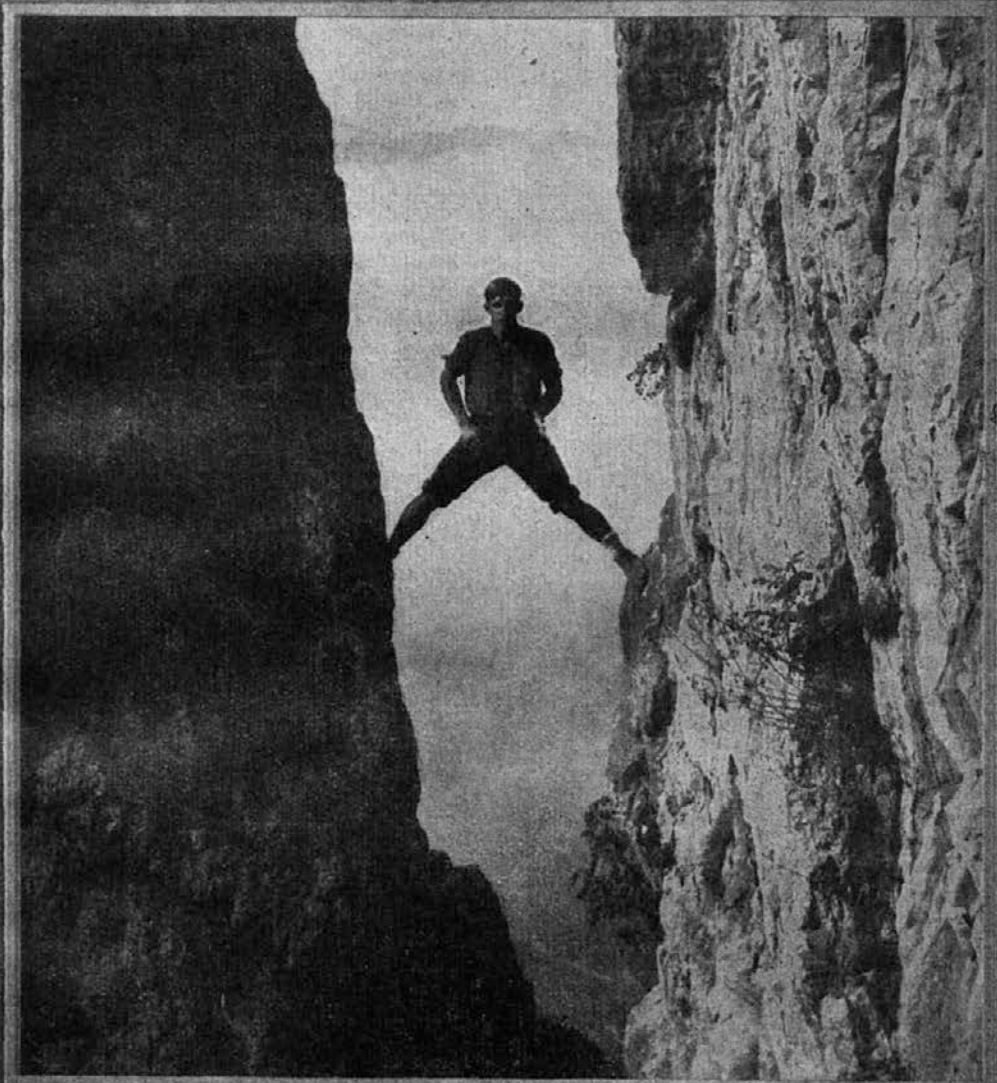
— in prazničnega miru nad zem-
ljo ondi:

»Nedelja. Iz tople, od rodovitne in bla-
godarne ljubezni spočite jesenske zemlje, iz
mirno vzdramljene, otroškega pričakovanja
polne noči je vzkliklo preslavno jutro. Megle,
ki so še leno dremale, so se vzdignile po-
časí nad rosne ravni, so se nató pognale
oblakoma proti nebu ter tam utonile v mladi
luči. Tiho je vztrepetalo v čistem zraku, za-
iskrilo se je na pokošenih senožetih, v zla-
tem vejevju bukev. Jelš in topo'ov. Tako je
nedeljsko solnce oznanilo svoje kraljevanje.

Oznanilo ga je brez glasú. Od nikoder
ni bilo ne pesmi, ne vriskanja, ne prazniške
besede. Iz doline, s hribov in gričev so se
pozdravljale in si odzdravljale bele cerkve;
ali molčale so. Le z očmi, svetlimi, žalost-
nimi so se spogledavale; in zeblo jih je, če-
prav so bile od gorkega solnca obžarjene.«
(»Podobe iz sanj.«)

Blejskega jezera se spominja z
mehkobo:

»Miha Jošt je slonel ob oknu in je gle-
dal na blejsko jezero, ki se je srebrilo v
jutranjem solncu. Njegovo željno srce je pilo
lepoto v globokih požirkih; bilo je kakor
okopano, očiščeno vseh grehov in skrbi. Kar

Drzne plezalne vaje na Turncu pod Šmarno goro.

Je bilo nelepega, grenkega in težkega v preteklosti, je zatonilo za daljne gore, komaj da je ostal spomin.« (»Volja in moč.«)

»Jesen, koncem septembra in začetkom oktobra so na Bledu najlepše noči. Takrat zvezde ožive; mila, čista in topla je njih luč, kakor luč nedolžnih otroških oči. Razgledujejo se v jezeru ter se smehljajo v svoji lepoti.« (»Milan in Milena.«)

Drugod mu je priroda in cvetje simbol smrti, človek zlobe.

»Tam so cvetele jabolane; nekatere so bile čisto bele, druge so imele na mehkih lističih rahel rožnat dih, kakor se prikaže jutraj na otroških licih. Pod jabolani se je razprostirala bleščeča sinja preproga potočnic, tako nagosto tkana, da je trava komaj dihala in se poganjala trudoma k luči. Po tej lepoti se je znač gozda, še v meglenem somraku dremajočega, razgledavalo jutranje solnce, neba in zemlje svetlooki gospodar.

Utrgal sem potočnico in sem ji rekel: »Kaj nič ne vidiš, ti mala, nedolžna? Kaj

nič ne veš? Saj je to čisto drugo solnce, saj je čisto druga pomlad! Ti pa si, kakor si bila!« Čez pet minut je potočnica v moji vroči roki uvenela, izdihnila. Presunil me je strah, ko sem jo videl mrtvo in ko sem se spomnil na vse tiste, ki sem jih bil pohodil brez misli in brez kesanja: »Človek si; in smrt je tvoj spomin!«

Napotil sem se v gozd. Vse je bilo tam, kakor prejšnje čase, prav nikjer ni bilo znamenja trohnobe, nikjer ni dišalo po nezakopanih truplih. Izza visokih, temnih smrek se je lesketalo sočno listje mladih hrastov; tla so bila vsa preprežena s svežim praprotnjem in širokimi njivami borovnic; kraj poti se je prikazala, me je tiho izpod listja pozdravila zakasnela vijolica, tam se je zasvetila vrsta belih marjetic, v globokem zatišju se je skrivala plaho stisnjena družba razcevelih šmarnic. Nežno, zlatozeleno cvetje mladih smrek in borovcev je z žarkimi venci ovijalo zamolklo vejevje. Tak cvet, ki je imel natanko podob grškega križa, sem utrgal, sem ga pobožal in sem mu rekel: »Ti zlatozeleni mehki cvet, ti nebolgljeni, kaj nič ne veš? Kaj ne veš, kako hudo nam je na

France Kozar:

Cestar.

Sleherni dan ga vidim, srečavam,
pozdravljam.

Sleherni dan, sleherni dan...

Sključeno hodi z lopato v rokâh in pometa,
čisti,

razkopava jarke obcestne, cesto in ceste,
od jutra do večera,
dan na dan,
leto na leto...

Kakor v večnost, v neskončnost pojô
je ritem njegovega dela,

in cestar s kraljevsko brošo na čelu klobuka
od solnca ožganega,

čisti in pometa jarke obcestne, cesto in ceste.

In to enoličje njegovega dela
nam razodeva spoštljivi obraz.

Kadarkoli ga vidim, srečavam, pozdravljam,
zaznavam globoko in verno:

nekoč mu z žgočo bolj
nas razdejanih ljudi grenko in lepo porečem:
Ti cestar Martin ali Miha,

ti, ki si skrit in pogreznjen vase v molčanju,
in samo delaš, se pehaš in mučiš,
mar hočeš nekoč nam pomagati,

da našo cesto očistimo,

cesto našega življenja, našega trpljenja
cesto, čigar kažipot

popelje nas v neskončnosti svobod?

Sleherni dan ga vidim, srečavam,
pozdravljam

in najsi je Martin ali Miha ali Jožu,

vem le tako verno in globoko,

da z lopato v rokâh pojde z nami,

ko ga pesem naša zamami,

pesem bitve nad prokletjem zmagujoče,

pesem nove zemlje, nove svobode pojôče.

O, saj vse ceste črne gredó v smer,

kjer je solnce, očiščenje, in svobode pir!

svetu? Veseli se luči, kakor da je še zmerom tista gorka luč! Pišeš življenje in ga ljubiš, kakor, da je še zmerom tisto mlado življenje! Ti nedolžni, nespametni cvet! Čez pet minut je ta cvet usahlil in obledel; zasegla ga je smrt, ko je šel človek mimo.»

»Vsem sije to majsko solnce, čmrlju in mravljincu, senicam in ščinkovcem, praproti in šmarnicam, hrastom, smrekam in borovcem, vsem božjim stvarjem, le človeku ne, človeku, ki ima dušo, razum in voljo, le srca ne.« (»Podoba iz sanj.«)

Lepota prirode je Cankarju kontrast človeka, ki biva v njej z vso svojo bedo in tesnobo. Otožna priroda mu še pogloblja duševno bol in razširja njegovo zapuščenost. Cankar kot psiholog stiče po tajnih predalih človeškega srca. Prirodo nam slika vsekdar v tesni zvezi s človeškim čustvovanjem, z notranjimi boji. A Cankar ima resnico in pravico zapuščenega, trpečega človeka na prvem mestu in v »Beli krizantemi« piše: »Resnica je posoda vsega drugega: lepote, svobode, večnega življenja.«*

* Cankarja so mi njegovi prijatelji čez poletje leta 1912 izročili, da bi ga streznil in pridobil za življenje v prirodi. Cankar me je takrat imel v čišlih. Bil je nekaj tednov z menoj v Kranjski gori, a zaman sem ga opozarjal na veličastije alpske prirode, zaman skušal pridobiti za svobodno, radostno gibanje v prirodi, v svežem alpskem vzduhu in oživljajočem solncu. Nisem ga mogel spraviti nikamor. Tudi v njegovih spisih ni ostalo o tem sledu. Nisem ga mogel pripraviti niti za lažje, če še tako zanimive ture. Spravila ga je na Vršič edino le vesela deklinška družba. Takrat je hodil baje prav dobro. Značilno za Cankarja je, da ga veličastje prirode same ni mikalo, pač pa vesele mladenke. Skoraj porogljivo mi je pisal z doma na Vršiču dne 19. avgusta 1912 razglednico: »Res je — česar nobena sila ne premore, to premore ženska, posebno Jožica. Prav dobro je šlo; pa naj reče, da ne! Ivan Cankar — Pavla — Jožica. Hodila sva večkrat v spremstvu mojih otrok. Cankar je imel rad otroke. Nekoč sem jih zapeljal v borov gozd v bližini Kranjske gore. Prišli smo do strme stene, kakih 10 m visoke, krušljivega kamenja. Starejša dva moja fanta sta razživljena takoj poskusila poplezati nanjo. Stena je bila precej vstromljena in nekoliko težka. Poizkusala sta, a ni šlo. Razložil sem jima potem, kako je skala zgrajena in kje daje možnost pristopa. Poizkusila sta znova, eden za drugim,

in šlo je. Cankar je ves otrpel in z neko bojaznijo opazoval otroka in mene. Vedel je, da imam svoja fanta rad in ni mogel razumeti, kako in zakaj ju pustim iskati nevarnosti. Dečka sta eden za drugim skalo hladnokrvno preplezala. Cankar mi je pozneje enkrat očital, kako sem kot oče mogel gledati z mirnim očesom, ko pleza otrok po tako nevarnem mestu. Čital je sicer tudi v mojih očeh, da sledim vsakemu gibljaju in da sem pripravljen priskočiti. Čudil se je tudi mirnosti otrok, ki sta mir prevzela od mene. Tudi pozneje se je Cankar spominjal o tem dogodku, dorazumeti pa me ni mogel. Tako sem mu na novo leto 1913 pisal:

»Najprej po stari šegi hvala za voščilo in tudi Vam vse dobro. Poslali ste mi oltarček mamke Božje na Rožniku, zatorej sklepam, da ste se kot izkesan grešnik zopet vrnili pod okrilje Madone. Odkar sem bil z Vami skupaj v Kranjski gori, se prav nič ne čudim, da ne morete imeti nobene energije za vsakdanje življenje. Čudim se le na sploh, da naši tako nadarjeni akademiki, in morda ravno najbolj nadarjeni, sploh vidijo kak obraz** življenja v pohajanju in obnašanju po gostilnah in krčmah brez cilja in volje. Mnogo sem premišljal o tem, kako to, da morete živeti tako življenje, kakor v Kranjski gori in še manj sem si mogel predstavljati, da morete živeti ono življenje na Rožniku. Seveda sodim po sebi. Moj duh je šele takrat prost in svež, kadar sem opravil dolžnosti vsakdanjega življenja. V izvanrednosti niti ne vidim zabave in ne najdem zadovoljstva. Vaše življenje pa se mi je zdelo kakor počasen samomor.

Vesel sem bil svojčas poročila dr. Reja, da pojedete v Pariz in sem vsaj toliko računil na Vaše bivanje v Kranjski gori, da osveži Vašo voljo vsaj, da se odtrgate od Ljubljane. Prav resnično žalosten sem bil, ko sem izvedel, da ste zopet na Rožniku. Hočete napredovati, hočete nadkriliti vse druge in vendar to ni mogoče, ako ostanete tam, kjer je mogoče samo nazadovanje. Ne verjamem, da bi se v takem življenju, kakor je na Rožniku, osamosvojili. Več svobode vžival bi jaz v najtesnejši ječi, kakor pa v položaju kakor Vi na Rožniku. Nikakor ne mislite, da Vam očitam, vsak naj dela po svoje, kar hoče. Ali Vi ste že dolgo odgovoren ne le sebi, ampak vsemu slovenskemu ljudstvu ravno, ker ste se tako visoko dvignili iz njegove mase.

Torej še enkrat vse dobro v novem letu!«

** Obraz mi ni Gesicht, za kar rabim lice, obličje, ampak Gestalt, Miene, n. pr. obraz telesa, ona dela obraze, obraz življenja. Cankar izrazov ne loči, glej »Podobe iz sanj« str. 122—3. Pisal mi je na neke moje opazke glede oblike dne 29. marca 1918 takole: »Velecenjeni gospod doktor! Ne za-

merite mi, prosim, da odgovorim tako pozno. Ali stvar je taka — in žalostna je — da rajši napišem novelo kot pismo.

V odgovor na Vaše opazke najpoprej in v poglavitnem tole:

Zavedam se v vrhani meri, da jo glede gramatike včasih korenito polomim. Rajni Levec, moj izvrstni učitelj, me je tekom treh let samo enkrat izprašal iz slovnice in tako nikoli več. Rekel je, da je dovolj, če študent dobro govori in piše in v maturitetno spričevalo mi je napisal: »vorzüglich, bei besonders hervorragender Leistung.«

Za slovnico se res nisem zanimal nikdar v svojem življenju. Kadar pišem mi je edina skrb, da jasno povem, kar mislim,

in pa, da natanko do najtišje nijanse čuti z mano tisti, za kogar pišem. Tako se zgodi, da včasih v edoma zagrešim nepravilno slovniško obliko. Kajti, če mi je treba kdaj izbirati med slovniško čednostjo na eni strani ter med jasnostjo in lepoto sloga na drugi, se odločim takoj za slovniško nepravilnost.

Še druge važne stvari so, ki bi jih po pravici moral na široko razpresti. N. pr. 1. Ritem v slogu je važnejši od slovnice. 2. Ritem je odvisen od vsebine. 3. Beseda je odvisna od ritma. 4. Treba je čistega soglasja med samoglasniki in soglasniki.

Takih pravil je še veliko število; človek jih nosi sam v sebi, zapisana niso nikjer.

Treba je, kakor Vam je
znano, brati vsako stvar
~~už~~ naglas. In sedaj sodi
o jeziku edino polliceaus
sodnik: niko.

Oprosdite mi, velečenjsi
gospod Doktor, da sem Vam
odgovoril kar tako nasplošno.
Upam, da boše razumeli
moje stališče, dasi ga
najhitreje boše odobraval.

Z odličnim spoštovanjem
Vas pozdravlja

Ljubljana, Ivan Cankar
29. marca 1918.

II.

Če ni Cankar poet prirode, še manj pa alpske prirode, pa je prvi poet slovenskega proletarca, poet trpečega, zaslužjenega izmučenega človeka, v katerem se oglašča prvi odpor. Izklesal nam je obraz hlapca Jerneja, t. j. prvi slovenski proletarec, ki pride do spoznanja.

Slovenski proletarec, kakor Cankar, je prišel neposredno iz kmečke rodne grude, proti narodi je stal ravnodušno, vsaj navidezno. Saj se je tudi prosvitljeni proletarijat kulturnih društev takrat komaj rešil iz duhovnih okovov nepismenosti in odvisnosti. Tudi tam se ljubezen do prirode in alpinizem nista mogla javiti, dokler ni bil dovojevan prvi boj proletarijata za politično, strokovno, gospodarsko in prosvetno svobodo. Alpinizem pa je najmodernejši pojav kulturnega probujenja človeka današnje dobe. Kot tak, je bil najprej pristopen meščanskim krogom in šele odtod je prevzel idejo proletarijat takrat, ko mu je zasijala prva zora svobode.

Po veliki svetovni vojni se je pričela druga doba življenja proletarijata. Proletarijat se je jel zavedati z vso silo, da mora biti kultura vsečloveška in da proletarijat zavlada svet takrat, ko mu bo vsečloveška kultura pristopna v celem obsegu. Takrat je proletarec postal tudi alpinist. Globoko nam slika to stremljenje dunajska »Arbeiter Zeitung«, ko poroča o smučarski nezgodi, ki je zahtevala 13 žrtev, takole: »Trinajst mladih delavcev! Vsi žalujemo za njimi. Žrtve mrzle prirodne sile. Molčé klonimo vsi čelo pred večno nesmiselnostjo prirode. In pri vsej grozoti, pri vsem pretresanju čutimo tragično lepoto te smrti, čujemo radosten krik pred podorom. Sedemnajst mladih delavcev se je napotilo, da bi pozabili vso revo in muko vsakdanjega življenja, da bi uživali teden dni prostosti, vdihavali s polnim duškom vzduh svobode. Hrepenenje vsake mladosti, drznost vsake mladosti je

bila v njih, hrepenenje iti navzgor. drznost, ki ljubi opasnost, da jo premaga. Kvišku! Kvišku! To je ponosno čustvo življenja alpinista. Kvišku! Kvišku! To je bilo njih zadnje doživetje.« Lepe besede ob tragični smrti mladih bitij, ki so iskala v grozoti veličastne prirode odlastka za telo in dušo ter so pri tem poginila, povedó bolje kot vsi razlogi pomen alpinistike za proletarca. Alpinski sport kot moderni kolektivni pojav je eden izmed plodov razvitega kapitalističnega sistema. Hrepenenje po svobodi modernega človeka je odraz zaslužjenja njegovega po stroju in birokratizmu v državi. Nikjer človek ne najde iz njega izhoda v tako polni meri kakor v gorski narodi. Kar miška modernega človeka najbolj je, da se udejstvuje ves, da uveljavi vse svoje sposobnosti telesa in duše. Nikjer telesne sile: gibčnost in žilavost, duševne: pogum in neustrašenost ter volja, ne pridejo do tako polne veljave nego pri udejstvovanju človeka v visokih gorah, pri plezanju in smučanju. Vse to neprisiljeno. Iz mogočnega veselja do telesnega truda in zavest lastne moči in radosti življenja v svežem gorskem vzduhu na oživljajočem solncu, v družbi enako veselih in jakih tovarišev!

Alpinistika v svojem bistvu je sport, dasi visok, najblažji sport. Bistveni moment sporta je ravno svobodno udejstvovanje telesne in umstvene sile v polni zavesti. Ti momenti blažijo vse sporte, tvorijo vzgojno sredstvo za telo in dušo. Tudi pri danes najbolj vidnem sportu — nogometu — tvorita ta dva momenta njegov pomen za človeško družbo. Ker vsaka zavest sile vodi človeka v tekmo, radi tega je tekma pri mnogih sportih odločilni moment. Tako pri lahki atletiki, pri teku skoraž na prvem mestu, stopa moment tekme. Ako se pri sportu puščajo v nemar glavni duhovni vzgojni momenti, gojitev jakega, zdravega in lepega telesa, vsestransko razvitje vztrajnosti, vzdržljivosti, poguma in

tovarištva, sport podivja. Takega sporta se je končno kapitalizem polastil, da nudi velikim masam svojevrstno zabavo, kakor nekdanji rimski vitezi nižjemu ljudstvu — rimski cirkus, zabava, ki naj mase odteguje od razumevanja življenjskega boja. Radi tega je razumni del proletarijata videl dolgo časa v sportu le zabavo meščanskih slojev in mu je stal ravnodušno, skoraj sovražno nasproti. Ko pa je proletarijat izvedel svojo politično, gospodarsko, strokovno in prosvetno organizacijo, se je moral zavedeti tudi pomena čistejšega sporta za lastno vzgojo. Saj je sportu bila sprva zoprna tudi cer-

sa in uma. Iz notranje sile sporta samega prihajajo tudi bistveni momenti sporta sami na dan. Sport ne more biti le zabavni cirkus, ampak higijenično in etično postaja sport eden splošnih kolektivnih pojavov moderne kulture. Proletarijat radi tega v sportnih četah organizira svojo mladino.

Človek je od nekdanj čutil vpliv lepote veličastja prirode na svoj um. Poezija vseh narodov sveta ima velik del svoje vsebine v opevanju lepote prirode, ki vzporedno vpliva na notranjega človeka. Lepota in milina prirode spremlja njega srčno radost in otožnost. Sveži vzduh in blesteče

Med počivanjem na Velikem sedlu.

kev, posebno katoliška. Že razgaljenost udov pri atletiki in nogometu je bila duhovščini zoprna. A, kakor se je cerkev povsod in vsekdar brž prilagodila potrebam mase, tako je tudi ona spoznala vzgojno stran sporta in danes njene posvetne organizacije gojé vzporedno z meščani in proletarijatom sport v vseh panogah. Enako kakor cerkev, le pozneje, je tudi država prišla do spoznanja pomena sporta. Ako upoštevamo zgodovinski razvoj sporta do danes, razumemo, zakaj država in cerkev in družba sport goji in uveljavlja. Nevzdržni pristop ljudskih mas do sporta, je sploh najboljši dokaz njegove potrebe in moči, potrebe tele-

solnce dviga upadel um človeka, sive megle, sihrav dež dela človeka otožnega. Vse to pa je na človeka le podzavestno vplivalo. Šele, ko je z razvojem intelekta in po tehniki človek jel spoznavati in vladati prirodo, je dobil vpogled v trajnost njenih sil, ko je znal le-te zase izkoriščati, se mu je šele odprla zavest nje lepote in mogočnosti. Radi tega se je čustvo prirode, ljubezen do prirode izrazito pojavila šele v moderni dobi, lahko rečemo takrat, ko so prirodoslovne vede jele postajati last ljudstva. V alpinizmu pa se s spoznavanjem prirode, z ljubeznijo do visokih gor posebno vzbuja vzgojni sportni moment. Lepota in živost gorskega

cvetja, veličastje skalnatih skladov in navpičnih sten, sneženih opasti in blestečih ledenikov, svetlost ozračja vabi človeka v gore. Slast lepote in obujenega živčevja mu dvigne voljo in telesno silo. S to stopi v boj z orjaškimi silami navidezno sovražne prirode. V strmi steni, v razpoklem ledeniku in grozčih plazovih vidi odporno silo gore. V tesni zvezi najblažjega človeškega čuta, ljubezni do prirode, spoštovanja do nje veličastja, s svobodno voljo in nevzdržnim pogumom, v zavesti lastne moči stopi na plan alpinist kot sportnik.

njegovega udejstvovanja zavest velikosti prirode in zavest njegovega uma v odporni borbi, v borbi za spoznanje lastnih moči. Tudi smučarja, kateremu je v dolini glavna zabava hitrost, spretnost in tek, v neznanski lepoti sneženih gorskih poljan in gorskih plazov, objame lepota zimske prirode ter mu blaži in dviga um.

Alpinistika kot sport že po lastni vsebini izključuje tekmo in rekord in si s tem postavlja etične in estetične meje. V tem je pomembnost alpinistike za vzgojo modernega človeka.

Smučarji pri vežbanju.

Alpinistika ima najizrazitejšo svojo obliko v plezanju, pozimi v smučarjenju. Dočim navadni sport zaide v svojem preširokem razvoju v tekmo, rekord in profesionalstvo, alpinistiko predvsem varuje ljubezen do prirode, ker ni tekmecev. Kakor vsako človeško udejstvovanje, tudi alpinistika lahko zbohota, tudi alpinist-sportnik skuša tekmovati z drugimi po času in težkoči plezanja, po številu zmaganih vrhov in sten. A ravno moment čuvstva prirode reagira skoraj avtomatično proti zlorabi alpinistike. Tudi plezalca, ki je iskal sprva zgolj sportnega zadoščenja v plezanju v steni, lepota in grozota prirode prevzame tako, da mu postane bistvo

Značilna za kulturno gibanje alpinizma je okoliščina, da je proletarijat v naravnem razvoju vstopil v alpinistiko in da ravno proletarijat posebno povdarja etično in estetično stran alpinizma. Kakor je kapitalizem na meščanstvu skoraj zatémnil vzgojni moment sporta, tako ga proletarijat povdarja. Fabrika in tehnika zatre človeku telo in um, alpinistika mu prinaša svobodo, samovoljo udejstvovanja telesnega in duševnega. Alpinistika je beg od prisilnega dela, od mezdne sužnosti, je svobodno izživljanje v preprosti, svobodni prirodi.

Tudi takrat, ko je proletarijat velikih mest bil vprežen v celodnevno delo, ko so vse njegove organizacije

bile strnjene v proletarističnem razrednem boju, tudi takrat si je marsikateri delavec iskal z izletom v sveži, zeleni okolici mesta odlastek od dela in mestnega prahu. Čut sebeohrane, skrb za zdravje žene in otrok je gnala proletarske družine v gozd in na goro. Ako je že meščan, ki ima vsak dan odlastek, iskal osveženja v prirodi, toliko bolj je morala blagodejno vplivati na delavca, ki je ves teden tičal v smradu in prahu velikih fabrik, ko je stopil v nedeljo v osvežujoči vzduh in pod vzbujajoče solnce. Bil je to prvi korak proletarca v istinito življenje. Saj je do tedaj v svoji gospodarski tesnobi delavec iskal na praznik rešitve le v krčmi. Cel teden je zavžival ob težkem delu neokusno plažo, zato je v nedeljo iskal premembe. Vsaj enkrat na teden, na praznik, ko je v soboto prejel svojo uborno mezdo, naj bi se poživil, želja po kosu mesa in litru vina! Četudi se je v nedeljo pozno vinen vračal domov z ženo in otroci v svojo tesno sobo, četudi je v ponedeljek šel na delo s težko glavo, je vseeno čutil vpliv boljše hrane in težko je čakal druge nedelje.

Prav slika francoski zgodovinar Michelet biologični pomen uživanja alkohola. Pravi, da je najtemeljnejši nagon človeka iskanje zavesti moči. Vpliv alkohola pa je ravno oni moment, ki človeku podžge srce, da živaheje polje, da se v okrvljenih možganih razprostre bujna fantazija, da se napro mišice in volja.

Tako je teklo življenje delavca od leta do leta, dokler je bilo vsaj nekaj zaslužka. Marsikateri starejši proletarec, ki ni poznal drugega življenja, se spominja le onih par veselih ur v družbi in pri vinu. Kar človeku dobro dé, to išče. Človek pozabi na vse bolečine in nezgode, četudi so bile trajne, v spominu mu ostanejo le svetli, četudi kratki momenti, delavcu-mezdniku ni bilo danih drugih svetlih momentov kakor onih, ko ga je alkohol podžgal v šumni, veseli dru-

ščini krčme, kakor poje hrvatska pesem:

»Za jedan časak radosti
hiljadu dana žalosti!«

Alkohol je bil oživljenje in pozabljenje! Koliko žrtev je alkohol pri proletarijatu zahteval na zdravju in umu in vendar je žena pijanila z možem, ter prenašala često njegove kletve in udarce le, da je smela ž njim. Otrok je izgubil spoštovanje do očeta, ki se je primajal iz krčme. Proletarec v svoji telesni in duševni bedi, izmučen od dela v fabriki, je živel tako živalsko življenje. Le redko kdo je iskal odlastka v preprosti zabavi, veselja v rajanju otrok po travniku, razvedrila v petju s tovariši ter se vrnil z radostnimi spomini na težko delo nazaj v tovarno. Beda je proletarca pozivala na boj, ta mu je odrl pogled na istinito življenje, prvo rešitev je iskal in našel v boju za človeka vredno življenje. Ta boj ga je najpoprej duševno ojačil. V stopnjevanem boju so neizmerne žrtve dvigale vedno bolj njegove moči, usmerjale um v bodočnost. Združenje v organizacijah, sestanki v prostem času so ga odvrlekli od krčme in alkohola. Delovanje na zborih mu je dvignilo pogled od nizkega vsakdanjega življenja, začel si je prosvete. Poleg politične, strokovne in združene organizacije si je vzgojil sam svojo prosveto v pevskih zborih, telovadnih in sportnih četah, družinskih izletih. S prosveto zahteva šele proletarec plod svojega dela zase. Jel se je čutiti v delu in tehniki gospodarja in kakor se delavec zaveda vsemogočnosti dela in tehnike, tako se znova in znova obuja v njem jaka, samostojna osebnost. Ko si je proletarec priboril boljšo mezdo, nedeljski počitek, osemurni delavnik, zavarovanje za bolezen in brezposelnost, ko se je s ponosom zavedel svoje prve zmage, v družbi tovarišev, ramo ob rami, se je jela vzbujati v njem tudi želja po udejstvovanju lastne osebnosti. Vsečloveška sila je jela v

njem vzbujati željo po lepoti in do-
broti. V izletu in popotovanju išče
zdravja in odlastka od dela, v sportu
išče udejstvovanja lastne telesne si-
le. Ako da alkohol trenutek oživlje-
nje, ki se plača s trajno bedo in su-
ženjstvom, pa nasprotno momenti
truda pri sportu in alpinistiki vstvar-
jajo nove sile in trajno radost in
zdravje. V sportu, gimnastiki in al-
pinistiki se zaveda proletarec pome-
na telesne vzgoje v harmoniji telesa
in uma. Šele v alpinizmu pa naj išče
in najde polno udejstvovanje svoje
notranjosti, se zaveda velikosti pri-
rode, v boju v gorah, ne čuti več
strahu in trepeta pred prirodnimi si-
lami. Kakor je premagal muke fa-
bričnega dela, tako se čuti gospoda
tudi v prirodi, čuti se, da je del te
prirode, da je njegova sila vsepri-
rodna sila. V alpinizmu pride do ve-
ljave kipeča želja človeka: kvišku
do gorskih vrhov, kvišku do silnih
višav, kvišku do polne svobode!

Tudi slovenski proletarijat je ho-
dil pota vsega človeštva. Sprva pre-
ganjan v svojih bojnih organizacijah,
brez politične in gospodarske pravice
je prišel po lastnem stremljenju do
prosvete. Naš slovenski proletarijat
je končno v prosvetnem društvu
»Svoboda« našel svoje središče, svo-
je estetično in etično udejstvovanje
v telovadbi, sportu, petju in končno
v spoznavanju prirode v alpinizmu.
Ustanavlja si sedaj svoje alpinsko
združenje. Društvo »Prijatelji priro-
de« naj obuja spoznanje in veselje
do prirodne lepote, izleti v gozd in
gore poleti in pozimi naj izpodbijejo
duhomorno, zadušno nedeljsko krč-
mo, naj ga odtrgajo docela od vpliva
alkohola.

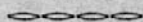
Slovenija potroši vsako leto za
alkohol milijarde. Ali ni to najvišji
odstotek težko prislužene tedenske
mezde, ali ni to denar delavca-prole-
tarca? Koliko bi si delavec ustvaril
za svoje bojne organizacije in pro-

sveto, ko bi od leta do leta ogromna
vsota šla za ustanavljanje higijenič-
nih in prosvetnih zavodov? Radi te-
ga ven v prirodo, proč od alkohola,
izgubljene milijarde naj postanejo
plodonosne za zgradbe delavskih in
sportnih domov! Ljubezen do priro-
de, sport in alpinizem reši problem
alkoholizma in sifilide. Alkohol in po-
manjkanje solnca in vzduha je oče
tuberkuloze, te proletarske bolezni.
nele vsled težkega vsakdanjega de-
la, ampak tudi iz prostovoljnega za-
strupljanja krvi. Sifilida pa je sprem-
ljevalka alkohola, spremljevalka du-
ševne bede.

Zgrni se proletarijat v neskončno
lepo in blagodejno prirodo!

Izlet v prirodo, pristop v svobod-
nem trudu, v družbi na visoko goro,
ti pokaže tudi zdravega in umnega
dekleta, tam izbiraj družico in rodi-
teljico novega, čvrstega plemena!
Ljubezen do prirode ti spremljaj lju-
bezen do tovarišice, do družice.

Delavski mladeniči, kladivo in
kosa sta vam vstvarila jake mišice.
gibčni stas! A, šele, ko spoznaš le-
poto prirode, veličastje alpskih gor,
se vzbudi v tebi tudi ponos telesne
in umske sile! Ritem tvojega težkega
dela je pripravil tudi tvoj duh za pre-
maganje gorske stene. V boju z njo
se ti izvije iz prsi klic: »nevzdržno
kvišku!« V gorah najdeš svobodno
delo. Ko si zmagal s tovariši grozečo
prirodo, pa se vračaš za nakovalo,
vidiš, da je delo in trud ustvarilo člo-
veški um, vse bogastvo in tudi vse
želje po spoznanju in svobodi. Kakor
najdeš veliko svobodo v boju in tru-
du z gorami, tako pripravljen boš za
borbo za osvoboditev vsakdanjega
dela. Več ne boš služil za nabiranje
brezplodnega bogatstva, plodovi tvo-
jega dela naj služijo jakosti in lepoti
tvojega telesa in življenja. Takrat
najdeš svobodo tudi pri vsakdanjem
delu, delo bo vsečloveško delo:
»vedno višje, kvišku, kvišku!«

Bele noči.

(Iz zgodb mojega drugega Jaza.)

Bjelyje noči, kak v skazkije prekrasnyje,
laskovyj šepot berjoz,
ptic ščebetanje, zvuki nejasnyje —
carstvo tainstvennyh grjoz...

N. Šefer.

Pozdravljene bele noči...

— — — — —
Ste se ustavili kdaj v življenju na cesti, ko se je spuščal na zemljo večerni somrak, odevaje v sivi pajčolan, pretkan s črnimi nitmi noči, vse prostranstvo?

Ste se ustavili in se zagledali vanj?

Na nebu je bilo še svetlo, še so trepetali poslednji pozdravi zatonele žarkov solnca, a zemlja se je zavijala v tisti pajčolanasti plašč, sivi, kakor listje topolov. Tišina je zavladala okrog vas, taka tišina, kakršne se spominjate iz otroških let, ko se je pripravljala babica, da vam, otrokom, pripoveduje pravljice o zakletih kraljičinah, o povodnjem možu, o prekrasnih vilah... O življenju, ki se vam je zdelo neverjetno, nemogoče, a ga je bilo vendar vse polno okrog vas in v vas... A vi, otroci, ste molčali v pričakovanju in v dušah vam je bilo tako nepoznano svečano, kakor človeku, prestopivšemu prag cerkve v tujini, katere še ni nikdar videl, a samo slišal, da stoji nekje vsa tajinstvena in krasna. Ko pa si jo je ogledal v notranjosti, je bila tako poznana, kakor domača. Z vami vred pa je molčal celo mrak in vse okrog vas.

Ste se zagledali kedaj v tak somrak?

Na nebu so se odpirale blesteče oči zvezd, kakor da se pravkar prebujajo in gledajo na zemljo, pošiljajoč ji pozdrav. No, tiste oči niso bile tako blesteče, kakor so blesteče v temnih, nočnih večerih. Sanjajoče na pol, na pol bdeče so bile, podobne očesu dekleta, katerega vzbudi jutro belega dne, a pod vtiskom prelepih

sanj mižaje misli o njih, boječ se jih utopiti v jutranji svetlobi. V vejah belih brez je šelestelo listje s tihim, sanjajočim šepetom. S takim šepetom uspava mati svoje dete, radujoč se v duši njegovega čistega usmeva, tako prelestnega in milega, s kakršnim se usmevajo samo srca, ustvarjajoča paradiz... Somrak pa je zavijal v svoj sivi pajčolan, pretkan s črnimi nitmi noči vse prostranstvo in vse predmete s tako nežnostjo in skrbjo, kakor zavija mlada žena svoj poročni venec, viden, dragocen spomenik sanjajoče mladosti, polne snežnobelih pravljič, zamenjane z bedečim življenjem, v katerem se redkokedaj oglasi pravljichen glas iz minulih dni. Zavijal je zemljo, da le-ta, kakor človek, posedi v prijetnem hladu in posanjari o rečeh, ki so shranjene v duši.

Ste se zagledali kdaj v tak somrak?

Pred vas so stopile podobe, nejasne, kakršnih še niste videli, komaj da se jih spominjate iz sanj, sedale k vam in govorile z vami. Poslušali ste pravljice tistih nepoznanih prijateljev, sedajočih k vam, govorečih z vami in sladka lenoba se vam je razlivala po žilah. Po licih pa vas je poljubljal večerni vetrič in vas objemal s svojimi osvežujočimi krili. Nejasna želja vam je pošepetavala nekje, da bi se dvignili in šli v posteljo. A vi ste se nehote stiskali k nepoznanim, ki so prisedali k vam in prosili v mislih, naj vam govorite mnogo, mnogo s tistim sladkoopojnim sanjarskim jezikom. In poslušali ste zgodbe, prečudne, da je ledenela kri v žilah, se vzbujala ljubezen v srcih, razcvetale rože v dušah in radost gledala iz oči in brezskrbnost. Zdelo se vam je, da takih zgodb nikdo ne živi v življenju. A ko ste jih gledali pred seboj, so se vam kljub njih prečudnosti zdele tako poznane in svoje, kakor da so

vaše lastne zgodbe, v dušah prežite.
— Se spominjate takih večerov?...

Glejte, takšne so ruske bele noči...

Zatone solnce, ugasne večerna zarja. A tistega temnega plašča, ki navadno objame zemljo, kakor da jo hoče skriti neprijaznim in nepoklicanim očem, ni nikjer. Kakor da je pozabil na svojo zemljo tisti temni plašč?! Kakor da je zadržan in ne more priti ter pošilja svojega zastopnika, da on uspava zemljo v sladke sen, kratek, a zato sladkejši, ker je kratek.

Komaj ugasne večerna zarja, rdeča in ognjena, kakor mogočen zubelej, že se prikazuje jutranja, vsa sveža in rožnata, kakor obraz device, umivajoče se v bistrem potoku. Tam, kjer je zatono solnce na večer, nekaj korakov, zdi se, od njegovega zatona, se prikaže zopet, želeč vsem dobro jutro. Kakor da je sedlo za tisti brezov gozd tam na horizontu stoječi, popilo čaj, zasnulo na minuto, nato pa se je dvignilo zopet na cestovanje po cesti, vsej modri, kakor s plavicami potlakani, kakor s potočnicami posejani.

En sam somrak, odet v pajčolanast plašč, siv, kakor listje topolov, so tiste bele noči.

Kakšne prečudne pravljice ste mi pripovedovale, bele noči. Pravljice tistega mojega življenja, živečega samo v sanjah — telesu nepoznanega, živečega takrat, ko je gospodoval nad zavestjo moj »Jaz«, tisti, nepoznani in skrivnostni, razlikujoč se od tistega vsakdanjega, poznanega, ki mi je gledal iz oči, ko sem sedel k obedu.

Spominjam se še, kako sem se ga ustrašil, ko je stopil predme prvič. Ustrašil sem se ga, kakor se človek ustraši nepoznanca, nenadoma stopivšega pred njega.

Natančno tako, spominjam se, sem se ustrašil nekoč v mladosti tudi tistega vsakdanjega svojega »Jaza«, ko je stopil prvič predme in rekel s sirovim, brezobzirnim glasom:

»To sem Jaz!«

Res je, privadil sem se mu hitro in dasi še otrok, ga cenil in se ponašal z njim. Zakaj njegova brezobzirnost mi je bila všeč in čudil sem se, ko sem se spomnil svojega strahu pred njim; kako sem se vendar mogel ustrašiti tega, kar je vzrastlo z menoj, kar se je rodilo z menoj?! Saj je vendar on tisti, ki vodi moja vsakdanja pota, ki mi pogrinja mizo k obedu!...

A tisti drugi, nepoznani?!... Kdo bi mislil, da živi? Saj še vedel nisem zanj. Če bi prišel, kakor je prišel prvi, brezobzirno in ponosno in se imenoval, bi človek pogledal nanj, ga uvaževal ali ga vsaj trpel. A ni se pojavljal in zato ga nisem poznal.

Ko se mi je predstavil, je bil na njegovih ustih usmev, v očeh kraljestvo. Ni prišel ob belem dnevu, kakor tisti prvi, nego v nočeh sanjarij, poklonil se in pozdravil:

»Sreča s teboj in radost!«

Pogledal sem ga, stoječega pred menoj, nepoznanega in vprašal nezaupljivo:

»Kdo si?«

On se je priklonil vnovič in rekel prijazno, kakor človek, ki se želi seznaniti, a ne ve, če ni njegova želja nadležna in vsiljiva:

»Če sem ti nadležen, povej! Če ti ni do mene in do mojega pozdrava, obrni se od mene.«

Gledal sem v njegove sanjarske oči in usmevajoče lice in vprašal že brez nezaupanja:

»Kdo si, ki me pozdravljaš, kakor še nisem slišal?«

»Tvoj ‚Jaz‘,« je odgovoril.

Moje oči so obvisle na njem. Zopet se me je polastilo kakor človeka, ko sliši v nepoznancu poznano ime poznanega človeka.

»Moj ‚Jaz‘ je celó drug! Poznam ga.«

Nasmehnil se je nepoznani.

»Moj tovariš je tisto! Moj brat!«

Pogledal sem ga in še je bil dvom v meni. Vendar mi je bilo, kakor da mi je nekdo pokazal sliko, ki sem jo

že gledal nekdanj, a se nisem mogel spomniti kdaj in kje in če v resnici ali samo v sanjah.

»Kaj sta v meni dva ‚Jaza‘?« sem vprašal.

»Dva!« je odgovoril kratko.

»Kako da te dosihdob še nisem videl?«

»Nisi me hotel videti. V tebi živim od tvojega začetka in sem toliko starejši od svojega brata, tvojega poznanega ‚Jaza‘, ki je zaživel v tebi šele s prvo kretnjo zavesti.«

Tedaj so se mi odprle oči.

»Mar si to ti, s katerim sem se razgovarjal v urah sanjavih?«

Prikimal je ves zadovoljen, ko je videl, da sem ga spoznal in prisedel k meni.

»Tisti sem!«

Veselo mi je postalo in prijetnost je objela moje ude.

»Lepo si mi pripovedoval,« sem rekel, »le žal, da si govoril tako redko!«

»Vsako noč sem ti pripovedoval in vselej, ko se je kje zamudil moj brat, tvoj poznani ‚Jaz‘. Vodil sem te po potih, kamor te moj brat ne more. Podnevi, ko si sedel zamišljen pri obedu, ko si delal na polju, sem ti govoril. Na večer, ko si posedal pred lišo, sem bil s teboj.«

»A nisem te slišal,« sem se začudil, »niti te videl.«

»Moj brat, tvoj prvi ‚Jaz‘, ‚Jaz‘ dneva in bdenja, ‚Jaz‘ praktičnih misli, kakor govore ljudje, je zakrival tisto, kar sem ti govoril in kazal. S svojim plaščem pozabljivosti je zagrinjal moje besede in slike, da bi jih ne videl, ko se vzdramiš. Zakaj ne ljubi on mojih besed in slik. Njegovi in moji vzgledi si nasprotujejo. No, močnejši sem od njega. Moja cesta vodi po trdih tleh zemlje, ona vodi tudi po prozornem etru, v carstva, kamor cesta mojega brata, vođeča le po trdih, zaprašenih tleh, ne more. Ne poznam in ne priznavam, kakor moj brat, časa in prostranstva in zato je moj svet lepši in bogatejši,

srečnejši in brezgrešen... Lahko je meni hoditi po cestah mojega brata. Po mojih njemu ni mogoče. Zato me ne ljubi. Zato zagrinja pred teboj vse to, kar ti pokažem in povem v urah spanja in zamišljenosti, da bi ne zahrepenel v urah vsakdanjosti po tistem, česar ti ne more dati moj brat. A ti veš, kako krasne so moje ceste. Zgodi se namreč včasih, da tvoj spomin pridrži plašč mojega brata, ko se vzbudiš in tedaj vidiš koščke mojih cest v belem dnevu. Takrat misliš ves dan o teh cestah, pripoveduješ o njih, ne oziraje se na trditve brata. češ, da so to samo sanjarije.

Rad bi ti v urah, ko zadremlje moj brat, pokazal, po katerih cestah njegovih naj hodiš in po katerih bi bilo bolje, da bi ne hodil. Ali on ne dovoli.«

»Zakaj ne dovoli?«

»Človek ne sme vedeti, kam ga vodijo ceste, pred njim ležeče,« govori. »Sam naj voli. Zakaj vse ceste so narejene zanj. Krene na cesto, trudno in nehvaležno, dobi na pot moč, da jo naredi veselo in blestečo. Ako je v njem volja in samozavest, seveda. Zakaj vse ceste vodijo k cilju. So take, na katerih ni nevarnosti in se cilji ponujajo. So pa ceste, na katerih je mnogo óvir in zahtevajo mnogo učenosti. Poslednje so lepše od prvih, tudi častnejše...« — Tako govori moj brat, tvoj ‚praktičen Jaz‘. Z učenostjo se baha in s praktičnostjo, zato govori tako.«

Ne ljubim tiste njegove učenosti. Pretežka je. Obvisi na tebi in te ne pusti, kamor te vleče hrepenenje. Kakor težak, hladen utež obvisi in te teži. Nečem tiste uteži. Lahkoto duha in misli hočem, ne polzečo po prašni cesti, vso z znojem namočeno, nego dvigajočo se kakor peruti goloba v prozoren čist zrak, med oblake polne skrivnostnih bliskov in groma. Nečem suhoparnih zakonov znojnih cest, s krvjo orošenih; nečem ovenelih in umorjenih idealov, v žaligro spremenjenih idil. Čisto hrepenenje je moj dih, cvetje moje be-

sede. Ni moj poljub leden, kakor telo mrliča, nego gorak kakor grudi de-vice...» — — — — —

Taka je zgodba tistega prvega srečanja z mojim drugim »Jazom« ..

Bolj kakor kedaj poprej sva se pogovarjala z njim v tistih urah, ko

so sanjavo šepetale bele breze. Vsa-kokrat, ko so se odele v siv pajčolan, sva sedela pod njimi in njegove zgodbe, ki so bile moje lastne, v duši prežite, so bile prečudne, nevsakdanjo vsakdanje, neverjetno verjetne, neresnično resnične. Bile so plod in življenje mojega drugega »Jaza«.

Pozdravljene, bele noči...

Kako lovijo tigre in slone.

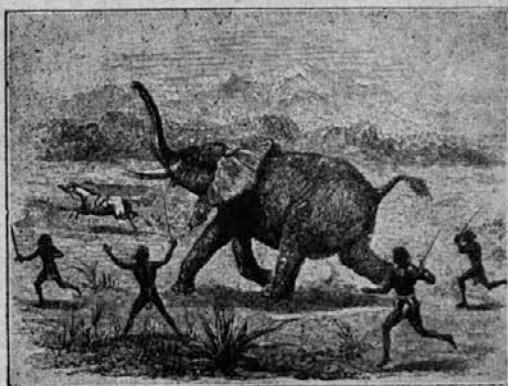
Navadno se rado pretirava, kadar se govori o nevarnosti tigra proti človeku. Tiger se predvsem hrani z divjačino in govedo. Govedo ljubijo zlasti stari, mastni tigri, ki so vsled starosti prijatelji udobnosti, in ne marajo več težkih pohodov za džungelsko divjačino. Toda škoda njihovega ropanja ni preveč velika. Ker Hindu (Indijec) ne ubija goveda, se potika po njegovih vaseh mnogo stare živine, ki nikomur ne koristi, kvečjemu pospešuje živinsko kugo. Zato je prav primerna in koristna hrana za tigrske želodce. Uporabno živino domačini dobro čuvajo, četudi se zgodi večkrat, da napadejo tigri njih staje.

Človeka tiger redko napade. Divja žival se potuhne pred človekom in strahopetno izgine, četudi bi ji bilo prav lahko človeka raztrgati. Tigri, ki napadajo in žro ljudi, so po večini bivši roparji živien, ki so bili v stalnem stiku s človekom in so tako izgubili strah pred njim. Mnogokrat so med njimi taki, ki so ranjeni ali pohabljeni, tako da za lov na druge živali niso več sposobni. Človeka je lažje zatihotapiti in premagati nego zver. Vas, v katere okolici biva tak tiger, mora mnogo pretrpeti. Zgodilo se je, da so ekspedicije naletale v džungli na povsem zapuščene vasi, ker je tak tiger od časa do časa odvelkel kakega prebivalca. Ekspedicija, ki jo je poslala filmska družba »Parufamet« v džunglo severnega Siama, poroča, da so tigri in leopardi v tisti okolici v petih letih ubili nad 300 ljudi. Vas s 100 prebivalci je v enem letu izgubila 20 ljudi.

Lov na tega divjaka-krvoločneža ima radi nevarnosti poseben čar. Beli lovcj pre-

že na divjega kralja džungle navadno sami. S privezanim govedom ali ubito divjačino ga privabijo in ko plane na plen, ga z dobromerjenim strelom ubijejo. Mnogokrat uporabljajo za tigrske love tudi slone. Lovci je na visokem slonovem hrbtu dobro zavarovan pred presenečenji, ker lahko okolico pazno motri.

V prostranih goščavah uporabljajo takozvano »omreženje«. Najprej vsekajo široko, zavito progo skozi goščavo. Na tej poti postavijo do 3 m visoke mreže iz močnih vrvi v dolgosti 50 m. Za mrežo se skrijejo suličarji. Nato preženejo tigra na to pot. Medtem ko se druge zveri, n. pr. panter, takoj zaženejo v mrežo, ali pa jo skušajo preskočiti, se tiger pazno plazi k njej. Niti najmanj ne misli preskočiti mreže ali se v njo zagnati, temveč skuša po ovinkih gonjačem uiti. Ako se mu to ne posreči, se skrije v najgostejšem delu zamrežene goščave. Suličarji mrežni krog sklènejo. 15—20. jih je. Pod njih zaščito režejo drugi 5 m

Sudanci love slona.

Glava slona, ubitega pri Ruiija-reki v Afriki. Uho je tako veliko, kakor vežna vrata.

dolgo naravnostno pot do tigrovega ležišča. Vsi gredo tesno drug ob drugem. Sklenjene gruče ljudi namreč tiger ne upa napasti, najsi bo še v taki stiski. Celo, če je ranjen in v največjem srdcu, se zgodi redko, da bi napadel gručo.

Ako pa zasleduje posameznik ranjeno zver, je prav gotovo izgubljen. Kajti še preden zamore dvigniti puško, že plane razsajajoča zver z ostrim, kašljanju podobnim krikom nanj.

Domačini v Siamu uporabljajo pri lovu pogosto tudi pasti, ki niso pravzaprav nič drugega, nego povečane priproste mišlje pasti. Iz trdnih debel, ki jih globoko posade v zemljo, postavijo kolibo z majhnim vhom. Nad vhom je padajoča dver, podprta s hlodom. Kot »slanina« sluzi navadno kaka domača žival, navadno pes, ki ga privežejo v zadnjem kotu utice. Ta kot je od ostale notranjščine omejen z močnimi debli, tako da tiger psa samo vidi in sliši, ne more ga pa napasti in raztrgati. Psa niso zaščitili iz kake usmiljenosti, temveč zato, ker jim je predragocen, da bi ga tigru žrtvovali. Ko je tiger stopil v kolibo, zadene na vzvod, vrata zapahnejo izhod in ponosni kralj džungle je — jetnik.

Tudi smrtonosne pasti, ki tigra usmrte, niso redke pri Siamezih. Tako past sestavlja stena težkih debel in tvori s tlom približno kot 45 stopinj. Visokost stene je približno 2 m. Iz notranje strani štrle ostre bambusove konice. Pes, ki so ga privezali k hlodu, privabi tigra, ki palne proti njem, pa zadene pri skoku na vrh, s katero je bila stena privezana k deblu, stena pade in po-

koplje pod seboj tigra, ki ga prebodejo ostre bambusove konice.

Domačini severnega Siama smatrajo nekatere tigre za obsedene po hudem duhu. Siamezi verujejo, da postane tisti, ki takega tigra ubije, sam tiger in to zato, da najde hudi duh, ki je po tigrovi smrti postal brez doma novo bivališče. »Parafumet«-ekspedicija je morala premagati marsikatero težkočo, da je pregovorila domačine za postavitev tigreske pasti. Pomirili so se šele, ko so jim dopovedali, da je to ukazal vodja ekspedicije in da torej vsa zla usoda preide nanj.

Da gledajo domačini na takega tigra kakor na kako človeško bitje, se razvidi iz prigodbe, ki jo pripoveduje voditelj Parafumetove ekspedicije. Opazoval je prizor, kako so spravljali domačini psa v kolibo. Eden izmed domačinov, poln raznih čarobnih in surovih tigreskih podob na prsih, hrbtu in ramenih, je stopil pred past in glasno govoril: »O lepi pes! O krasni pes! Junaški pes! Nocoj ostaneš sam sredi džungle, da zgrizeš tigra!« S tem, da hoče zavzeti pes kraljevsko mesto v džungli, bi naj prevzel tigra strah za svoj prestol, in to ga zvabi na borbo s psom.

*

Že v starih, davnih časih so lovili slone, da so jih potem vodili po svetu in kazali to veliko čudo radovednim tujcem. Uporabljali pa jih tudi v vojni za napade in v miru za težka dela. Tudi v srednjem veku so dovažali posamezne slone v Evropo. Zdaj se to zgodi še večkrat, ker jih

Jame, s katerimi love slone.

Taborišče lovca na slone.

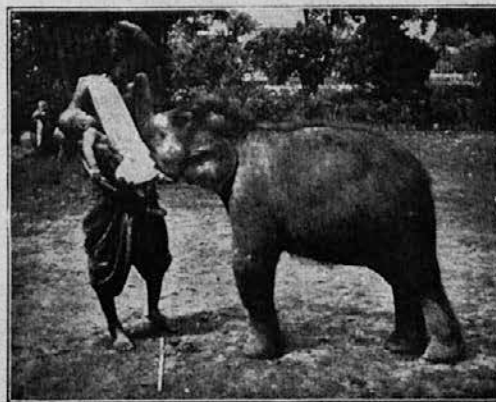
spravljajo v menažerije, cirkuse itd., kjer jih potem razkazujejo ljudem. Sicer se ti zdijo sloni v takih zverinjakah zelo nedolžne živali, toda pozabiti ne smeš, da so to ukročene in udomačene živali. V džungli pa je slon precej opasna žival.

Različni so načini, kako love žive slone. Odvisno je to od pokrajin. Največ se goji ta »umetnost« v Indiji, kjer so posebni lovci za slone. Včasih gresta samo dva v gozd; pri lovu sta tako spretna in zvita, da se jima posreči ujeti posameznega slona iz črede. Vržeta mu med noge zanko jelenje ali bivolske kože.

Navadno pa se poslužujejo drugega načina: kar vso čredo zvbijajo v primeren prostor in jo potem tam drže. Iz vseh strani pritisnejo s krikom in vikom gonjači in preženejo čredo v tisti določeni prostor. Na gotovem mestu so med tem drugi postavili plot, kleda imenovan. Prostor je obdan z jarkom z vodo, ki je prav posebna privlačna sila za slone. Od tukaj jih potem pri raznih vhodih preženejo v ozek, dobro zagrajen prostor, odkoder ne morejo pobegniti. Na plotovih čepe gonjači, ki jih strašijo in jim žugajo, da plotu ne podro. Vhode zapro s padajočimi dvermi. Nato se začne

lov na vsakega posameznika, ki ga zvežejo. Navadno uporabijo lovci v to svrhu udomačene slone. S pomočjo teh pritegnejo njih divlje tovariše v gozd. Tu jih začno krotiti. Priklenejo jih na močna drevesa in tu divjajo včasih tedne, dokler se onemogli ne zgrudijo. Počasi se potem privadijo ljudi in svojih že udomačenih tovarišev. Ko so se v gozdu odrekli svoje podivjanosti, jih spravijo v stajo, kjer se začne podrobno »udomačenje«. Pri tem vedno privežejo divjaka med dva udomačenca.

V Sprednji in Zadnji Indiji prireja država sama love na slone. Tam niso tako nevarni, tako, da postavijo v bližini celo tribune, na katere povabijo zastopnike angleških kolonijalnih oblasti. V Siamu, »deželi belega slona«, je lov na slone ljudski praznik, h kateremu pohiti tisoče ljudi. Lov traja večkrat po dneve in tedne, ker prženejo navadno iz vseh vetrov nad sto slonov na lovišče. Človek se čudi, kako se dado ti velikani izvabiti in pregnati na gotov kraj; prav tako pa je čudno, da že udomačeni sloni pri tem lovu ne podivjajo, da jih ne zapelje skušnjava, vrniti se v prejšnjo svobodo.

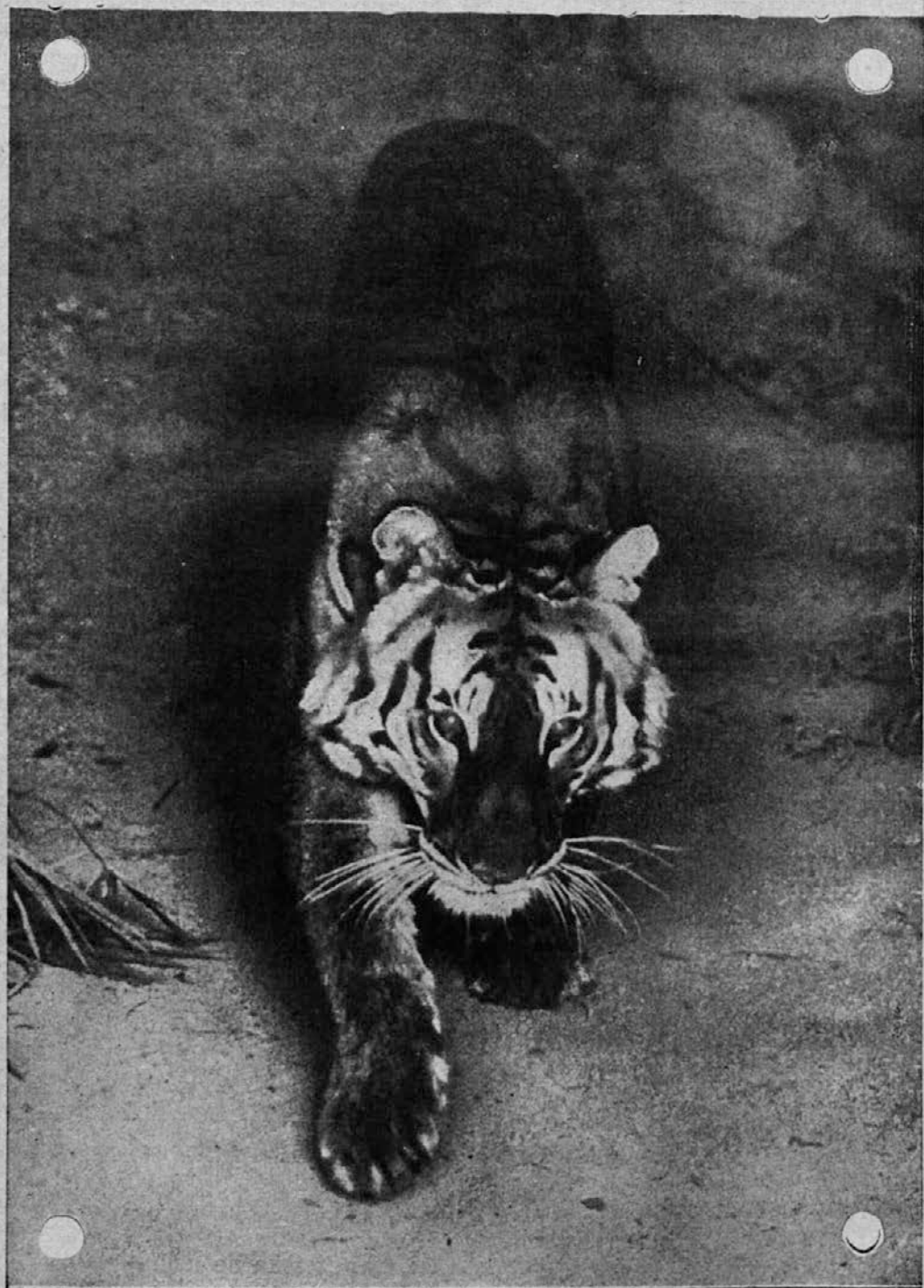
Siamka hrani otroka in mladega slona.

**Če počivaš ali bdiš,
pomni: tudi nam živiš!
kar storiš in kar pustiš,
sáme zglede nam deliš!**

Kitajski pregovor — M. K.

**Knez loka ne napne zato,
da bi strelica cilj zgrešila;
naj kamorkoli že gredó,
vsaka strelica žrtve je kosila.**

Kitajski pregovor — M. K.

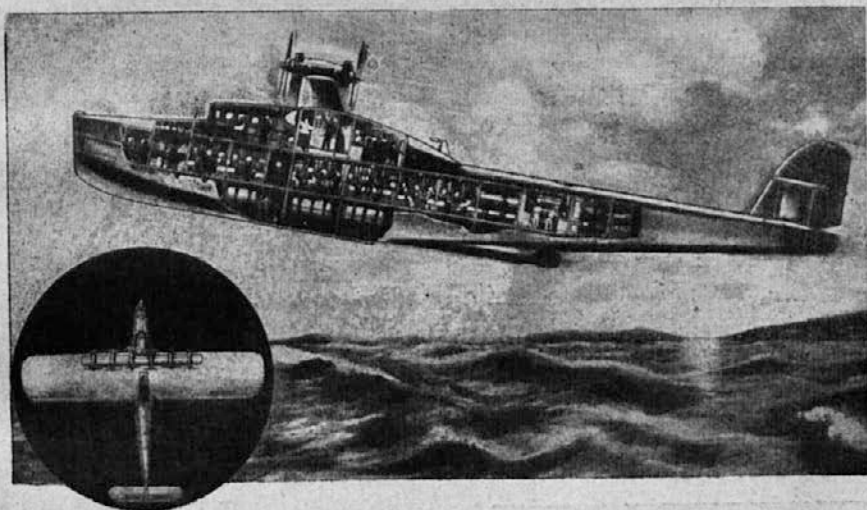
Tiger na sprehodu.

(Fotografiran je v džungli, ne sluteč, da ga vjame fotografičen aparat raziskovalca.)

Novi nemški zračni orjak „Do. X“.

Dočim je gradnja aeroplanov zvezana z velikimi težkočami z ozirom na letališča in pa ogrodje, je to pri hidroplanih veliko lažje. Vsi do sedaj izvršeni poskusi pri graditvi orjaških aeroplanov so se spričo tehničnih težkoč izjalovili. Ostane namreč še vedno tehnični problem, zgraditi orjaške aeroplane (za 50—100 potnikov) tako, da bi z lahkoto pristali na trdih tleh. Zaradi tega je bodočnost orjaških zračnih letal le v hidro-

12 mož posadke. Ima dvanajst motorjev, ki proizvajajo skupno 6000 konjskih sil. Mogočni trup ima obliko male križarke in je celo letalo iz jekla in duraluminija. Na obeh straneh trupa je dvojje malih kril, ki utrujeta stabilnost letala na vodi — med poletom pa služita za dviganje. Na trupu pa je pritrjeno orjaško krilo, nad katerim so montirani motorji. Motorji so zvezani z votlim, manjšim krilom, ki spaja v obliki šahta mo-

Kako izgleda novo »Do. X.«-letalo.

planih, to je v letalih, ki rabijo za vzletišče vodno ploskev.

Največje take hidroplane je pričela izdelovati Nemčija. Leta 1921 je zgradil Dornier prvo tako letalo, ki se je imenovalo »Libelle«. Poznejši njegovi modeli so se sijajno obnesli, posebno tipa Wal in Superwal. Letos pa so zgradile njegove tvornice največje letalo te vrste na svetu. Imenuje se »Do. X.«. Pred nekaj tedni so napravil z njim poskusne polete na Bodenskem jezeru, ki so se sijajno obnesli.

Letalo ima tri krove. V letalu lahko potuje naenkrat 100 potnikov in

torje s trupom. V spodnjem prostoru se nahajajo tanki za bencin, pomožni deli motorjev, prtljaga, pošta itd. Srednji prostor je namenjen za potnike. Tu se nahajajo kabine, saloni, jedilnica, spalnice, kuhinja in bivališče za moštvo. Zgornji del pa je namenjen za vodstvo letala. Spredaj krmar, potem navigacijski častnik, poveljnik itd. Tu je prostor za strojnike, ki s posebno pripravo natančno kontrolirajo obrate in sploh stanje vseh motorjev. Tu je tudi prostor za brezžično postajo, zadaj pa pomožni stroji.

Razpetina krila meri 48 m, trup je dolg 41 m, najvišja višina pa znaša 11 m. Največja brzina letala na uro je 240 km. Poleg 100 potnikov vzame lahko na krov še za vsakega potnika po 100 kg tovora. Povprečna brzina znaša 190 km. Letalo ostane lahko v zraku, tudi če odpovejo štirje motorji. Letalo bo služilo za potniški

promet med pokrajinami ob Severnem in Vzhodnem morju ter za promet preko Sredozemskega morja. Tvorcnice delajo sedaj več takih letal in tako bomo kmalu imeli priliko opazovati veličasten let tega orjaškega jeklenega ptiča tudi preko naših pokrajin.

Lov na povodnjega konja.

Zelo zanimivo je, kako love zamorci povodnjega konja. V raznih krajih love to veliko žival na najrazličnejše načine. Na Njasaškem jezeru pa ga love tako-le:

Na čolnu, napravljenem iz enega samega debla, se podajo na jezero. V čolnu sede štirje veslači, spredaj pa stoji močan lovec s težko železno harpuno, čije rezilo je silno ostro. Harpuna je privezana s šestdeset do sedemdeset metrov dolgo vrvjo, pa tudi veslači so obožroženi z dolgimi kopji.

Po kristalno čisti vodi drči čoln. Krasno jutro je in v ozračju je vse tiho. Globoko na dnu jezera se zrcalijo biserne školjke in vidijo se ribe.

Lovec stoji pripravljen, da vrže harpuno.

Posadka čolna je zapazila čredo povodnjih konj. Vedno bliže prihajajo te zveri in plavajo večjidel pod vodo. Tu pa tam brizgne voda visoko v zrak — živali dihajo—.

Sedaj so se približale zelo blizu čolna. Toda zapazile so sovražnika in so pričele bežati. Toda oni v čolnu za njimi. Veslači se krepko upirajo v vesla, harpunir stoji visoko vzravnano na rilcu čolna, v iztegnjenih rokah drži pripravljeno harpuno in čaka na ugodni trenutek. Tedaj je zagledal žival tik čolna. Vzpel se je, nagnil nazaj in z velikansko silo vrgel ostro železo v preplašeno žival. Žival se je obrnila okoli sebe in se potopila. Voda se je pordečila od krvi. Žival beži. Vrv se odvíja in že vleče žival čoln za seboj. Lovec stoji pripravljen, da jo naskoči s kopji.

Vrv je popustila. Žival se pripravlja na napad. Široko je razklenila svoje žrelo in se zagnala proti čolnu, da ga zdrobi s svojimi orjaškimi čeljustmi. Toda lovec ji je vrgel kopje v sredo žrela. Žival je divje zatulila in se premetavala po vodi. Približali so se še drugi čolni in od vseh strani lete kopja v žival. Žival se obupno bori. Toda končno omaga in se potopi. Z vrvjo jo zopet potegnejo na površje in jo vlečejo domov. Sredi vasi pa že gori velikanski ogenj in vaščani se pripravljajo na pojedino.

O izumitelju šivalnega stroja.

»No, sedaj pa je ta ubogi Howe še znorel!« je zaklical vrtnar Johnson Franklin in je odložil časopis.

»Ne bodi no tako trdosrčen, John! Kako moreš kaj takega spregovoriti?« mu je ugovarjala njegova dobrodrušna žena.

»Trdosrčen?! Že vse leto jim dajem sočivje in krompir na upanje! Še nikoli jih nisem tirjal. Kaj pa to?«

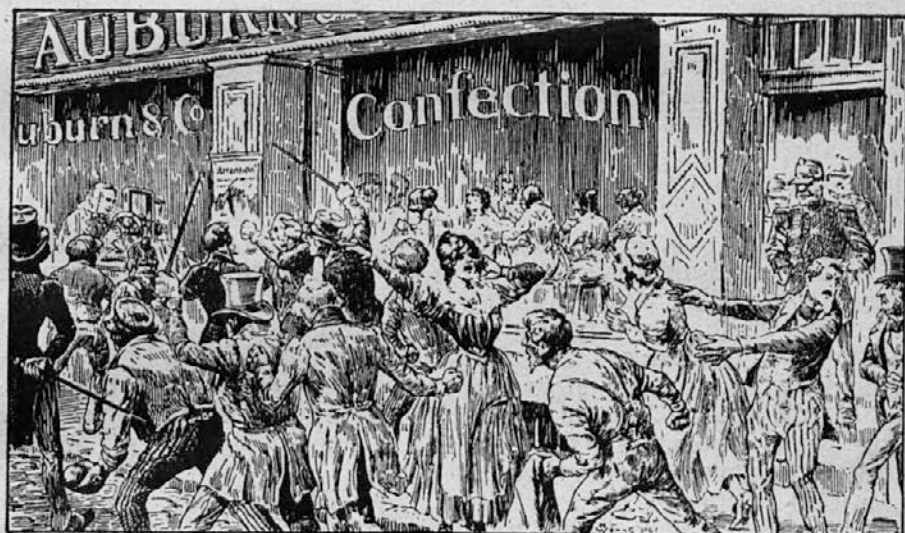
»Seveda, saj vem. V stiski žive Hownovi. Toda mož ni zapravljivec.

»Vsekakor pa se mora človek čuditi njegovi pridnosti in vztrajnosti.«

»Vsekakor. Toda tudi njegovim dolgovom.«

»Ah, John! Zaradi teh par dolarjev, menda jih je 50 ali 60, ne bomo ubožali. Toda ne dovolim, da govoriš tako zaničljivo o Howeju!«

»Na, pa sama čitaj! Le poglej kaj stoji v časopisu!« In njegova žena je vzela časopis v roke in je obstala

Izvanredna tekma in upor krojačev.

Od zore do teme dela, in vse, kar zasluži...«

»Da, da! Vse to vtakne v ono bedasto iznajdbo! Šivalni stroj hoče napraviti. Poslušaj vendar, ženka: Šivalni stroj! Nekak aparat, ki bi naj opravljal kar sicer lahko samo spreten krojač in šivilja napravita. On pa da bi znašel stroj, ki bi to delo upravljal hitrejšo in točnejšo!?«

»Zakaj pa ne? In le verjemi. Hownu se bo to tudi posrečilo. Prav spreten mehanikar je!«

»Hm, hm. Mogoče, da bodo čez 100 let res iznašli takšen stroj. Toda sedaj ne, draga moja!«

z očmi na debelih črkah. Čitala je polglasno:

Senzacija!

Senzacija!

Izvanredna tekma!

Danes, dne 14. junija 1844, se bo vršila v konfekcijski trgovini Auburn in Comp. v Atwoodovi ulici v Bostonu velika tekma v šivanju. 5 najboljših in najbolj spretnih šivilj naše firme bo tekmovalo z našim meščanom Howejem v šivanju. Howe je namreč iznašel stroj za šivanje in bo sam tekmoval proti petim šiviljam. Vabljeni vsi! Vstopnine ni!

Franklinova žena je jadrno vstala in odhitela.

»Kam pa hitiš, Marija?« ji je zaklical John.

»K Howejevi ženi!« In brez sape, vihteč v roki časopis, je letela žena k Howeju, ki je stanoval nekaj hiš naprej v isti ulici v sila slabem stanovanju.

Howejeva žena, majhna drobna ženica ji je hitela nasproti. »Gotovo prihajate zaradi našega dolga, gospa Franklin?«

»Nikakor ne! Ne delajte si skrbi zaradi tega! Poglejte! To Vas bo napravilo srečne in bogate!« In pokazala je na časopis. »Je pa to res, ali je samo šala?«

»Da, prav res je. Le pogledite si tole čudo, ki je pripravila mojega ubogega moža ob toliko noči!« Odkrila je prt z mize in na mizi je stala čudovita stvar iz železa, žice in pločevine. Seveda je pa bila ta stvar prav malo podobna današnjim šivalnim strojem.

»Ah, kako smešna prikazen!« je vzkliknila Franklinka. Howejeva žena pa se je smehljala vsa srečna in dejala: »Da, prav izvanredna mašina, ampak dela zelo hitro in točno. Poglejte!« Howejeva žena je vzela dva kosa platna, položila ju drug na drugega in ju vtaknila pod stroj, ki ga je pričela vrteti z roko. In rrrrrrr rrrrr, in še preden se je Franklinka prav zavedla, sta že bila oba kosa sešita tako natančno, kakor še nikoli ni videla.

»To je ... to je ... ne, ne ... tu pa ni nekaj v redu. Ah to je gotovo kaka čarovnija!«

»Ne, vsak otrok lahko šiva na ta stroj!« — In Franklinova žena je natančno pregledala šive in se ni mogla dovolj načuditi.

»E, za vraga, zato bi porabila jaz najmanj četrta ure!« je zaklicala in je bila bolj začudena, kakor ne. »To je vendar čudovito delo! Kako je prišel Vaš mož na to idejo?«

»O, s tem se je bavil še ko je bil mlad. Čeprav je moj mož sin ubogega mlinarja, vendar se je izučil za mehanikarja pri Davidu.«

»Pri optiku v Bostonu, ki izdeluje tiste velike daljnogledne?«

»Da, pri tistem. Ta mu je nekoč v šali dejal: Elija, če hočeš postati čez noč slaven mož, tedaj izumi šivalni stroj! In od tega časa se je Elija vedno bavil s to mislijo. Napravil je mnogo poskusov, toda noben se mu ni posrečil. Stradali smo, zakaj ves denar je vtaknil v to stvar. Vse moje prošnje, da bi opustil to misel, so bile zaman. Tedaj pa je nekega dne opazil pri nekem tkalnem stroju, kako šviga tkalski čolniček sem in tja. Pa mu je prišla misel, da bi ta čolniček zvezal z nitko — in rešitev je bila tu. Tole, vidite, je sedaj njegovo delo. Če bo imel srečo in uspeh, smo rešeni, če ne smo pogubljeni in z nami vred Jurij Fischer, zvesti prijatelj Elijev.«

»Trgovec s premogom? Kako to?«

»Posodil je mojemu možu več kot 5000 dolarjev, vse svoje premoženje. — Tiho, tu sta oba.«

Iznajditelj Howe in Jurij Fischer sta vstopila v sobo. Elija Howe je veselo dejal svoji ženi: »Pomisli, Jurij mi svetuje, da bi se ne udeležil te šivalne tekme. Mnenja je, da bi me ubili.«

»Da, draga moja gospa,« je dejala Franklinka — »ne pustite mu iti. Krojaški pomočniki in šivilje so zelo razburjeni. Na ulicah kričé: Howe nas bo s svojim šivalnim strojem spravil ob kruh! Mi mu bomo razbili njegovo mašino!«

»Ojoj! Ojoj!« je stokala uboga Howejeva žena.

»Kar brez skrbi bodi! Saj ne bo tako hudo. Jaz pa grem in bom zmagal ter prepričal vse krojače in šivilje, da jih ne bom spravil ob kruh. temveč da jim bom samo olajšal njihovo delo!« —

In je šel in je zmagal. Pet spretnih šivilj je premagal, to se pravi, da je on opravil s svojim strojem v istem času toliko dela, kakor pet najboljših šivilj. Velikanska množica ljudi je opazovala to tekmo. Pred po-

slopjem so se zbrali krojaški pomočniki in šivilje in so grozili Howeju in njegovemu stroju. Vendar jim je varnostna straža preprečila njihove namene. —

Je pa bil li sedaj Howe rešen svojih skrbi? — Ne! Zakaj nihče v Ameriki se ni potegoval za njegov patent. Tako malo razumevanja je vzbudil njegov šivalni stroj. Mlajši Howejev brat pa je odpotoval s patentom na Angleško, in ga tam prodal nekemu fabrikantu. Elija Howe je leta 1847 sam odpotoval na Angleško in temeljito izboljšal svojo iznajdbo. Toda ničesar ni imel od tega. Lastnik fabrike je namreč tako nesramno ravnal z njim in ga tako osleparil, da je moral Howe prdati svoj poslednji stroj, da se je lahko vrnil v Ameriko. Fabrikant pa je postal z njegovo iznajdbo milijonar.

Pa tudi v Ameriki so bogato želi drugi tisto, kar je Howe sejal. Izak Singer je stroj izpopolnil in si na prav umazan način prisvojil Howejev patent. In sedaj so Singerjevi šivalni

stroji zavojevali ves svet. »Iznajditelj« Singer pa je delal sijajne kupčije. Howe je postal popoln revež. Živel je v veliki revščini sam in zapuščen in nihče ni mislil nanj. Toda njegov prijatelj Fischer ga je opozoril na Singerjevo lumparijo in mu svetoval, naj vloži proti njemu tožbo. Toda Howe je bil izmučen. Tudi ni imel denarja. Fischer pa le ni odnehal in našel je požrtvovalnega moža, ki je zastavil svoj denar v to zadevo. Pričel se je proces. Singer se je zvito boril in proces se je vlekel in vlekel. Vendar pa je tudi sodnija morala končno pripoznati, da je le Howe prvi iznašel šivalni stroj in da je patent njegov. Howe je dobil tožbo. Singer je bil obsojen, da mora plačati Howeju za vsak stroj, ki ga je izdelala njegova tovarna in ki ga bo še izdelala, po 5 dolarjev. In dognali so, da je fabrika od zaključka procesa izgotovila in prodala že tristo tisoč šivalnih strojev. Howe je seveda postal na ta način bogataš, in je ustanovil v Britgeportu lastno fabriko za šivalne stroje.

DROBIŽ.

»Prisegli ste mi zvestobo, to se pravi, otroci moje garde, vi ste sedaj moji vojaki. Z dušo in telesom ste se predali meni: samo enega sovražnika imate in to je moj sovražnik. Pri sedanjih socialističnih rovarjenjih se lahko zgodi, da vam bom zapovedal postreliti vaše sorodnike, brate, tudi starše — kar vas sicer Bog obvaruj! — toda tudi v takem slučaju morate brez obotavljanja slediti moji zapovedi.«

Wilhelm II. pri zaprisegi rekrutov gardnih polkov v Potsdamu dne 23. novembra 1891.

»... Če pridete pred sovražnika, ga morate pobiti! Nobenega pardona! Nobenih ujetnikov! Kogar dobite v roke, vam je zapadel. Kakor so se pred tisoč leti proslavili pod kraljem Atilo Huni, da še danes odmeva njih mogočnost v pravljicah, tako proslavite tudi vi ime Nemca na Kitajskem za tisoč let naprej, da si nikoli ne bo upal noben Kitajec niti postrani Nemca pogledati.«

Viljem II. dne 27. julija 1900, četam pred odhodom v vzhodno Azijo.

Osel in še eden.

Viljem, nemški kajzer, je imel navado na robove aktov, ki jih je moral podpisati, slikati svoje misli.

Nekoč je prišel k njemu v grad pruski minister s projektom zakona o varstvu nezakonskih mater. Dokumentu je manjkala samo še najvišji podpis — obenem glavna reč.

Vladar je čital prvi stavek. Odprl je široko oči in zapisal na robu besede: »Minister je osel.« Nato podpiše k temu svoj podpis.

Minister se je predrznil drugi dan vprašati, kako je z zakonskim projektom.

Viljem ga je ukazovalno pogledal. Njegove, impozantno zavihane brke so pretile:

»Zakon za utrditev seksualne svobode,« je vprašal prodirljivo. »Kako smem to?«

»Veličanstvo, socialne razmere...«

Kajzerjeva roka je padla na ministrov frak, ter mu segel v besedo: »Tukaj moje mnenje. Čitajte glasno.«

Držal mu je projekt pod nos. Minister pogleda na rob papirja in vztrepeta.

»Bojim se prečitati, zakaj Vaše Veličanstvo bi razžalil. Poleg tega je zame preveč časti!«

Pokloni se in čita:

»Minister je osel, Viljem drugi!«

Mnogomoštvo.

Po poročilu iz Moskve živi v Mongoliji pleme, kjer imajo žene več mož in katere imajo zaprte v haremih. To človeško pleme je razkril ruski raziskovalec Kaslov, ki trdi, da ljudstvu vladajo ženske in da si drži vsaka žena več moških kot sužnje.

Povest o bogu.

»Kdo je bog, skaut!«

Skaut odgovori:

»Bog ni nič drugega nego iznajdba. Ko so bili na svetu še sami siromaki, je nenkrat postal eden bogat. In ko so bili njegovi zakladi tako veliki, da jih ni mogel več s svojo zadnjico zakriti, je mislil, kako bi jih zaščitil pred drugimi.

Takrat je bilo to težko. Ni še namreč hotel policije in vojaštva. Tudi ni bilo še šol, še manj pa univerz in siromaki niso mogli vedeti, da je to lastnina, kar si je bogataš nalezel. Ker pa je bil zelo privezan na svoje zaklade, je dolgo premišljal, kako bi se večno z njimi naslajal. In naposled mu je prišla ideja. Iznašel je boga!

Ni bil to še današnji bog. Bila je lesona podoba, ki jo je postavil pred svoj šotor. Pozneje pa kače z volovsko glavo. Ali vedno je bilo nekaj, pred čemer so drugi imeli strah, kar je bilo posebno strašno.

Sčasoma, in ker so siromaki postali ravedni, je bil tak zaščitnik postavljen v zaprto hišo, imenovano tempelj, naposled v nebesa. Tam stoji še dandanes in pazi na denarne vreče. Izginil pa bo šele, ko bo izginilo bogastvo.

To je zgodovina o bogu. Skaut, ki mi je to pripovedoval, je bil pristaniški delavec. Stanuje v New Jerseju.

Kurt Klüber.

Ločena mravnost pri kopanju.

Občinski svet v Abtenau na Solnograškem je prišel v neprijeten položaj: Z ene strani potrebuje dohodek tujskega prometa, z druge strani prepoveduje cerkvena oblast družinske kopeli, ki jih zahtevajo tuji. In izmazal se je na sledeči način. Dal je nabiti razglas: »Za prebivalstvo Abtenaua se vrši kopanje razdeljeno, torej je za gospode in za dame čas kopanja separatno določen. Od 1.—4. popoldne je kopališče rezervirano za družine, a to samo za tuje goste.« — S tem je bila morala zopet rešena...

Tudi svetovni rekord.

O neki religiozni stavi poroča dunajska »Arbeiter Zeitung«: Zvonovi v Neptonstallu pri Halifaxu zvone že mnogo ur. Ljudje se zbirajo pri cerkvi: »Kaj se je zgodilo?« — Vedno več ljudi se zbira. Zvonovi zvone in zvone. »Ogenj?«... »Prevrat?«... »Revolucija?« Nekatere vedo več: »Nek blaznež se je splazil v zvonik in zvonik.«

Ali bil ni noben blaznež, ki je zvonil. Nego se je šlo za stavo, za rekord. Osem ljudi je sklenilo, da postavi nov rekord, svetovni rekord v zvonjenju. Zaprli so se v zvonik. Niso pili, niso jedli, nego neprestano vlekli za vrvi in zvonili, dokler si niso izmučili pljuč, roke in pleča zdelali do krčev in izčrpali vse moči. Deset ur in enainpetdeset minut so vzdržali. 17.824 udarcev zvonov je bilo. Nikoli dosedaj še ni bil slavljen bog s takšno športsko energijo. In rekord-kristjani so bili tudi nagrajeni. Škof iz Halifaxa, ki smatra religijo in šport kot priporočljivo novost, jim je daroval v zahvalo srebrn servis. S tem je bila častihlepnost Neptonstallcev podžgana in rekord 17.824 udarcev zvona se mora pobiti in to vse za višjo slavo božjo in za poživljenje religioznega čustva.

Poznam očeta, ki natančno ve, koliko ga stane sinovo šolanje. Vse zabeleži. Toda kar se nauči od otroka, tega ne napiše.

V MARIBORU

Je najugodnejši nakup galanterije, drobnarije, vrvarskih in pletarskih izdelkov, perila, kravat, nogavic, čevljev, sandal, papirja itd, itd. pri:

DRAGO ROSINA

VETRINJSKA ULICA 26

Vodeči svetovnoznaní angleški, ameríkanski in evropski

AUTOMOBILI IN MOTOCIKLI

MOTOCIKLI A. J. S. RUDGE WHITWORTH — FRANCIS BARNETT — EXCELSIOR SUPER X and HENDERSON 200, 250, 350, 500, 750, 1000 in 1300 ccm 1, 2 4 cilind.

OSEBNI AVTOMOBILI: AMILGAR — AUBURN — BUGATTI — PEUGEOT.

TOVORNI in AVTOBUSI ter avtomobili za vse vrste: AUSTRÓ FIAT — INTERNATIONAL.

Vsi rezervni deli na skladišču! Cene nizke! Plačilo olajšave! Zahtevajte cenike! Glavno zastopstvo!

O. ŽUŽEK, Ljubljana, Tavčarjeva 11. Tel. int. 2461

Originalna imena krčem.

Gostiln, ki obstojajo še iz prejšnjih časov, je mnogo v raznih deželah. Z njimi obstojajo tudi originalni, stari naslovi, napisani nad vhodnimi vrati v gostilne. V nekem angleškem časopisu je navedena cela vrsta takih zanimivih imen na gostilnah. Tako je v Cheptowu gostilna, ki se imenuje: »Pri staremu natrkanemu filozofu«. »Pri človeški nogi« (v Breslavi). »Pri luknji v steni« (Ortovich). »Pri smejoči se nuni« (Dudley). V Calumbusu v Severni Ameriki je gostilna z dvema napisoma in sicer ob vhodu v ječe. En napis je obrnjen k cesti, vodeči iz mesta in se glasi: »Zadnja priložnost za pitje.« Drugi, ki je obrnjen k vratom ječe, se glasi: »Prva priložnost za pitje.« Tudi v nemških mestih so se našla raznovrstna zanimiva imena, ki pa sedaj vedno bolj izginjajo. Tako je v Berlinu: »Pri veseli kokoši«, »Pri strumnemu psu«, »Pri prvemu okrepčilu v zakonskem stanu (ležeča v hiši uradnika, ki sklepa civilne zakone), »Pri možu s štirimi centi«, »Pri zadnji instanci« (poleg višjega sodišča). V drugih državah je n. pr. v Breslavi: »Pri poljskemu Bogu«. V Leipzigu je krčma: »Pri stari slamnjači«, »Pri hlevu pive« (v Kolinu). V nekaterih mestih so gostilne blizu pokopališča: »Pri zadnji solzi«.

Pozna učenca.

Neko jutro sta dva učenca zamudila pouk in sta bila zato pozvana, da se opravičita. Eden dečkov je bil učiteljev ljubljenec, dočim je z drugim vedno strogo postopal. Ljubljenec je torej povedal, da je sanjal o odpotovanju v Ameriko in ko da je slišal šolski zvonec, je mislil, da je bil zvonec njegovega parnika. Učitelj mu je zamudo opravičil. Nato se je obrnil k drugemu učencu, češ, da se naj opraviči. Dečko je bil v zadregi. Pa si je mislil, da je najbolje, če stori tako, kot ljubljenec in odgovori: »Prosim, gospod učitelj, jaz pa sem počakal tako dolgo, da sem videl Tomaža odpotovati.«

Mnogokrat se zgodi, da česa ne vidimo, ker je preveliko.

»Poglej vendar, moj sin, kako je vse lepo uredila božja previdnost. Ta ptič leže jajca v svoje gnezdo. Čez čas, ko bodo črvi in muhe, bodo vzleteli iz gnezda in se hranili z njimi. Zapeli bodo zahvalno pesem v slavo stvarnika, ki je svoje stvarstvo obdajal z dobroto.«

»Ali pojó črvi z njimi, papa?«

Frideric Mistral:

Vrabc papeža Ivana.

I.

Papež Ivan XII., ki je vladal v Avinjonu od 1316. do 1334. in katerega krasen spomenik vidite v Notre Dame des Doms, se je napotil nekega dne v Pariz; potujoč skozi mesto Nevers, se je ustavil v samostanu opatic.

Opaticice so se potrudile, da svetemu očetu čim bolj postrežejo, da mu bivanje

ustvari čim ugodnejše, tako da je papež pred odhodom rkel predstojnici:

»Mati, zelo sem zadovoljen z vašim gostoljubjem, zato vam z največjim veseljem izpolnim vsako željo!«

Predstojnica je smehljaje odgovorila:

»Veliki, sveti oče, gotovo ti je znano, kako nas, uboge ženske boli, da se moramo izpovedovati moškimi. Ako nam dovoliš, da

V zalogi ZADRUŽNE ZALOŽBE se nahajajo sledeče knjige:

L. Kuhar: Povesti
C. Dickens: Božična pesem
M. Krleža: Golgota
Jak London: Železna peta I. in II. del
Abditus: Idejni predhodniki današnjega socijalizma in komunizma

M. Beer: Karl Marks, njegova doba in njegov nauk
Anton Kristan: O delavskem socijalističnem gibanju na Slovenskem
V Ameriko in po Ameriki
„Pod lipo“ I., II., III. in IV. letnik. Naroča se:

ZADRUŽNA ZALOŽBA V LJUBLJANI, MIKLOŠIČEVA CESTA 13

se smemo izpovedovati ženskam, ustvaril bi s tem reformo, katero bi z največjim navdušenjem pozdravil ves ženski svet.»

Papež je odgovoril:

»Razmišljal bom o tem.«

Papež zapove, da mu osedlajo meza in ko je zajahal, reče predstojnici:

»Imam tu dragoceno skrinjico. Zdi se mi, da storim prav, ako jo shranim pri vas. Človek ne ve, kaj vse se lahko zgodi na potu. Ko se bom vračal, se spet oglasim pri vas in vzamem skrinjico. Skrbno mi pazite na to skrinjico; glejte, tukaj je tudi ključek, vendar prepovedujem vam odpreti skrinjico!«

II.

Komaj je papež Ivan XII. odšel iz samostana, so se zbrale vse opaticе in z objestno radovednostjo hotele skrinjico odpreti.

»Kaj neki je v nji?... Poglejmo... Hajd!... Poglejmo!...«

Hudič jim ni dal miru in jih je zapejnal... Predstojnica vzame ključek... hrc... odrpto je...

»Jooj, joooj!...«

In v tistem trenutku, mati nebeška, zleti iz skrinjice vrabec ter odleti daleč s pisemcem, ki ga je imel privezanega okrog vratu.

Lahko si mislite, kako so stale opaticе vse okamenele in smrtno prestrašene...

Ko se je papež čez mesec dni vračal iz Pariza, se je zopet ustavil pri opaticah.

»Kaj dela moja skrinjica,« je vprašal papež predstojnico. »Daj, prinesi mi jo!«

»Ah, veliki, sveti oče,« zastokajo po vrsti vse opaticе in padejo na kolena. »Oprosti nam, v božjem imenu; ptica nam je ušla.«

Ivan XII. se glasno nasmeje.

»Kako ste nesrečne! Niti toliko moči nimate, da držite mojo prepoved o prazni skrinjici, a kako bi potem mogle vzdržati spovedno tajnost? Ne, drage moje! Kakor dosedaj, tako bodo za vse bodoče čase izpovedovali moški ženske.«

Nekaj nasvetov, kako se čisti ta ali ona reč in drugo.

Najboljše sredstvo za počrnelo srebro. Položi srebrne predmete v salmijakov cvet, razredčen z vodo, ali jih odrgni s krtačico ali usnjato krpico, ki je pomočena v salmijakov cvet. Salmijakov cvet razkroji žvepleno srebro, ne pa kovinasto, in daje predmetom zopet blesk.

Rjaste lise odstraniš z niklastih predmetov, da lise namočiš s petrolejem in jih

potem odrgneš z usnjato krpico, ki jo pomočiš v prah lesnega oglja. Ali pa namaži rjasti madež z oljem in ga pusti mastnega par dni. Potem ga dobro zbriši s krpico, namočeno v salmijaku.

Šipe postanejo prav lepo čiste, če jih najprej umiješ in obrišeš, a ko so že suhe, pa jih odrgni še s svilnatim papirjem.

Vsak delavec in nameščeneč

naj kupuje samo pri trvdki

I. N. Šoštarič, Maribor Aleksandrova cesta šte. 13

ker le pri tej trvdki se dobijo vse potrebščine za obleke, sukno, volneno blago, platno, plavina, perilo, nogavice, zgotovljene obleke, plašči, odeje, perje itd. v dobri kvaliteti in po zelo nizki ceni. — Pri tej trvdki dobivamo vse blago tudi na

oblačila v obrokih

kar je za nas v sedanjih težkih časih

velika ugodnost!

Cene se pri plačilu na obroke na povišajo!

Največja senzacija je naš novo uvedeni amerik.

KREDITNI SISTEM!

8 — 12 MESCŖV KREDITA

državnim in občinskim nameščencem kakor tudi solventnim kupovalcem drugih poklicov, ako se izkažejo z odgovarjajočo izkaznico. — Blago se izroči takoj. — Samo 10% predplačila! — Na ta način je omogočeno tudi manj imovitim, da si nabavijo prvovrstno radionapravo. — Dosežena je torej najvišja mera v pogledu naše individualne prodajne organizacije, pridobivanja kupovalcev, kreditnega sistema, tehničnega nasveta, tehnike cen, tako da lahko z mirno vestjo trdimo, da smo v radio-prodaji zavzeli vodeče mesto. — Zato kupujte samo v radio-specialni trgovini!

RADIO-STARKEL

MARIBOR / TRG SVOBODE 6

Pozlačeni okvirji dobe svoj prvotni blesk, ako raztopiš v 4 delih beljaka 1 del kuhinjske soli. Pomoči mehko krtačo v to raztopino in povleci po okvirju. Takoj se zopet sveti.

Mastne ovratnike pri moških suknjah očistiš tako: najprej dobro iztolci, iztrepij in izkrtači vso suknjo, zlasti pa ovratnik. Nato ga izdrgni s salmijakom, katerega dobiš gotovo tudi v trgovinah na kmetih. Najbolje je, da vzameš krpo, če le mogoče od takega blaga, kakor je suknja, pomoči jo v salmijak in drgni z njo po ovratniku. Potem pa zlikaj ovratnik in zadobil bo zopet svojo prvotno lepo obliko. Pri likanju pogrni na ovratnik gladko cunjjo, ki pa ne sme imeti debelih niti. Da ne dobi sukno bleska, postopaj tako: zmочи in dobro ožmi cunjjo, pogrni jo na blago in hitro potegni po njej vroč likalnik, nato takoj vzdigni krpo, iz blaga se kadi para, ti pa hitro udarjaj po polikanem mestu in odpihuj paro. Tako ne bo bleska na ovratniku.

Aluminijasta posoda se snaži, da ne izgubi bleska, edinole z milom. Seveda jo je treba potem dobro izprati in obrisati.

Muhe v kuhinji. Muhe iz kuhinje preženeš, ako dodaš apnu nekoliko lizola, ko beliš kuhinjo spomladi. Muhe bodo bežale in zunaj takoj pocepale. Pa tudi v barvo za borduro lizol, da bodo vse stene prepojene s strupom. Dobro je še, izpirati tudi tla in stole. Tako se razkuži vso hišo in prežene muhe, pajke, bolhe in vse take ne-ljube goste!

Tintni madeži iz preproge se dobro osnažijo z mlekom. Vzemi svalek bombaža ali pivnik, ga omakaj v mleko in izpiraj

N. Pirnat: Čudni samomorilec.

madeže. Pivnik upija črno mleko in očišča madež.

Novo podplate je dobro namazati in zdrgniti z oljem; potem drže dolgo, ker olje prepreči, da se novi, gladki, in opolzki podplati ne drgnejo in se tako hitro ne raztrgajo.

Časopisni papir nam prav dobro služi pri pomivanju. Sajaste lonce odrgni najprej s kepo papirja, nato ga šele umij. Tako se ti blato ne zaje v razpokane roke in tudi pomije so čiste ter jih lahko uporabiš za živali. Kmetška lončena posoda rada diši po živilih, katera so se kuhala v njej. Ako jo znotraj odrgneš s časopisom, se duhi izgubi.

Josip Olup LJUBLJANA
Na vogalu Stari trg 2

Trgovina z manufakturnim blagom, velika izbira oblek lastnega izdelka iz angleških, čeških in domačih tovarn sukna in hlačevine. Velika zaloga klobukov, čepic in perila, pletenin in uniform po naročilu itd. — Moje geslo je: Dobro blago! — Nizke cene! — Priporočila tudi svojo

GOSTILNO „POD TRANČO“

Staro renomirana **M. Urbas** (Lastnik: Miroslav Urbas) kot prva in najstarejša izdelovalnica in razpošiljalnica priporočila

PRISTNE KRANJSKE KLOBASE priznane kot specialiteta, izdelane zajamčeno samo iz svinjskega mesa lastnega izdelka.

LJUBLJANA, samo Slomškova ul. 13 poleg Mestne elektrarne. Brzjav: Urbas Ljubljana. Telefon 3322. Razpošilja v vsaki množini po povzetju.

Čopiče, s katerimi kaj barvamo, očistimo s tem, da jih operemo v petroleju, terpentinu ali bencinu; nato jih operemo še v mlačni milnici in osušimo s suknom. Potem jih zavijemo v papir in spravimo.

Žebelje včasih težko zabijemo. Da gre žebelj hitreje v les, predrimo ž njim kos mila. S tem se namaže, se ne krivi in ga lahko zabijemo, ne da bi les pokvarili.

Marmor se čisti na več načinov. Prav lepo odpravim z njega madeže s tem, da ga drgnem s soljo ali s kisom. Nato ga odrgnem še s čisto vodo, potem še z milom in nazadnje še enkrat splaknem.

Kako se snaži in lepša pohištvo na preprosto način? Da ima človek res prijazno stanovanje, pač ni treba, da mora biti razkošno, dragoceno. Ni tu potrebno, da so poedini komadi pohištva bogvekakoli umetno izrezljani. To je predrago in mi tega ne zmoremo. Večina izmed nas se mora zadovoljiti s preprostim navadnim slogom in celo s starim pohištvom in s praktično obliko. Pač pa je neobhodno potrebno, da se pohištvo zna varovati. I najpriprostejše pohištvo, ki je dobro povoščeno, podrgnjeno in blesteče, zadobi v svoji čistosti in lesku lepšo zunanost.

Ako se moramo celo zadovoljiti s kakim komadom iz surovega nepobarvanega lesa, si lahko odpomoremo in mu damo lep, distingviran blesk. Ako pobarvamo belo nepobarvano pohištvo z orehovim izvlečkom in potem povoščimo, podrgnemo, da se leskeče, pa smo na priprosto način okrasili svoj dom.

Navadno se orehov izvleček dobi, ako se posuši zelena lupina dozorevajočega oreha. Na približno 1 l vode vzemi 200 g po-

sušenih lupin in jih kuhaj kaki dve uri. Ako ta preparat potem hitro precediš (filtriraš) in spraviš v steklenice, ga lahko ohraniš tudi več let. Kadar ga rabiš, ga lahko razredčiš, kolikor želiš; a moraš seveda prej poskusiti na kakem koščku lesa.

Ta orehov izvleček se raztegne po lesu z navadnim čopičem. Ako hočeš lesu pustiti one dozdevne lesne žile, jih potegni bodisi z vilicami ali pa z glavnikom, preden se barvilo posuši.

Ko je les zopet suh, ga povošči s pripravnim voskom za les in pohištvo ter dobro podrgni, da se lepo sveti in leskeče. Ako hočeš še lepše, pa nazadnje lahko še polakiraš pohištvo z brezbarvnim lakom.

Pomivanje oken. Pomivaj okna, kadar je svetlo in ne sije solnce nanje. Najboljša je voda iz reke posebno če je nekoliko topla; za drgnjenje pa rabi staro usnjato rokavico, ker ne pušča za seboj muck. Ako pa si hočeš umivanje oken sploh prihraniti, pa dobro izbriši šipe vsako jutro, dokler so še nekoliko rosne. Zanemarjene in oslepele šipe izmivaj s kredno, katero zdrobi v prah in namoči v žganju. Če pa niso preveč umazane, pa lahko napraviš kredno kašo z vodo. Za drgnjenje je najboljša krpa iz srnine kože, ker se po tem usnju šipe silno svetijo. Lepa šipa v oknu pa je dika stanovanja.

Kako odstraniš madež od črnila? Raztopi klorovo apno, ki ga dobiš v vsaki drogeriji, v vodi, precedi (filtriraj) ga in shranj v temni steklenici. Če hočeš odstraniti tintni madež ali pa črko, pomoči ga s to raztopino in popij nato s pivnikom. To ponavljaj tako dolgo, da madež izgine. Včasih ostane na papirju rumenkasta lisa, ki jo iz-

**TOVARNIŠKA
ZALOGA
PERILA**

obleke, čevlji, nogavice, samoveznice
v najlepši izbiri in nizkih cenah

**JOS. KARNIČNIK
MARIBOR
GLAVNI TRG 11**

EKSPORTNA HIŠA

»**LUNA**«

MARIBOR / Aleksandrova c.

Najcenejši nakup galanterije, vezanine, otroških igrač ter pletenine domačega izdelka:

otroške nogavice . . . . . od Din 5.— naprej
damske nogavice . . . . . od Din 7.— naprej
moške nogavice (sokni) od Din 6.— naprej
vezenine . . . . . od Din 1.— naprej
čipke . . . . . od Din 1.— naprej

Pleteni telovniki z rokavi, puloverji, cele obleke, perilo za dame in gospode, opreme za novorojenčke lastnega izdelka. Nadalje nudim: kravate, samoveznice, svilene trake, gumbe, predtiskanje za ročna dela.

brišeš, ako jo pomočiš z raztopino citrone kisline, ki jo tudi dobiš v prašku v vsaki drogeriji in lekarni.

Star pomečkan baržun ali pliš obnoviš **tako-le:** Napni ga v okvir za vezenje, pomazi ga narobe s tekočino iz pol špirta in pol vode, drži potem okvir s pravo stranjo baržuna navzdol nad vrelo sladkorno vodo in zlikaj baržun. To stori tako, da držita dve osebi okvir, ti pa drgni z vročim likalnikom nalahno narobe po baržunu.

Rumeno barvanje zaves in čipk. Gotovo je malokateri gospodinji znano, da so tako malomarno odstranjene lupine pomaranč izvrstno barvilo za zavese, male prte, odeje, pregrinjala in čipke. Pomarančne olupke operi dobro v čisti vodi ter jim odstrani belo kožo, da ostane samo zgornja rumena plast. Postavi jih nato v lonec ter jim prilij toliko vode, da so pokrite, in jih nato skuhaj. Ko nekoliko časa vrejo, jih odstavi od ognja ter jih precedi, da ostane sama tekočina. Ekstrakt je gotov. Primešaj na to ekstraktu vode, in deni vanjo dotični komad, katerega mišliš barvati. Pusti ga nekoliko časa notri in ga obračaj, da pride barva do vseh delov in zadobi prtič ali kar je, lepo rumenkasto (pomarančasto) barvo. Temnejšo ali svetlejšo barvo dobiš po večji ali manjši količini ekstrakta, kakor tudi če pustiš blago dalj časa v barvi.

Tudi obledelim bluzam, oblekam in rutam iz svile se na ta način osveži barva, če so bile rumene barve; če so pa bile bele, jih porumeni. Preden začneš barvati dotični predmet, poskusi barvo z malo krpo, da dobiš zaželjeno barvo. Nekatere vrste blaga rabijo več, druge manj barvila, zato moraš

N. Pirnat: Uradni obraz.

poskušati toliko časa, da si napraviš primerno barvo. Tako si napraviš na omenjen način lahko sama barvo. To barvanje napravi svilnato ali blago iz čipk trdo, da je kakor novo. Ker pa ne dobiš pomaranč, kadar bi si hotela, pripravi ekstrakt za poznejšo uporabo. V to svrho deni pomarančne lupine osnažene, kakor je bilo navedeno zgoraj, v posodico s špiritom, pokrij jo dobro ter spravi do vporabe. Za lupine od 2 pomaranč zadostuje 1 deciliter (100 gramov) špirta. Kadar rabiš, vliješ v vodo za barvanje primerno količino tega ekstrakta. Ker je pri nas dosti pomaranč, bo gotovo to na-

TRPINOV
TEKSTILNI-
BAZAR
V MARIBORU

NUDI DOBRO BLAGO
IN POCENI!

JAKOB
ZALAZNIK
KAVARNA
SLAŠČIČARNA IN
PEKARNA
LJUBLJANA

vodilo marsikateri dobro došlo, da si na cenen način prenovi razne komade oblačila ali sobne opreme.

Mravlje se preženo zelo priprosto. Vzemimo 2 dela sladkorja v sipi in 1 del boraksa. To se dobro pomeša in potrosi tam, kjer se navadno zbirajo mravljinčji. Pa izginejo hitro in do čistega.

Oljnate slike se najlepše očistijo z v topli vodi namočeno in dobro ožeto gobo.

Mastni madeži v papirju, bodisi belem, barvanem, gladkem ali raskavem, izginejo, če se po obeh straneh natere madež z belo kreda in se tako pusti na papirju. Ko se knjiga, ozir. tak papir, zopet vzame v roko, se odrgne kreda z robcem in madeža ni več. Na ta način se čistijo posebno šolske knjige, ki so kaj rade mastne od prstov.

Svež petrolejski madež se odpravi takoj iz vsakega papirja, ako se ga drži par sekund nad vročim štedilnikom, ne pa nad svečo ali nad žerjavico.

Čajni madeži se operejo iz perila, ako operemo madeže v vroči vodi, v kateri smo raztopili nekaj boraksa.

Uporaba terpentina. Če namažemo omaro od znotraj s terpentinom in poškrpimo, zavarujemo obleko pred molji.

Iz obleke se spravijo mastni madeži, ako se namoči krpica v terpentinu ter se z njo drgne madeže.

Blato iz obleke se odpravi, če najprej pustimo, da se blato popolnoma posuši. Nato ga izmencamo in temeljito izkrtačimo iz blaga. Potem prerežemo surov krompir čez pol in dobro drgnemo z njim po blagu. Tako izgine madež popolnoma in blago je čisto.

Madeži od krvi na tleh. Vzemimo 4 dele vode in en del žveplene kisline ter izmivaj s tem madeže iz tal. Mila ne jemlji, ker je mastno in pusti masten madež. Kisline, ki je ostala še v tleh, izribaj z lugom ali s pepelom.

Kako zatremo ščurke. 50 g borove kisline (acido borico) zavremo v 1 litru vode, jo zmešamo z drobtinicami in koščki kruha, da napravimo zmes kakor nekaj močnik. To zmes namažemo na papir in ga denemo v kotel, kjer je največ te golazni. Čez nekaj dni ne bo nobenega ščurka več nikjer.

Milo treba imeti vedno na suhem, najbolje na peči. Presušeno milo bolje izda kot sveže, ki se kar nagloma speni in se ves komad takorekoč stopi.

Lesen škaaf ali čeber kmalu teče, če se les napoji in napne. Treba ga je popariti z vrelo vodo, potem ga pa takoj napolni z mrzlo vodo, da se les ne posuši. Tako se posoda ne sesuje.

Kako lupiti jabolka tako, kakor kuhan krompir? Namoči se jabolka eno minuto v vreli vodi, potem se jim lupi koža kakor kuhanemu krompirju. Enako se dela s slivami in češpljami.

Iz steklenic se odstrani neprijeten duh, če se dene vanje nekaj oglja ter se ga pusti nekaj časa v njih.

Slab duh po apnu in barvi ali po čem drugem preženemo iz sobe, če postavimo vanje vrelega kisa. Najbolje je, če ga sploh v sobi vremo na samovarju. Jesih mora biti močan.

OTEL SOČA
LJUBLJANA
TELEFON ŠT. 2531

FRANC KLEMENC
TVORNICA
MESNIH IZDELKOV
IN KONZERV
LJUBLJANA-VIČ
TELEFON ŠT. 2785

Steklenice se lepo očistijo z lugom, s sodo, z žaganjem, s pepelom, z jajčnimi lupinami, nežanim apnom, peskom, s pivnikom, ki popije mastno olje, s soljo, s salmijakom, s suho zemljo, z jesihom in tudi s kislim zeljem.

Medene (mesingaste) posode se lepo očistijo z mešanico krede, žvepla in jesiha. Pa tudi razpadlo apno, prežgane ovčje kosti, opeka, vse stolčeno v prah in z oljem zmešano, lepo očisti medenino. Dobro je tudi zmleto brezovo oglje z vodo zmešano.

Srebro se snaži tako-le: Žlica ali kar je že, se opere najprej v topli vodi, da se mast in nesnaga odlepi. Malo milnice lepo očisti srebro, potem pa še usnje, mokra goba, kot prašek za blesk pa alabastrova moka. Alabaster prežgi na žerjavici ali plošči, da se zdrobi v prah. Prah uporabiš suh ali moker. Najbolje to delaš s prstom, ker so žličke in podobne stvari zelo občutljive. Ščetka je preostra. Naposled še naredi blesk z usnjato krpo in z belo platneno cunjjo, ki vzame tudi prašek. Tako je srebro osnaženo.

Krtača za lase se očisti tako: Položi se preko miznega roba časopisni papir ter se ga nato z eno roko drži na mizi, z drugo pa se potegne krtača ob papir na robu mize. In to tako dolgo, dokler se pozna umazano od krtače. Opere se pa krtača le na ta način, da se ne zmoči les, na katerem so pritrjene ščetine. V posodi treba pripraviti toliko tople milnice, da ne seže do lesa. Ščetka naj leži tako dolgo v tej milnici, da se umazano loči od ščetin. Spla-

Tine Kos: Pri česanju.

kuje se nato zopet v čisti vodi, ne da bi se zmočil les, se dobro otrese vode in postavi pokonci, da še vsa voda odteče.

Da likalnik ne zarjavi, se naj topel namaže s stearinom, za kar se lahko porabijo koščki sveč.

Cilindri pri svetilkah kaj radi pokajo. Če pa vselej, preden prižgemo, prav nalahno dihnejo v cylinder, se nekako utrdi in lahko traja leta in leta.

Madeže od voska in sveč odpravimo iz obleke in perila, če namočimo madež z alkoholom in pustimo, da se posuši. Alkohol zdrobi vosek. Potem ga še malo zmanemo in dobro izkrtačimo, pa je obleka snažna. Važno je, da se mora alkohol popolnoma posušiti.

**RESTAVRACIJA HOTELA
'BELLEVUE'
V LJUBLJANI**

Priznana izborna vina ter prvovrstna
domaća kuhinja / Dobra postrežba / Zmerne cene
Za obilen poset se toplo priporoča

PERO STERK
HOTELIR IN RESTAVRATER

Roskopf-Uhr

DIN **49[—]**

Wecker

DIN **50[—]**

M. JIGER-JEV SIN
URAR

Maribor / Gosposka 15

Kako poznaš, da je črno vino umetno barvano? V vino pomoči mrvico kruha, potem jo vzemi ven in vrži v kozarec, v katerem je na dnu nekaj čiste vode. Če je vino umetno barvano, postane voda takoj vijoličasta, če pa ima vino naravno barvo, traja četrt ure, preden se voda pobarva.

Petrolejka gori svetleje, če vržemo v petrolej malo naftalina. Vsakih štirinajst dni je treba dati drugi naftalin.

Da bo usnje mehko, se naj zmeša nekoliko olja in vode. To se dobro pomeša in vtepa in potem namaže usnje. Še bolj pripraven je glicerin.

Nekaj domačezdravniških nasvetov.

Oslovskega kašlja se je treba zelo čuvati. Vsaka mati se ga upravičeno boji radi otroka in radi sebe. Kašelj je tako močan, da je prizadet tudi želodec ter meče hrano iz sebe. V takem slučaju otroci navadno zelo oslabe. Želodec namreč s tem, da vrže hrano iz sebe vsled silnega kašlja otrokovega, nima dovolj hrane za prebavo in s tem telo slabi. Zato naj otrok po vsakem bljuvanju takoj kaj je, da nadomesti izbljuvano jed in si ohrani moči.

Mrzli obkladki. Da odvrnemo naval krvi s kakšnega bolnega mesta (krvavo oko, udarec, vnetje v prsih, influenza itd.), se poslužujemo mrzlih obkladkov. Pri tem se mora rabiti postana voda. Taki obkladki dobro učinkujejo, so pa nevarni, če nismo oprezní, ker lahko bolnika prehladimo. Zato jih dajemo pri notranjih boleznih le po navodilih in predpisih zdravnika. Bolnik mora biti v topli sobi, čez obkladek se mora oviti suha rjuha tako, da ne pride zrak k obkladku. Posebno previdni moramo biti pri otrocih, kateri ne prenašajo vedno mrzlih obkladkov. Ako otroku ne pordeči koža pod

obkladki takoj in se otrok ne ogreje, moramo takoj prenehati z njimi.

V bolniški sobi se naj ne šepetajo. Šepetanje namreč bolnika utruja, ker se napenja, da bi slišal, kar se govori. Poleg tega se vznemirja, ker sumi, da govore o njem in njegovi bolezni. Ravno tako je naplačno, če se stopa po prstih, hoteč s tem zmanjšati ropot svojih korakov. Zato se naj govori tako, da bolnik lahko vse razume in hoja naj bo navadna. Važno je namreč dati bolniku čutiti, da bolezen njegova ni opasna in da se mu zdravje že zboljšuje.

Ne zemlje na rane. Najdejo se še taki ljudje, posebno na deželi, da si na rane pokladajo prst, češ, to hladi in se hitreje zdravi. To je pa zelo nevarno. V zemlji so bacili, ki so začetniki telesnega otrpnenja, če pridejo v kri. Taki bolezni, imenuje se tetanus, sledi neizogibno smrt.

Udarec na oko. Zgodi se, da se včasih kdo udari na oko tako, da mu je v hipu vsa koža okoli očesa podpluta s krvjo. V takem slučaju je treba — kakor že zgoraj

MODNA TRGOVINA
ANTON PAŠ
MARIBOR / SLOVENSKA UL. 4

Potrebščine za krojače in šivilje, čipke, vezenina, gumbi, modni naši, svileni trakovi, svila za šivanje, D. M. C. artikelní za vezenje, šifon ter vsa druga drobnarija. Nogavice, rokavice, srajce, kravate, jopice, vso damsko, moško in otroško perilo, volnene veste itd. itd.

STROGO SOLIDNE CENE!

Solnčevo strojno pletenje!

V mojih, najmodernejše opremljenih delavnicah izdelujemo vse v to stroko spadajoča dela, kakor: Jopice, puloverje, pléte, cele obleke po meri itd. Važno za manjše pletilje in konfekcionarje! Pleteno blago v nešteti vzorcih v Achtschloss & Jaquard na metre! Istotam: Vsakovrstno perilo, kravate, nogavice, rokavice, predpasnike, opreme za neveste, birmanke in novorojenčke. Edina založba ABTAHOV (peče).

Se priporoča

K. WIDMAYER, Ljubljana, Pogačarjev trg-pri SOLNČU

na drugem mestu povedano — takoj mrzlih obkladkov. Nato pa takoj k zdravniku.

Rastline v spalnicah. Mnogo je še ljudi, ki pripisujejo zelenim in cvetočim sobnim rastlinam zdravilni učinek. Ljudje me-

izhaja iz eteričnih olj, je navezan na ogljenčevo kislino. Škodljivo je torej, ako se kdo dolgo mudi v sobi, kjer so cvetice in rastline, ne da bi se večkrat na dan odpirala okna in prezračevala soba. V takem zapr-

Preteklost — sedanost — bodočnost.

nijo, da čistijo in izboljšujejo zrak, ker sprejemajo vase ogljenčevo kislino in izločajo kisik ter oddajajo deloma tudi eterična olja.

Vse duhteče cvetice izločajo, kadar dišé, ogljenčevo kislino, kajti prijetni vonj, ki

tem prostoru med duhtečimi cveticami boli glava in kri sili v obraz.

Nikakor pa ni priporočljivo imeti cvetice v spalnici. V zaprtem prostoru se nabere ponoči toliko ogljenčeve kisline, da je za človeka v takem prostoru naravnost ne-

Tea-Import

*Ako piješ Buddha čaj,
Vživaš že na zemlji raj!*

Anton Koleša / tapetništvo

LJUBLJANA

Florjanska ulica 23

Vam nudi najceneje žimnice,
matrace, otomane, divane in vse
tapetniške izdelke

varno. Spanje je v takem slučaju nemirno, sanje grozne, kri sili v možgane in drugi dan je človek utrujen in bolan, pri zelo duhtečih cvetkah nastopi omotica in omedlevica.

Morske kopeli imajo veliko večji zdravilni učinek nego kopeli v sladki vodi. Morska voda ima v sebi sol, ki blagodejno vpliva na organizem. Še večjega pomena kot sol pa so valovi; gibanje vode ustvarja neko elektriko, in valovi, ki se zaganjajo v naše telo, proizvajajo neke vrste električno masažo, ki zlasti koristi onim, ki imajo kako lokalno jetiko ali vnete limfatične žleze (bezgavke pod pazduho, pod ušesi itd.). Tudi slabokrvnim otrokom pomaga kopanje v zibajočem se morju. Zato pa naj se kopalci vedno gibljejo v vodi (tudi v sladki), naj plavajo, brizgajo, brcajo, da se voda valovi in imajo od nje večjo zdravilno korist. Velike važnosti pri morski kopeli je tudi solnčenje na obrežnem zraku in drgnjenje telesa z morskim peskom. Morska voda, zrak in pesek ima gotove elektro-fizične in elektro-kemične lastnosti, ki so v korist bolnemu in zdravemu človeku. Zato bi se naj skrbelo, da bi vsako leto občine pošiljale delavske otroke, ki so vsled slabe prehrane in vsled bednilni stanovanjskih razmer zelo šibki, k morju; enomesečno bivanje in kopanje neverjetno popravi oslabela telesa. Ne moremo pa priporočati morskih kopeli živčno bolnim, ker nekaterim bolj prija plininski nego morski zrak. Zato naj se taki nikdar ne kopljejo v morju brez zdravnikovega privoljenja.

Kdor ima težke noge, naj si dela tople kopeli. Kri se s kopanjem v topli vodi in

otiranjem spravi v redni obtok in noge so po kopeli takoj lahke. Posebno v poletnem času in po dolgi hoji noge po takem kopanju čisto požive.

Koža na ustnicah je zelo občutljiva in rada razpoka, če ima človek hudo vročino. Koža se naj namaže z borovim vazelinom, ki je najboljše sredstvo za razpokane ustnice.

Slabokrvnost pri prav majhnih otrocih. Nekateri dojenčki so zelo bledega lica in kažejo znake slabokrvnosti (anemije). Na tem trpe zlasti oni, ki jih mati sama ne doji, nego jih hrani umetno. Posebno pri takih dojenčkih, ki jim dajejo kozje mleko, se kaj rada pojavi anemija. Dokazano je namreč, da vsebuje kozje in kravje mleko jako malo železa, kar je glavna sestavina dobre krvi. Materino mleko ima v sebi trikrat več železa nego kravje, zato pa dojeni otroci boljše uspevajo nego umetno hranjeni. Človeška narava, ki tako čudovito skrbi za zaščito telesa, je tudi v tem pogledu modro uredila. Otrok prinese že s seboj na svet primerno zalogo železa v jetrih; ako ga ne dobiva potom hrane, pa si nadomešča železo iz te zaloge. Nekateri dojenčki, zlasti prerano rojeni, dvojčki in otroci slabokrvnih mater prinesejo navadno premalo železa s seboj, pa zato baš pri teh tolikokrat opazimo bledico.

So matere, katerih ne more nihče prepričati, da ni dobro hraniti otroka s samim mlekom. Res je, da se marsikateri tak otrok lepo redi, toda kljub temu je bled in brez pravega življenja. Izključno mlečna prehrana ni torej nikako sredstvo za pobijanje slabokrvnosti, nego jo celo povzroča. Zato

|| ■■■ || USTANOVLJENO PRED 30 LETI || ■■■ ||
Splošno kreditno društvo r. z. z o. z. v Ljubljani

|| ■■■ || MIKLOŠIČEVA CESTA 13 || ■■■ ||

se priporoča
vsem delavskim organizacijam za nalaganje
denarja, ki ga ugodno obrestuje. Posojuje
na menice, zastavna pisma in lombard

Rajko Šubic: Orač.

naj dobiva otrok mešano hrano, ki vsebuje tudi železo. Kakor hitro more prebavljati, naj dobi sadje in zlasti špinačo, ker ima med vsem sočivjem največ železa v sebi.

Vetrovni dnevi. So ljudje, ki jim je vsak veter nevšečen. Da le začutijo sapico.

pa se zapro pri oknih in pri vratih. Ako pa morajo iti ven, se zavijejo in zapno, da bi ne prišel najlažji piš do kože. Vendar pa trdijo zdravniki, da je vetrovni zrak zdravjši nego miren. V prvi vrsti že radi tega, ker je čistejši, saj ga baš vetrovi čistijo.

PRODUKTIVNA ZADRUGA LJUBLJANSKIH MIZARJEV

PREVZAME VSAKRŠNA STAVBENA IN POHIŠT-
VENA MIZARSKA DELA TER JIH IZVRŠUJE
TOČNO, SOLIDNO IN PO JAKO ZMERNIH CENAH

TOVARNA NA VIČU PRI LJUBLJANI
TELEFON ŠTEV. 2410 / ČEKOVNI RAČUN ŠTEV. 13997

Gibajoč se zrak pa ugodno vpliva na vse telo. Koža se utrdi, da ni tako dostopna za bolezni, pa tudi telesna temperatura živahneje deluje. Solnčenje na odprtem prostoru je mnogo bolj učinkovito nego v zaprtem. Nekateri se solnčijo v zaprtih verandah, da se izogoneo vetru in prehladu; a kdor je iz malega navajen prepihu in vetru, ima veliko večjo korist od solnčenja na vetrovnem prostoru. Posebno ugodno vplivajo vetrovne zračne kopeli na one, ki bolehalo na odprti tuberkulozi, to je taki, ki močno kašljajo in pljuvajo. Katar se jim hitreje zdravi in splošno se bolje počutijo. Tudi otroci z oslovskim kašljem naj hodijo mnogo na zrak ter naj se ne boje sapa. Ne hodi prehitro, dihaj z zaprtimi ustmi, pa ti ne bo škodovala sapa. So pa nekateri, ki so nepopisno občutljivi za vsak vetrič in prepih. Ti se niso pravočasno utrdili, pa trpe vse življenje na tem. Ko je telo že oslabele, je seveda prepozno, da bi ga utrjevali z nevarnimi poizkusi. Zato, matere, pustite otroke na zrak. Oblačite jih malo, vrat, noge, roke in glava naj prosto preprihava zrak. Ob lepih poletnih dneh pa v vodo in kolikor mogoče razgaljeni na zraku in solncu. Šele ko pritisne mraz, zapnite otroka v toplo obleko in obuvalo. Tudi ponoči naj spi pri odprtem oknu. Dobro ga pokrijte, pa mu ne bo škodoval nočni veter.

Nahod. Če kdo dobi nahod, naj vzame pol litra tople vode, raztopi v nji 1 žlico kuhinjske soli. S tako pripravljeno vodo si je izpirati 3—4 krat na dan notranjost nosa in nahod bo kmalu prenehal.

Pri zastrupljenju s kislinami (žveple-na, solna, soliterna itd.) se vzame en beljak

ter ena žlica sladkorja. Vse to se dobro zmeša v en četrt litra prekuhane in še mlačne vode ter se da bolniku izpiti. Nekaj časa za tem začne bolnik bljuvati zavžite stvari iz želodca, nakar sledi trudnost in spanec. Ta navšet se rabi kot prva pomoč, ako ni zdravnika blizu. Bljuvanje povzroči tudi milnica ali pa mleko.

Pri zastrupljenju z lugom, s sodo in z alkaličnimi spojinami pa se rabijo razne kisline, n. pr. jesih, limonov sok, vinska kislina iz lekarne (na koncu noža na pol litra vode). Vedno pa tudi lahko mleko in led.

Protí ozeblinam na roki in na nogi se priporoča sledeči pripomoček. Kakor hitro zapaziš prvo ozeblinsko oteklino, deni v emajlirano posodo mlačne vode in raztopi v nji malo galuna. Najbolje je, da imaš skledico na štedilniku, da se voda greje, ko držiš roke v nji. Ko se voda toliko segreje, da ne moreš več strpeti odstavi skledico in drži roke še nekaj časa v njej. — To velja tudi za ozeblino na nogah. Raztopina služi za več kopeli, ponovi jih tri do štirikrat na dan.

Skrbite za suho obutev! V pogostih deževnih jesenskih dneh in v blatnih zimskih mesecih moramo paziti, da bodo imeli naši otroci vedno suhe in tople noge ter da ne bodo sedeli v šoli z mokrimi in mrzlimi nogami. Zato je pa treba predvsem gledati, da ne bodo čevlji raztrgani ali tako slabi, da gre mokrota vanje na vseh straneh. Za nove čevlje ali vsaj nove podplate je dobro, da jih namažemo z neslano mastjo ali z oljem; pa prav močno vdrgnimo maščobo v podplat, da bo nepremočljiv. Vsak teden namaži

Karol Ussar, Maribor

Plinarniška ulica štev. 17

izdeluje vse vrste tehtnic
in prevzame v to stroko
spadajoča popravila

enkrat čevlje s kako mastjo namesto z navadnim mazilom.

Mokre čevlje se mora otrok takoj sezuti. Ako ga zebe v noge, naj si jih umije v topli — a ne vroči — vodi, nato naj se obuže suhe nogavice in čevlje. Iz mokrega

papir, da prej pobere mokroto. Ko se posuše, jih je treba dobro namazati z maščobo, da se usnje prepoji in ne propušča vode.

Čez noč naj ne bodo čevlji na premrzlem prostoru, drugače so zjutraj ledeno mrzli in se v njih noga kmalu ne ogreje.

Orang-utan.

obuvala pa je treba očistiti blato, tudi po podplatih, potem se natlači vanje zmečkane časopisnega papirja in se jih dne sušiti na toplo mesto. Nikoli pa ne smeš sušiti čevljev pri peči ali pri ognjišču, ker postane usnje trdo in poka. Ako so bili čevlji jako premočeni, je treba dati vanje še drugi

Ne pihajmo v vroče jedi. To je nezdravo, posebno če to delamo otroku. Ko namreč pihamo, izdihavamo sapo, ki nam prihaja iz ust. V tej sapi so pa bolezenski bacili, ki povzročajo bolezni. Bacili pridejo v hrano, po njej pa v usta otrokova in želodec ter okužjo telo. Ni treba, da je oseba,

OBLAČILNO BLAGO

VSEH VRST NAJBOLJE IN
NAJCENEJE PRI TVRDKI

NOVAK / LJUBLJANA / KONGRESNI TRG 15

OGLEJTE SI! PREPRIČAJTE SE, PRIŠTEDITE
DENAR IN BODETE DOBRO OBLEČENI!

ki piha, bolna. Vsak človek ima namreč bacile, le da je nekateri tako močan, da se ga bolezen ne more lotiti. A drugo osebo njegovi bacili lahko okužijo.

Kadar je človek v nevarnosti, da se zaduši s tem, da se mu je kaj ustavilo v grlu, naj se močno prime za nos. S tem se prisili, da diha skozi usta in tako naj mirno in globoko diha. S tem je nevarnost odstranjena.

Komarjev pik. Ako koga piči komar, naj zmoči prst z vodo ali s slino in tako moker prst vtakne v sol. Nato naj ranico masira in bolečine in otekline ne bo.

Če teče kri iz nosa, treba na tilnik dati mrzle obkladke, držati glavo pokonci in mirno dihati z odprtimi usti. V težkem slučaju je dobro noslanje z galunom. Večkratno krvavenje iz nosa je znamenje slabokrvnosti, obistnih ali srčnih bolezni, napa-ke v žilah. Vsekakor je priporočljivo, da se vpraša zdravnika za nasvet. Najrajše te-

če kri otrokom v dobi pubertete, to je med 12. in 16. letom, ko se otrok razvija v dekle ali fanta.

Zoper kurja očesa in trdo kožo se svetuje vroča zmes kruhovih drobtin z jako močnim kisom. To se dene kot obkladek na kurja očesa in na trdo kožo.

Kdor se opeče, naj opeklino takoj posiplje z dvoogljekislo sodo (z bikarbonatom). Nobene bolečine ne bo več čutil. Ali pa si naj opeklino namaže z mazilom, narejenim nad ognjem iz satovja in navadnega laškega olja. Ko se to mazilo ohladi, je dobro za porabo.

Zanohtnica, črv v prstu. Ako se zbo- demo za nohet, čutimo takoj, da nas za nohtom žge. Ako ne ukrenemo takoj kaj pametnega, se začne razbijanje za nohtom in če pustimo, da se prične prav gnojiti, pride do strašnih bolečin. Prva pomoč je, vtakniti hitro prst v vročo vodo. Bolj, ko je vroča, boljše je, samo opariti se ne sme. Nato se ovije prst ali roka s krpo, namo- čeno v terpentinu ali namazano s terpen- tinovim mazilom, ali pa se naveže kos li- mone. Če bi se pa vkljub temu začelo gno- jiti, treba iti k zdravniku.

Kadar je kdo prehlajen (nahoden), naj vlije v vrelo vodo terpentina in nato vdihava paro, ki izhlapeva. Pri tem je dobro, da si ogrne z ruto glavo tako, da pride pod njo tudi posoda ter se sopara ne izgublja okoli.

KLIŠARNA

**vseh vrst po foto-
grafijah ali rizbah
izvršuje za vsakovr-
sten tisk najsolidneje**

**KLIŠARNA · ST · DEU
LJUBLJANA · DALMATINOVA 13**

**ŠPEDICIJA
LUDOVIK ŠEVAR
RAKEM**

Mednarodni transporti /
Specijalni oddelek za
lesne transporte in živino

Reklamacije!
Informacije!

Telefon interurban 5

Cankarjeva družba.

Ivan Cankar je zapisal:

»Priatelj, globlje pogled! Ali ne vidiš, odkod te nove sile? Življenje se dramí v nižavah, ki so spale. Oči se odpirajo, iščejo moči, roke se iztegajo, iščejo ciljev. Kaj za to, če prihaja pomlad v viharju in povodnji. Iz te črne naplavine bo vzkliła bujna rast! Njih misel je bila prava: ne bele krizanteme na ogoljen frak — rdeč nagelj na kamizolo...« (Bela krizantema.)

In nato takoj:

»Trdna je moja vera, da napoči zarja tistega dne, ko naša kultura ne bo več krizantema siromakova, temveč bogastvo bogatega. Že slutim zarjo tistega dne, sluti jo vse moje najgloblje in najčistejše hrepenenje. Ne, ne hrepenenje samo! Moje delo je slutnja zarje, vsaka moja beseda in vse moje življenje. Že slišim dleto, ki kleše granitni temelj novi zgradbi...«

(Bela krizantema.)

Da bo dleto klesalo granitni temelj novi zgradbi še vztrajnejše in hitrejše, je Strokovna komisija za Slovenijo v Ljubljani in Delavska kulturna centrala »Svoboda« (Delavska kulturna in telovadna zveza »Svoboda«) v Ljubljani s sodelovanjem združ-

nih organizacij ustanovila »Cankarjevo družbo«. Postavila je živ, mogočen spomenik velikemu proletarskemu pisatelju.

Med proletariát morajo iti knjige in »Cankarjeva družba« si je začrtala to nalogo, da za nizko članarino, 20 Din letno, nudi članom »Cankarjeve družbe« 4 knjige, ki mu bodo krajšale čas, ga poučevale, in mu kazale, da je on, proletarec tudi človek, da je on pravi stvarnik vsega. Eno najvažnejših poprišč človeškega udejstvovanja je delo na kulturnem polju. Zato naj vsak, kdor se zaveda in čuti, da je res človek, dela na tem polju. Zbiranje članov za »Cankarjevo družbo« je zelo važno delo. Je osnova, podlaga vsemu drugemu delu. Lepo delavsko knjigo v delavske domove — s tem je več kot polovico dela narejenega za delavsko kulturo, ker je to delo prižiganja večne luči v siromašnih bajtah, v vseh domovih ponižanih in razžaljenih...

Že letos, prvo leto obstoja »Cankarjeve družbe« gre nad 18.000 knjig v delavske hiše. To je korak, ki je veleznačilen, velevažen in na katerega je lahko ponosen sleherni član »Cankarjeve družbe«.

Zato naj vsak še s podvojeno močjo nabira člane za prihodnje leto. Knjige za leto 1931 bodo še lepše. Lovro Kuhar je že napisal za prihodnje leto vojni roman: »Do-

Železničarji, pozor!

GOSPODARSKA POSLOVALNICA

EDINA PRVA ŽELEZNIČARSKA ZADRUGA JE OTVORJENA

Tu dobite na obroke po res konkurenčnih cenah vsakovrstno blago za službene obleke, civilne obleke, suknje, perilo, ženske in otročje obleke. Pri plačilu v gotovini dobite še primeren popust

Blaga za celo službeno obleko s podlogo vred dobite že za 300 Din (tristo). Prav trpežno fino suknjo za službeno obleko s podlogo že za Din 400.—. Blago se pošilja tudi izven Ljubljane in ga naročajte potom podružnic Saveza železničarjev

Prodajalna je v Ljubljani / Miklošičeva c. 13

Delež znaša Din 5.— in vpisnina Din 5.— enkrat za vselej. Železničarji pridite, oglejte si blago in prepričali se bode te o dobri kvaliteti in najnižjih cenah. Kdor bo enkrat kupil pri nas, bo naš stalen odjemalec

Železničarji! Vaše geslo bodi: Svoji k svojim! Osamosvojite se. Vsakdo naj bo član zadruga, ker to zahteva že njegova lastna korist!

Gospodarska poslovalnica

osobja ljubljanske žel. dir., r. z. z. o. z.

berdob«. Druga leposlovna knjiga bo ali prevod iz svetovne proletarske literature ali pa izvorno delo katerega naših proletarskih pisateljev. Znanstvena knjiga bo kot tretja knjiga, ki bo razpravljala zanimivo temo. Koledar bo pa, kakor letos, prinesel vse, kar zanima čitatelja.

Zato pridobivajte čim več članov.

Pravila „Cankarjeve družbe“.

I. Ime in sedež.

Čl. 1. Društvo se imenuje »Cankarjeva družba«. Svoj delokrog razteza po vsej državi in med našim narodom v inozemstvu. Sedež društva je v Ljubljani.

II. Namen društva.

Čl. 2. Namen društva je pospeševati duševno, gospodarsko in socialno izobrazbo naroda, zlasti z izdajanjem knjig in drugih publikacij.

III. Sredstva društva.

Čl. 3. Društvo zbira potrebna sredstva za doseg svojega namena iz

1. ustanovnin,
2. članarin,
3. prostovoljnih prispevkov in naklonil.

IV. Članstvo.

Čl. 4. Člani društva so:

1. ustanovniki,
2. redni člani.

Čl. 5. Ustanovnik je vsakdo, ki plača ustanovnino in ki ga sprejme društveni odbor. Ustanovnina znaša za fizične osebe Din 500.— (petsto), za pravne osebe pa Din 1000.— (en tisoč). Ustanovnina se lahko plača tudi v obrokih tekom enega leta. Ustanovnik lahko plača tudi več ustanovnin.

Čl. 6. Redni član postane vsakdo, ki ga društveni odbor sprejme in ki redno plačuje letnino. Letnino določa občni zbor in sicer vedno za eno leto vnaprej. Vplačana mora biti pa za vsako leto do 1. maja.

V. Pravice in dolžnosti članov.

Čl. 7. Ustanovniki, ki so plačali že vso ustanovnino imajo:

1. na občnih zborih pravico postaviti predloge, glasovati, voliti in voljeni biti.

2. Pravico, da brezplačno prejemajo vse redne društvene knjige do smrti.

Čl. 8. Redni člani, ki so za tisto leto plačali letnino, imajo:

1. na občnih zborih posvetovalno pravico in pravico biti voljeni;

2. pravico, da brezplačno prejemajo redne knjige enega leta, za katere so plačali članarino.

Čl. 9. Stroške za pošiljanje knjig plačujejo vsi člani sami.

VI. Organi društva.

Čl. 10. Društveni organi so:

1. občni zbor,
2. odbor,
3. nadzorstvo.

JAKOB LAH / MARIBOR
GLAVNI TRG 2

VELIKA ZALO-
GA OBLEK ZA
MOSKE IN
OTROKE, KLU-
BUKOV, PERILA
KRAVAT, CEV-
LJEV, NOGAVIC
ITD.

CENE BREZ KONKURENCE!

Čl. 11. Redni občni zbor skliče društveni odbor v prvem četrtletju vsakega leta. Izredni občni zbor skliče odbor v pri-

meru potrebe, mora ga pa sklicati, ako to zahteva najmanj polovica ustanovnikov z navedbo vzroka.

Pračlovek.

LJUDSKA TISKARNA D.

TEL. 2092 MARIBOR / SODNA UL. 20

Ali ste že krili?
svoje potrebe v tiskovinah ■

Dobavljamo vse tiskovine v prvovrstni izpeljavi in po najnižjih cenah za vsa društva, industrijo, trgovine, pisarne itd.

Čl. 12. Pristop k občnemu zboru imajo vsi ustanovniki in redni člani. Občnemu zboru so pridržane pravice:

1. voliti društveni odbor in nadzorstvo;
2. določati članarino;

3. sklepati o proračunu, o letnem poročilu odbora, nadzorstva in računskih zaključkih;

4. sklepati o knjižnem programu za prihodnje leto;

5. sklepati o izpremembi pravil;

6. odločati o samostojnih predlogih. Ti se morajo najmanj 14 dni poprej naznaniti odboru. O pozneje podanih predlogih se razpravlja le koncem ostalega dnevnega reda, če to sklene občni zbor;

7. odločati o prizivih društvenikov zoper odborove sklepe;

8. sklepati o razdružitvi društva.

O občnem zboru se sestavi zapisnik, ki ga podpišejo predsednik, zapisnikar in še dva zborovalca. Vsi sklepi se vpišejo v posebno knjigo. Sklepa se z navadno večino glasov izven določb člana 20 teh pravil.

Čl. 13. Občni zbor je sklepčen, ako je navzočih najmanj $\frac{1}{10}$ vseh ustanovnikov.

Ako ob določeni uri ni navzočih dovolj ustanovnikov, se vrši občni zbor eno uro kasneje, ki je sklepčen ob vsakem številu navzočih. — Občni zbor se objavlja z oklicem, ki se nabije v društveni pisarni in s priobčitvijo v listih, ki jih določi društveni odbor. Občni zbor je objavljen najkasneje tri tedne poprej.

Čl. 14. Odbor obstoja iz 10 članov, ki izvolijo izmed sebe predsednika, 2 podpredsednika, tajnika, gospodarja in blagajnika. Drugi so odborniki brez posebnih funkcij. Odbor se voli za dve leti.

Čl. 15. Odbora naloga je upravljati društvo in sklepati o vseh zadevah, ki niso pridržane občnemu zboru. Odbor se zbira k sejam vsak mesec, sicer pa po potrebi. Za sklepčnost je potrebna navzočnost vsaj 4 članov. Sklepa se z navadno večino glasov.

Čl. 16. Društvo zastopata na zunaj in podpisujeta vloge predsednik in tajnik; v blagajniških zadevah zastopa društvo mesto tajnika blagajnik, v zadevah upravljanja društvene imovine pa predsednik in gospodar. Predsednik vodi društvene seje,

Produktivna zadruga knjigovezov in sorodnih strok

r. z. z o. z.

Ljubljana, Igriška 6

(poleg Drame)

izvršuje vsa v knjigoveško stroko spadajoča dela v solidni izvedbi po najnižjih cenah

Moderna knjigovoznica

Lastna črtnica

Zahtevajte oferte

Solidne cene

O

ROLETARSKA
KNJIŽNICA

V LJUBLJANI

MIKLOŠIČEVA CESTA
(PALAČA DEL. ZBORNICE)

ima v zalogi sledeče svoje zaloge:

- Iv. Vuk: Pravljičca Iztoka . . . Din 10—
Mile Kopčič: Plamteči okoli . . . 10—
Aleksander Blok: Dvanajst (ilustrirano) iz ruščine Mile Klopčič . . . . . 10—
P. Dorohov: Sibirski punt (razprodano)

IZŠLO JE PRAVKAR:

- Bratko Kreft: Človek mrtaških lobanj (kronika raztrganih duš . . . . . Din 50—
Koževnikov: Jeromkin krog, povest s slikami za mladino (iz ruščine Iv. Vuk) . . . 10—
Slike v povesti „Jeromkin krog“ so delo ruskega umetnika

tajnik pa skrbi za zapisnik in izvrševanje vseh odborovih sklepov. V slučaju predsednikove odsotnosti ga zastopa prvi ali drugi podpredsednik.

Čl. 17. Nadzorstvo obstoja iz treh članov, voljenih za dve leti in ima dolžnost nadzorovati poslovanje odbora in o tem poročati občnemu zboru. Imajo vpogled v vse društvene knjige in spise. Člani nadzorstva imajo dolžnost udeleževati se odborovih sej s posredovalnim glasom.

VII. Društvene objave.

Čl. 18. Vsi društveni sklepi se objavljajo z nabitjem v društveni pisarni.

VIII. Rzsodišče.

Čl. 19. Rzsodišče, ki ima razsojati spore iz društvenega razmerja, se sestavlja za vsak primer posebej in sicer tako, da imenuje vsaka sporna stranka po dva zaupnika, ti štirje pa petega kot predsednika. Če se pri tem ne zedinijo, naj odloča žreb. Rzsodišče odloča končno veljavno.

IX. Določila o društveni združitvi.

Čl. 20. Društvo se združi, ako to sklene redno sklicani občni zbor z najmanj

$\frac{2}{3}$ večino vseh navzočih ustanovnikov. Občni zbor sklepa v slučaju združitve o razdelitvi društvene imovine z navadno večino glasov.

V slučaju oblastnega razpusta društva pripada vsa društvena imovina delavski kulturni in telovadni zvezi »Svoboda« v Ljubljani.

Ustanovni občni zbor je bil 1. marca 1929. Izvoljeni so bili:

Načelstvo:

Vuk Ivan, predsednik.

Mlinar Ivan, I. podpredsednik.

Ošlak Josip, II. podpredsednik.

Štukelj Ciril, tajnik.

Čelešnik Rado, blagajnik.

Odborniki: Kreft Bratko.

Rakovčeva Kristina.

Kobler Franc.

Kuhar Lovro.

Korimšek Tine.

Nadzorstvo:

Dr. Jelenec Celestin.

Seliškar Tone.

Kristan Cvetko.

VIJAK

D. Z. O. Z.

tovarna opornic za izolatorje, vijakov, raznih matic in zakovic, elektro- in stavbenega materijala ter potrebščin za železnice in rudnike

LJUBLJANA

GREGORČIČEVA 5

RIMSKA CESTA 2

BRZOJANI NASL.: VIJAK LJUBLJANA
TELEFON INTERURBAN ŠTEV. 2588

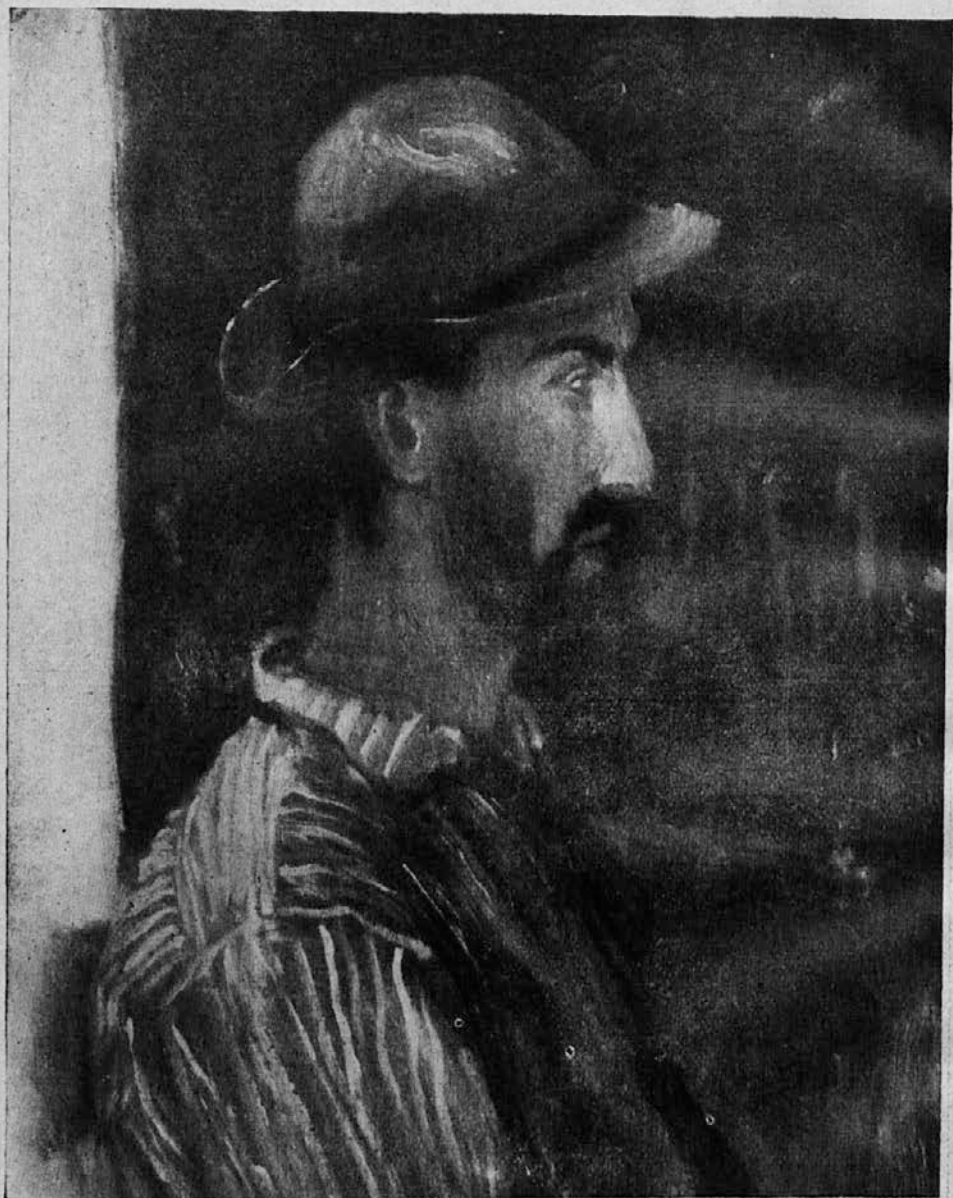

Najcenejši vir za nakup vseh moških fantovskih in dečjih oblek je samo

Konfekcija Frande Derenda

Ljubljana, Gradišče 4, nasp. dram. gledališča

Tam dobiš vsakovrstne delavske obleke, usnjate suknjišče, zimske suknje, trpežne obleke za planince, veliko izbiro oblik za šoloobvezne, raznovrstne čepice itd. po neverjetno nizkih in brezkonkurenčnih cenah

Vrečič: Prekmurski cigan.

Kje imamo delavske organizacije?

Ako pride član »Cankarjeve družbe« v kak drugi kraj, je dobro, da ve, ali je v tistem kraju katera izmed naših delavskih organizacij.

Zato navajamo tukaj kraje, kjer so strokovne organizacije, kulturna in telovadna društva »Svoboda« ter konzumna društva po abecednem redu:

Bohinjska Bistrica (Gorenjsko):

USŽJ.* Boh. Bistrica 17 (Vončina Josip).

Bistrica pri Limbušu (Maribor):

USŽJ. Limbuš 42 (Fritz Franc).
Konzumno društvo za Slovenijo.
Zveza delavskih žen in deklet.
Podružnica »Svobode«.

Brežice:

USŽJ. Sv. Lenart (Milavec Franc).

Borovnica:

USŽJ. Borovnica 90 (Ogrin Ivan).
Konzumno društvo za Slovenijo.

- * Pod USŽJ je skrajšano: »Ujedinjeni Savez Železničarjev Jugoslavije«.
** Ors je skrajšava za Splošno delavsko zvezo Jugoslavije.

Brezno ob Dravi:

USŽJ. (Gradišnik Lenard).

Celje:

Medstrokovni krajevni odbor. URSSJ.
USŽJ. Gaberje 92 (Lacker Jurij).
Ors.**
Savez Metalnih Radnika Jugoslavije.
Osrednje društvo lesnih delavcev.
Osrednje društvo oblačilnih delavcev.
Zveza živilskih delavcev.
Savez privat. nameščencev Jugoslavije.
Konzumno društvo za Slovenijo v Gaberjih.
Konzumno društvo za Slovenijo v Celju.
Podružnica »Svobode«.
Zveza delavskih žen in deklet.

Čakovec:

USŽJ. Čakovec (Lapuh Ignac, kretnik).

Črna:

Zveza rudarjev Jugoslavije.
Konzumno društvo za Slovenijo I. in II.
Zveza delavskih žen in deklet.
Podružnica »Svobode«.

Dravograd:

USŽJ. Meža (Pezdir Stanislav).
Savez privat. nameščencev Jugoslavije.

UČITELJSKA TISKARNA LJUBLJANA

TEL. 2312

TEL. 2312

LASTNA IZDELOVAL-
NICA ŠOL. ZVEZKOV

Šolski zvezki za osnovne,
meščanske in srednje šole.
Risanke, dnevniki in be-
ležnice

je najmoderneje urejena
in izršuje vsa tiskarska
dela od napriprostejšega
do najmodernejšega

Tiska šolske, mladinske,
leposlovne in znanstvene
knjige. — Ilustr. knjige
v enobarvnem ali več-
barvnem tisku. — Brošure
in knjige v malih in tudi
največjih nakladah. —
Casopise, revije in mla-
dinske liste

Okusna oprema ilustriranih katalogov, cenikov in reklamnih listov

UČITELJSKA KNJIGARNA

prodaja znanstvene, strokovne, leposlovne, pripovedne in mladinske knjige; dalje knjige za osnovne, meščanske, srednje in obrtne šole; zalogo vsakovrstnega papirja, pisalnih, risalnih in šolskih potrebnin in učil; razglednice, umetne in pokrajinske v veliki izbiri

TEL. 3397 TEL. 3397

Dobrunje pri Ljubljani:

Podružnica »Svobode«.
Konzumno društvo za Slovenijo.

Fala ob Dravi:

Savez Metalskih Radnika Jugoslavije.
Savez privat. nameščencev Jugoslavije.
Konzumno društvo za Slovenijo.
Podružnica »Svobode«.

Grobelno:

USŽJ. (Anderlič Jožef, kretnik.)
Savez Metalskih Radnika Jugoslavije.

Guštanj:

Savez Metalskih Radnika Jugoslavije.
Savez privat. nameščencev Jugoslavije.
Konzumno društvo za Slovenijo.
Podružnica »Svobode«.

Gorje pri Bledu:

Konzumno društvo za Slovenijo.
Podružnica »Svobode«.

Hrastnik:

Zveza rudarjev Jugoslavije (Delavski dom).
Ors — steklarji (Delavski dom).
Ors — kemični delavci (Delavski dom).
Konzumno društvo rudarjev.
Podružnica »Svobode« I. in II.

Jesenice-Fužine:

Zveza delavskih žen in deklet.
Savez Metalskih Radnika Jugoslavije (Delavski dom na Savi).
USŽJ. Hrušica 76 (Škrabel).
Podružnica »Svobode« (Delavski dom na Savi).
Konzumno društvo za Slovenijo (Delavski dom na Savi).
Konzumno društvo za Slovenijo na Jesenicah, Gorenjsko.
Zveza delavskih žen in deklet.

Javornik (Gorenjsko):

Savez Metalskih Radnika Jugoslavije.
Podružnica »Svobode«.

Kranj:

USŽJ.
Ors.

Križe pri Trziču:

Osrednje društvo lesnih delavcev.

Kamnik:

Konzumno društvo za Slovenijo.

Kropa:

Podružnica »Svobode«.

HOTEL IN RESTAVRACIJA IVAN VOLČANŠEK

Postaja za ekspresne, brze in potniške vlake /
Ugodne zveze / Moderno urejen hotel / Dobra
kuhinja / Pristna domača vina

LEKARNA

DR. G. PICCOLI

LJUBLJANA
DUNAJSKA C. 6

priporoča sledeče
lastne izdelke:
železno vino, katero
krepča malokrvne /
Želodčna tinktura,
učinkuje odvajalno /
Malinovec, pristni
naravni izdelek

NAROČILO TOČNO
PO POVZETJU

Kranjska gora:

USZJ. Kranjska gora 40 (Arih Ivan).
Konzumno društvo za Slovenijo.

Koroška Bela:

Konzumno društvo za Slovenijo.

Kočevje:

Zveza rudarjev Jugoslavije.
Podružnica »Svobode«.

Litija:

Konzumno društvo za Slovenijo.
Podružnica »Svobode«.

Logatec:

USZJ. Dol. Logatec 125 (Zdovc Franc).
Savez privat. nameščencev Jugoslavije.

Leše pri Prevaljah:

Zveza rudarjev Jugoslavije
Konzumno društvo za Slovenijo.
Podružnica »Svobode«.

Ljubno:

Konzumno društvo za Slovenijo.

Lesce:

Savez Metalskih Radnika Jugoslavije.
USZJ. Lesce 43 (Bertoncelj Matevž).
Konzumno društvo za Slovenijo.
Zveza delavskih žen in deklet.
Podružnica »Svobode«.

Laško:

Savez privat. nameščencev Jugoslavije.

Ljubljana:

Strokovna komisija za Slovenijo kot
obl. odbor URSSJ.

Medstrokovni odbor URSSJ.

Savez Metalskih Radnika Jugoslavije:
oblastno tajništvo,
podružnica Ljubljana,
podružnica Moste.

Zveza živilskih delavcev Jugoslavije:
centrala,

podružnica pivovarjev,
podružnica pekovskih pomočnikov,
podružnica mesarskih pomočnikov.

Osrednje društvo lesnih delavcev:

centrala,
podružnica.

Splošna delavska zveza (Ors):

oblastno tajništvo,
podružnica Moste.

Savez monopolskih delavcev.

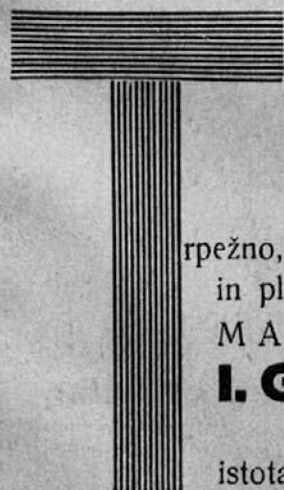
Osrednje društvo oblačilnih delavcev:
centrala,

podružnica.

Organizacija strojnikov in kurjačev.

Ujed. Savez Železničarjev Jugoslavije:

centrala,
oblastno tajništvo za Slovenijo,
podružnice I., II., III.

rpežno, dobro in moderno blago za moške obleke
in plašče po tovarniških cenah dobite edinole v

MANUFAKTURNI TRGOVINI

I. GROBELNIK / LJUBLJANA

MESTNI TRG 22

istotam kupite tudi vso ostalo manufakturo najceneje

Savez priv. nameščencev Jugoslavije.
Organizacija hotelskih, kavarniških in
restavracijskih uslužbencev.
Organizacija tapetniških pomočnikov.

Zveza delavskih žen in deklet:
centrala,
podružnica Moste,
podružnica Ljubljana,
podružnica Šiška,
podružnica Vič.

Delavska kulturna in telovadna zveza
»Svoboda«:
centrala,
podsavezi,
podružnica Ljubljana,
podružnica Šiška,
podružnica Moste,
podružnica Vič.

(Palača Delavske zbornice, Miklošičeva
cesta.)

Konzumno društvo za Slovenijo:
centrala,
podružnica Ljubljana,
podružnica Vič,
podružnica Šiška,
podružnica Vodmat-Moste,
podružnica Rožna dolina,
podružnica Trnovo.

Mežica:

Zveza rudarjev Jugoslavije.
Konzumno društvo za Slovenijo.
Podružnica »Svobode«.

Murska Sobota:

USZJ. — Krog 116 (Bežek Ignac).

Muta:

Savez Metalskih Radnika Jugoslavije.
Konzumno društvo za Slovenijo.
Podružnica »Svobode«.

Mojstrana:

Ors.
Konzumno društvo za Slovenijo.

Medvode-Goričane:

Ors.

Maribor:

Medstrokovni krajevni odbor URSS.
Savez Metalskih Radnika Jugoslavije.
Splošna del. zveza Jugoslavije (Ors).
Zveza živilskih delavcev:
podružnica pek. pomočnikov,
podružnica pivovarjev.
Osrednje društvo lesnih delavcev.
Ujedinjeni Savez Železničarjev:
podružnica delavnica,
podružnica kurilnica,
podružnica promet.

V SAMOPOMOČI JE REŠITEVI
V SVOBODNEM ZADRUŽNIŠTVU JE
GOSPODARSKA OSVOBODITEV
VSEH ROČNIH IN DUŠEVNIH DELAVCEVI

KONSUMNO DRUŠTVO ZA SLOVENIJO

R. Z. Z. O. Z.

LJUBLJANA

ima namen poceniti predrage
življenske potrebščine. Svojim čla-
nom oddaja špecerijo, manufakturo
in galanterijo po režijskih cenah
brez dobička. — Vsak član je
sogospodar in solastnik vsega
zadružnega imetja, 48 lastnih
oddajališč po vsej Sloveniji, 3 za-
družne gostilne, 11 lastnih zadružnih
domov, preko 9 milijonov dinarjev
hranilnih vlog. Deleži po 300 Din
se lahko vplačujejo v obrokih

Delavci, kmetje, uradniki, obrtniki,

pristopajte k največji svobodni zadruzi v Sloveniji! Nalagajte svoje pri-
hranke v njenem hranilnem oddelku! Informacije daje vsako oddajališče

Osrednje društvo oblačilnih delavcev.

Savez privatnih nameščencev:

oblastno tajništvo,

podružnica.

Delavsko kulturno in telovadno društvo
»Svoboda«.

Zveza delavskih žen in deklet.

Detoljub.

(Ljudski dom, Ruška cesta 5.)

Konzumno društvo za Slovenijo:

podružnica Maribor,

podružnica Melje,

podružnica Studenci I.,

podružnica Studenci II.

Novo mesto:

USŽJ. Šmihel 60 (Plevnik).

Ormož:

USŽJ. Zg. Predmestje 47 (Pučko).

Ptuj:

Medstrokovni odbor URSSJ.

USŽJ. Za postajo 10 (Rozman).

Ors.

Zveza živilskih delavcev.

Osrednje društvo lesnih delavcev.

Konzumno društvo za Slovenijo.

Zveza delavskih žen in deklet.

Podružnica »Svobode«.

Ponikva:

USŽJ. — postaja (kretnik Selan Andrej).

Poljčane:

USŽJ. Postaja 18 (Potisk).

Prevalje:

Konzumno društvo za Slovenijo.

Pragersko:

USŽJ. Kurilnica (Miklošič).

Konzumno društvo za Slovenijo.

Rogatec:

USŽJ. — Rogatec 70 (Žerdoner Iv.).

Radovljica:

Konzumno društvo za Slovenijo.

Ruše:

Ors.

Savez privat. nameščencev Jugoslavije.

Konzumno društvo za Slovenijo.

Zveza delavskih žen in deklet.

Podružnica »Svobode«.

Rakek:

Osrednje društvo lesnih delavcev.

USŽJ. Rakek 26 (Mekina).

STAROZVANA TVRDKA

F. M. SCHMITT

LJUBLJANA

PRED ŠKOFIJO 2

LINGERJEVA 4

POSTREŽBA

TOČNA!

NE ZAMUDITE!

nudi v največji izbiri igrače, vozičke, kovčege, ročne torbice, aktovke, nahrbtnike, palice, domače, snežne, mnogovrstne box in lak čevlje, galoše, linoleum, vošč. platno, predprožnike, perilo, pletenine, nogavice, rokavice, robce, mila, perfem, ustno vodo itd.

Rogaška Slatina:

Ors.
Podružnica »Svobode«.

Rajhenburg-Senovo:

Zveza rudarjev Jugoslavije.
Podružnica »Svobode«.
(Delavski dom.)

Sv. Ana nad Tržičem:

Konzumno društvo za Slovenijo.

Sv. Lovrenc na Pohorju:

Konzumno društvo za Slovenijo.
Zveza delavskih žen in deklet.

Sevnica ob Savi:

USŽJ. (Koller Sigmund).

Sladki vrh (Selnica ob Muri):

Ors.

Slovenjgradec:

USŽJ. — postaja (Jakelj Ivan).

Slov. Bistrica:

Savez privat. nameščencev Jugoslavije.

Stari trg:

Osrednje društvo lesnih delavcev.
Podružnica »Svobode«.

Šoštanj:

Ors.
Šoštanj I. in II.
Podružnica »Svobode«.
Zveza delavskih žen in deklet.

Štore:

Savez Metalskih Radnika Jugoslavije.

Sv. Helena na Koroškem:

Konzumno društvo za Slovenijo.

Trbovlje:

USŽJ.
Zveza delavskih žen in deklet.
Zveza rudarjev Jugoslavije.
Podružnica »Svobode«.
(Delavski dom.)

Zadrúžna banka Ljubljana

V lastnem posloppju
Miklošičeva c. 13

Sprejema hranilne vloge
na knjižice in na tekoči
račun

Obrestuje naložen danar
zelo ugodno

Kupuje in prodaja vred-
nostne papirje

Izvršuje nakazila v ino-
zemstvo in sploh vse v
bančno stroko spadajoče
posle

Obrnite se v vsakem slučaju
z zaupanjem na ZADRÚŽNO
BANKO, ki je osrednji denarni
zavod delavskih zadrug v Slo-
veniji. / Ne kupujte nobenih
srečk ali vrednostnih papirjev
dokler se niste posvetovali z
ZADRÚŽNO BANKO V
LJUBLJANI

Tezno pri Mariboru:

USŽJ.
Konzumno društvo za Slovenijo.

Tržič:

Ors.
Konzumno društvo za Slovenijo.
Zveza delavskih žen in deklet.
Podružnica »Svobode«.
(Zadružni dom.)

Velenje:

Zveza rudarjev Jugoslavije.
Podružnica »Svobode«.

Videm-Krško:

USŽJ.

Zidani most:

USŽJ. Majland (Jakoš).

Zagorje ob Savi:

Zveza rudarjev Jugoslavije:
centrala,
podružnica.
Podružnica »Svobode«.

Zveza delavskih žen in deklet.
(Zadružni dom rudarjev na Lokah.)
Konzumno društvo rudarjev.

Zasip pri Bledu:

Konzumno društvo za Slovenijo.

Zalog:

USŽJ. Sp. Kašelj 22 (Skuk).
Podružnica »Svobode«.
Zveza delavskih žen in deklet.

Žalec:

Zveza rudarjev Jugoslavije.

Žreče:

Savez Metalskih Radnika Jugoslavije.

Delavci! Delavke!

Splošno je znano, da kupite manu-
fakturno blago najboljše in najceneje pri
Novak-u, Ljubljana, Kongresni trg 15

O BLEKE

*površniki, zimske
suknje itd.*

*Velika zologa
češkega in an-
gleškega blaga*

*Izgotovljene dam-
ske plašče in blago
na metre | Ele-
gantni vzorci*

DRAGO SCHWAB
LJUBLJANA, POLEG UNIVERZE

DRUŠTVA, ORGANIZACIJE!

Naša dolžnost je, da
p o d p i r a m o

**Produkt. zadrugo
knjigovezov
in sorodnih strok
LJUBLJANA**

IGRIŠKA ULICA 6

ki izvršuje vsa knjigoveška dela
trpežno in po najnižjih cenah
SVOJI K SVOJIM!

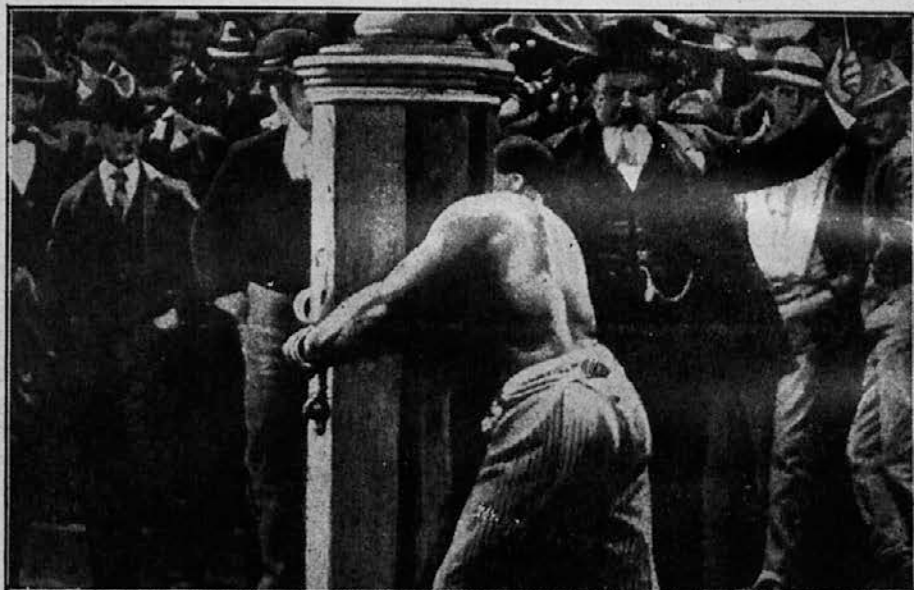
Nekaj, kar ne zna vsak, a je dobro, ako zna.

Človeško oko se razvija samo do petnajstega leta. Od tega leta že pričinja počasi, vendar pa redno pešati. Očesni zdravnik lahko na podlagi tega določi starost pacienta.

*

Ker stisne teža človeškega telesa tekom dneva kosti nog skupaj, so ljudje, ki veliko hodijo, zvečer za 1.5 do 3 cm manjši kakor zjutraj.

*

Amerikanska civilizacija: Bičanje.

Na Madžarskem se v vsej Evropi rodi največ pritlikavih ljudi.

*

V Nemčiji se rodi vsakih 24 sekund en človek. Vsakih 42 sekund pa umre en Nемеc. To da na dan 3600 rojstev in okoli 2000 smrti.

*

Največje ležišče železa so odkrili v kurski guberniji v Rusiji in sicer med Moskvo in Azovskim morjem. Znanstveniki so dognali, da je to ležišče 200 km dolgo in obsega 64.000 kvadratnih metrov.

N

ajbolj varna naložba denarja!

Stanje hranilnih vlog
400 milijonov dinarjev

Mestna hranilnica ljubljanska (Gradska štedionica) Ljubljana / Prešernova ulica

sprejema hranilne vloge na knjižice in na tekoči račun proti najugodnejšemu obrestovanju. zlasti plačuje za vloge v tekočem računu, izplačljive proti odpovedi, najvišje mogoče obresti. / Varnost za vse vloge in obresti je pri tej hranilnici večja nego kjerkoli drugje, ker jamči zanje poleg lastnega hranilničnega imetja in njenih terjatev tudi **ljubljska občina z vsem svojim premoženjem in z vso davčno močjo.** / Zaradi tega se nalaga pri njej denar nedoletnikov in varovancev, kakor tudi cerkveni občinski in drugi javni denar. **V Ameriki živeti slovenski rojaki** imajo v tem zavodu shranjene svoje prihranke, ker vedo, da je njihov denar tu popolnoma varen in da se jim na zahtevo vsak hip izplača

Hranilnica posoja na hiše, na zemljiška posestva in na menice, dovoljuje posojila občinam in korporacijam ter vrši vse kontokorentne posle

BRZOJAVNE PRISTOJBINE

Tuzemstvo:

P. = privatna, za besedo 0.50 Din, najmanj 5 Din, od sobote 20. ure do ponedeljka 8. ure trikratno.

D. = hitno, za besedo 1.50 Din, najmanj 15 Din.

R. P. = plačan odgovor za besedo 0.50 Din, najmanj 5 Din.

R. P. D. = hiten odgovor za besedo 1.80 Din, najmanj 15 Din.

T. C. = primerjanje (kolacijoniranje), najmanj 1 Din, ¼ zneska brzojavke.

P. C. = potrditev prejema 5 Din.

P. C. D. = potrditev prejema hitno 15 Din.

P. C. D. = potrditev prejema s pošto 3 Din.

F. S. = zaposlanje (zahteva odpošiljatelj, kolikor naslovnih pošt, tolikokrat znesek brzojavke).

P. C. V. = zaposlanje (zahteva naslovnik), kakor na novo oddano brzojavko.

T. M. X. = več naslovov, najmanj 5 Din, za vsakih 100 besed ali njih del 5 Din.

Več naslovov pri hitnih, najmanj 15 Din, za vsakih 100 besed ali njih del 15 Din.

Potrdilo (priznanica) 1 Din, plača vsakdo.

Vsaka brzojavna golica 0.50 Din, plača vsak privatnik.

X. P. P. = potnina plačana = a) taksa za brzojavko; b) 3 Din za sporočilo potnine; c) potnina: za kilometer podnevi 10 Din, ponoči 20 Din, najdalje pa do 10 km. Od ločil ne šteje za besedo: pika (tačka), vejica (zarez), spojnica (črta).

Evropsko inozemstvo (najvažnejše): a) pri vsaki brzojavki se računa ena beseda več, pri hitnih računamo to besedo trikratno; b) ob nedeljah se ne računa trikratna pristojbina; c) najmanjša pristojbina brzojavke znaša 1 frank.

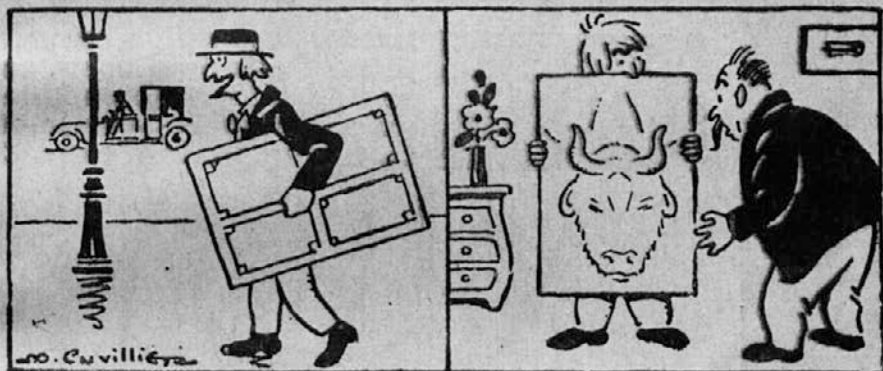
POŠTNE PRISTOJBINE

Predmet:	Jugosl. Inozemst.	
	Din	
Pisma do 20 g	1.—	3.—
priporočena	4.—	6.—
ekspresna	4.—	9.—
priporočena in ekspresna	7.—	11.—
pri vsakih nadaljnjih 20 g	—50	1·50
Dopisnice	—50	1·50
priporočene	3·50	4·50
ekspresne	3·50	7·50
priporočene in ekspresne	6·50	10·50
Tiskovine za vsakih 50 g	—25	—50
(do najvišje teže 2000 g)		
Poslovni papirji do 250 g	1.—	2.—
za vsakih nadaljnjih 50 g	—25	—50
Vzorci do 100 g	50.—	1.—
(do najvišje teže 500 g)		
za vsakih nadaljnjih 50 g	25.—	—50
Mešane pošiljke , najvišja teža 2 kg, brez poslovnih papirjev do 100 g	—50	—80
s poslovnimi papirji do 250 g	1.—	2.—
za vsakih nadaljnjih 50 g	—50	—80
Priporočnina	3.—	3.—
Ekspresnina	3.—	6.—
Povratnice	3.—	3.—
Reklamacije	3.—	6.—

Predmet:	Jugosl.	
	Din	
Zaboji: po teži do 3 kg	6.—	
od 3 do 5 kg	10.—	
od 5 do 10 kg	20.—	
od 10 do 15 kg	30.—	
od 15 do 20 kg	50.—	
(največja teža 20 kg)		
po vrednosti do 100 Din	1.—	
od 100 do 500 Din	2.—	
od 500 do 1000 Din	5.—	
(največja vrednost 1000 Din)		
Dostavnina	3.—	
Obvestnina	—30	
Ekspresnina	5.—	
Nakaznice:		
do 25 Din	1.—	
do 50 Din	1·50	
izplačnina	—20	
do 100 Din	2.—	
do 300 Din	3.—	
do 500 Din	4.—	
do 1000 Din	5.—	
izplačnina	—50	
(nakaznice čez 1000 Din in do najvišje mere 500 Din so dovoljene samo pri paketnih povzetjih)		
ekspresnina	3.—	
uplačilno potrdilo	2.—	

Smola.

Vojnega sleparja
je portret zamikal.
Šel je do slikarja,
da bi ga naslikal.

Naš umetnik bil je
dela ves vesel.
Čopič vzel je v roko,
delati začel.

Točno ga je slikal,
točno ga zadel.
Lica, dolgi brki —
kot je pač želel.

Srečen je umetnik,
srečen je brez mej.
Saj bo zdaj denarja
več ko kdaj poprej.

S sliko pod pazduho
slikar je hitel.
Nesel jo lastniku,
da mu bo — naštel.

A nesreča strašna!
Kakšna je ta slika?
Ista je — samo narobe
kaže — bika! ...

Nič Vas ne stane!

Izrežite spodnji kupon, za-
pišite svoje ime in nalepite
na dopisnico, ki jo pošljite na
upravo Domačega prijatelja,
Ljubljana, Miklošičeva c. 13/c.

odrežite

KUPON

UPRAVA
„DOMAČEGA PRIJATELJA“

LJUBLJANA

Miklošičeva cesta 13/c,

Pošljite mi eno številko revije „DOMAČI PRIJATELJ“ in „NAŠ
OBZOR“ brezplačno na ogled. Če mi reviji ne bosta všeč, Vam jih
vrnem v osmih dneh. Ako jo pa obdržim pa me lahko vpišete med svoje
naročnike in mi potem pošljite položnico, da Vam nakažem naročnino

za četrť leta . . . . . Din 17.—

za pol leta . . . . . Din 32.—

za celo leto . . . . . Din 60.—

(neprimerno črtajte)

Ime: .....

Poklic: .....

Bivališče: .....

Zadnja pošta: .....

Radion

pere sam!

RAZUMNA MICA

RADION
pere sam.

Perite tako:

»Raztopite Radion v mrzli vodi,
denite poprej namočeno perilo v
to raztopino, kuhajte 20 minut,
nato pa izplahnite!»

Varuje perilo!

18.000 izvodov lepih knjig pošilja v prvem letu svojega obstanka

KNJIGA
NAM JE
NAJBOLJŠA
SODRUŽICA
UČITELJICA
IN
VODITELJICA

**CANKARJEVA
DRUŽBA**

med delavstvo

Prihodnje leto bo izdala zopet za članarino 20 Din 4 knjige, med katerimi bo „Doberdob“, vojni roman pisatelja Lo. Kuharja

Poverjeniki skrbite, da se prihodnje leto članstvo Cankarjeve družbe potroji